

Vatra veche ²

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul III, nr. 2(26), februarie 2011 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I.Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Vatra veche dialog cu Ioana Crăciunescu

Număr ilustrat cu grafică de Ion Petru Pop *Coperta: "În căutarea fiului risipitor", tehnică mixtă

Ion Petru Pop

SUMAR

Ziua Culturii Naționale, de Nicolae Băciut/3
 Vatra veche dialog cu Ioana Crăciunescu, de Nicolae Băciut/3
 Mihai Eminescu – „Ziua de mâine”, de Dumitru Velea/5
 Eseu. Nae Ionescu văzut prin Emil Cioran, de A.I.Brumar/7
 Dulcea povară a biografiei – Hortensia Papadat-Bengescu/Simone de Beauvoir, de Carmen Ardelean/8
 Memorialistica – o cale de redresare morală, de Mihai Floarea/10
 Alpha. Dedublarea ca formă de intruziune a parodicului în tragic, de Mihaela Tatu/12
 Poetul în „lină lumină” (Ioan Alexandru), de Aurel Hancu/14
 Dulcea harababură. Cuvânt înainte (Gheorghe Tomozei), de Cleopatra Lorințiu/16
 Gânduri despre o anume poezie, de M.N. Tomi/19
 Cronica literară. Poemul de-a pururi (Nicolae Băciut), de Elena M. Cîmpan/21
 Întoarcere în Arizona (Nicolae Băciut), de Iulian Chivu/22
 Semne și simboluri (Liviu Pendefunda), de Constantin Pricop/23
 Petrișor Ciorobea sub absorbția „centrului”, de Dumitru Velea/ 25
 Plăcută și de folos zăbavă (Lăzăr Lădariu), de Nicolae Băciut/28
 Filtre. Cultura ca dialog, de Raia Rogac/29
 La umbra scriitorului român. Corigent la fericire (Liviu Ofileanu), Gândul care oneste (Elena M. Cîmpan), Scene din viața lui Anselmus (Vasile Gogea), de Ștefan Doru Dăncuș/29
 Melania Cuc – Poezia ca spectacol, de Lucian Gruia/30
 Dacă omul ar avea aripi (Olimpiu Nușfelean), Pianul și alte poeme (Elena M. Cîmpan), de Menuț Maximinian/31
 Pilde de mântuire (Teodor Ciuruș), de Nicolae Băciut/32
 O istorie durereasă (Ion Iachim), de Menuț Maximinian/32
 Dialoguri despre Constantin Noica, cu Alexandra Wilson-Noica, de Carmen Tania Grigore/33
 Sonete de Florica Gh. Ceapoiu/35
 Vatra veche dialog cu Valentin Marica, de Menuț Maximinian/36
 Din jurnale, de George Anca/39
 Dumitru Titus Popa (interviu), de Nicolae Băciut/40
 Poeme de Liviu Pendefunda/41
 Starea prozei. Puteai refuza un asemenea bărbat, de Suzana Deac/42
 Când înălțimea ierbii acoperă amintirile, de Corina Lucia Costea/44
 Documentele continuității. Întâmpinarea Domnului, de Gh. N. Șincan/45
 Structuri pronominale în textele biblice românești, de Mihaela Ștefan/46
 Dimitrie Cantemir și lupta cu mefistofelii veacului al XVIII-lea, de Ana Irina Iorga/49
 Istorici de niciun ban și alții la fel, de Cașin Popescu/51
 Poeme de Vasile Vajoga/52
 55 de ani de învățământ german la Reghin (IV), de Hans Ganesch/53
 Poem de Mihai Andrei Aldea/55
 Încercări de străpungere a tăcerii gândului (Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu), de Elena Neagoe/56
 Poeme de Vali Nițu/58
 Amarnica mea bucurie. Tratat de singurătate, de Cezarina Adamescu/59
 Vânt de libertate, de Maria Tirenescu/60
 Universul Gramatopol. Dacă ai ști, Mihai, de Viorica Gramatopol/61
 Mapamond. Un român în India (jurnal, IX), de Ovidiu Ivancu/63
 Poeme de Gh.A. Stroia/65
 Poeme de Mariana Floarea/65
 Titus Suciu, Gara dintre castani..., interviu de Vasile Bogdan/66
 Starea prozei. Carul cu pere, de Geo Constantinescu/68
 Cu dragostea pre dragoste călcând, de Ion Nete/70
 Interviu cu scriitorul Vasile Ernu, de Liliana Moldovan/73
 La cules de rodii în cartierul Rahova, 28, de Anni Lorei Mainka/75
 La mulți ani, de rămas bun (Ion Fiscuteanu), de Cezarina Adamescu/76
 Sub semnul marilor maeștri, de Iulian Dămăcuș/79
 Literatură și film. Bezna inimii omenești, de Alexandru Jurcan/80
 Max Jacob, Villonela, în românește de Ion Roșioru/80
 Pamflet. A doua scrisoare franco-afonă., de Hydra N.T./81
 Curier/81
 Șevalet. Bortă Ovidiu Ambrozie, de Gh. A. Stroia/84
 Ut pictura poesis (Constanța Abălășei Donosă)/86
 Ion Petru Pop, de Mihai Sin/87
 Portretul proză de Lucian Dumbravă/88

Număr ilustrat cu grafică de Ion Petru Pop

Ziua Culturii Naționale

În sfârșit, prin lege, Legea 238/2010, avem o Zi a Culturii Naționale, stabilită pe 15 ianuarie.

Avem tot felul de “zile”, de la “Ziua drapelului”, “Ziua imnului”, la Ziua pădurarului », Ziua fără fumat” etc. O inflație care, nu trebuie să fim pesimiști, nu s-a încheiat, vor urma și alte ”zile” care trebuie marcate. Propun: “Ziua celor care culeg ciuperci”, “Ziua celor care au rude în străinătate”... Dați-vă frâu imaginației și vedeți câte zile au rămas nemarcate!

Nimic rău în astfel de zile, până la urmă. Ele nu sunt cu roșu în calendar, nu sunt zile libere, se încearcă doar să se atragă atenția asupra ceva, organizându-se tot felul de manifestări de către grupuri interesate, instituții...

Ce s-a ales de “Ziua Culturii Naționale”, stabilită, nu întâmplător, pe 15 ianuarie, zi în care, oricum, se desfășurau, tradițional, manifestări dedicate lui Eminescu?

Cât a fost aceasta ”Ziua Culturii Naționale” și cât au căzut în derizoriu cei doi parametri importanți ai sintagmei: “cultură”, pe de o parte și “națională” – pe de altă parte?!

Ar fi păcat ca o idee generoasă, indiferent câte altfel de zile sunt sărbătorite la noi, să fie compromisă. Mai ales că acum, poate mai mult ca oricând, cultura are nevoie de reabilitare, de sprijin, de renaștere. Ca să nu ne transformăm din popor în populație, ca să nu ne pierdem identitatea...

Cum Legea 238 a fost publicată în Monitorul Oficial din 13 decembrie 2010, s-a făcut ce s-a mai putut face, într-un interval atât de scurt, din ceea ce se spune în acest document: “Art. 2 (1) Autoritățile administrației publice centrale și locale sprijină material și financiar organizarea de manifestări cultural-artistice și de acțiuni social-culturale dedicate sărbătoririi acestei zile. (2) Ministerul Culturii și Patrimoniului Național elaborează, în colaborare cu reprezentanții organismelor deconcentrate, un ghid anual al manifestărilor dedicate acestei sărbători.”.

Cu siguranță, această primă “Zi a Culturii Naționale” a fost o zi de... tranziție, pentru o viitoare abordare profesionistă, cu concursuri de proiecte, cu alocări financiare implicite.

Ziua Eminescu, devenită Zi a Culturii Naționale – un orizont larg de promisiuni și speranțe...

Ideal ar fi însă ca “Ziua Culturii Naționale” să fie marcată 365 de zile pe an, fără festivisme ieftine, formalism, ori “la normă”.

NICOLAE BĂCIUT

Dasăli din județul Mureș, distinși cu diplome la concursul “Cuvinte ce exprimă adevărul”, Târgu-Mureș, ediția a XI-a

Ne-am revăzut după 21 de ani. Nici măcar nu știam că Ioana Crăciunescu plecase din țară. A plecat discret, dând Bucureștiul pe... Paris. A dat cioara din mână pe cea de pe gard. Dar a prins și cioara de pe gard. Și a învățat-o să cânte, fără s-o dezvețe de croncănit.

După 17 ani de roluri jucate în țară, pe scenă și pe micul/marele ecran, Ioana Crăciunescu a adunat alți 17 ani de roluri în Franța. Roluri de toate felurile.

Dar a plătit prețul schimbării „scenei vieții” cu vârf și îndesat. Și-a luat însă libertatea de a refuza să se complacă în ceea ce i-ar mai fi putut oferi Bucureștiul, căci gloria nu e ușor de dus în spate, e o povară care te obligă să-ți încordezi mai tare... mușchii.

Ea face parte dintre exilații din „generația turistică”, cum numește ea exilul de bună voie și nesilit de nimeni. Un destin deturnat din revoltă, nu eroic, ci sfâșietor. A vrut să învingă fără să facă învinși. Și a învins!

Într-o cameră de hotel, față în față, Ioana Crăciunescu și-a arătat... fața. Dincolo de filmele în care a jucat - „Blestemul pământului, blestemul iubirii” (filmul din 1979, al cărui titlu i se potrivește de minune destinului ei, cea care a plecat, dar se reîntoarce mereu de-acasă, ca un blestem al pământului, al iubirii!), de „Artista, dolarii și ardelenii” (1979), de „La capătul liniei” (1982), ...de cărțile pe care le-a scris - „Duminica absentă”, „Iarna clinică”, „Mașinăria cu aburi”... și până la „Creștet și gheare” - Du font et des griffes” (ediție bilingvă, Cartea Românească 1998, versiunea în limba franceză de

Tudor Florian Potra), Ioana Crăciunescu „nu numai că onorează pactul inviolabil cu propria, irepresibilă vocație, dar atinge cota cea mai înaltă de expresivitate a poeziei ce se scrie azi în România” - cum se exprima Geo Vasilie la apariția cărții bilingve.

*

-Ioana Crăciunescu, cunoști jocul de cuvinte cu „viața unor femei a fost un roman, unor femei romanul le-a fost viața”! Ce-a fost viața ta până acum?

- Un eseu. Încerc s-o prind de undeva. Îmi pune întrebări, îi pun întrebări. Se spune că mergem spre lumină. De două ori am fost foarte aproape să-mi pierd partea aceasta de viață. Am senzația că într-o ceață limpede. M-am dezrobît de certitudinii și am devenit sclava întrebărilor.

- Ce întrebări își pune, obsesiv, Ioana Crăciunescu?

- De ce, în orice formulă aș lua întâmplările din jurul meu - istorice, sociale, culturale, religioase - unghiul prin care le percep îmi pune întrebări noi și oricare din răspunsurile dinainte nu-mi mai sunt suficiente.

Și dacă asta trebuie să fie bagajul pe care și-l pregătește omul înainte de Marea Trecere, bagajele mele sunt tot mai voluminoase. Și pentru că știm din experiență că fiecare kilogram de bagaj în plus costă (aproape de zece ori valoarea când zbori, cel puțin), atunci mă întreb dacă cu

ce-am adunat până astăzi îmi pot achita zborul?

- Originile tale sunt din Teaca de Bistrița-Năsăud. Ești într-un fel, ardeleană. În ce fel ți-a marcat viața, destinul artistic amprenta locului?

- Aș spune că pot să fiu ardeleană prin opțiune - mișcările familiei mele sunt ardeleni, au fost marcate de cursul istoriei. La cedarea Ardealului, o parte din familia mea s-a mutat la București. Tatăl meu s-a născut la București. Sunt ce sunt - un hibrid. Din experiența mea, ceea ce mă frapează este o întrebare care mi se pune des: de ce, cu rare excepții, oamenii nu-și cunosc mai mult de trei generații din arborele genealogic? E frapant că și azi, nu doar în incendii, dispar documente, acte despre identitatea unor oameni, a unor destine, a unor ținuturi!

Aș putea spune că sunt ardeleană prin opțiune, pentru că mă regăsesc într-un anume spirit.

Personal, însă, nu mai cred foarte tare că în acest secol mai rămân atât de bine fixate regiuni, țări. Voiajul spiritual se face cu o viteză uluitoare. Doar lumea înapoiată, primitivă, mai încearcă să lupte împotriva acestei deschideri a lumii.

- Când m-am gândit la „amprenta locului” m-am gândit și la unul din rolurile tale memorabile din film, Ana lui Rebreanu, din „Blestemul pământului, blestemul iubirii”.

- Ana din filmul „Ion” mă locuiește și acum, nu doar pentru că am jucat rolul, ci pentru că prin Ana am reușit să înțeleg altfel destinul femeii în lume. Există teme mari în cinematografie, în literatură..., care niciodată nu pot fi repetate identic, dar rămân universale

Foto: Ioana Crăciunescu și Nicolae Băciuț la Casa Memorială Alexandru Vlahuță, Dragosloveni, 9 decembrie 2007

pentru fiecare epocă. Dacă pe 40 de canale vezi știrile lumii, vezi și destine tragice de femei, care nu fac decât să decline destinul tragic inițial. Poate pot spune că am avut șansa, într-un anume moment al destinului, să întâlnesc un personaj pe care-l purtam în mine.

- După 17 ani de actorie în țară, te-ai decis să alegi „pribeția”. Ce te-a împins spre o astfel de opțiune?

- M-a ales Franța pe mine și, ca de obicei, România n-a ripostat. Degeaba te căsătorești cu cineva din iubire, dacă îl lași să ți-l fure prima venită!

- În ce roluri jucate în Franța te-ai regăsit?

- Joc Tennessee Williams, Laclaud, Vișniec... roluri din marea dramaturgie a lumii în care mă regăsesc.

- Cum te-ai adaptat în Franța? Te-ai simțit o exilată?

- Corect ar fi să spun că m-am simțit exilată acasă întotdeauna. Nu faptul că nu am fost apreciată în țară m-a făcut să mă simt exilată, ci faptul că nu am reușit să mă exprim pe limba înțelesului majoritar.

- Care sunt diferențele de receptare a teatrului în cele două spații culturale, francez și românesc?

- Sunt diferențe de gust, de percepere și de sistem valoric. Ei pun accent asupra valorii textului, pe care-l respectă cu sfințenie. Noi punem accent pe interpretarea personală, pe evidențierea calităților actricești, nu pe ale textului.

De aici și percepția și pretențiile sunt diferite.

- Îmi vorbeai în aceste zile despre curajul actorului. În ce ar mai putea consta azi curajul în actorie?

- Curajul înseamnă pentru actor puterea, îndrăzneala să se arunce fără plasă dedesubt, ca la circ. Să joci într-o limbă străină e un imens necunoscut, iar să să te întorci în țară înseamnă să vezi cât

de simplu înoată peștii în necunoscutul limbilor.

- Ai publicat mai puțină poezie după retragerea din viața culturală românească...

- Am făcut declarat, din 1990, greva publicării. Au apărut cărți de-ale mele, dar reeditări, antologii. N-am simțit nevoia să public în presă, chiar dacă am respect față de multe reviste literare.

Am consumat niște curse interioare, fără să doresc să ajung la o linie de sosire.

- Cum sunt percepuți românii în Franța?

- Francezul spune că nu are decât două soluții – ori aduce partea cea mai joasă a societății, ori geniile.

Deci, ei sunt foarte atenți cu românii, ca să descopere, să înțeleagă cine dintre cei care încep de jos sunt genii și cine cei care vin cu aroganța celor de sus.

Mă situez între cei doi poli. Am plătit pentru aroganța să cred că știu și, începând de la zero, am câștigat dreptul de a cunoaște altfel.

Pot să spun că limba franceză mi-a redat textul care nu mai e handicapat de cenzura românească, că a cicatrizat rănilor unor cuvinte repetitive și că regăsesc limba română cu altă libertate a calității intrinsece, fără să mai simt transpirația proastei folosiri. O simt ca pe o pânză curată cu care mă pot înveli, îmi pot acoperi mintea, sufletul, fața.

Prin urmare, am redobândit-o. Cred că e din nou prima pe listă din carnetul meu de bal, după două războaie.

- N-ai plecat de tot. De ce te mai întorci, când te întorci în țară?

- Fac parte din ceea ce se numește, între exilații români, „generația turistică”. N-am mâncat soia într-o parte, ca s-o mănânc dincolo, fiindcă e ecologică.

N-am putut să fiu erou că m-am deprins cu o dictatură, pentru că am trăit-o până la capăt, n-am putut să devin un exilat erou, pentru că înseamnă că am colaborat, de vreme ce am putut să trăiesc până la capăt.

Cu ocazia inaugurării drumului meu turistic în ambele sensuri, am învățat că nu poți să fii erou, dacă ești dispus să trăiești totul, până la capăt.

Eroii se nasc doar dacă sunt de o parte sau de alta.

-Unde vrei să-ți închei socotelile cu viața, când vei renunța la scenă?

- În Transilvania, în centrul ei!

- E cumva chemarea străbunilor la mijloc?

- Am fost odată la Luxemburg și am descoperit că e un kilometru 0, calculat pe o linie care trece prin România.

De când se schimba planeta, temperaturile, cred că kilometrul meu 0 se așează în Transilvania.

Focșani, 8 decembrie 2007

NICOLAE BĂCIUȚ

Foto: Ioana Crăciunescu, la Casa Memorială „Alexandru Vlahu-ță” din Dragoslaveni, Vrancea, împreună cu un grup de scriitori, participanți la „Saloanele Dragoslaveni”, Focșani, 2007

MIHAI EMINESCU – „ZIUA DE MÂINE”

Sub același semn destinal, de conjurație a astrilor, sub care Eminescu întâmpină lumina, o și răsfrânge: la cumpăna timpilor, când un an trece într-altul, relevându-i omului, pentru o clipă, dimensiunile adevăratului său timp, trecut și viitor, el își deschide lumea, într-un mod *critic*, și o închide fără închidere, din perspectiva desfacerilor și refacerilor operei. De la privirea lumii *cum este*, el trece rapid la întrebarea: *cum este cu puțință ceea ce este?* Își începe activitatea ziaristică cu cuvântarea *O scriere critică*, ținută la 30 decembrie 1869, la adunarea de sărbătorire a Anului Nou a celor două societăți studențești, **Societatea literară-științifică a românilor din Viena** și **Societatea literarie-socială „România”**, și o încheie, peste aproape două decenii, cu seninul și cutremurătorul articol, *Ziua de mâine*, publicat tot de Anul Nou, în *Fântâna Blanduziei*, 1 ianuarie, 1889. Acolo unde măsura și cezura îi arată timpului carența, Eminescu vine și deschide un *cerc rostitor* pentru geniul poporului român, dându-i timpului real o nouă dimensiune, aceea împlinitoare a sa și a omului. Revenirea într-un cerc care nu se închide este semnul conștiinței noastre „mai bune”, cum s-a zis, și aceasta nu este întâmplătoare.

Cuvântarea *O scriere critică*, „bine aranjată și aleasă în cuvinte”, cum o prezintă V. Babes, se publică în *Albina* din 7 și 9 ianuarie 1970. Poetul salută, în „numele tinerimii”, pe „bătrânii noștri anteluptători în cauzele românilor”, și, din acest unghi al apărării culturii noastre naționale, trece la judecarea și condamnarea gestului lui D. Petrino de a critica, printr-o broșură, pe Aron Pumnul cu fonetismul său absolut, pe care îl solicita limbii române. Dascălul lui Eminescu (care chiar îl înfiase pe poet, după actul de curând descoperit) participase la revoluția de la 1848 și desfășurase o amplă activitate culturală și națională. Ignorându-le și neținând seamă de istoricitatea fenomenelor social-istorice și culturale, D. Petrino se făcea, după părerea lui Eminescu, deosebit de vinovat. Aici, Eminescu va emite *legea obiectivității actului critic*, ca necesitate, „critica e a oamenilor cari au pătruns, au înțeles obiectul așa cum el trebuie să fie înțeles, adică fără scrupule, fără prejudeț subiectiv.” (M. E., *Opere IX*, pp. 83-84).

Trecând peste rotiri ale timpilor prea puternici și prea slabi, cum ar fi zis Hegel, și adăugându-i operei „cerc după cerc”, într-o desfășurare dialectică și creștere organică, Eminescu scrutează trecutul, ca într-o oglindă, pentru a descifra viitorul. El caută să surprindă, în multitudinea de evenimente, timpul cel adevărat al omului, care se opune acțiunii devoratoare a lui Kronos. Și, negăsindu-l, nu poate să scrie decât despre carența acestuia. La începutul anului 1881, din același unghi critic, el publică în *Timpul* din 4 ianuarie, editorialul cu titlul sugestiv *Patologia societății noastre*. Contradicția dintre clasele pozitive (care stau în raport direct cu munca) și cele superpuse (care nu compensează prin nimic consumul lor), în fine, dezechilibrul social sunt determinatele „anomaliei” și „patologiei sociale”. „Oamenii cu sentimentele nobile și dezinteresate – scrie

Eminescu –, cari au luat parte la mișcările de la 1848 și 1859 sunt în drept astăzi, după câte văd, să întrebe pe corifeii partidului guvernamental de astăzi: Ce ați făcut cu iluziunile și cu speranțele țării din acei ani?” Și concluzia este limpede și alarmantă: „Un stat unde funcțiunile publice se exploatează de-o gloată de oameni cari nu produc nimic, ci numai consumă resursele bugetare, se condamnă singur a fi neputincios și sterp.” (M. E., *Opere XII*, p. 17).

Peste o nouă rotire de zile și clipe prea repezi, Eminescu publică în *Timpul* din 1 și 3 ianuarie 1882, *Cronica anului 1881*. O prezentare panoramică, tocmai pentru a putea decela liniile de forță ale istoriei; privește politica internă și externă a României și conchide asupra situației social-istorice a țării noastre integrată în context european. De la început, distinge între „eternul prezent” al lui Kronos și, firește, timpul creator, al omului. „Nu putem porunci timpului să stea pe loc, nici putem face ca evenimentele să încremenească câteva ceasuri împrejurune, ca să le putem fotografia, căci ele-și urmează cursul lor neconținut, puțin pășându-le dacă ne dor sau ne bucură. În zadar minutarul ceasornicului ar sta pe loc: timpul curge alături de el, și numai omul, având în față ziua de azi, eternul prezent, pune pietre de hotare între lucruri ce au trecut pentru totdeauna și fixează pe orizontul negru al viitorului dorințele sale ca ținte luminoase, uneori de-apururea neajunse.” (M. E., *Opere XIII*, p. 21). Poetul va căuta ca timpul măsurării și succesiunii să-l curbeze într-unul al conexiunilor și ordinii umane, să-l facă vectorial. Forța rațiunii sale va reuși aceasta și judecățile sale istorice vor fi confirmate și augmentate de istorie. Editorialul din *Timpul*, 1 ianuarie,

Grafică de Ion Petru Pop, „Timpul demolează, totuși” (tehnică mixtă)

1883, („*Se-nche-ie...*”) atinge orizontul celei mai tensionate metafizici. O densă pagină de filosofia istoriei rezumă nu tratate, ci epoci în procesualitatea lor. Viața umană e judecată din perspectivă cosmică; simetriile se așează între micro-cosmos și macrocosm, între subiectivitate și obiectivitate; se invocă *teza corelatelor* dintre *legile fenomenologice* și cele *mecanico-matematice* etc. O pagină finală asupra istoriei omului, pe care rațiunea poetului, presimțind invaziile stărnitelor forțe iraționale ale istoriei, a ținut să ne-o pună în cea mai sporită lumină. (Pentru prima oară, Eminescu are nevoie de o clipă de odihnă: luna ianuarie o va petrece în spital.) Perspectiva sa este amețitoare, ochiul său nu mai privește *critic* o societate prezentă, ci *tragic* omul cu lumea sa cu tot. „*Se-ncheie și după datina noastră cu ziua de azi un șir de evenimente măsurate după apuneri și răsăriri de soare și fixate în memoria noastră cu cifrele acestei măsurători. Dacă privim regularitatea fenomenelor lumii siderale și o comparăm cu nestatornicia sorții omenești, am putea crede că altceva se petrece în ceruri, altceva pe pământ. Cu toate acestea, precum o lege eternă mișcă universul deasupra capetelor noastre, precum puterea gravitațiunii le face pe toate să plutească cu repejune în caos, tot astfel alte legi, mai greu de cunoscut, dar supuse aceleași necesități, de la care nu este abatere, nici excepție, guvernează oamenii și societățile. Oricât de mici am fi pe acest glob atât de neînsemnat în univers, a cărui an întreg de câteva sute de zile nu sunt măcar un ceas pentru anul lui Neptun de șaizeci de mii de zile, totuși ce multe și mari mizerii se petrec în atât de scurt timp, cât de multe mijloace nu inventează oamenii spre a-și face viața grea și dureroasă!*”

Sentimentului nimicniciei și mizeriei omenești în comparație cu imensitatea și sublimitatea universului și absolutului, Pascal îi găsisse un răspuns, opunându-i gânditoarea trestie. Dar Eminescu observă că acest „mare problem” în loc să înțeleptească ființa umană, o împinge în precaritate, și că tragicul metafizic devine caz particular al tragicului social, pe care îl poartă cu sine omul și cunoașterea sa, atunci când ea nu reușește să-și subordoneze voința și acțiunea, valoarea morală și valoarea politică. *Cum este cu putință ceea ce este?* Eminescu scrie: „*Se vede că aceeași necesitate absolută care dictează în mecanismul orb al gravitațiunii cerești domnește și în inima omului; că ceea ce acolo ni se prezintă ca mișcare e dincoace voință și acțiune și că ordinul moral de lucruri e tot atât de fatal ca și acela al lumii mecanice.*” Eminescu știe că în istorie acționează „*viclenia rațiunii*”, după cum surprinsese bătrânul Hegel, evenimentele petrecându-se „*într-un șir pare că de mai nainte determinat*”. Eminescu întreabă și se întreabă: „*ce se va alege de cei mici?*” Și răspunsul vine amețitor: „*Poporul nostru mic este pus tocmai ca o muchie de despărțire între furtuna ce vine din apus pentru a întâmpina pe cea din răsărit. Oricare ar fi soarta armelor, oricare norocul războiului, oricât de înțeleaptă va fi politica micului popor, rezultatul evenimentelor va fi totuși stabilirea unei preponderențe politice slave, pururi fatală nouă, chiar dacă nu ne-ar amenința cu nimicirea*

totală.” În acest context, *postrevoluționar*, contradictoriu pentru lumea europeană, poetul privește situația poporului nostru, neuitând contradicția, adâncită continuu, dintre clasele pozitive și cele superpuse. Curba reflexiilor trece de la nivelul *general*, al omului în lume și al lumii în om, prin cel *particular*, moral și politic al lumii, pentru a ajunge la cel *individual*, economico-politic al națiunii noastre. „Plângerile” poetului rezonează în imensitatea universului cu muzica siderală, dar cauza lor este bine determinată: situația istorică a unui popor în lume. „*Cu părere de rău – scrie el – câtă să constatăm că, cu toată bătrânețea prematură a năravurilor, inteligența politică a acestei țări arată uneori semne de copilărie. Ca un sfinx mut încă și cu ochii închiși stă anul viitor înaintea noastră, dar știm bine că multe are de zis, că cumplete sunt enigmaticele ce le va rosti, că în prăpastie va cădea cel ce nu va fi în stare să le dezlege. Iar Edipul destinelor noastre se uită în fața acestui sfinx și, în loc de a fi pătruns de seriozitatea adâncă, tragică poate, a fizionomiei lui, el s-apropie de monstru pentru a-i răspunde cu... jucăriile noastre constituționale-le... Fără îndoială*

ceea ce are să se întâmple se va întâmpla, dar e păcat și nu e demn ca, atunci când timpurile sunt foarte serioase, un popor să joace mica comedie a luptelor sale dinăuntru.” (M.E., op. cit., pp. 250-251).

A fost dat ca „*cercul*” să se închidă și să se deschidă într-altul mai mare, *rosiitor*, al poporului român în istorie. La 1 ianuarie 1889, Eminescu reușește, printr-un efort disperat și supraomnesc, să mai smulgă ultimele cuvinte de sub um-brele tot mai dese ale iraționalului lumii căzut peste sine și să le așeze testamentar pentru cumpătul vremurilor, sub titlul *Ziua de mâine*, în *Fântâna Blanduziei*. Nici nu se putea altfel, căci și aici există o ordine. În aceste ultime cuvinte, el observă „*că binele suprem al păcii s-a păstrat – deși cu multe sacrificii – și Europa a fost scutită de a fi aruncată în peripețiile funeste ale unor războaie de exterminare.*” Statele care „*trăiesc cu neliniștea zilei de mâine*” s-au înarmat; statele care nu se neliniștesc de ceea ce se petrece dincolo de granițele lor „*își consacră puterile lor în mod exclusiv numai dezvoltării bunului trai dinăuntru și prosperității publice*”. Dar condiția ca gânditoarea trestie să supraviețuiască – lege a istoriei – este *pacea*. Numai astfel națiunile pot și trebuie să-și rezolve probleme economice și sociale. Între parteneri egali, scrisese când urmărise evenimentele „*cestiunii orientale*”, războiul se transformă în autodecimare. Din doi lei care se luptă și se devoră nu se va mai găsi, sub lumina soarelui, decât două cozi. „*Necesitatea păcii e atât de mare încât niciun suveran n-ar îndrăzni să ia asupra-și răspunderea de-a desfășura flagelul îngrozitor al războiului.*” (M. E., op. cit. pp. 333-334).

Cuvinte ultime ale geniului nostru despre necesitatea păcii pentru ziua de mâine! Cuvinte ultime smulse de Eminescu de sub nopțile istoriei pentru aurora zilei care va începe.

DUMITRU VELEA

Grafică de Ion Petru Pop, Îndemn la mărturisire (tehnică mixtă), detaliu

Eseu

Nae Ionescu văzut prin Emil Cioran

Alumn al lui Nae Ionescu, Emil Cioran se definește singur (la 1937, într-un număr din *Vremea*) într-un portret pe care-l zugrăvește *Profesorului*, se va fi gândit așadar că se regăsește în acela. Era condamnat la luciditate și, firește, scriind despre Nae Ionescu, își scruta într-o oglindă, slobod de complicități, duhul, ursita. Ar fi avut, prin urmare, în comun cu prodiguul povătuitor, îndrăzneala refugiului în negații și singurătăți. Oroarea de sistem în filosofie ar proveni și ea de la înaintemergător: Nae Ionescu oficia de la catedră, în Logică ori Metafizică, dezlegat însă de normele scolasticești, instruind (paradoxal) în relele cunoașterii. Numai de la el, va observa Emil Cioran, puteai învăța ce mare pierdere e cunoașterea, a ști e a cădea într-o neconținută dramă. Prin cunoaștere, își va încredința profesorul învățăceii, te desfaci de ființă, spiritul (cunoștința) e deopotrivă o rupere a echilibrului original, existența acum naufragiază. Emil Cioran se îndoia totuși că Nae Ionescu nu credea în nimic și i-ar fi reproșat odată că a găsit în lume ceva în care totuși să creadă: a ajuns, astfel, prin asceze și tăgăduire, ca el însuși să fie mai tare în *necredințe*. I-a obiectat maestrului său și că nu a izbutit, ca metafizician, să se sustragă ispitei timpului, a vremurilor; „participarea voioasă la păcatul de a fi” îl va fi dus, zece ani, în politică, în istorie (politica fiind, în termenii scepticului nemântuit, făcută de „plutonieri inspirați”). E de neînțeles, afirma Emil Cioran, scoborârea în imanență a lui Nae Ionescu, asistarea imediatului și a devenirii. Îi vor fi date, însă, și lui ? Emil Cioran le-a reprimat, scrisul lui în această ordine fiind o stranie ascensiune – el știe acum și pune în lucru tot ceea ce și-ar fi dorit să regăsească la iscusitul său mentor: consumarea căderii în timp, o cumplită aderență și inaderență la potrivile lumesti.

Dacă – crede Emil Cioran – absolutul a fost transformat, prin cunoștință, într-o funcție a disperării și nu-l putem percepe și trăi decât în chipul acesta, de ce să hotărâm (cum va fi cedat acum Nae Ionescu) pentru lucrurile trecătoare? Va fi, prin urmare, scârbit (mărturisește Cioran) de istorie și cunoaștere și se gândea în tinerețe să redacteze o teză de doctorat despre lacrimi. Cad totuși de acord, el și o ceată de prieteni, că singurul profesor din univers care ar aproba-o ar fi Nae Ionescu. (Desigur, dacă ar fi fost profesor, ar fi acceptat-o și Emil

Cioran. Însă cum se întreba el însuși: „Din paradox ? Din tragedie și luciditate”.)

Sunt, firește, multe și punctele în care Nae Ionescu și Emil Cioran, discipolul, se despart, cine le compară opera și biografiile se va convinge de acest lucru. De exemplu, Emil Cioran n-a consimțit niciodată la eroare numai din „slăbiciune pentru viață”, o consimțire pe care, împreună cu altele încă, Nae Ionescu nu ar fi refuzat-o vreodată. Nu a avut pentru aceasta, mărturisește Cioran, profesor care să-l fi pregătit: nu a existat adică „până acum niciun profesor de îndoieli”. Dar un astfel de profesor, pentru că Nae Ionescu s-a retras din această superbă poveste, nu ar fi fost totuși Emil Cioran? Iată o misiune care, prin dispariția lui Nae Ionescu și a lui Emil Cioran, va lipsi românilor, va lipsi lumii întregi.

A.I.BRUMARU

Post scriptum

1. Când expediam, prin poșta electronică, acest eseu pentru (probabil) un număr tematic al revistei „Origini” („Romanian Roots”) ori pentru o crestomație Nae Ionescu, coordonatorul acestor proiecte, directorul publicației și al Editurii Criterion, prietenul meu Gabriel Stănescu, poet și critic de marcă, murea/murise, cum avea

să mă avertizeze, aproape simultan, aceeași poșta electronică: era în timpul Târgului de Carte „Gaudeamus” (decembrie, 2010) și Gabi era prins, poate fără de măsură, în eveniment. Tipăresc acum acest mic articol în „Vatra Veche” cu gândul la nedreapta, prematura stingere a omului excepțional care a fost Gabriel Stănescu.

2. În eseu „Adaptabilitate și transfer sau Cu prepoziția înspre în era schimbării”, începutul paragrafului 5 (în care s-au inversat câteva rânduri) se va citi după cum urmează: Astfel, fiind încredințat că pentru psihologia etnică o izbutită documentare e oferită de studiul producțiilor culturale ale unui popor, fiindcă în acestea sufletul său s-a afirmat în chip obiectiv, M. Rădulescu-

Motru în 1908 și apoi în 1927) ia în considerare exclusiv marile personalități creatoare de plusvaloare noetică: raționalismul francez se evidențiază în Moliere, Racine, Voltaire, Descartes ș.a., sentimentul devenirii permanente al germanului e perfect învederat la autorii de seamă ai semniției sale etc. Români au însă o literatură tânără neconcludentă. Ș.a.m.d.

A.I.BRUMARU

Grafică de Ion Petru Pop, „Și pietrele se pot topi” (tehnică mixtă)

DULCEA POVARĂ A BIOGRAFIEI

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU ȘI SIMONE DE BEAUVOIR

„Timp pierdut – timp regăsit” (Proust), „timpul trăirii – timpul mărturisirii” (Eugen Simion), sintagme dihotomice care, atunci când vine vorba despre un tip aparte de scriitură, cea cu pronunțate note autobiografice, nasc întrebări deopotrivă în mintea lectorului inocent, a criticului (cu precădere a psihocriticului) și, de cele mai multe ori, chiar în cea a autobiografului.

„În cazul scriitorilor, materialul biografic cel mai bogat, de primă mână, poate fi găsit, firește, în operele lor”¹, afirma Groeben în subcapitolul *Analiza producției axate pe autor*, susținând direct linia criticii biografice inaugurate de Sainte-Beuve. Atunci când expunerea biografiei este asumată de scriitor, putem vorbi despre un voyeurism scriitoricesc care va permite înțelegerea perspectivei narative a autorului sau a personajelor, a obsesiilor ce devin teme recurente ale romanelor, ca în cazul Hortensiei Papadat-Bengescu sau care va oferi o imagine integrală, frapantă pe alocuri, a personalității contradictorii a omului și a scriitorului, ca în cazul lui Simone de Beauvoir.

Mărturiile autobiografice par să frământă scriitorul care simte, într-un moment al existenței sale, nevoia expunerii: „autobiograful – ca persoană relativ bine cunoscută – se situează la capătul propriei sale dezvoltări; în consecință, el lucrează la imaginea definitivă a personalității sale și trebuie, în mod inevitabil, să neglijeze, respectiv să prelucereze printr-o imagine subiectivă, caracterul de proces, specific unei biografii”². Rezultatul este romanul autobiografic, finalitate a împingerii la extrem a viziunii subiective în procesul de concretizare a unei imagini conștiente de sine, o „reflectare de sine” prin evenimente simbolice care să nu altereze, totuși, veridicitatea. Considerăm parțial valabilă teza lui R. Pascal, citată de Groeben, conform căreia o autobiografie antrenează o „alterare inconștientă a amintirilor”³. Redactate la vârsta maturității, chiar spre senectute (ca în cazul majorității scrierilor autobiografice), *Amintirile unei fete cumini* sau nuvelele Hortensiei Papadat-Bengescu prinse în volumul *Arabescul amintirii*, subintitulat *Roman memorialistic*, sunt, în mare parte, dovezi certe ale preocupărilor celor două scriitoare de a prezenta intacte, nealterate de intervenții inoportune ale adultului, scene, sentimente, stări, obsesii care formează un corpuscul indisolubil tocmai prin acuta notă de autenticitate, de trăire autentică.

La Simone de Beauvoir, nu doar exactitatea, precizia în notarea vârstei, a toposurilor sau a persoanelor care i-au marcat existența anulează teza lui Pascal. Recunoașterea suplinirii unor amintiri care lipseau, dar erau

semnificative pentru parcursul său, cu imagini dintr-un album de familie⁴ sau a preluării unor amintiri ale adulților (fapt menționat prin sintagma „pare-se” tocmai pentru a elimina o posibilă deformare a discursului său prin judecăți subiective, amintiri care nu-i sunt proprii) și, mai mult, sinceritatea cu care mărturisește și, astfel, își asumă sentimente condamnabile resimțite față de mamă, tată, soră sau cei din jur, asumarea impudicelor, jenantelor simptome ale pubertății, chiar oscilarea între preferințe sexuale care n-o onorează în fața unui lector cu precepte morale rigide sunt câteva dintre argumentele care pot susține contrariul tezei lui Pascal.

În cazul Hortensiei Papadat-Bengescu, situația e una cu totul aparte. Autoarea con-sideră multă vreme granița

dintre viață și literatură una de netrecut, așa cum dovedește o mărturisire răstăcită prin manuscrise: „a scrie despre ce știi, ce ai aflat, ce ți s-a spus, despre secretele tale sau ale altora. Ca și cum am fi într-o lume în care trecând pe uliță, ai văzut fără să te miri un om trântind cu un pumn jos pe trotuar o femeie și așternându-se peste ea – așa îmi pare uneori indiscreția de a trebui să cercetezi în tine pentru a-ți aminti de fapte oarecare și care trebuie sau trebuiau să se fi așezat în memorie. De ce mereu să brutalizezi în văzul, în auzul tuturor mișcările, cuvintele surprinse ale ființelor care nu fac decât să trăiască?”⁵. Cu toată această impresie de brutală violare a intimității, autoarea va redacta câteva nuvele și un roman (e vorba de romanul *Balaurul* construit întâi, după cum lasă să se întrevadă fragmentele publicate în „Însemnări literare” în 1919, ca un jurnal la persoana întâi intitulat *Carnetul zilelor pustii*) în care nota autobiografică e evidentă, deși relativ asumată, în ciuda dificultății resimțite în momentul evocărilor, așa cum mărturisește într-un interviu publicat în „Seara”: „Am început un mic caiet auto-biografic cu oameni adevărați; a mers greu, tare greu.” (p. 10). De altfel, această deghizare într-o persoană a III-a, deghizare dată de o oarecare teamă a confesiunii, e și rețeta din nuvelele cuprinse în volumul menționat ante-ror, Fetiței refuzându-i-se poziția de persoană care se confesează, în favoarea confortabilului rol de personaj, alter-ego al autoarei, în maniera în care procedase și în cazul romanelor unde asistăm la aceeași „disimulare a confesiunii”⁶.

Literatura confesivă, răspândită sporadic și fragmentat, vine în contradicție cu dezideratul obiectivității absolute pe care și-o asumase și pe care o transformase în stindard, reușindu-i doar în romane unde poate „să elimine orice posibilitate de infiltrare a eului ei personal, împotriva căruia luptă cu o înverșunare pe care n-o au

¹ Norbert Groeben, *Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și empirizare*, București, editura Univers, 1978, p.52.

² *Ibidem*, p.49

³ *Ibidem*, p.49

⁴ Vezi Simone de Beauvoir, *Amintirile unei fete cumini*, traducere și note de Anca-Domnica Ilea, postfață de Margareta Gyurcsik, Timișoara, editura de Vest, 1991

⁵ Suplimentul „Revistei de istorie și teorie literară”, nr.3, 1986, Hortensia Papadat-Bengescu, *Arabescul amintirii. Roman memorialistic*, ediție îngrijită, prefață și note de Dimitrie Stamatiadi, p. 11

⁶ Nicolae Florescu, *Profitabila condiție*, București, Cartea Românească, 1983, p.47

decât asceții anahoreți cu pasiunile carnale”⁷. Izolată, refuzată sistematic, autobiografia pare să o bântuie permanent, determinând-o nu doar să afirme, într-un interviu acordat lui N. Caradino: „Intenționez totuși să scriu odată despre ceea ce într-adevăr a fost. (...) Lucruri atât de adevărate încât ar fi memorii.”, ci și să-și transforme obsesia renegată în fragmente presărate în „Sburătorul” (*Ce mi-a vorbit portretul, Fetița* – 1920), în volumul *Romanță provincială*, 1926, în „Tiparnița literară” și „Revista română” între 1930 și 1942, reunite alături de fragmente inedite în volumul *Arabescul amintirii*.

Departate de a fi vorba de o inconsecvență, dată fiind distanța dintre afirmații și realitate (și argumentul ar fi căutata obiectivitate specifică romanelor), paradoxul oscilării între subiectivitate și obiectivitate ar putea fi explicat prin perceperea propriei biografii ca „sabie a lui Damocles”, ideea conturării lirice a copilăriei „persecutând-o” de-a lungul întregii sale existențe scriitoricești. Eșecul proiectului autobiografic mărturisit inițial își găsește cu greu explicații valabile; importantă pentru elucidarea acestuia, măcar ca punct de pornire, ar putea fi afirmația contrapunctică a autoarei din același interviu. „Lucruri atât de adevărate încât ar fi memorii. Firește, așa cum scriu eu, obiectiv, imparțial”, trăsături care numai compatibile cu literatura confesivă nu pot fi, poate doar în măsura în care autoarea ar fi gândit o perspectivă asemenea celei a lui J.L.Borges care începea povestirea *Ulrica*, din *Cartea de nisip*, cu afirmația: „Relatarea mea va fi conformă realității sau, în orice caz, amintirii mele personale despre realitate, asta însemnând același lucru”⁸.

Nevoia dezvăluirii e resimțită, fără îndoială, ca un catharsis așteptat, revendicat și, într-un final, permis. Mărturisirea din *Autobiografie* confirmă afirmația anterioară și completează, poetic, prin descrierea stării de grație a confesiunii: „Am răspuns chemării autobiografice cu simțirea cuvioasă a cuminecăturii, dezgolire și sfială de sine, – când m-am scufundat în apele din mine, din împletitura lor deasă am ridicat la suprafață numai semnul celor zece degete... iar după spovedanie am simțit că timpul o secundă mi s-a oprit în loc.”⁹

Pentru Simone de Beauvoir, relația cu biografia e una asumată, recunoscută ca necesară, dacă avem în vedere numeroasele volume în care autobiografia e punct de pornire pentru eseu, roman sau studiu științific. Teoria conform căreia trecutul e un compartiment al existenței care nu-și menține integralitatea prin simpla explorare, asemenea unei fotografii, ci care se deformează constant, prin trecerea anilor, fapt ce dictează necesitatea prinderii lui în pânza scriiturii pentru a-și redobândi forma, contururile e îndelung analizată în *La Vieillesse* (1970). Procesul de reconstrucție a trecutului fusese început de autoare cu mult înainte de redactarea *Amintirilor*..., căci cele unsprezece volume publicate până la acel moment nu făcuseră, așa cum adesea constatase depreciativ critica literară, decât să se lase impregnate de fluidele amintiri

ale copilăriei, adolescenței sau tinereții. De la *Invitata*, primul roman în care nonconformismul copilului de odinioară se cuibărise elegant în personajul a cărui identitate are ca marcă libertatea și sentimentul unicității, la *Mandarinii* în care orientările sale de stânga, sub influența lui Sartre, sunt împrumutate personajului Anne, iar personajele masculine sunt fidele copii ale lui Sartre sau Camus, trecând prin *Al doilea sex*, paradoxală operă științifică ce valorifică abundent experiența personală, ca să menționăm doar câteva dintre pavoazele volume, scriitoarea franceză nu face decât să pavoazeze anticipativ ceea ce urma să clădească în formă definitivă în memorii. Asemenea *Arabescului amintirii*, deși formula narativă se diferențiază în mod evident, Simone de Beauvoir preferând narațiunea la persoana I, volumul e un impresionant document de viață, în care autoanaliza psihologică și socialul se completează într-un mod irezistibil pentru cititor.

Pendularea între perspective narative, alternarea diverselor tipuri de naratori specifice Hortensiei Papadat-Bengescu au fost competent analizate de Constantin Ciopraga (în bine-cunoscuta monografie), de Nicolae Manolescu în subcapitolul *Trei femei*, din *Arca lui Noe*, dar și de Roxana Sorescu în volumul *Interpretări*. Mai mult, inserarea în romane a unor pasaje regăsite și în nuvelele autobiografice, reluarea unor obsesii personale ridicate la rang de simbol al maleficului, transferarea modului personal de percepere a lumii (așa cum se construise și consolidase în copilărie) personajelor sale, ce vor fi analizate în continuare, sunt doar câteva dintre tertipurile autoarei care, deși se dezice de actul expunerii autobiograficului, cade în păcatul incontrolabil al eliberării, risipirii acestuia în întreaga creație.

Putem vorbi, totuși, de o „alterare a amintirilor”, dar de una conștientă, dacă avem în vedere câteva aspecte. Consecvență cu maniera de evocare pe care o adoptase, aceea a supremației propriilor amintiri, autoarea fie elimină orice element extern care ar putea altera discursul confesiv (de exemplu, mărturisiri ale adulților care nu au ecou în memoria ei), fie notează o amintire inițial improprie, doar când aceasta se reconstituie treptat, în manieră proustiană, declanșată de o povestire care se pierduse în cotloanele memoriei pentru că, așa cum recunoștea, „alții își aminteau din copilărie mai mult decât își amintea Fetița”. Procesul, experimentat în nuvele precum *Viermele* sau *Grădinița*, e surprins analitic în *Peisagii ale amintirii*: „Cobora uneori puntea de legătură pentru a le cutreiera după voia întâmplării, cu ochi ce lunecă, ca un călător poposit în treacăt; când le părăsea, amintirea nu păstra de ele o imagine precisă, ci anumite aspecte, anumită lumină, proporții, dimensiuni, ce se deosebeau unele de altele – deosebiri pe care fizionomia neschimbată a căminului familial le netezea, imagini pe care fiecare zi le trimitea pe un fundal al memoriei unde se încorporau unui aluat impalpabil, viețuiau într-un suc secret, alimentau un câmp senzorial pe care punctau ici acolo amănunte limpezi, dar mai ales care se transformau, compuneau un spațiu al cunoașterii ce se întindea dincolo de cortul patriarhal (...). Clișee aburite în vagul conștiinței, ajutate de evocări ale celor din jur, se luminau ici acolo; iscată de vreun cuvânt, imaginea vreunui loc din copilărie se ridica la suprafață” (p. 86).

CARMEN ARDELEAN

⁷ Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, București, editura Eminescu, 1980, p. 146

⁸ Jorge Luis Borges, *Cartea de nisip*, editura Univers, 1983, p. ...

⁹ Hortensia Papadat-Bengescu, *Autobiografie*, în *Adevărul literar și artistic*, an XVIII, seria a III-a, Nr. 366-367, 11-18 iulie 1937, p. 5-6, apud Hortensia Papadat-Bengescu *Antologie*, studiu introductiv, tabel cronologic și bibliografie de Viola Vancea, București, editura Eminescu, 1976, p. 45

Memorialistica – o cale de redresare morală

Sorin Alexandrescu, inițiatorul proiectului „Cultura bate criza” (cf. site culturabatecriza@gmail.com), este și moderatorul unei serii de conferințe desfășurate în strălucitoarea Aulă a Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”. Propunându-și a evidenția „valorile trainice și durabile ale societății românești”, acest gen de manifestări sponsorizate de Fundația Spandugino și BCU au darul de a anima viața culturală bucureșteană prin personalități precum George Banu, Andrei Pleșu, Solomon Marcus ș.a.

La 24 noiembrie 2010 organizatorii au avut ca invitat pe Nicolae Manolescu, care a vorbit „Despre arta literară – O temă desuetă”. Reflecțiile de față, stârnite pe marginea conferinței cu pricina, le supun atenției cititorilor pornind de la posibilele interogații: Literatura memorialistică nu constă și ea, oare, una dintre aceste valori trainice ale societății românești? Ce loc ar putea ocupa acest tip de literatură în tabloul cultural de astăzi?

După trecerea prin tenebrele, clarobscurul ori luminile – deh, după (ne)cazurile fiecăruia! – „cele mai bune și mai drepte orânduiri” pe care a cunoscut-o (vai!) România în intervalul 1945-1989, așa-numita „literatură de sertar”, așteptată cu sufletul la gură de întreaga intelectualitate, dar îndeosebi de critica literară, a întârziat într-o așa măsură să apară, încât, vorba hâtrului Creangă, pesemne c-o fi venit, de vreme ce n-a mai venit!

Cercetând (fără pretenția exhaustivității!) memorialistica apărută în perioada postrevoluționară, am temeiuri să afirm că, selectând, colând, colaționând, pe alocuri eliminând unele stângăcii lexico-gramaticale (i.e. „pâinea profesorilor de limba română” – după expresia anticalofilului Camil Petrescu; operă a „pedanților” – după termenul lui P. Mérimée, amintit de N. Manolescu în expunerea sa), ori chiar rezumând și stilizând pasaje rezonabile ca dimensiuni din imensul volum literar pus la dispoziție de către deținuții politic, de urmașii acestor veritabili martiri ai modernității sau/și de intelectualii sensibili față de fenomenul concentraționar românesc, se pot pune în circulație școlară numeroase pagini de literatură valoroasă ideatic.

Afirmând aceasta, nu ambiționez un nou program educativ-creator eliades, ori unul critic-panromânesc, în spirit pașoptist (a se revedea sfaturile lui M. Kogălniceanu, din cunoscuta sa *Introducere* din 1840), ci propun doar aplicarea unei grile recuperatoare, îndeosebi pentru uz școlar, cu accent pe **mesajele** acestei abundente

producții literare de graniță, indiscutabil cutremurătoare și, mai ales, necesar-pilduitoare în marasmul social politic contemporan cauzat intenționat prin defectarea busolei etice. Nu pierd din vedere contextul actual global (ce sincronism amețitor! – ar exclama, probabil, E. Lovinescu), obișnuit cu o tot mai accentuată absență, la nivel de mase, a exercitării scris-cititului și, ca să fiu malițios până la capăt, manifestând, la același larg nivel, chiar un soi de ignorare a artei autentice, preferând surogatele/înlocuitorii (kitschul). Literatura „fără tendință” – dacă-mi este permisă reluarea expresiei larg

folosite într-o cunoscută polemică stârnită mentorului Junimii de poziția socialistului C. D. Gherea – poate rămâne, bine merți, la locul ei în manuale și auxiliare didactice, drept contrapondere la ceea ce mi s-ar părea acum necesar de a fi valorizat: conținutul educativ al literaturii destinate studiului școlar.

Trecând la exemple, pe cine ar deranja, bunăoară, într-un manual de-a XII-a (doar la această clasă programa actuală prevede memorialistica!) un pasaj datorat lui Alexandr Soljenișin pus în paralel cu unul scris de Dan Lucinescu pe tema turnătorilor-reeducatori? Le supun atenției în cele ce urmează, fără comentarii:

[...] *De pildă, tânăra Uspenskaia, 22 de ani, a absolvit liceul la Petersburg, însă n-a intrat la facultate. Numai de că s-a instaurat puterea sovietică și, în primăvara anului 1918, Uspenskaia s-a prezentat la VCEKA¹⁰, oferindu-și serviciile în calitate de informatoare. Ca înfățișare corespundea și au angajat-o. // Referitor la turnătorie și turnători (pe atunci colaboratori secreți), Krîlenko face următorul comentariu pentru sine: „noi nu vedem în asta nimic rușinos, o socotim ca pe o datorie; ...nu faptul în sine al muncii este rușinos; dacă un om recunoaște că această muncă este necesară intereselor revoluției, el trebuie să nu ezite” [...] Însă, vai, Uspenskaia nu are un crez politic, iată ce este groaznic! Ea spune sincer: „Am acceptat pentru ca să-mi plătească un anumit procentaj” de fiecare caz descoperit și, în plus, „să împart pe jumătate” câștigul cu cineva pe care Tribunalul îl trece sub tăcere, ordonându-i să nu-i spună numele. După spusele lui Krîlenko, Uspenskaia „nu făcea parte din personalul VCEKA, ci lucra în acord” [...]. De altfel, trebuie omeneste s-o înțelegem, ne explică acuzatorul: era obișnuită să cheltuiască fără să se uite la bani și ce*

Grafică de Ion Petru Pop, „Privind din adâncul vremii” (tehnică mixtă)

¹⁰ Vserossiiskaia cerezviceainaia komissii, înființată în decembrie 1917, având în frunte pe F. E. Dzerjinski. Un fel de securitate rusească.

însemnau pentru ea acei 500 de ruble prăpădiți, salariul ei de la VSNH, când o singură extorcare (să intervină pentru desigilarea prăvăliei unui negustor) îi aducea 5000 de ruble, iar alta – de la Meșcerskaia-Grews, al cărei soț fusese băgat la închisoare –, 17000.¹¹ [...]

[...] Pep află la interval relativ scurt că acea acțiune de „reeducare” [inițiată de Bogdanovici – nota mea, M. F.] era supralicitată și de un alt personaj, obscur în lumea tineretului anticomunist, numit Eugen Țurcanu. Acesta fusese ca elev în perioada guvernării legionare din 1940-1941, membru sau simpatizant al organizației Frățiile de Cruce, în mod oportunist decizându-se imediat ce au căzut de la conducere. Fire oportunista și cu multă dorință de parvenire, Țurcanu asaltă organizația de tineret de la primele începuturi ale instalării comunismului în România. În scurt timp, el fu promovat, dus la cursuri rapide pentru activitate diplomatică și trimis în Bulgaria la o reuniune specială a tineretului comunist, în calitate de lider. În ancheta dură dusă de securitate la arestările din mai 1948, cei ce-l cunoscuseră au considerat că Țurcanu nu merita efortul de a suporta schingiuri pentru a-l proteja. Astfel, într-o bună zi, respectivul fu arestat din Bulgaria și [de]căzută din vârful piramidei de partid în sordidul pușcăriilor. // În acea situație, [Țurcanu – n. M. F.] dori să se răzbune, fondul lui nativ [orientat] spre rău și criminalitate ajutându-l. În acțiunea lui de reeducare și de recăștigare a pozițiilor pierdute, găsi un concurent puternic în persoana lui Bogdanovici.¹²

Vreau să fiu bine înțeles: despre artă literară în multe dintre textele memorialistice apărute în deceniile postrevoluționare în România nu poate fi vorba. Abordând acest gen de texte, probabil că veritabilii pedanți înțepeniți pe la unele catedre de literatură, dedați analizelor stilistico-fonetico-sintactico-morfologice ar suferi cumplit din această pricină! Dar ce studii de caz s-ar putea aplica pe marginea unor astfel de schițe de portrete morale! Câte comparații profitabile, psihologic și etic, s-ar putea face între lumea evocată de memorialiști și societatea de consum globalizată pe care o avem în splendidă dezvoltare sub propriile noastre priviri (mă gândesc, de pildă, la așa numiții „lupi tineri” pe care deja i-a deversat vesel societății sistemul de învățământ superior actual! Ei își exersează instinctele, de ani buni, poposind meteoric prin varii partide, societăți și instituții, fără programe ori ideologii proprii, dar spre prezervarea, de bună seamă, a „interesului național”)! Ce exerciții de recunoștință și de admirație ar prilejui mărturii fruste, implicând punți directe, de la suflet la suflet, precum cele semnate de Adriana Georgescu, Lena Constante, Marcel Petrișor, Nicolae Mărgineanu, Aspazia Oțel Petrescu, Ioan Ianolide, Ion Ioanid, Richard Wurmbrand, Liviu Brânzaș, Elisabeta Rizea, Dumitru Bejan; Gheorghe Calciu-Dumitreasa etc. etc.!...

Îmi permit o divagație aici: cu alte mijloace pedagogice se cade abordată, desigur, capodopera *Jurnalul fericirii*, de Nicolae Steinhardt – considerat deja, pe bună dreptate, „autor canonic”! Cartea sa, la orice pagină ai deschide-o, te copleșește și estetic, anume ca

tehnică narativă – și litotă, și contrapunct, și „boule de neige”, și ironie, și autoironie, și monolog interior, și stil direct, indirect ori indirect liber – în fine: tot ce vrea și ce l-a învățat să caute și să exempifice profesorimea universitară află cel deprins cu demonstrarea artei literare!

La aceste pagini memorialistice, s-ar cuveni adăugate, într-o eventuală antologie didactică sau chiar într-un manual interdisciplinar pus la îndemâna Școlii (așa cum deja am conceput, împreună cu două colege inimoase, profesoarele Marilena Istrati și Olimpia Popescu), scrierile proscrisorilor din intervalul amintit: Radu Gyr, Nichifor Crainic, Constantin Oprișan, Vasile Militaru și mulți, mulți alții...

Dintotdeauna, poezii, literații adevărați au avut sensibilități la frământările sociale, încercând să le transpună artistic. Până la apariția capodoperelor literare pe tema detenției din România comunistă, școala ar face bine să-și asume măcar această literatură memorialistică, spre a pune început bun vindecării mentalului colectiv aflat în derivă.

Îmi face plăcere să scriu că poeta citată de iscusitul conferențiar amintit în preambulul acestor rânduri, Ana Blandiana, a avut și are o susținută activitate socială în sensul reconsiderării trecutului, în cadrul Memorialului Sighet și al Fundației Academiei Civice. Dar de ce nu face la fel, prin oamenii ei, și Școala, înghețată în reformări ce nu se mai aplică, în văicăreli interminabile privind veniturile salariale, în inspecții sterile „CEAC”, „RODIS” ș.a.m.d.?... În lipsa promovării valorilor etice și civice de către Școală (pe lângă cele artistice, pe care inercial, prin intermediul prăfuitelor sale programe, le mai propun anemic la clase puținii dascăli de vocație care au mai rămas în sistemul pedagogic intenționat epurat), mass-media inundă programatic, neobosit, cu abjecții spațiul menit culturii (spațiu ajuns deja **sub-** ori chiar **a-**cultural, dacă nu de-a dreptul **anti-**cultural!).

Terminând de scris auxiliarul didactic dedicat literaturii întemnițate, mai am de luptat doar cu dezinteresul (politic) general, comoditatea majorității, birocrăția editorială și... lipsa de bani specifice „crizei” – toate aparținând, ca un fel de pecete ghinionistă, cel puțin de la Mihai Eminescu încoace, acestui biet „neam al nevoii”... Însă, împreună cu Marilena Istrati și Olimpia Popescu, nu mă dau bătut încă: încurajat deocamdată doar de inspectoarea Mihaela Cîrstea, la nivelul sectorul 4 al Capitalei, vreau să ridic proiectul nostru la rang național, încercînd, prin miniconferințe tip consfătuiri didactice pe municipiu, lecții deschise, ședințe cu responsabilii de catedre pe sectoare etc. și, desigur, prin demersuri publicistice precum cel de față, sensibilizarea opiniei conaționalilor pe tema literaturii din temnițele comuniste.

Adaug, înainte de a încheia, că la nivelul liceului unde predau, reacția din partea „beneficiarilor” față de demersul cultural-pedagogic schițat în rândurile precedente a fost pozitivă: surprinși, tinerii care au luat contact cu asemenea „dosare de existență” – ca să folosesc sintagma lui Camil Petrescu – s-au declarat realmente interesați (unii chiar au fost marcați, solicitând detalii suplimentare, ori scriind mici eseuri).

Aștept, cu previzibile sentimente, provincia!

MIHAI FLOAREA

¹¹ Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag. 1918-1956. Încercare de investigație literară*, vol. I, traducere de Nicolae Iliescu, București, Editura Univers, 2008, pp. 266-267.

¹² Dan Lucinescu, *Jertfa*, București, Editura Saja, 2008, p. 88.

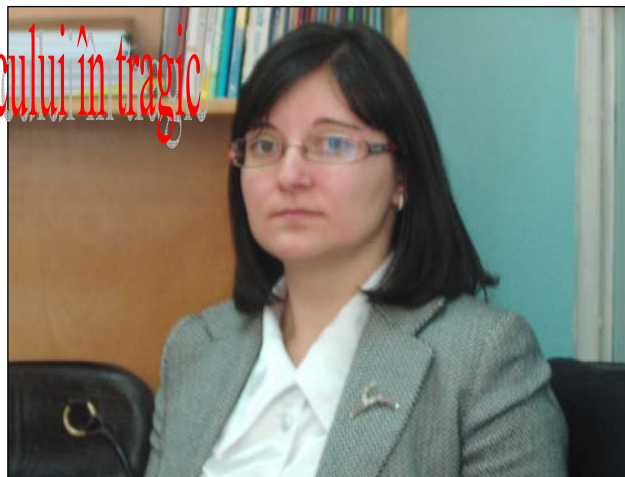

Dedublarea ca formă de intruziune a parodicului în tragic

Eugene Ionesco este considerat de exegeza literară, alături de Beckett, promotorul Teatrului Nou în secolul XX. Considerându-l un inovator, Peter Norrish, în studiul „New Tragedy and Comedy in France”, arată că intuiția absurdului în piesele ionesciene se realizează prin asocierea comediei cu feluri negre de dramă, incluzând și tragedia. Chiar Ionesco afirma că „pentru mine comicul este tragic, iar tragedia unui om este derizorie.” Amestecând comedia cu tragedia, Ionesco obține o balanță și o tensiune între cele două. Astfel, piesa „Lecția” este numită dramă comică, iar în „Scaunele” regăsim farsa tragică.

Apărută în 1964, piesa „Foamea și setea” se înscrie atât în sfera comicului, cât și în cea a tragicului, prin procedeul dedublării. Teoreticianul Clemment Rosset, în lucrarea „Le Réel et Son Double”, descoperă că dublul este prezent într-un spațiu cultural mult mai larg decât cel al romantismului, se găsește chiar și în tragedia antică, spre exemplu prin oracolul dedublat de figura destinului. La Ionesco, dublul devine matricea creatoare, identificată chiar de criticul literar Matei Călinescu. Drama „Foamea și setea” relevă în termeni teatrali dualitatea ce reiese și din ceea ce însuși autorul dezvăluia: „căci Eu sunt un altul”. Aceste două naturi atât contradictorii, cât și complementare, conduc la stabilirea unei dezordini sau mai bine spus a unei ordini absurde.

În piesa „Foamea și setea”, parodicul și tragicul se întretaie. Ionesco parodiază societatea contemporană, preluând elemente și din teatrul antic. Parodicul însă este potențat chiar prin dedublarea personajelor și a spațiilor. Spre exemplu, Jean, personajul central, este de fapt un Orfeu al lui Ionesco, însă unul parodiat. Poetul antic, aflat în căutarea în infern a soției sale Euridice, devine în această piesa ionesciană un simplu muritor ancorat în vis și în cotidian, devorat de disperare. Personajul Jean, exponentul intelectualului contemporan, este așezat în situații generatoare de tragic. Predestinat unei existențe mediocre, sugerată de casa morbidă în care locuiește, Jean se află într-o stare de criză (totul îl doboară în casă, simte frica de îmbătrânire și de moarte). El își înfruntă soarta prin cufundarea în vis și ieșirea din spațiul inițial. Vina tragică pe care și-o asumă este cea a aspirației către transcendent și iubire, trădată de starea lui de „foame” și „sete” existențială. Sub influența unei forțe înalte sau a unei voințe supraindividuale, el va începe o călătorie onirică în care o caută pe soția sa, Marie-Madeleine. Căutarea determină înfruntarea limitei tragice, reprezentată simbolic de un zid, pe care Jean încearcă să îl escaladeze. Protagonistul face gesturi pseudosalvatoare și se dă înapoi în fața zidului trezindu-se din nou în

cotidian. Transpus iarăși în vis, zidul dispare și Jean ajunge într-o bucătărie morbidă. De aici, el cade în fatalitate, alunecând penibil pe o pantă. Jean coboară din nou într-un spațiu închis, delimitat de o mănăstire-cazarmă-închisoare. Inevitabilitatea catastrofei este o cerință esențială în universul tragic, iar Jean, va trăi „drama închiderii în sine”, semnalată de Bachelard.

Infernul în care coboară Orfeu este în piesa lui Ionesco un spațiu dedublat, delimitat mai întâi de o bucătărie morbidă și apoi de mănăstirea-cazarmă-închisoare. Cadrul ficțional-simbolic reprezentat de mănăstirea-cazarmă-închisoare este unul tragic, al contrariilor, fiind un loc în care personajele vorbesc din poziții distincte. În acest cadru, Jean-personajul este invitat să vadă un spectacol. El vizionează coborârea pe scenă (reversibilă alunecării în infern) a lui Tripp și Brechtoll, închiși într-o cușcă, care desemnează încă o dedublare a spațiului inițial închis. Tripp și Brechtoll sunt supuși unei torturi tot în dublu sens, cea fizică și cea morală. Ei nu au primit de la falșii călugări din mănăstirea-cazarmă-închisoare mâncare cu intenția de a-i face să-și schimbe poziția inițială. Brechtoll este ateu și va fi redus să se roage pentru mâncare, iar Tripp este religios și Îl va nega pe Dumnezeu. Mirosul supei aduse de falșii călugări va determina dubla transformare. La finalul spectacolului urmărit de Jean, cele două personaje vor sta în cușcă în poziții diametral opuse, ei și-au schimbat poziția (în spațiu și în gândire) și sunt forțați să și-o declare. Dacă, inițial, Tripp rostește rugăciunea „Tatăl nostru”, Brechtoll, declarat mai întâi ateu, sfârșește prin a o pronunța chiar el. Parodicul se realizează la Ionesco prin atribuirea replicilor celebre unor personaje incompatibile cu vorbele pe care le rostesc, este de părere Matei Călinescu în lucrarea „Eugene Ionesco: teme identitare și existențiale”. În acest mod, Ionesco parodiază totalitarismul și victimele sale, →

**Grafică de Ion Petru Pop,
„Flăcări de lumină” (tehnică mixtă)**

scoțând în evidență spălarea creierelor celor două persoane numite în piesă clowni. Nu de puține ori Ionesco se declară indignat când constată că: „un comunist poate deveni fascist, un ucigaș devine sfânt”.

Asistăm la o schimbare de opinie, la o dedublare în oglindă, reprezentată de celor două personaje care lui Jean-spectatorul îi stărnesc râsul. La rândul său și Jean repetă obsedanta mărturie de credință a lui Tripp și Brechtoll, identificându-se tot cu un clown. Dedublarea personajului principal se petrece și la finalul piesei, când el îmbracă rasa falșilor călugări pe care îi va sluji poate pentru totdeauna. Cu acest veșmânt, la care vrea să renunțe, dar despre care frații îi spun că este „ca să nu-ți murdărești hainele”, Jean își ascunde adevărata identitate, iar dedublarea este una complemetară. Rasa văzută ca o mască este un suport al dedublării, iar personajul este redus la ipostaza de servitor-deținut, adică a scriitorului constrâns de un regim.

Parodiarea discursului totalitar îmbracă o nouă formă prin diatribele enunțate de Fratele Tarabas, cel care conduce mănăstirea-cazarmă-închisoare. Descriș printr-o frază ambiguă: „Fratele Tarabas are aerul unui călugăr și nu în întregime aerul unui călugăr”, el se dovedește a fi dominator, în ciuda ospitalității pe care o manifestă față de Jean, când ordonă să fie hrănit și îl sfătuiește să se odihnească după lunga călătorie. La final, tonul Fratelui Tarabas se schimbă și i se adresează autoritar: „Haide, haide, la lucru, îndeplinește-ți orele de serviciu. Îngrijește de frații noștri cum n-au mai fost îngrijiți vreodată”. Autoritatea și societatea de tip ierarhic este parodiată prin felul în care sunt organizați falșii călugări. Ei se succed pe scenă în funcție de locul pe care îl dețin în ierarhie. Călugării-hangii se retrag pentru a ceda locul călugărilor-interogatori, care îl supun pe Jean unui set de întrebări. Jean este închis într-un fatal cerc în plan simbolic reprezentat de întrebările călugărilor care se tot reiau. În plan spațial, călugării stau pe scenă în jurul lui tot într-un cerc, unul la ușă, altul lângă Jean, iar Fratele-vânător ține o arma în mână.

Preluând la nivel intertextual corul teatrului antic, dramaturgul parodiază prin personajul colectiv, reprezentat de călugări, masele care inconștient emit sloganuri, clișee. Imaginea călugărilor este dedublă de rasele roșii și negre, culori sugestive care simbolizează vitalitatea și moartea. În timpul spectacolului ținut pentru Jean unui aprobă, ceilalți dezaprobă spusele personajelor din cușcă, ca o obsedantă opoziție între discurs și contra-discurs. Ionesco creează aici un dublu reactiv, închis într-o dualitate bipolară (după Michel Morel).

În piesa „Foamea și setea”, asistăm și la o parodiare a societății contemporane în toate formele ei, în episodul trei, în momentul în care Jean cade în coșmarul realității. El întâlnește o societate redusă la cuplul de turiști

(Domnul și Doamna), la surorile gemene, la tânărul insensibil, la personajul-cameleon (rabinul, ghidul și Schaëffer), la judecătorul și ocnașul. Aceste personaje sunt parodiate tot prin dedublare. Surorile englezoaice gemene sunt o altă manifestare a dublului ca o recurență a legăturii omului cu propria personalitate refulată. Una dintre aceste gemene se transformă într-o pisică albă, o părăsește pe cealaltă pentru a se sacrifica pentru fericirea ei, lăsând-o liberă să se căsătorească. Androginul este parodiat de cuplul de turiști (domnul-doamna), aflat într-un degradant spațiu de mocirolă. Cei doi sunt reduși la o criză de comunicare, denunțată de un șir de contraziceri (DOMNUL: În orice caz, e frumos. DOAMNA: Te înșeli, nu-i frumos) și de banala conversație despre ploaie. Acest cuplu pornește în căutarea (călătorie) a pisicii albe

(simbol al morții). Micul tiran din piesa „Lecția” primește o nouă conotație în „Foamea și setea”. Acest tiran, însoțit de corul de copii, este parodiat prin ipostaza rabinului dedublă în ghid și în soldatul Schaëffer. Personajul, asemenea unuiameleon, își schimbă identitatea în funcție de circumstanțe, el se metamorfozează din rabin în ghid și în soldat când Jean îi spune că trece printr-o țară atee. Justiția este parodiată în dialogul dintre ocnaș și judecător. Cei doi află după ce a avut loc procesul că sunt rude și numai în aceste condiții pedeapsa ocnașului ar fi putut să fie atenuată. Diminuarea sentinței este parodiată prin reducerea ei la obiect casnic: „un *shaker*”, devenit la Ionesco un icon al cacealmalei din justiție: „De-o parte, se iau la întâmplare vreo patru sau cinci legi. De altă

parte, se iau niște aranjamente. Câte legi-atâtea aranjamente. Se bagă într-un *shaker* și se amestecă.”

Șirul dedublărilor pare că se multiplică în mod aberant, ca un alt procedeu al parodiei. Apelul la forme inferioare ca și recurență a dublului demască un univers parodic bine ilustrat în piesa „Foamea și setea”. Această amplă parodie a societății contemporane relevă funcția mimetică a teatrului ionescian, la care se referea criticul literar Nicolae Balotă când identifica un mimesis demască și descompus. Ionesco dezvăluie astfel fața și reversul societății prin intermediul a „două conștientizări originare, cele ale efervescenței și ale greutății, ale golului și ale prezenței excesive, ale transparenței ireale a lumii și a opacității sale, ale luminii și ale întunericului dens.”

PROF. MIHAELA TATU

Absolventă a Facultății de Litere și Arte, specializarea română franceză, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004

Profesor de limba franceză la Școala Generală Nr. 2 Făgăraș.

Grafică de Ion Petru Pop, "Proiecție antică" (tehnică mixtă)

Poetul în „lumină lină”

(I)

Mereu suntem tentați să folosim mărturisirile altora, ca și când ale noastre n-ar putea fi credibile sau ar fi, cu prejudecată, insignifiante. De ce nu ne-am folosi și de propriile mărturisiri?

Pe Ioan Alexandru l-am cunoscut în mod providențial. Aflasem de el din presa literară și din cărțile publicate. Îl citeam cu plăcere. Simțeam o anume prospețime în versurile lui, vigoare, un aer sănătos și, aș zice, un miros de „tămâie”, o atmosferă de sfințenie. Poezia lui avea ceva

inconfundabil. Putea fi receptată fără

Poetul Ioan Alexandru la Târnăveni, noiembrie 1978

dificultate, îți lăsa impresia că vine de foarte departe și, totuși, că are ceva personal. Era publicat, mai ales, în „Tribuna” și în „Luceafărul”.

În vara anului 1978, ajunsesem, în Capitala țării, la un *Colocviu național pe tema creației*. Fusesem delegat, la prestigioasa acțiune, din partea județului Mureș. Acțiunea se încheia cu participarea la un spectacol, tocmai la *Teatrul Național*. Mai era până la deschiderea cortinei cel puțin o jumătate de oră. M-am plimbat în timpul acesta pe o stradă apropiată să iau o cafea, eventual să fac mici cum-părături pentru întoarcerea spre casă.

Mergeam agale spre o țință necunoscută. Înspre mine venea un tânăr destul de înalt, îmbrăcat într-un pardesiu de culoare închisă, avea o pălărie neagră cu boruri mari, era balan la față, pășea rar, preocupat, poate, într-o atitudine meditativă. Fața lui răsărea luminoasă și zâmbitoare. Când să trec pe lângă această persoană, pe care n-o mai văzusem niciodată, spun, deodată, parcă stăpânit de o revelație: „*Ioan Alexandru!*”. Necunoscutul răspunde scurt și cu o bucurie nedisimulată: „*El este!*”. Am schimbat câteva cuvinte, cu prezentările de rigoare. Am băut împreună o cafea. Ne-am promis că vom ține legătura. Aveam sentimentul că am descoperit o mare „comoară”. Nu trebuia să știe nimeni,

decât Cel de Sus! În răstimpul a zece ani – între 1978 și 1988 – poetul care îmi devenise instantaneu prieten, ca și când ne-am fi cunoscut dintotdeauna, a fost invitat în orașul de pe Târnava – Mică, *Târnăveni*, de trei ori. Fiecare invitație fiind, negreșit, onorată: 28 noiembrie 1978, 22 decembrie 1983, 22 noiembrie 1988. Acum „Onucu” era un om foarte religios. Deși, într-o ambianță declarat atee, el avea un curaj fără limite de a-l mărturisi pe Dumnezeu. I se părea o impietate ca, fie și într-o discuție scurtă cu semenii, să nu pomenească numele Celui Preaînalt! Intra într-o localitate,

oricare ar fi fost ea, prima vizită o făcea la Biserică. Se ruga. Avea cu el în geamantan, nelipsite, o *Cruce și Sfânta Biblie*. Acestea erau „armele” lui secrete și

invincibile. Pentru felul lui de a fi, mulți, chiar și dintre cei care treceau ca „apropiați” ai săi, l-au privit cu o anume „îngăduință”, suspectându-l, în suficiența lor, de a fi „anormal”. El primise „focul”, primise „lumina”, ca un dar! Le răspândea peste tot!

În 29 noiembrie 1978, alesul oaspete a aprins în casa mea o *candelă*, pe care a confecționat-o cu mijloace foarte simple. S-a rugat cu toți ai casei. De-atâția ani încoace, candela aceea nu s-a stins, „*lumina lină*” continuă să ardă! Este candela vegherii, a legăturii tainice între cer și

pământ, între efemer și veșnicie, a iubirii neapuse între om și Dumnezeu.

Cu prilejul întâlnirilor, s-a făcut o prezentare a operei poetului, a recentelor sale apariții editoriale. Poetul a ținut conferințe pe teme patriotice și religioase.

Ultima întâlnire, programată la Târnăveni, pe 22 noiembrie 1988, s-a ținut la *Casa Municipală de Cultură din Mediaș*, deoarece poetului, căruia i se conferise, în același an, un mare *Premiu – „al păcii și fraternității”*¹, în Japonia (unde fusese invitat de o personalitate niponă de seamă și unde conferențiasse, printr-un favor de excepție, timp de două ore, despre *Inimă*), i se refuzase intrarea în *Târnăveni de către forul județean Mureș, de propaganda județeană comunistă*. Aici, la Mediaș, s-a vorbit despre recenta sa carte de versuri: *Imnele Maramureșului* (1988), iar conferențiarul a reluat tema despre *Inimă*, uimind auditorul. E de presupus că printre ascultători se afla măcar un informator al Securității. „Urechea” partidului unic era „omniprezentă”.

În seara de ajun al *Crăciunului din 24 decembrie 1981* – în ziua următoare, tocmai de Nașterea Domnului, împlinea 40 de ani – l-am vizitat acasă, la București, pe strada Belgrad, nr. 5 (într-o zonă liniștită a ambasadelor străine, unde locuia cu →

Grafică de Ion Petru Pop, Îndemn la mărturisire (tehnică mixtă)

¹ Era pentru întâia oră că se acorda acest premiu unui Poet și acesta era român - Ioan Alexandru

numeroasa lui familie) și i-am dus în dar o statueta a Maicii Preacurate, de mare frumusețe și valoare, din lemn de mahon, cam de 50 cm înălțime, dăltuită de un artist maghiar, *Polgar Francisc*, sfințită într-o Biserică din Cetatea de Baltă, de către un preot, *Ioan Fărcaș*, viitorul protopop de Blaj, i-am mai dăruit o prescură în șapte colțuri, o lumânare din ceară de albine, ceva vin bun de casă și un vas cu miere de albine.

După urările cuvenite, am stat o vreme de vorbă și ne-am cinstit la o masă întinsă, într-o intimitate și bucurie de neuitat. Îndată, într-un jurnal al lui, a notat evenimentul.

Camera unde stăteam era „burdușită” de cărți, într-o neorânduială „savantă”. Spre răsărit, pe o măsuță, ardea liniștit o candelă. Deasupra ei, pe perete, străjuia o icoană a Mântuitorului, o pictură pe lemn vechi, creând o ambianță atemporală. Ne-am rugat împreună.

A doua zi, de Praznicul Nașterii Domnului, ne-am dus împreună la Biserica Patriarhiei. Ne însoțea pictorul *Paul Gherasim*, cel care i-a făcut poetului un portret și i-a ilustrat mai multe din cărțile sale de versuri. Poetul se purta modest. Avea pe el un costum destul de uzat, „sare și piper”, era atent să împartă vorbe și la unul și la altul, cu o bunăvoință contagioasă, fața îi radia de o tainică lumină și obișnuia să păsească larg, ținând mai mult, cu o vădită smerenie, capul aplecat spre pământ.

Versurile sale i se potrivesc: „Blond, cărn, lungan și cu urechi barbare (...) / Adus puțin de umeri (...) umblu încet (...) Ochii scobiți în craniu cu așchie de bronz (...) / Armele – brațele-atârinate de umeri (...) / Semnul din frunte-l am de la securi...” (Portret, vol. *Viața deocamdată*, 1965). „Din pulbere e trupul meu luat / Din ceea ce-i mai nebăgat în seamă / Oricât de mult voi fi încoronat / Smerenia ca mumă mă reclamă” (Portret, vol. *Pământ transfigurat*, 1982). Când ne-am despărțit, amfitrionul a oferit oaspetelui o carte din poezia sa: *Imnele Țării Românești* (1981) cu dedicația: „Iubitelui meu frate în Domnul, Aurel Hancu, sosit ca un mag în casa noastră, de ziua Nașterii Domnului Isus Christos - Ioan Alexandru - 25 Decembrie 1981.”

Poetul obișnuia să-și însoțească dedicațiile cu o imagine-simbol,

argumentul mărturisirii sale, un fel de blazon inițiat, așa cum aveau Evangheliștii: o flacără cu chip de om, în interiorul căreia era pus semnul Crucii lui Christos. Era un mod persuasiv de a duce în lume credința în Dumnezeu. Îl „tolerau” până și activiștii de partid, plătiți bine, ca să formeze omul „nou” – fără Dumnezeu - cu o concepție „înaintată”. Când nu mai aveau ce-i face, îl găseau „simpatic”, dacă nu cumva „fanatic”, imposibil de „alinat” cu etica societății „multilateral dezvoltate”.

Era de domeniul evidenței cultura lui mai puțin obișnuită. Stăpânea limbile clasice vechi: ebraica, greaca. Ținea peste hotare conferințe în germană, limba modernă a filosofilor. La una dintre întruniri, cu publicul larg, a declamat liber, spre uimirea auditorului, în greacă și în ebraică, cuvintele din Evanghelia de la Ioan, capitoul I: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul...”, cuvinte rostite de cosmonauții americani, ajunși pentru prima oară pe Lună. El parcursese traseul spiritual al marilor lui înaintași: *Eminescu* și *Blaga*. Contactul asiduu cu *vechile culturi*², cunoașterea lumii prin deseale călătorii de studiu, i-au lărgit nebănuit orizontul de cunoaștere, i-au întărit încrederea în forțele proprii, fără a ajunge vreodată un infatuat, și

². Un anticar îl anunță că a primit o scriere rară: *Talmudul* (erau aici Predicile vechilor evrei despre venirea lui Isus), în 8 volume, al lui *Nae Ionescu*. Evident, tânărul Alexandru achiziționa cărțile, ca și când ar fi trăit o minune.

Poetul Ioan Alexandru și poetul Aurel Hancu, în casa acestuia din urmă (noiembrie 1978)

i-au întărit convingerea că, fără Cel care l-a chemat la viață, nu poate face nimic durabil, nu-și poate împlini menirea în lume, ca om și ca artist, nu-și poate împlini scopul final al existenței: dobândirea Patriei Cerești, a adevăratei și nesfârșitei fericiri. El părea a merge în contra-sens cu lumea contemporană lui. Cine mai avea credință dintre elitele intelectuale? Sacral era luat în derâdere. Stăpânii zilei clamau „Pacea”, dar îl negau pe Cel Care este Izvorul Păcii, erau în „război” cu El.

Cel care scrie aceste rânduri a avut inițiativa de a înființa, la *Colegiul Tehnic din Târnăveni*, pe data de 12 noiembrie 2006, un *Cenacul al tinerilor liceeni* care să poarte numele celui mai mare poet religios din Ardeal – „*Ioan Alexandru*”. Era un semn de recunoaștere și prețuire pentru autorul „*Imnelor*”, pentru cărturarul prea smerit, nebăgat în seamă de cei mai mulți dintre conaționali lui, pentru omul politic care s-a „bătut”, în viața publică, pentru adevărata „*Re-naștere*” a neamului său.

Silviu Despa, unul dintre foștii lui studenți, pomenește în filmul³ său despre *Ioan Alexandru*, pe care îl consideră „cel mai important reper spiritual pentru generația sa de studenți”, despre o întâlnire a acestuia cu eruditul teolog – *Dumitru Stăniloae*. Poetul își mărturisește intenția sa de a crea, prin opera sa lirică, o „*teologie poetică*” a veacului XX, supranumit, în anumite cercuri, – „*Veacul Diavolului*”.

AUREL HANCU

Grafică de Ion Petru Pop, „*Pășind în taină*» (tehnică mixtă)

³. Despa, Silviu, *Mai presus de moarte, în Iubire*: film documentar, Brașov, 2005 - regăsit la adresa web: <http://video.google.com/videoplay?docid>

Dulcea harababură Cuvânt înainte

Va mai trece vreme până când critica și istoria literară se vor pronunța cu obiectivitate constructivă în ceea ce privește opera unora dintre contemporanii noștri, scriitorii care au marcat peisajul literar românesc în a doua jumătate a secolului XX. Poate că termenul « obiectivitate constructivă » este inventat și chiar contradictoriu, totuși mie îmi pare necesar de aplicat și evaluat în literatura română contemporană.

Acest timp istoric de negare și alienare devine brusc necesar pentru distanțare și reevaluare. Un timp pentru distanțare, la urma urmei este trebuit în toate cazurile, dar poate să devină din nefericire un timp al uitării, al neglijării unor capitole din istoria noastră literară ceea ce devine un păcat, o irosire.

Un păcat al nepomenirii, al necunoașterii și mai ales al neîncurajării cititorilor care se formează, aceia care vin acum să descopere lumi și cărți. De ce i-am priva de bogăția unei literaturi ?

De aici ideea de a aduce în fața dumneavoastră acest **eșantion Gheorghe Tomozei**, idee care i-a aparținut inițial profesorului și autorului Ion C. Hiru, cel care alături de colegi și prieteni, (mai ales cu ajutorul poetului George Baciu), s-a investit și în crearea Bibliotecii « **Gheorghe Tomozei** » din comuna Domnești, căreia fiul poetului, Maximilian Tomozei și eu însămi, la o idee emisă de scriitorul Artur Silvestri în toamna anului 2008, i-am donat o parte din biblioteca poetului.

Puțini scriitori români contemporani au fost atât de preocupați, de frământați de gândul posterității, al imaginii publice, de statutul și rolul lor în literatură precum Gheorghe Tomozei.

El face parte dintr-o lume scriitoricească formată odată cu ceea ce era « noua lume » de după război, cu avânturile, utopiile, naivitățile, contradicțiile și constrângerile ei, cu simțul datoriei și al responsabilității în « cetate », cu influența benefică și respectată a înaintașilor, o lume ce cochetă uneori cu idei noi dar și cu speranța înlăturării unor opreliști. O lume scriitoricească trăind cu obișnuința unui statut câștigat în societate

prin literatură, mai mult sau mai puțin, subordonată cerințelor politice ale vremii. Nu are rost să judecăm noi această lume, nici să o etichetăm. Putem să încercăm s-o înțelegem și să alegem valoarea înlăuntrul întregului, căci nu puține au fost lucrurile de valoare care s-au scris și s-au publicat.

Cu timpul, anumite atitudini, idei exprimate, elemente de cod artistic și civic vor fi din ce în ce mai greu de înțeles de un posibil public cititor ce ar binevoi, să zicem, să parcurgă cărțile acelei vremi.

Despre poetul Gheorghe Tomozei s-a spus că a fost prolific, iar criticii literari au scris mult despre el, zeci de cărți ale sale au fost întâmpinate și comentate în revistele vremii dar și ansamblul operei sale poetice. Totuși, se pare că Tomozei însuși nu a fost niciodată mulțumit de receptarea critică a operei sale și nici de laurii cu care i-a fost încununată opera, această nemulțumire lăuntrică măcinându-l foarte. Izvora ea dintr-un caracter paradoxal ? Poate că da.

Omul care și-a jertfit, aș zice cu puțină teamă de a nu fi patetică, ani de zile pentru restituirea operei unor prieteni, pentru cărți de rememorare și insertare în peisajul literar, dacă ar fi să ne gândim numai la Nicolae Labiș și Nichita Stănescu, dar mai sunt și alte exemple, omul care a găsit o vorbă, o expresie anume pentru a-i evoca pe Mihai Gafița, Veronica Pombacu, Virgil Gheorghiu, Anatol E. Baconski dar și pentru Dominic Stanca sau Florin Mugur, toți scriitori dispăruți, a receptat cu nemulțumire lipsa « *recunoștinței colective* » sau a recunoașterii am putea spune, cu un soi de undă de bosumflare copilărească, reflex al unei copilării chinute, care l-a și impregnat de altfel, pentru viața toată.

Jurnalistul Tomozei era de fapt tot *poetul Tomozei*, căci el presăra în rândurile sale de proză și notație jurnalieră câtă poezie putea, având și meritul de a apropia cititorul de niște lumi și de niște teme. Insera deci

substanță poetică și în orice caz noțiuni de estetică, de istorie, de arheologie, creând gustul pentru lectură, pentru iscodire și cunoaștere într-un public nevăzut ce citea ziarele și revistele vremii care, vai, cam păreau toate la fel. Din magma de vorbe culese, rândurile lui Tomozei marcau și reușeau să se distingă printr-o spunere, o idee, un sens. El a avut acest gen de rubrici și rubricuțe la fel de fel de jurnale, și le intitulase inspirat : *Desene pe asfalt* sau *Graffiti* sau *Oracol*.

Texte despre toate cele, nu de puține ori presărând gânduri, comentarii, revențe făcute amicilor sau aluzii acide adresate unor confrăți ori în marginea unor nemulțumiri, în general culturale.

Asemenea proze scurte, cum le-aș zice eu, Tomozei a reunit și publicat în timpul vieții sub titlurile « *Manuscrisele de la Marea Moartă* » și « *Plantația de fluturi* ».

Titluri frumoase și elegante înfățișând publicului un spirit colocvial, sfătos, un comentator atent și vivace, ușor de stârnit și greu de împăcat, caustic adeseori, livresc și calofil, pe alocuri de-a dreptul prețios, iubitor împătimit de carte și mai ales de beletristică.

Am găsi într-un plic, așezate cu grijă, câteva manuscrise ale unor articole pe care le publicase în presa de după 1990 și pe care voia să le reunească într-un volum. →

Foto: În fața bibliotecii, cu obsesia cărții (sus), în iarna lui 1987, în Clucer Udricani (jos, foto Maier)

El remarca de altfel în jurnalul sporadic și pe alocuri chiar eliptic pe care l-a ținut, că acest scris la ziar, la gazetă, practicat în mare parte datorită nevoilor materiale, necesității de a câștiga și de a se întreține, l-a chinuit toată viața și i-a secat puterea de a scrie **un jurnal adevărat**.

După anii 90, situația scriitorului român profesionist să zicem, a scriitorului care nu s-a înscris prin partide și nu s-a agățat de brațele așa numitei societăți civile susținute financiar din surse bizare sau oculte, devenise problematică.

Tomoezi nu a vrut să fie « racolat » de nicio undă politică a vremii de tranziție, încapătându-se să păstreze o anume independență, dar simțindu-se și nedreptățit de lumea nouă instalată la cârma instituțiilor literare și culturale românești, în general.

Asistăm așadar, în acești ani de după nouăzeci, în care poetul a mai scris și publicat, tot mai greu, tot mai chinuit, tot mai puțin, la un soi de judecată aspră și chinuitoare, la un soi de «dureri înăbușite», cum ar fi spus Sadoveanu, în care strălucesc pe ici pe colo, perle de frumoasă spunere sau împerechieri surprinzătoare de vorbe.

În poezie, limbajul poetului ajunsese la esențializare, cea mai ciudată dar poate și cea mai frumoasă este cartea sa din urmă, **Un poet din Tibet**, în care autorul ajusese deopotrivă la încifrare și esențializare.

Într-un text pe care la un moment dat Tomoezi l-a scris despre un scriitor destul de puțin evocat și chiar nedreptățit, e vorba despre Dominic Stanca, am senzația că de fapt se autodescrie sau mai exact descrie ceea ce se petrece și avea să se petreacă în fapt cu propria sa creație poetică, cu propriul său traseu literar. Am să citez câteva rânduri, eliminând cu bună știință numele lui Dominic Stanca. Iată : « *Citindu-i azi însemnările de jurnal (ultimele, scrise pe patul spitalului ca înaintea unei trageri pe roată) îmi dau seama că nici atunci, ce grozăvie ! nici atunci el nu socotea că e îndreptățit să se obiectiveze acor-dându-și măcar șansa postumității.* »

Cel care tot timpul s-a arătat încântat de colegii lui, adesea exagerându-le virtuțile, și-a gândit necruțător răsunetul posibil al cuvintelor sale tensinate. E bine așa ? E bine să te lași devorat de șarpele îndoiei nimicinându-ți elanurile

dintr-o mare, primejdios de mare modestie tradusă printr-un umor și el excesiv, aplicat mai ales propriilor demersuri ?

După ce am mai trăit exemplul lui Miron Radu Paraschivescu, cel care a lansat, apăsător, ideea că « nu are un puternic talent personal » drept care se mulțumea doar să dea echivalențe românești unor sonuri străine, îmi vine să spun că nu, că nu le trebuie oferite criticilor comozi asemenea capcane. Jocul superior care e frământarea artistului ce se vede, dintr-un prea mare exces de scrupule, învins în luptele (de atelier), dorința de a se desăvârși printr-o dueroasă etalare (și evident exagerare) a unor imperfecțiuni, ei bine, toate acestea sfârșesc prin a căpăta credibilitate. »

Este fără îndoială, un adevărat solilocviu al scriitorului, el era frământat de soarta literaturii și locului unui scriitor anume, dar în pielea căruia se și vedea, căci atitudini de maximă îndoială și de punere a altora înaintea interesului personal, ei bine acest tip de faptă i-a caracterizat viața vreme de câțiva zeci de ani.

Nu e de mirare că generații întregi l-au cunoscut pe Tomoezi ca pe autorul cărții « *Moartea unui poet* », o anchetă literară foarte interesantă, inedită la noi ca gen literar, un fel de reconstituire cvasi detectivistică a vieții și morții lui Nicolae Labiș.

Dar să scrii zeci de ani literatură, iar până la urmă ce e ales din opera ta să fie doar punerea în chenar a gândurilor despre un confrate, evident, iubit, prețuit, dispărut, nu pare echitabil în nicio ordine a lucrurilor, indiferent de contextul cultural !

Revenind la articolul despre Dominic Stanca, nu mă pot împiedica să re-

marc faptul că Gheorghe Tomoezi presăra spuneri pe care într-un fel subconștient poate și le-ar fi aplicat sie însuși. De genul « *...nu era un învins. Era, în ciuda exercițiilor îndelungate și în pofida precocității, un scriitor care abia începea să articuleze semnele unei mari opere. Citindu-l, mai corect spus, recitindu-l îmi dau seama că (...) începuse să vadă în sine tiparul de sânge și nervi al unui scriitor chemat să se rostească. A scris suficient pentru a exista.* »

A venit însă atrocele deznodământ. Intenționasem inițial ca în locul rândurilor acestora să încerc într-un scurt eseu să demonstrez vigoarea talentului lui (...) printr-un convingător colaj de citate, dar patima mea pentru jurnalistică mă învinge (și mă convinge) că nu e - cel puțin pentru penița mea - vremea cea mai potrivită pentru a analiza « la rece » o viață și o operă devenite, prin devălmășie, o rană. »

Exercițiul pe care vi-l propun mi se pare, sincer, tulburător căci, repet, dacă facem abstracție de numele scriitorului evocat (într-un articol din 18 martie 1983) aceste rânduri parcă ar fi scrise de un dublu al lui Tomoezi despre sine însuși.

Ca și cum am asista la un exercițiu al lui Pessoa, scriitorul care își crease eu-ri alternative pentru a se putea exprima mai bine sau pentru a-și dezorienta contemporanii.→

Foto: Grup de tineri scriitori în 1951. În rândul de jos, așezat pe pământ, Gh. Tomoezi. Puțin la stânga sa, Lucian Raicu.

Viața și opera le resimțea Gh. Tomozei ca pe o rană continuă, fiind structural creat parcă să vadă partea goală a paharului: și-a evocat nu odată cu deznădejde originea socială, mama dintr-o familie nu neapărat săracă sau foarte săracă, dar modestă, o femeie încăpățânată și într-un anume fel cu o personalitate forte, care pleacă din sat spre București din pricina pruncului pe care îl purta în pântec.

Ce vremuri, în 1936, când această fată frumoasă preferă să înfrunte o lume conservatoare și să facă un copil din flori. Copil născut la *Leagănul de orfani Sfânta Ecaterina* din București, unde Franța Stăncescu (vezi foto, născută la 1 aprilie 1917 la Pucheni, raionul Muscel) mai rămâne o vreme hrănind cu laptele ei și alți copii abandonați, frați de lapte al micului Gheorghe (se pare că i-a dat acest nume după numele tatălui biologic, rămas până la urmă necunoscut).

Copilăria cea mică s-a petrecut așadar într-un leagăn de copii și apoi într-o cămăruță cu chirie, zilele celor doi nu erau ușoare, Franța muncea ca să poată întreține copilul pe care-l lăsa în grija unei vecine. Lucrurile s-au mai îndreptat după apariția celui domn Tomozei, cu care se va căsători cam când copilul avea vreo șapte ani și care l-a înfiat cu acte în regulă, dându-i numele său. Pe acest domn Tomozei, poetul avea să-l numească *tată* pentru că i-a și fost tată cu adevărat.

L-am cunoscut și eu, mult mai târziu prin 1986, locuia la București, într-un bloc cu patru etaje din cartierul Drumul Taberei, pe Alea Callatis, împreună cu următoarea sa soție, Rodica. Mama Franța, demnă și la fel de încăpățânată, își reluase numele de fată, Stăncescu. Tatăl, gârbovit și bolnav păstra urmele bărbatului chipeș care fusese.

Relația dintre tată și fiu era de o complicitate caldă, iar tatăl avea să-l lase fiului... cinci caiete școlarești dictando cu coperți de vinilin, scrise cu literă aproape ilizibilă, povestea vieții sale pe care, vai, nimeni nu a citit-o mai apoi și nimeni nu a putut-o descifra.

Din copilărie, Gh. Tomozei avea amintiri în general frustrante, nu era

un copil care se juca cu alții, prefera joaca pe un preș uzat cu chibrituri și nasturi, pe dușumea, în așteptarea mamei. Amintirea bombardamentelor din război, apoi a cârciumei în care lucra mama, apoi a valului proletar în care « tovarășa Stăncescu » devenise un fel de asesor popular, toate acestea erau evocate mereu. Noul regim dădea celor săraci o șansă, dacă știau și voiau să o folosească, și tânărul Tomozei talentat la literatură, istorie și caligrafie, a folosit-o din plin. Așa începe să scrie, să versifice și așa ajunge mândria mamei sale.

În fapt, peisajul argeșean, acel « la țară » adeseori evocat, nu există încă, trebuie că familia să se fi apropiat mult mai târziu de fata rebelă plecată la București, prea mândră ca să divulge numele tatălui plodului său, prea mândră ca să se întoarcă înapoi, la Pucheni. Așa că Bucureștiul este locul copilăriei poetului, cu adresa din strada Ion Călin, unde au locuit o vreme. Intrarea la Școala de literatură «Mihai Eminescu» avea oarecum să îi pecetluiească destinul. Avea să fie scriitor și numai scriitor.

Într-un timp în care gluma nu era chiar cea mai bună cale de-a trece nici de cenzură, nici de privirile acre ale

Ironia era floreta cea mai fină din arsenalului lui Tomozei, ironie dublată adeseori de o aciditate greu de suportat de unii. Vocea îi devenea un pic răgușită și cuvântul lovea pieziș, fără drept de apel. Asta, rar.

În cea mai mare a timpului, Tomozei nu privea drept în față interlocutorul, îi evita privirea aruncând o străfulgereare piezișă de parcă ar fi fost angajat într-o luptă corp la corp.

Ironia nu îl părăsea însă niciodată, poate doar atunci când atacul « contimporanilor » era foarte greu de suportat, precum în scenariul unui proces înscenat la revista *Argeș*, proces care i-a mâncat sănătatea ani în șir.

El se aștepta ca gesturile sale de cultură făcute față de zona geografică pe care o considera de obârșie (prin mama sa) să fie apreciate sau, mă rog, puțin măcar lăudate, căci recunoștința îi era adesea singura posibilă răsplată.

În «cazul *Argeș*» nu a fost deloc așa. Toată lumea recunoștea că făcuse o revistă extraordinară, în care pusese și inventivitate și talent de editor, susținuse nume importante precum Fănuș Neagu, Ileana Mălăncioiu, Florența Albu, Ana Blandiana,

Romulus Rusan, Ion Negoitescu, Florin Mugur, Nichita Stănescu și câți alții, colecția revistei așteaptă cred să apară în ochii publicului. El nu avea însă abilitatea necesară de-a nu străluci în urbea de adopție probabil, acumulând un soi de invidie latentă și care avea să facă explozie.

Cineva va scrie, sper, până la urmă, *Viața lui Gheorghe Tomozei*.

Sper să fie cineva de bună credință, iubitor de literatură și de poezii, cineva care să știe să se scufunde într-un timp și să îl înțeleagă așa încât paginile superbe scrise de Gheorghe Tomozei să ajungă la cititor, iar viața sa, dedicată numai și numai literaturii, să nu fie uitată. Cred că asta și-ar fi dorit.

Ianuarie 2011

CLEOPATRA LORINȚIU

Foto: pe vaporul «Transilvania», în 1959

unor « tovarăși », Tomozei era un ludic în sensul cel mai pur și mai literar al termenului.

Aceasta a fost una din frecvențele pe care s-a întâlnit cu Nichita Stănescu, și uite-așa se amuzau ei de toate și de tot, presărând în umorul lor pete de literatură, vrute sau nevrute.

Stau să mă gândesc dacă Bulgakov sau Ilf și Petrov, mari scriitori ruși, care au ironizat în chip genial stereotipurile umane ale unui bolșevism primitiv, sunt încă așa de actuali și de gustați, de ce nu ar fi gustate ironiile fine, rafinate și cutezătoare ale contemporanilor noștri ?

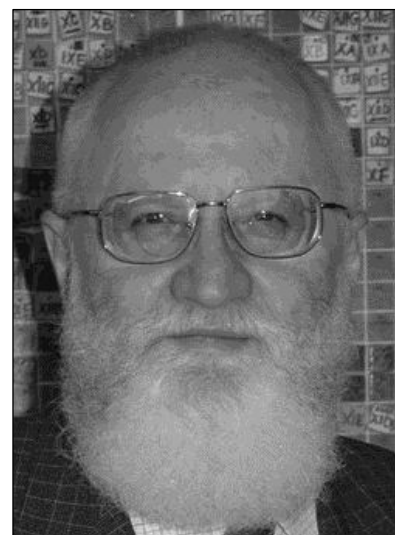
Gânduri despre o anume poezie

Aș începe prin a scrie că românul, în poezia sa zisă populară, dar nu numai acolo, este doar complice cu natura din jurul său. În niciun caz un reflexiv al adâncurilor ei, un meditativ la resorturile sale ascunse, un contemplativ gratuit al ei. Pentru el natura, acceptată aici ca un aspect general al realității pământești, deci complet exterioare omului, este doar mediul (foaie verde și una, frunză lată și așa, în pădurea cu doi brazi, o poiană verde, foaie verde de lămâie, sfântul soare etc.), e numai fundalul **în fața** căruia se desfășoară viața și dramele ei (plecarea în cătane, căsătoria, moartea, nașterea pruncilor, pribegia, năvălirile străinilor etc). Chiar mergând la sintagma „codrul frate cu românul” nu putem afla altceva decât lumea din afară, exteriorul ființei care se perpelește în zbaterea cotidiană de a vieții. Ascunzându-se, cel mai adesea, în adâncurile codrului, deci el se adâncește în ceva ce-i rămâne doar un fel de platoșă exterioară, e drept salvatoare, o mantie ce îl face invizibil în orice poveste. Codrul este aici doar un adjuvant, un lucru ca atâtea altele care musai să-l salveze pe românul căzut în mare suferință. Culegerile de folclor și pastelurile scrise de toți poeții noștri (de la Vasile Alecsandri pornire) nu fac altceva decât să afirme această opacitate a firii românului la miracolul naturii. Cel mai adesea atât de ascuns e acest miracol, încât acestuia îi și rămâne în această perfectă stare primară, indefinită și fără consecințe pentru sufletul lui. În aceeași vreme, el se păstrează în această neașteptată, pentru noi, neînțelegere a naturii, natură de la care se revendică, pe care o clamează mereu. Dar cât de superficial o face! Pentru că atât de puțin și atât de rar **vrea** s-o înțelegea, să și-o aproprie.

Și atunci mai că ești îndrituit să dai dreptate unor critici literari (serioși) cum că implementarea în literatura română a poemului japonez (haiku, tanka, gunsaku, haibun ș.a.) este o chestie (neserioasă) superficială și neavenită. Pentru că (lasă aceștia să se înțeleagă acest lucru?) românul doar admiră natura și o face pentru foarte scurt timp și extrem de superficial (rămânerea la suprafața lucrurilor devine aici o chestie... națională!). Pe de altă parte el nu are chemarea de a

privi natura prea multă vreme. Superficial și ironic, ludic și miștocar, românul are prea puțină propensiune pentru a se contopi cu adevărat cu aceasta. Și când – prin ce minune, Doamne? – o face, o face superficial, epidermic și cu o doză dureros de indiferentă. Să ne gândim doar la felul în care privește acesta distrugerea pădurilor, a spațiilor verzi, a apelor etc., totul sub scuza (din bătrâni!) sau justificarea (modernă?) că „Lasă, bă, ce te bagi?! Că se reface ea! Că de aia-i natură!” În acest caz, despre ce fel de contemplare mai poate fi vorba? Ce să contemple? Gunoaiele, cioatele, hârtiile? În Elveția și în Japonia, îmi doream să mai aflu câte un lucru care să rupă monotonia (sic) frumuseții acelei naturi protejate cu obstinație, iubite cu patimă. Despre contopirea cu natura ce să mai fie vorba? Ce mister să stea în această stare în care noi împingem natura, cu bună știință și inconștient (!) și fără niciun dram de iubire la distrugere, la dispariția ei în ultimă instanță? Undeva Lev N. Tolstoi scria că sufletul uman rupt de natură este condamnat să piară. Dar dacă nu are disponibilitatea... În schimb, I. L. Caragiale, pe drept sau pe nedrept acuzat că nu zugrăvește natura în scrierile sale, scria unui critic al vremii că nu are „din toate astea prea, foarte mult sau mult, dar cred că am destul, și mai cred că peste destul în artă nu mai trebuie deloc.” Iată între ce limite se poartă această înfruntare. Eu cred că românului, deși „s-a născut poet”, îi lipsește „organul” care să-l facă să vibreze pe aceeași lungime de undă cu natura, să se implice în interioritatea naturii, să o simtă ca pe o altă natură a ființei sale proprii. Această lipsă e salvată câteodată de... pastel. Dar și de critica literară „acidă” și „demistificatoare” la adresa celor care îndrăznesc să scrie **altfel** despre natură (prea multe haikuuri sunt doar niște mini-pasteluri, nereușite și acestea!).

Și exercițiul acesta critic, asupra a ceea ce se scrie și se publică sub numele acestui gen literar, trebuie făcut fără amânare. Luați la bani mărunți revistele de gen, pe hârtie sau *on line*, dar și pe celelalte – puține, e drept – care publică din când în când (și) o astfel de poezie (haiku, mai ales). Vă veți convinge ușor de spusa

mea de mai sus și de justetea „atacurilor” celor care ne neagă dreptul la... poezie.

Dincolo de propria capacitate de a înțelege și de „a lucra” la unison cu natura, poemul haiku (dar și celelalte poeme japoneze!) înseamnă și **o tehnică bine însușită și respectată**: regula versurilor de 5-7-5 silabe, kiregi (cezura, ruperea poemului după primul vers pentru a marca acel **altceva** ce face farmecul acestui poem), kigoul (simbolul, mai mult sau mai puțin explicit, al anotimpului), construcția în trei nivele care trebuie să răspundă celor trei întrebări când?, unde?, ce?, absența verbului în final, realizarea paradoxului, dar și un **alt mod** de a accepta natura în care (încă) trăim, precum și subtilele ei schimbări lipsite, aparent, de importanță și de urmări pentru existența noastră, dar fiind „materia primă” a acestor poeme. Realizarea acestor precepte tehnice este, după părerea mea, **obligatorie**, tot așa cum este și împlinirea estetică prin raportarea permanentă la acestea. Atât când compunem un astfel de poem, dar și atunci când îl traducem (și aici mare este durerea când citești ce și cum traduc unii un haiku!). Acestea sunt îndeobște cunoscutute haijinilor, dar merită să le reamintim din când în când. Mai ales pentru că unii poeți, pentru „a scăpa” de un asemenea „chin”, caută să justifice existența astăzi a unui haiku... liber! „Liber” de ce? Păi dacă „ne eliberăm” de aceste canoane, ne eliberăm deplin și definitiv tocmai de haiku. Și atunci, fără a spune că nu sunt realizate estetic, dar după o altă estetică desigur, aceste poeme sunt poeme și, nicidecum poeme haiku (se

mai practică stratagema poemelor „în gen haiku”, dar ce-o fi însemnând chestia asta nu știu și nimeni n-o explică). Care ar fi, pe scurt, aceste canoane estetice ale unui bun haiku (foarte bun va fi dacă voi/vom/veți avea și... talent!)? Mai întâi concep-tul de **Mu**, cel care se referă la singu-rătate, la sărăcie spirituală absolută, la golirea de sine, apoi **Shiori**, adică perceperea naturii legat strâns de fi-nețea acestei percepții (**Hosomi**). Pu-nerea întrebării despre esențe (**Koan**) trebuie să însoțească mereu atât ade-vărul poetic (**Fuga-no-makoto**), cât și ușurința, prospețimea și luminozi-tatea exprimării (**Karumi**). Oare să îndrăznesc a justifica unele (niciun poem nu le poate conține pe toate!) dintre spusele mele de mai sus cu un haiku? Să încercăm: ***gânduri rătăcite - / pe drumul acesta nimeni/ rar câte-o frunză.*** Vă las dumneavoastră plăcerea de a descoperi care dintre trăsăturile estetice ale unui haiku le-am surprins cu/în poemul meu și care nu. Și acum un poem al lui Basho, aparent la aceeași temă: ***la capăt de drum - / sunt încă viu în seara / scurtă de toamnă.***

Cu cele de mai sus cred că am făcut un pas important înspre ideea că, dacă nu iubim cu adevărat natura, nu are niciun rost să ne apucăm de scris haiku. Dar această iubire nu trebuie să fie una declarativă și patetică (90% dintre haibunurile publicate și citite de mine sunt simple compoziții școlarești și e păcat că se publică așa ceva!), ci o iubire absolut **personală**, una aptă să materializeze și în stare să se pună în starea de a lucra asupra noastră **din interior**. Abia, poate, atunci vom putea scoate la lumină, **exteriorizând**, cuvintele care să devină poemul dorit de fiecare dintre noi, scriitor sau cititor. Cum se poate face asta? Greu de spus și de dat rețete. Pentru mine, cel mai adesea, și nu ezit s-o fac publică, poezia, de orice formă ar fi ea, vine din **asociații sonore**, aproape fără nicio legătură cu natura din jur. Și atunci se produce, când se produce declicul, dintr-un străfund al amintirilor (uitate?) (re)vine **imaginea**, imaginea care ar trebui să însoțească, așa mi se pare mie firesc, tocmai acele mișcări ale naturii văzute, trăite cândva. Și aceasta se suprapune, se combină, se transformă prin natura din jurul meu de la momentul trăirii acelei străfulgerări greu de explicat și de

prins în cuvinte. Grăbindu-mă, încerc să „le prind” și să „le unesc” în ceea ce **ar putea să fie** poemul. Interesant că un poet japonez, Daisetz Suzuki, spunea că trebuie să faci acest lucru cât mai rapid cu putință, pentru a nu pierde esențialul din natura care te-a impresionat la un moment dat. Gândindu-te prea mult la ea (aici este tocmai iraționalitatea poemului haiku la care se ajunge atât de greu!) pierzi momentul în care natura ți s-a revelat cu asupra de măsură (ca într-un fel de fantă a timpului pentru călătoriile interstelare). Referindu-se tocmai la cuvintele care trebuie să însoțească „trezirea” ta înaintea naturii revelate, Mihai Șora vorbea despre un „precuvânt” preexistent undeva (unde oare?) și pe care poetul îl aduce la o stare de imitare a acestora tocmai prin cuvintele poemului său. Oare care să fi fost acest „precuvânt” care l-a inspirat pe Basho când a scris:

plângând singură - / deasupra lumii luna / și umbra bătrânei (mi-am permis aici să traduc eu aceste două poeme ale lui basho). Niciodată nu-l vom ști, dar cu siguranță poetul „a fost vizitat” de acest cuvânt. Și nu o singură dată. Pentru noi, pentru mine în special, cuvintele care ne invadează ca niște păsări negre (Hitchcock să trăiască!) sunt așa de multe încât atunci mă simt cu adevărat român (logoreic adică!). Și ezit, amân sau abandonez. Bine-o fi? Tocmai pentru că cuvintele noastre nu au destulă subtilitate și adâncime (nu zicea oare cineva că tocmai din pricina limbii noastre nu avem mari filosofi-poeti de genul lui Heidegger, ci numai mari poeți-filosofi de genul lui Lucian Blaga?!) sunt nepotrivite, de cele mai multe ori, scopului urmărit de poet, deci și de mine. Tot amânând și ezitând între și între cutare cuvânt, se poate rata un bun poem (dar poți s-o faci, și cel mai adesea asta se și întâmplă, atunci când îi dai zor cu ce

„material” ai la îndemână). Asta pen-tru că, furat de propriul meu orgoliu, las acolo tocmai cuvintele acelea ne-potrivite (noi știm că celor mai mulți poeți români le trebuie poeme kilo-metrice poate pentru a găsi tocmai... cuvintele potrivite! Dar cel mai ade-sea, și tare mulți, nu le găsesc nicio-dată, oricât de lungi le vor fi căutările și... poemele!). Dacă las lucrurile așa cum s-au născut (născocit) ele inițial, așa va fi și haikuul: un eșec. Abia apoi, nu neapărat imediat, caut echi-valențe, sinonime, polifonii, asonanțe etc., toate cu scopul ca ele să-mi „ghi-cească” gândul dintâi. Or acesta călă-torește sau zboară cine știe pe unde, imediat după ce m-a atins. Aripa lui diafană sau ghiontul lui de bun globe-trotter nu mai au efect asupra mea. Au trecut. Duse sunt (pe apa Sâmbetei). Și eu stau prost înaintea hârtiei, nemaștiind care a fost gândul de la început și care să fie cuvintele pentru a-l readuce, pentru a-l immortaliza. În-tr-un târziu aflu ceva, ceva părelnic ca toate faptele noastre pline de sinele care nu ne părăsește niciodată. Unde-va, aproape sau mai departe de mine, de noi, natura își vede de existența ei, dar nu uită să ne trimită zi de zi, noapte de noapte, semne despre existența ei, despre miracolul acestei existențe. Iar dacă noi vom putea conjuga cele două naturi, cea umană și cea cu adevărat naturală, într-o singură poe-zie, fie ea și de 17 silabe, încă putem spune că speranța este și pe ulița noastră. Și cum ziua de-acum s-a năpustit, acesta-i cuvântul, asupra noastră cu gerul (Boboteaza bate la geam!) cumplit al iernii, musai să închei cu un poem; tanka de astă dată: ***degete fine - / pe geamul aburit / semne fără rost / dincolo gerul și ceața / ascund azi pădurea.***

Nicio întreprindere de acest fel nu este lipsită de riscuri, de primejdia ca eu să fi scris aici lucruri cu care voi să nu fiți de acord. Nici nu mi-am propus așa ceva. Iar dacă v-am stârnit, iar mai încolo veți și scrie despre tot ce v-a supărat aici, scopul meu e în mare parte atins. Să ne citim tot mai mult și cât mai multe poeme reușite, de orice gen ar fi ele!, vă dorește,

MARIAN NICOLAE TOMI

**Grafică de Ion Petru Pop,
"Proiecții ale timpului" (tehnică
mixtă)**

CRONICA LITERARĂ POEMUL, DE-A PURURI

Motto:

„De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în
flăcări...”

Pot să mai renviu luminos din el ca Pasărea
Phoenix?”

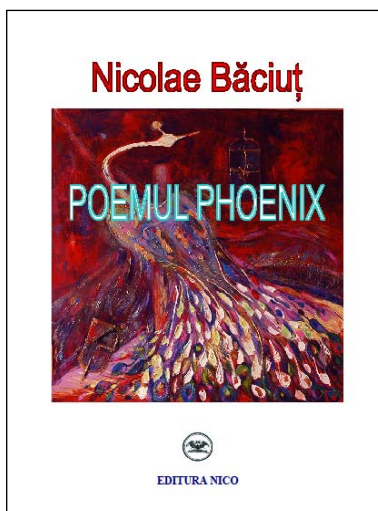
(M. EMINESCU, „ODĂ- ÎN METRU
ANTIC”)

„Poemul Phoenix”, cartea lui Nicolae Băciut, apărută la Editura Nico, Târgu-Mureș, 2010, le cuprinde la un loc, în coordonate ale evoluției spirale - cum, simbolic, pe toate celelalte volume de versuri: „Muzeul de ceară”, „Memoria zăpezii”, „Nostalgii interzise”, „Singurând”. Transferul de sens, de la pasăre la poem, pe baza asemănării prin călătorie, libertate, în diferite ipostaze, dă contur ideii că poezia corespunde unei zodii de zbor. „Poemul Phoenix”, poem și volum totodată, cuprinde metaforă la titlu, dar și la vers, explicită la Nichita Stănescu, unde se aseamănă vibrației poetice, în cele mai tainice expresii ale ei, implicită la poeții optzeciști, dar încă ne-exprimată într-o formă atât de directă, în mod tranșant.

Poetul oferă poemului ce re-naște din propria-i cenușă trăsături pe măsură: poeticitate, lirism, sonoritate. Din imaginea păsării Phoenix, cu simbolurile ei (încredere, speranță), el reține și consfințește, la rândul-i, nemurirea prin poem, chiar a poemului însuși. Poemul din carne și oase, trăit și îndurat ca destin, ca bucurie și durere, implacabile, dubitabile; poemul care salvează și se salvează și dincolo de moarte. Prelungirea poetului în poem, curgerea aceasta inevitabilă, este atât de evident simțită, încât cele două noțiuni – Poetul și Poemul - se contopesc, aprinzându-se reciproc.

Poemul Phoenix, poemul ca pasărea Phoenix, poate fi torță, făclie. Ideea de foc este cea care, paradoxal, salvează o creație întreagă, prin pasiune, prin opera de-o viață, prin re-facere, re-naștere, continuitate, trecere într-o altă materie, ancestrală. Poemul e și el ființă, în viziunea lui Nicolae Băciut. În urma lui, după ce acesta își pierde suflarea, lumea rămâne în derivă, o realitate ne-păzită.

Imaginea poemelor umane, poemelor – oameni, este plină de fericită inspirație, apărută într-o clipă

rară: „După moarte,/ poemelor mele/ le cresc unghii și păr.” Dragul poetului de poeme, de „sălbatic poeme”, e ca sentimentul de afecțiune pentru ploi, la Ana Blandiana, în „iubesc ploile”, ca-ntr-o armonie a universalilor. Investirea poemului cu atribute umane, nu de început (nașterea se pierde în timp), de sfârșit (moartea lor), chiar de speranță (veșnicia de după moarte), probează capacitatea poetului, reușita lui de-a interveni în ordinea lucrurilor.

Poetul se reîncarnează în poeme și acestea preiau gestul de-a scrie, într-un ritual propriu, de așezare a obiectelor la locul lor, de dare în grijă, de lăsare în seamă. Poemele scriu poeme „cărora le cresc pene și fulgi”. Așadar, o împărțire este gata efectuată: poemelor de om le cresc unghii și păr, poemelor de poeme le cresc pene și fulgi, de parcă ar fi pui de pasăre, „și-nvață singure să zboare”, ca o șansă dată nesfârșitului. Acesta este basmul pe care ni-l propune, liric, Nicolae Băciut, în care să credem. Poetul împacă cele două maluri, tărâmurii. Aceasta e împăcarea majoră, a condițiilor inegale. E resemnare, chiar. Înălțându-înd fenomenele, în mod heideggerian, Nicolae Băciut le simte și re-simte, la nivel universal. Trecerea senină din viață în moarte, din moarte în altă viață, „în viață ca și-n moarte/ în moarte ca și-n viață”, stă sub semnul unei căutări: „Unde ești, Doamne?” Vocativul din întrebare face trimitere tocmai la Divinitate, nu e vorba de o altă căutare, în care are loc invocarea ajutorului de sus, lucrul acesta lămurindu-se în continuare: „unde ești, Doamne,/ cine ne desparte?”

Înainte de-a re-naște, poemul - supremul se aprinde, arde mocnit, de la vers la vers, de la un rând la altul, crescând scânteie, pară, flăcără, vâltoare. Rostogolirea de foc, în tradiție, înseamnă purificare. La Nicolae Băciut, „poezia sunt eu” se transformă în „asta-i moartea mea/ și doar în ea/ voi învia”. Sentimentul puținului ce ne-a fost dat, e dublat de multitudinea greșelilor ce ne ispitesc să le împlinim: „Mi-ai dat,/ Doamne,/ zece porunci/ și numai o viață.” Mărturisirea „Mi-am pierdut câteva poeme” se potrivește cu „În căutarea timpului pierdut”, devenit astfel sens, rost, preocupare, cu regret și consolare în același poem: „Dar poate că-ntr-o altă viață/ ne vom întâlni.”

Poemul închinat omului de carte, „sărut stânga/ sărut dreapta/ care țin drept cruce cartea” face trimitere tot la lumea de dincolo, poetul trăgând cu ochiul, aproape de fiecare dată, la marginea de lume. Rohia este „margine de lume”, în care trece albastrul (de Voroneț?!). Cântarea poetului e desprinsă, parcă, din glasul de înger: „Dacă ceru-i fereastră/ și fereastra mi-e cer/ ninge-mă, Doamne, / cu lerui ler.” Sentimentul iubirii e prezent în cele mai frumoase versuri. Astfel, iubita e umbră permanentă, de care poetul cu greu se desparte: „umbra ta e un copac,/ cu ramuri de ceară,/ cu frunze luminând,/ în care mă îmbrac...” Dar și poemul e ca o umbră ce însoțește fiecare gând: „poemele se așează în bănci/ în fiecare toamnă,” și „Când începi un poem/ n-ai decât să accepți/ în curând ai să-l pierzi.” Orașul invocat – Sârmaș, Sârmaș – este motiv de întoarcere în lumea copilăriei: „fă-mă copil/ fă-mă fântână.”

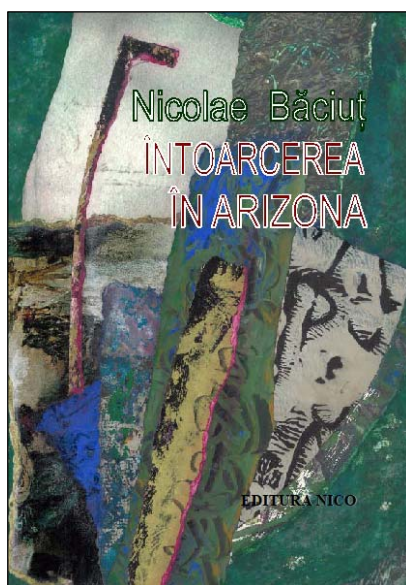
Datate în cer (prin avion) și pe pământ (în diferite colțuri de lume), poemele lui Nicolae Băciut se amestecă, se potrivesc în aerul pe care-l respirăm, fără să știm, de multe ori, cine îl/le scrie. În acest volum, Poetul și Poemul se regăsesc, se contopesc, își împrumută gesturi, ca-ntr-o înțelegere, ca-ntr-o lege respectată, nu doar inventată. Poezia, ajunsă acum la forma ei deplină, este, în cazul lui Nicolae Băciut, o marcă inconfundabilă. Iar, judecând după similitudinea prezentă, între Creator și Creat, Poemul Phoenix este, în cele din urmă, Poemul Băciut.

ELENA M.CÎMPAN

Întoarcere în Arizona

„Nu cred că există scriitor clujean care să nu fi intrat niciodată în *Arizona*”, locul celor mai animate întâlniri din lumea literară clujeană, spune Nicolae Băciut în deschiderea noului său volum de interviuri realizate în timp de aproape trei decenii cu câteva nume de referință din viața literară a Clujului, multe dintre ele intrate în judecata axiologică a literaturii române. Un local frecventat, după tradiția marilor orașe, de numeroși oameni de cultură, care, amplasat fiind între *Tribuna* și *Steaua*, se spunea că între cele două, cea mai bună revistă e tot... *Arizona*. Numele acesta este remitzat de autor adnotând într-o serie de interviuri, opinii și speranțe demne de a fi fost reținute. Nicolae Băciut are conștiința unui fapt de istorie literară și, sub abilitatea interviuării sale, Ioan Alexandru, Augustin Buzura, Teohar Mihadaș, Romulus Guga, Marian Papahagi, Petru Poantă, Aurel Rău, Ion Simuț, Eugen Uricaru, Grigore Zanc și alții avansează îndrăznețe viziuni asupra omului de artă, asupra condiției sale și formulează, la vremea aceea, curajoase opțiuni care au reușit totuși să vadă lumina tiparului în special în *Vatra*, în *Echinox*, *Alpha* ori *Steaua Roșie*. Confesiuni aparent cuminți, de genul *Sunt preocupat de un contact sufletesc sincer, natural, spontan, fratern* (Adrian Popescu), fals defensive, ca de pildă *Pentru Clujul anilor tinereții mele ar fi trebuit să se nască din nou Bacovia* (Romulus Guga), ori fâțișe, ca în *Condiția omului contemporan stă sub semnul politicului* (Grigore Zanc), acestea anticipau cu fermitate o iminentă revoluție spirituală căreia, desigur, îi urmează inevitabil și cea socială, după cum timpul avea s-o confirme curând. De pildă, în interviul cu Ioan Alexandru (*Iubirea e pâzna, vântul, nava care ne salvează de vremelnice*), poetul *Imnelor* (aidoma *Psalmilor* lui David) scrutează virtuțile Logosului ca transcendență a cuvântului și crede că atât timp „cât poezia nu se adâncește în suferințele unui neam, are puține de spus acelui neam.” Poetul socotește „esențial studiul la o universitate din Occident” care deschide spre *Das Sein*-ul

heideggerian și amintește că în cabinetul cunoscutului filosof german nu se putea intra dacă nu știai greaca veche. După „obsedantul deceniu”, se naște cu vigurozitate o nouă generație: „Generația mea s-a deosebit de cele de dinaintea ei nu atât prin ceea ce a făcut nou, ci prin ceea ce n-a vrut să facă. Acest refuz estetic, în primul rând, ne și unea între noi”, reținea în septembrie 1985 Băciut (*Vatra*, 10/1985) într-o discuție cu Ana Blandiana (*Nu numai pământul, ci și adevărul este rotund. Dovadă stau capodoperele*). Și dacă totuși în interviul din 1985, autoarea *Calcâiului vulnerabil* găsea în însingurarea fiecăruia un sentiment al

solidarității, în 2003 speranțele se spulberă (*Nimeni nu se mai simte solidar sau alături de nimeni*; Târgu-Mureș, 6 aprilie 2003). Ea aduce ca exemplu de model ideal pentru relația scriitor - putere cazul lui André Malraux în care Charles de Gaulle găsisse un colaborator pe care îl promovează în funcții demne de toată încrederea (din 1958 până în 1969 Malraux este ministru de stat și ministru pentru probleme culturale, jucând un rol important în inițierea mișcării „*Rassemblement du Peuple Français*”). Din viața politică românească de după 1989, dezamăgită de cei cărora le-a încredințat cauza Alianței Civice, Ana Blandiana, fiindcă l-a cunoscut, l-a respectat cel mai mult pe Corneliu Coposu. Că la *Arizona* „optzeciști” discutau, fie și cu un curaj indus, lucruri generale, dar cruciale ale scrisului românesc, se știa încă din vremea aceea, unii dintre scriitorii

ardeleni urmând să fie drastic cenzurați. În general se făceau observații care într-o prima analiză erau nevinovate, însă în subsidiar în ele mocnea un vulcan al răbdării ce nu de puține ori atinge ostentația. Așa, de pildă, Augustin Buzura se antrenează într-o discuție despre așazul scriitor total (el venea dinspre medicină spre proză, tot așa cum Ion Barbu venise dinspre matematică spre poezie) și crede că a riscat, fiindcă încă nu știa ce îl așteaptă; ambele meserii aveau să-i ceară „totul și încă ceva în plus”. Și, totuși, apreciază el, „medicina m-a marcat pentru totdeauna. Am învățat să văd omul și altfel de cum se vede, m-a obișnuit cu disciplina muncii și a cercetării, m-a ajutat să-mi cunosc disponibilitățile, dar și limitele, mi-a deschis drumul spre alte sfere ale cunoașterii” și tocmai de aceea consideră că „adevărul, oricât de incomod poate fi el pentru moment, nu poate face rău semenilor tăi” (februarie, *Vatra*, nr. 3/1985). Buzura se încumeta să creadă și să spună că scriitorii își vor dobândi totuși statutul și „vor trebui să scrie, să trăiască din scris, deci nu va mai fi nevoie să se apere prin sindicat, dar nu să trăiască neapărat în grup” (textul avea să apară în *Steaua roșie* de la Târgu-Mureș, în 13 septembrie 1986). Într-un alt interviu care amintește de o celebră replică din *Le Cid* al lui Corneille („Literatura nu o judec după vârstă, ci după valoare” - *Alpha*, nr.2/1990), Buzura anticipează cariera unui Mircea Nedelciu, ori Ion Bogdan Lefter și alții care nu-i vor dezminți previziunile. Interviurile lui Nicolae Băciut (de personalitate, de opinie, dar și de experiment, dat fiind că revine peste timp cu aceleași nume și asupra acelorași probleme; a se vedea cele cu Ana Blandiana sau cu Augustin Buzura) restituie concomitent un climat spiritual și o istorie secvențială a unui timp tensionat printr-o nostalgică întoarcere în *Arizona* clujeană. Și când spun asta, am în vedere inclusiv evocările lui Romulus Guga (*Pentru Clujul anilor tinereții mele ar fi trebuit să se nască un nou Bacovia*; în *Echinox*, nr. 4-5/1981). „L-am cunoscut pe Romulus Guga, care era pentru mine nu numai unul dintre întemeietorii *Vetrei* (serie nouă), ci și un scriitor în jurul căruia gravita viața culturală a unui oraș, a unei zone distinse în geografia spirituală a țării”, notează Nicolae

Băciut, tot așa cum Ion Vartic găsește în Mircea Zăciu figura tutelară pentru echinoxiști. Vorbind despre apariția dramei *Evul Mediu întâmplător*, Guga își destăinuie un crez care, de fapt nu era numai al său și al generației sale, ci și al celor mai tineri: „Cred că omul fără libertate se înăbușă, se alterează, se anulează. De aceea, lupta lui pentru libertate este tema principală a unei literaturi politice. *Evul Mediu întâmplător* e o piesă despre nimicire, despre mecanismul totalitar care-și propune să distrugă nu numai umanismul și omul, dar care propune josnicia, cinismul și delațiunea și omuciderea drept principii morale”, spune el cu toată responsabilitatea. O emoționantă evocare ne prilejuiește Nicolae Băciut într-un interviu cu Teohar Mihadaș (*Napoca universitară*, nr.7/1980) despre A.E. Baconsky, „o personalitate uitată de unii prea repede și de alții necunoscută”. Mihadaș a simțit că Baconsky l-a găsit cam imprevizibil și și-ar fi prevenit colegii de redacție de la *Steaua*: „Mihadaș are un temperament periculos, nu se poate colabora cu el”. Dar avea dreptate, o recunoaște acesta: „Nici alții n-au colaborat comod cu mine. Am simțit că-l iubesc (pe Baconsky, *n.n.*), iar el că mă admiră compătitor!” Controversele de la *Arizona* animă discuțiile. În timp ce Ion Vartic crede insinuant că „a face cronică literară nu înseamnă a avea obligatoriu și cu adevărat sentimentul valorii” (*Vatra*, nr.4/1984) și notează mai apoi că a învățat „câte ceva de la toți echinoxiștii adevărați care au trecut prin redacție și a început să simtă și să înțeleagă pulsul unei noi literaturi ce se naștea prin ei”, profesorul Ion Vlad, în *Descoperirea operei* (1970), argumentează cum „cronica literară e martorul, însoțitorul unei literaturi” (*Vatra*, nr.12/1984). Însă ni se pare că punctul pe *i* este pus la *Arizona* de Grigore Zanc (*Condiția omului contemporan stă sub semnul politicului* – în *Vatra*, nr.12/1988). Parcă presimțind apogeul imposibil, cu un an înainte, Zanc iese din orice ambiguitate: „Capcanele politicului – spune el - nu sunt puține; începând cu tezismul și toată gama de variante idiliste, moralizatoare, pretins-educative și sfârșind cu miza exclusivă pe fronda politică sau curajul de paradă (fals, în dublu sens

– o dată prin travestirea curajului civic în curaj literar, apoi prin exprimarea lui doar când, cum și cât îi permit indulgențele de la primărie.” Așadar, putem reține cartea lui Nicolae Băciut *Întoarcere în Arizona*, Editura Nico, 2011, ca pe o filă fără de care istoria spirituală a Clujului nu se afirmă în toată măreția și originalitatea ei.

IULIAN CHIVU

Semne și simboluri

Discret, retras într-o paloare care îi amplifică forțele, poetul, prozatorul și eseistul **Liviu Pendefunda**, medic neurolog în viața de fiecare zi, își desăvârșește, sub semnul marilor simboluri, opera literară. Poet, excelează în lirica de atmosferă, cu incursiuni într-o lume a inițierii, bătuit de semne riguros ordonate. Masiva antologie *Ros lucis*, apărută în 2009, stă dovadă pentru această afirmație. La fel volumele de proză.¹³ Și, mai puțin știutele, poate, eseuri și studii inițiatice, publicate în cărți ca *Dogmă sau libertatea gândirii* (2007) sau *Al treilea clopot* (2009). În acestea din urmă, jocul semnelor, cu interpretări înscrise în structuri eterne, vorbește despre o lume bine organizată, coagulată în ritualuri neschimbătoare.

*

Ca orice artă, literatura își are punctul de plecare în trăire și în sentiment. Sigur că reflecția nu lipsește niciodată. În fiecare caz, proporțiile dintre sentiment și calcul artistic sunt variabile. Traectoria pe care evoluează scriitorul nostru este una circulară: se pleacă de la intuiție, aceasta se întrupează în lumea sensibilă, de unde sunt extrase elementele de construcție ale imaginilor, iar de aici se ajunge la sensuri simbolice, ascunse profanilor. Sunt traiectoriile din volumul de față. De subliniat, ca un punct de plecare, ascensiunea constantă către valoarea artistică, componentă a valorii spirituale. În *Simeze în labirint* personajul principal povestește cu ironie cum, înconjurat de „prietenii de ocazie”, este întrebat, în legătură cu tablourile expuse, „care e mai bun?” În contextul șmecherăștilor semne „cu ochiul” ale acestora e percepută confuzia fundamentală: „Parcă mă întrebau despre

¹³ *Farmacii astrale 2 – Chintesele dintr'un aludel* (proză scurtă) și *Robia Timpului* (roman), Editura Princeps Edit, 2010

o specialitate de salam, combinație de carne, soia și ingrediente. Imi venea să le răspund că nu le gustasem...” (169)

*

Ironia este, de altfel, unul din instrumentele la care prozatorul apelează frecvent. Ironia în diversele ei ipostaze. Iată un caz de ironie amară. În *Zîmbet peste ani*, un copil crescut de bunici se gândește, atunci când este bătut pentru orice, că bunica, o femeie corpolentă, ar trebui să se „desfacă în două, să crape într-o parte bună și una rea, rea. Avea de unde. Iar cea bună să o alunge pe cealaltă.” (185)

*

Principala cale de cunoaștere a lumii rămâne însă aceea a simbolului. „Iată însă că simbolul cel mare al familiei mele este licorna” (10), ne dezvăluie **Liviu Pendefunda** în această carte, conținând texte mai vechi și mai recente. Licorna (inorogul, unicornul) este un animal fabulos, secret, cu puteri misterioase. După descrierea pe care o face inorogului, Plinius cel Bătrîn spune că această „fiară” nu poate fi niciodată prinsă vie. Cu alte cuvinte, nu i se poate afla niciodată secretul. În *Chintesele dintr'un aludel*, licorna, cu „nasul ei de os”, se dovedește o ființă tristă, principala ei putere, cornul, devenind inutilă. Decriptarea pe care o putem acorda apariției în volumul de față a acestei prezențe poate viza reflecția și rațiunea. Proza – de fapt, întreaga literatură a lui Liviu Pendefunda – este deseori suport pentru o meditație înrudită cu aceea din eseuri. O meditație care se substituie, subtil, trăirii.

*

Iată-l pe autor subliniind el însuși importanța unui asemenea mod de existență artistică: „...reflecția. Această facultate mentală este desigur facultatea cea mai importantă a conștiinței noastre subiective. În fapt, urmarea acesteia putem acționa și gândi în orice moment. Dacă puterile noastre mentale s-ar fi limitat numai la memorie și imaginația noastră, atunci viața tributară conștiinței ar fi fost în mod constant îndreptată către un trecut pe care l-am fi regretat sau l-am fi pus în balanță cauză-efect, ori dimpotrivă către un viitor pe care ni l-am imagina mai bine adaptat aspirațiilor noastre”. (12 -13)

*

Reflecția în calitate de facultate subiectivă înseamnă pentru autor „a raționa, iar a raționa înseamnă a face o judecată asupra unei situații sau probleme.” Actul de raționare pur subiectiv cere, pentru a nu intra într'un cerc vicios, fie limitare la memorie (percepții despre amintiri), fie imaginație (indeterminare relativă), inhibare a oricărei atitudini naturale obiective din partea cititorului. Cu alte cuvinte, o

invitație la lectură într-o notă fenomenologică. Personajele din proza lui **Liviu Pendefunda** creează un univers reprezentat, la nivelul lecturii, prin simțuri, ca intuiție originară a obiectelor, fenomenelor. Rațiunea metamorfozându-se astfel în memorie. Un adolescent la prima lui experiență sexuală reflecta asupra percepției selective a lumii. În viață trebuie să știi ce să alegi – încât starea „pe care oricine și-ar dori-o, dacă ar ști ce să ceară vieții, încât nu știu dacă faptul e să simți sau, mai bine spus, să nu te mai simți nici pe tine în mijlocul tuturor lucrurilor care te înconjoară”. (200) Locul simțurilor este important, fiind vorba de artă, iar totul se așează într-o ordine de neclintit. Comparațiile pot transforma treptele percepției în imagini atașante. „Tei înfloriseră. Orașul părea un ceai cald și amețitor.” (*Aceeași iubire și același război* – 232)

*

Vorbeam despre scrieri saturate de simboluri și de tot ceea ce poate fi legat de acestea: filosofia medievală (rosicrucianism), filosofia lui Blaga (chiar un mic fragment din *eu nu strivesc corola de minuni a lumii*). Printre aceste elemente sunt inserate decupaje dintr-o realitate concretă. Ele au menirea de a sublima realitatea, uneori folosind pentru aceasta toată banalitatea sa.

Prozele din volum sunt secvențe ale unui continuum, din ceea ce viața derulează în fața noastră fără oprire. Un tânăr dintr-o familie înstărită, înfiat de o rudă pentru a putea face școală (într-o primă perioadă a regimului comunist, cei care nu aveau „origine sănătoasă” nu erau primiți în școli), urmărit de foști colegi de facultate, se ascunde într-o toaletă. „Uite-l, i-am auzit strigând în urma mea, abia reușind să închid ușa de la closet”. (*Grădinarul* - 17) Locul în care se ascunde și moralitatea acțiunii celorlalți sunt la același nivel. Este doar un exemplu pentru talentul aparte în observarea/crearea nuanțelor imperceptibile ochiului needucat.

Și *Maștera* (35) debutează într-un mod asemănător, subliniind elementul concret; un fragment de cotidian, o scenă, o imagine reală care trebuie să șocheze sau măcar să captiveze atenția: „Am avut mai mulți bărbați, ne povestea ea, dar n’am fost niciodată măritată” povestea o ghicitoare în fața unor frați, maștera făcându-i cândva băiatului o puternică vrajă de răzbunare...

În *Atolul din vis*, o proză ermetică, bărbatul povestește propriilor copii vise reprezentând o incursiune într-o lume posibilă. Confesiunile au o valoare inițiativă. Un episod se repetă, element concret care leagă întreaga narațiune de o situație reală. „Copiii cărora le povestisem erau așezați pe pernele din salon în jurul meu.” (76) „Copiii mei,

cărora le povestisem, erau așezați pe pernele din salon, făcând o oarecare protecție în jurul spațiului care mă odihnea.” (85)

În *Apa sfințită* (94) apare o fetiță de 12 ani. Adolescenții la vârsta interesului special pentru toate secretele sunt, cum se poate constata, personajele predilecte în această carte. Într-o proză în care multe elemente apar ca prin ceață, neclare, adolescența este o inițiată. Ceea ce i se întâmplă, legat de vârstă, este o nouă inițiere, aceea în dragoste. Cei din jur, părinții în primul rând, nu știu dacă aceasta va lua calea cea bună sau calea cea rea. Părinții ar vrea să i se substituie, pentru a prelua riscurile opțiunii. Dar fata are un vis, urmat de obsesia unei prezențe străine în preajmă. Prezență care devine o experiență limită. „Mă doare capul. Nu mai pot.”

*

Autorul armonizează contrastele, lumile diametral opuse, stăpânind cu virtuozitate această tehnică. Lumile se întrepătrund: una abstractă, cu cât mai vie cu atât mai apăsătoare, mai neliniștitoare și o alta concretă, percepută în situații banale, obiecte (de la mobilier la rochii cu gulere de dantelă) care induc o atmosferă de vetust, de misterios, ceva care se cere luat în seamă.

*

Altă categorie de obiecte se situează la granița dintre cele două lumi (abstractă – ca indeterminare relativă) și concretă – redusă la mici pasaje, lucruri mărunte amintite în treacăt, lume pusă în paranteză (reducție fenomenologică, ca percepție despre amintiri). O astfel de lume recomune instrumentarul alchimistului, ca în nvela *Grădinarul*: retorte, eprubete, creuzete sau *Chintesențe dintr'un aludel* (132): mojarul, matrasul, athanorul, alambicul. Rolul acestor obiecte, pentru personajul din *Inițierea în absolut* (104 –

105) este unul „simbolic”, „mă incitau la meditație”.

*

Ca tip de scriitură, Liviu Pendefunda alternează fraza scurtă cu perioadele de largă respirație, cu verbe poziționate la sfârșitul frazei: „Ai spus. Mi-ai dăruit o mașină de scris și am scris. Mi-ai dat o carte venită de la Vatican știind că mă închin Sfântului Scaun și sunt un bun creștin și am citit-o.” Tip de scriitură care dă ritm și poziționează, în acest caz, personajele. Atmosfera e una fantastică, ambiguă. Ca atmosferă, universul textelor lui **Liviu Pendefunda** îmi evocă prozele lui Michel de Ghelderode.

*

Nici una dintre scrierile din volum nu are un final alcătuit după modelul clasic. Începuturile și sfârșiturile surprind, sunt neanunțate, apar ca o enunțare. Tema rămâne în proză, misterul este adus la suprafață prin actul scrierii. Îi revine cititorului să preia elementele și să compună imaginea în ansamblul ei.

*

O compoziție fină din culori antagoniste ce pot constitui și contura eul nu direct, ci prin anticiparea evoluției ne aduce în fața ochilor un bărbat integrat în lumea laboratorului – despre care am amintit –, un laborator invocând lumea alchimistilor. „Negreala care este stadiul incipient drept însușire a haosului te va conduce prin armonie la albire, sufletul eliberându-te de moarte și aducând în jurul tău învierea, iar multitudinea culorilor de care te vei bucura în lumea aceasta sunt conținute în alb. Mireasă a Marii Taine, vei fi primind din stadiul de argint, prin cel de aur solar trupul și sângele Domnului. Așa se ajunge la răsăritul înroșit din dimineața spiritului tău, albul și roșul putând sărbători nunta lor chimică.” (*Chintesențe dintr'un aludel*, 142-143). Chintesența ține de cunoaștere și percepție: „Îmi cunosc timpul și așteptările. Chintesența e semn că trebuie să plec.” (144). Descrierea licornei (simbol mărturisit) pe care o descoperă în laborator (dormind în brațele unei fecioare) iese din ordinea imaginilor consacrate fabuloasei ființe care poate fi prinsă, ne spune aici autorul, doar „când doarme în poala unei fecioare...”

*

O bună proză este romanul *Robia timpului*. Moartea văzută prin ochii unui copil a cărui mamă este prinsă într-un proces. Copilul își dorea o mașinuță elegantă, roșie sau albastră. „Unora li se pare o frunză arsă o fire distrusă” (Cap I, 152).

Uneori, proza îl trădează (inevitabil!) pe poet. „Mă extaziau fluturii. Asemenea

alungării din rai și a îngerilor ce au păcătuit, fluturii cădeau spre pământ.” Cap. III, *Simeze în labirint* e un text ce amintește de „tablourile dintr’o expoziție”. Tablourile cumpărate de Sandu la recomandarea lui Val provoacă în acesta din urmă o reacție: lumea din afară (orașul în construcție, dulceața cu apă rece, dorința de a picta, prietenii de ocazie) o completează pe cea din tablou (copacii arși primeau în țepușele lor corpurile ultimilor fluturi care cădeau). Imaginea nu rămâne fixată în simeze – se simte că „primăvara care sosea avea să înverzească, să înflorească acei copaci austeri din tablou” (177). Visul lui Marius reprezintă firul roșu al romanului, Ana și Val, personajele principale, urcând pe scara vieții, obsedați de magia timpului și de vis.

*

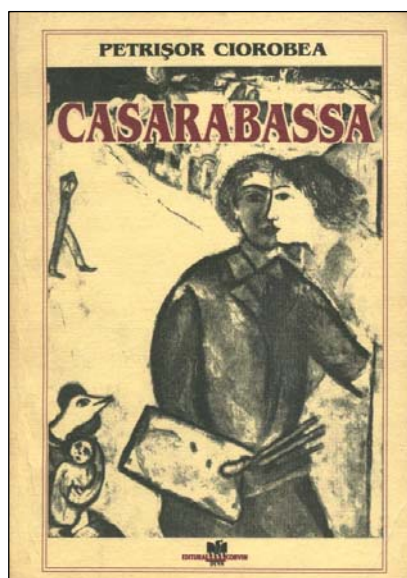
Opera literară a lui **Liviu Pendefunda** este echivalentul, în domeniul artei, al unei continue, aprofundate inițieri. Artistul crește o dată cu transformarea acestor inițieri, cu diversificarea lor. Avem aici câteva trepte din constituirea operei care îl reprezintă pe scriitor. Iar scriitorul își rafinează mijloacele, își amplifică puterea singulară de sugestie. Mâna sa realizează uneori desene complicate, înmulțind la infinit detaliile – alteori șterge și simplifică, menține doar liniile principale. Totul cu forță, pe de o parte, cu o amplificare a subtilității, pe de alta... Poezie și proză, rațiune și intuiție...

CONSTANTIN PRICOP

PETRIȘOR CIOROBEA

SUBABSORBTIA „CENTRULUI”

Prin pânza subțire a scriiturii lui Petrișor Ciorobea, se întrevede și palpită făptura vie a experienței; oricât ar încerca să o îndesească prin fire și cunoștințe livrești, aceastaiese la iveală precum conturul și culorile *fluturelui paradisului* prin coconul său. Că scrie într-un mod polișt câteva mici romane, **Misiunea Foka** (Ed. Militară, Buc., 1980; în colab. cu Augustin Guran), **Capcană pentru spion** (Ed. „Milenium III”, Deva, 1990; colab. cu W. Liwil), **Fotografii periculoase. Un caz de spionaj și contraspionaj** (Casa de Editură „Mureș”, Târgu-Mureș, 1991), ori într-un mod deliberat realist-magic, romanul parabolic, **Casarabassa** (Ed. „Corvin”, Deva, 1997), sau evocativ liric, romanul **Estudiantina Vals** (Ed. Călăuza v.b., Deva, 2010), determinante ale experienței iradiază proiecția personajelor indiferent de spațiul și timpul de desfășurare epică sau de cauzalitatea artistică.

Petrișor Ciorobea s-a născut la 28 august 1947, în comuna Vălișoara, județul Hunedoara, din părinții Olivia-Marioara și Petre Ciorobea. Până la apariția lui, tatăl fusese jandarm în marginea moșilor, după care *trebuie* să devină funcționar și mai apoi contabil, mutându-se cu familia și fiul de șase luni în comuna Dobra. Provenea din Oltenia, fiu al lui Dumitru Ciorobea din Valea Fetei, comuna Verguleasa, de cum treci Oltul din Drăgășani. După mamă, străbunicul Toma Neamț a fost, în Dobra, învățător și preot. Copilul nu poate să urmeze decât dascălia, ocupație atât de nobilă în Ardeal. Și pentru aceasta, trebuie să meargă spre „centru”, în sensul exact al cuvântului, întâi în „capitala” județului, urmând Liceul „Decebal” din Deva, apoi în centrul universitar al Transilvaniei, absolvind Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 1970. Cariera profesională urmează o aceeași avansare, de la periferie spre „centrul” cu centrele sale. Este profesor de limba și literatura română și franceză, pe durata repartiției de trei ani, la Cărmăzânești, comuna Gurasada, județul Hunedoara; apoi, din 1973 până în 1989, metodist la Centrul de îndrumare a creației populare a județului Hunedoara, instructor cu munca cultural-educativă la Casa Armatei Deva, inspector la Departamentul Cultelor pentru Hunedoara, inspector principal învățământ la Consiliul popular al județului Hunedoara și director la Centrul de librării Deva. După 1989, este profesor de limba română la Liceul Energetic din Deva, de limba spaniolă la Școala Nr. 4, lucrează la Casa corpului didactic, instructor la Filiala județeană a Crucii Roșii și, în fine, consilier la Direcția județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Național Hunedoara, de unde se pensionează, nedorit, în 2008. Se observă desfășurarea a trei cercuri: primul, al formării spirituale, rotunjindu-

se cu „centru” universitar Cluj, al doilea, al surprinderii și observării, pe cât posibil și oarecum din interior, a „centrelor” suprapuse, și al treilea închinându-se, tot într-un „centru”, chiar dacă i se zice direcție.

Cronologic, prima perioadă se încheie cu debutul publicistic în revista *Echinox* (1969); a doua, cu cărțile de spionaj, la suprafață, și cu romanul **Casarabassa**, parabolă antitotalitaristă, în subterană; și a treia, cu „rememorarea” duioasă-lirică a primei perioade, a adolescenței și studenției, în romanul **Estudiantina Vals**. Iar ca filoane genetice, în creația lui Petrișor Ciorobea vin, din partea părinților, dezinvoltura cuvântului ironic oltenesc, suprapusă peste așteptarea temperat-ardelenească, și, din experiența amplă cu reluări spre „centru”, vădirea lumii ca teatralitate, cu încălcările ei „scenarii”, din care nimeni nu se poate sustrage, nici măcar despărți, decât prin fantele nevinovate ale râsului. Acultându-l, vorbind, ai impresia că ai în față fie un actor, fie un regizor. De altfel, a pus în scenă piese de teatru scurt, cu formații de amatori (cu **Iancu la Hălماغu** de Paul Everac a luat și un premiu) și tot el scrie pertinente cronicile de teatru.

Să refacem determinarea. Primei perioade îi corespunde, de fapt, romanul din urmă, **Estudiantina Vals**. Un roman al rememorării anilor de studenție clujeană, din 1965-1970, în care enunțul narațiunii este la persoana întâi și la prezent, confesiunea devenind prezență și sinceritate spontană, iar întâmplările narate stau bine înfipite cu un capăt în realitatea studențească și cotidiană a Clujului acelor ani, iar cu celălalt se pierd în atmosfera sentimentală proprie vârstei adolescenței, aproape de oriunde și oricând. „*E plăcut și reconfortant să descoperi acea îmbinare-completare a sentimentalismului excesiv* – observă Dumitru Hurubă – *cu un realism bine distribuit pe întregul roman*” (**Un roman oarecum insolit...**, în *Vox Libri*, nr. 15, 2010, Deva, p. 64). Este o evocare lirică și realistă, personală și autentică prin extraordinara păstrare în memorie a date și locuri, case și străzi, a chipuri de colegi și profesori, mai toate dezvelindu-se sub unghiul erosului. Numele locurilor se păstrează, ale oamenilor li se elimină prima literă, dar rămân ușor de recunoscut. O exuberanță a adolescentului student (P)etrișor (C)iorobea în căutarea femeii, a feminității și intimității relevată în studenta la Defectologie, numită Mignonne de acest Pierrot. Candoare și naivitate, sentimentalism și beție a simțurilor, și nu numai, drapate cu versuri din poezia de dragoste a lumii (de la *Cântarea cântărilor* la tristul sunet al lui Mallarmé: „*La chair est triste, hélas, et j'ai lu toutes les livres...*”), toate conducând spre un „centru” al intimității, femeie și casă, ca spre o cunoaștere de

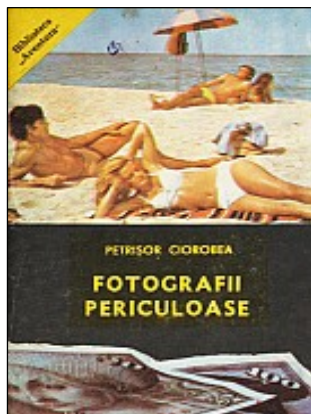

sine. A nu se uita că astfel începe cunoașterea de sine, cu celălalt.

Autorul reconstruiește pagină cu pagină zilele care explodează de poezie și iubire, de efluviile imprevizibile și acaparatoare ale adolescenței dornice de a cuprinde lumea după măsura proprie, a jocului și a iubirii, și le așază coral – titlul romanului aparține corului studențesc al Universității – , sau floral, ca într-un florilegiu, în care culoarea devine ton și tonul vorbirii culoare, iar despărțirile-unirile dintre ele se fac prin „tăieturi” de sonuri culturale, sau de meditație voioasă, senectut-adolescentină. Ele vin să fixeze bine și psihologic aprinsa și involburata până la acoperă misterul feminin. Personajul substituit al autorului narează cu voluptate, pe lângă orele de cursuri, exploziile erotice și pornirile carnale. Nu centrul universitar, nu centrul orașului, ci studentul narator și iubita sa par centrul universului. Tot ce este în jur, căminul studențesc și sălile de cursuri, de repetiții corale, parcurile, „vacanța de iarnă” de la Păltiniș, străzile cu clădirile lor, chiar și prietenul său ca un „învățător” într-ale iubirii, neamțul Ranz Odjak, de la Sibiu, participă la această deschidere erotică a eului către alt eu, unde masculinul își dă mâna cu femininul. Mult umor curge din raportul dintre naivul Pierrot și experimentatul Ranz Odjak. Dar și o fantă psihologică se vede sub acesta, în acea căutare sub chipul lui Mignonne (și a oricăror femei) a acelei imagini fulgertător și unice a femeii. „Iar eu căzusem în mrejele celei care semăna cu studenta de la Desen, agățată de neamtu”, se încheie evocarea. Mignonne seamănă cu „studenta de la Desen”, dar nu este aceasta. Este și nu este „centrul”. Îl prinde în mreje pe Pierrot, dar nu-l împlinește. Este doar acaparatoare, și „centru” absorbant.

Petrișor Ciorobea, însă, oricât ar fi scris, rămâne autorul unui singur și oarecum unic roman, parabola antitotalitaristă, **Casarabassa**. El s-a constituit în subterana experienței și carierei autorului și aparține „cercului” al doilea. Petrișor Ciorobea începe scrierea acestui roman în 1972 și o încheie, după 12 ani, în 1984; îl concepe și începe să-l scrie în „stagiatura obligatorie”, conform „repartiției”, de profesor în Cărmăzânești și îi continuă scrierea, după ieșirea din micuțul sătuc, „la centru”, la Deva, de-a lungul altor „obligatorii” stagii ideologice și culturale, ca „centru” suprapuse prin care îi este dat să treacă și să le vadă de aproape modul de creștere și de organizare. Profesor pentru copii, la intrarea în spațiul închis al sătucului Cărmăzânești, apoi, la aparenta ieșire sau

ieșire într-un aparent spațiu deschis, metodist pentru „creatorii populari”, instructor cu munca cultural-educativă pentru ostași și inspector pentru cei din domeniul cultelor. Aceste trei trepte se adaugă fiecare ca niște cercuri sau ziduri din ce în ce mai largi și nevăzute, dar cu forțe din ce în ce mai mari, insidioase și de o prezență grea, fără putință să i te sustragi. Ele se așează ca o piramidă și

dau în reflexie imaginea *puterii* în romanul **Casarabassa**. Fărăma de aluat, sigur, a constituit-o „stagiatura obligatorie”. Simplu și nerelevant determinism, s-ar spune, dar fără trecerea prin aceste spații și observarea structurii lor, Petrișor Ciorobea nu ar fi putut să construiască „viu” și mai puțin livresc această parabolă. **Casarabassa** este un roman *realist-fantastic*, amintind de proza sud-americană și nu numai, și are „părinți spirituali”, notează autorul, pe ultima copertă, pe: „Urmuz, Franz Kafka, Dino Buzzati, Mihail Bulgakov, Gabriel Garcia Marquez, Augusto Roa Bastos și alții (probabil)...” Dar „părinții naturali” nu trebuie căutați aiurea, ci, după cum am văzut, acasă. Există un fundal de pe care ei niciodată nu se retrag.

Casarabassa se ridică din această realitate a lumii comuniste văzută ca „centru” suprapuse, dar se răsucesce în sine spre a da imaginea unei realități care să ne spună că arta depășește orice realitate cu atât mai mult cu cât limitele ei social-ideologice sunt mai puternice și bizar de constrângătoare. Se ridică din această realitate, însă nu mai păstrează nicio determinare socio-ideologică și spațio-temporală. Se evidențiază doar mecanismul absorbant al „centrului” și neantizării din care nu există nicio ieșire pentru om. Ci doar pentru artă. Și aceasta într-un mod miraculos, ca tot ce ține de spirit și suflet. „ (...) de pe unul din versanții abrupti ai munților circulari, care încetureau, irevocabil Casarabassa – se scrie la început și la sfârșit, circular ca-n orice parabolă sau basm – câțiva locuitori ai așezărilor din preajmă au observat, stupefiați, necrezându-și ochilor, coborând și îndreptându-se spre cea mai apropiată halță, mai multe tomuri de cărți, un grup de tablouri și

câteva partituri muzicale. Cei care au văzut acest ciudat cortegiu, deplasându-se printre oameni, au povestit și altor semenii de-ai lor ciudata întâmplare, fiind capabili chiar să reproducă anumite părți din dialogul nemaipomenit ce-l purtasera cu acele cărți, cu tablourile și partiturile muzicale. Și toți s-au arătat foarte încântați că au avut prilejul să cunoască pe acei trecători ciudați, ce le-au lăsat

urme adânci în ființe, de parcă ei înșiși, oameni fiind, ar fi fost alcătuiți din lut, în care cărțile, tablourile și partiturile muzicale și-au imprimat adânc urmele”. Pare să fie imaginea bizară a **Bibliotecarului** închipuit din cărți de genul baroc al lui Giuseppe Arcimboldi, numai că acesta ar mai fi trebuit să proiecteze la fel și un muzician și un pictor, dar n-a făcut-o. Însă, stranii proiecții pentru muzician a făcut Marc Chagall, din care Petrișor Ciorobea aduce pe prima copertă a cărții, sugestiv, imaginea „colaj”, **Între întuneric și lumină**. Că din această lume închisă nu pot ieși decât făpturile artei este o idee pe care parabola sa o comunică; iar această „lume închisă”, în care se poate intra dar din care nu se poate ieși, poate să fie de la preastrămăl corp pentru suflet la o societate cu ideologia ei, de la o făptură alunecată la proiecția ei religioasă. Ea „poate exista oriunde în Univers” și „în orice timp”. „Casarabassa – zice autorul cu tâlc interogativ – poate fi: o femeie, un bărbat, o casă, un oraș, o idee fixă, un ținut, o boală perfectă, un gest, o pretenție, o calamitate, o detenție, un bob de nisip, nimic?” Nimic și încă *ceva*, și despre acest *ceva* dă ea seama. Dar să detaliem, pe cât este cu putință, cum se constituie acest ghem semnificativ cu „centrul” său absorbant.

Ca și în basmul **Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte**, unde stăpânele *casei ființei* îl avertizează pe Făt-Frumos că poate să meargă „prin toate locurile de primprejur”, „numai pe o vale, pe care i-o arătară, îi ziseră să nu meargă, căci nu va fi bine de el; și îi spuseră că acea valea se numea Valea Plângerii” – cuvinte așezate ca motto romanului – și în **Casarabassa**, din valea a cărei ieșire s-a fost închisă bizar de muntele Biboarca, nu este bine să se intre. Făt-Frumos „trebuie să coboare nițel în Valea Plângerii, mergând să-și ia iepurele” vânat, și dintr-o dată a început să se despindă din legăturile ființei, să se

topească de dorul părinților și al lumii acestea prinsă în determinări și cu mâna uscată a morții deasupra. Petrișor Ciorobea a își imaginează Casarabassa ca o Valea a Plângerii la a cărei intrare oamenii, ca orice muritor, vin să pătrundă, cu acte în regulă, ca orice cetățean. „Crește numărul, tot crește!” îi spune pândarul lui

Tep pictorul, sosit să intre. Există, deci, un paznic, poate cel mai mărunț și neștiutor de ceea ce se întâmplă, care verifică actele și te lasă să intri, dar niciodată să ieși. Al lui Kafka, din **Procesul**, îi spune lui Josef K., sosit în fața proții pentru a intra în Lege, **să aștepte** – și omul așteaptă până la ultima suflare, deși poarta era a sa și deschisă. Tâlcurile cad altfel pentru un evreu, altfel pentru un creștin. Însă Petrișor Ciorobea nu recurge la legăturile acestora. Casarabassa nu are transcendență; ea se află la baza piramidei cancerigene a unei ideologii golite de sens și a unei puteri pline de nesens.

În acest ținut pătrund Nelly (violinistă), Tep (pictor) și Giorgione (scriitor). Priveliștea, li se spune, nu trebuie să-i îngrozească, ci să-i fascineze. Spectaculosul și magicul se împletesc. Locuitorii sunt prinși de pământ cu fire nevăzute, își plimbă zilele în frături, se întâlnesc fântâni vorbitoare, noilor veniți li se pune în mîna dreaptă „*semmul egal*”, care se va localiza în creier, se întâlnesc oameni ce stau de vorbă cu porcii, zugrăvi ce zugrăvesc totul, inclusiv cerul și soarele, crescători de păianjeni, patrulare care arestează povești. La „*domeniile Fericirii*” se întâlnesc slujbașii ajunși „*praf și pulbere*”, Fericirea fiind „*Marele Stăpânitor al acestor locuri, Guvernlexul Don Ion Jean Brisca Anton Piton Sevron Mimon Nagea*”. În fiecare există un consemnator, „*un fel de scrib, cuibărit în memorie*”, o autocenzură deci, sau reprezentant al serviciului Z.I.T. („*Zădărnicia Întreprinzătorilor Tâmpiți*”), al securității. Firele aluzive la organizarea totalitaristă a societății Țes întregul roman. Ajunși să se prezinte Autorității, din „*biroul șefal*” le vorbește „*o invectivă zgomotoasă*”, le cercetează dosarul, după care trebuie să-și închirieze „*masă și pa*”. Urmează, pe un alt palier de „realitate”, o ședință de raport a „*Consiliului celor șapte, al Centrului*”, unde „*Marele Șef al Marilor Stăpânitori*” prezintă „*sinteza asupra teritoriului Casarabassa*”. Se înțelege că Centrul are mai multe astfel de ținuturi în subordine. Marele Șef Nagea este lăudat, decorat, dar un simplu telefon de la „*Marele Centru către Centru*” îl demite, Stăpânitorul Alb fiind înlocuit de Stăpânitorul Negru, și trimis în Casarabassa. Bucla narațiunii se întoarce la intrarea în ținutul Casarabassei când demnitarul demis încearcă să intre, fără acte, cunoscut și necunoscut, odată cu cei trei artiști. Încercăturile pun în evidență organizarea sistemului de pază și securitate de jos și până sus. Sus, după o radiografiere asupra puterii și conștiinței puterii, și definire a lor, dictate consemnatorului de Supremul Stăpânitor, are loc retragerea acestuia și autoproclamarea noului Suprem Stăpânitor. În fine, Supremul Stăpânitor de la Marele Centru revine asupra

demiterii și-l reabilitează pe fostul „*Mare Șef al Marilor Stăpânitori de la Centru*”, adică pe Nagea. Gradele de comparație nu se mai opresc, turnul lor tot urcă. Alte bucle narrative privesc din alt unghi aceleași chipuri, Marele Șef ca Fericirea, cu sistemul delațiunii și al lui Z.I.T. („*Ce spun timpanele că spun gurile?*”, întreabă Fericirea.) Se dispun măsuri, se fac anchete. Se raportează. Se asigură siguranța: „*Casarabassani, domiți liniștiți! Puterea este în mâinile sigure ale Fericirii!*”

Încercarea de ieșire din Casarabassa a celor trei însingurați este plină de peripeții, cu fiecare peripeție adâncindu-se mai mult în misterele și efectele puterii. Cărarea duce la Colonia Mimilor. Să cităm ceremonialul cupărării unui produs:

„*Cumpărătorul mimează un interes deosebit pentru o anume marfă și vânzătorul mimează că i-o arată. Dacă, cel interesat, se decide să cumpere obiectul respectiv, mimează că îl plătește și mimul vânzător mimează că i-l oferă împachetat*”. Se asistă la o pedeapsă cu moartea, se trece prin Grădinile Guvernlexului, pe la Asociația Inspectorilor din Cartierul Vorba, unde, de pildă Scribău este înghițit de hârtii, sunt obstrucționați de mușuroaie de furnici, de „*gușterii de lingușitori*”, de o avalanșă de „*cuvinte grele*”, ca la capătul cărării, deasupra muntelui, de unde să plece la prima haltă spre a prinde trenul spre locurile de unde au venit, să se întâlnească cu soldatul înarmat, care îi întoarce încolonați înapoi, ordonându-le: „*Gura! Nu privește nimeni înapoi! Și grăbiți pasul, că n-am chef să înopțăm pe drum. Stâng, drept, stâng, drept! Țineți pasul!*” Astfel se închide parabola căderii omului în social și sub ideologii, golindu-se de substanță și neavând acces la ființă. O absorbție a Centrului Puterii precum o gaură neagră între stele.

Petrișor Ciorobea construiește o **narațiune cu nișe**, în fiecare nișă găsindu-se o altă nișă, parcă la infinit, folosește paradoxurile limbii și limbajului, când acesta își devine sieși obiect, autoreferință și reflexivitatea, răstoarnă semnificatul în semnat, mai simplu spus, nume comune se răsucesc în nume proprii, paradoxul ciclopului cu *Nimeni m-a orbit* se află la sine acasă, pe neașteptate fraza ia întorsătură hurmuziană, cuvintele își cheamă asonanțe, fraza – rezonanțe. Se caută efectul ironic pentru a dezavua această lume, de straturi suprapuse ale puterii, ce se ridică fără substanță și ființă. **Casarabassa** este romanul limbajului gol de ființă, căci numai proliferarea limbajului despărțit de logos dă seamă și este imaginea puterii și conștiinței puterii. Lumi suprapuse, din ce în ce mai evanescente, spre un centru absorbant, care absoarbe ființa din om, lăsând doar spectre din acesta, care retracează logoul din limbaj, lăsând valuri de verbiag peste bietele fapte ale acestei lumi din care nu se poate ieși. Casarabassa este o o lume rezultată din proiecte ideologice suprapuse, din ordine și „realități” ale Guvernlexului, o lume de proiect și proiecții, de aparențe și reducții ale omului la obiecte și vorbe. Totul este de ordin secund, al reflectării și reflexelor. Obiectele și faptele apar și dispar, vorbesc și cad în muțenie, părți ale corpului omenesc se desprind, își capătă o iluzorie independență și individualitate și vorbesc, faptele omenești din Casarabassa, chiar noi veniți, trec unele prin altele, fiindcă, am putea spune, omul aici nu este decât o configurație iluzorie a ideologiei, a Guvernlexului, a personajului stăpânitor, Fericirea.

Petrișor Ciorobea a scris acest roman ca reflex al experienței sale „vii”, aproape că aceasta i fost dăruit. Iar autorul, parcă orbit de minuția „subiectului” și de propria „plăcere” a limbajului, nu a pus îndeajuns rigoarea cuvenită narațiunii în decuparea „nișelor”, a locurilor exacte și de tâlc a „declicului” fantastic. Să ne amintim de rigoarea conducerii narațiunii de către Kafka. Însă, indiferent de ce vor zice criticii și istoricii literari, **Casarabassa** va trece în istoria literaturii noastre.

Acest roman rămâne să ne spună: în Casarabassa se poate intra, omul fiind absorbit de „Centrul” Puterii, dar de ieșit, niciodată. Ceea ce iese, în situația în care memoria noastră mai păstrează, este convoiul magic al artei.

DUMITRU VELEA

Grafică de Ion Petru Pop, „Intersecții ale timpului” (tehnică mixtă)

PLĂCUTĂ ȘI DE FOLOS ZĂBĂVĂ

Lazăr Lădariu debutant? Iată o aserțiune reală, oricât de incredibilă, pentru un autor ajuns la o vârstă venerabilă.

Lazăr Lădariu debutează în volum cu critică literară, lucru numai în aparență surprinzător, pentru cine nu a citit în ultimele decenii cotidianul „Cuvântul liber”, în paginile căruia Lazăr Lădariu a fost o prezență constantă în orizontul evaluării critice a literaturii mureșene în primul rând.

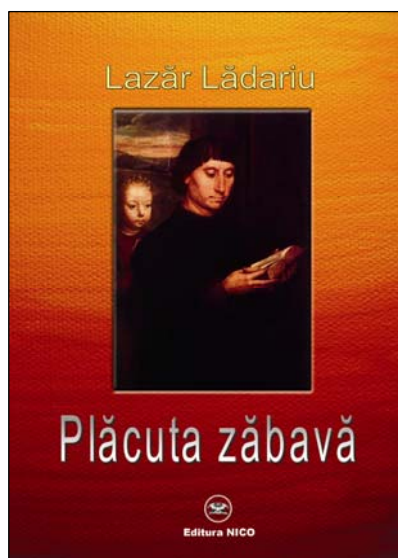
Din această „plăcută zăbavă” a lecturii critice s-a născut o carte, o veritabilă panoramă a literaturii mureșene postdecembriste, panoramă pe care o oferă, iată, un poet și nu un critic literar al locului, cum ar fi fost de așteptat. „Sunt doar un cititor, avizat cred, în lumea asta postdecembristă inundată de scepticism, de ură și de lipsa toleranței în toate domeniile”, spune Lazăr Lădariu. „Plăcuta zăbavă” își refuză pentru autor aura de critic și istoric literar, acceptând așadar doar condiția lectorului avizat, într-o relație a autorului „cu literatura și cu vremea”, după cum se precizează în „Cuvântul înainte” al cărții. Relație care situează lectura între meserii, cu toți parametri definitori ai profesionalismului, ca activitate responsabilă, care exclude amatorismul, facilul, conjuncturalul.

Chiar dacă nu se consideră critic literar, actul lecturii critice are toate datele judecății morale, cea care respectă principii, adevărul, oricât loc ar putea să-și reclame subiectivismul, într-o declarată atitudine a solidarității de breaslă.

În fapt, Lazăr Lădariu este critic literar în această carte, unul care practică un gen delicat, cel al criticii de întâmpinare, al criticii de susținere, ceea ce nu presupune și a face concesii axiologice, dar optează pentru a vedea mai ales partea plină a paharului editorial. Și mai face un lucru elementar – chiar citește cărțile pe care le comentează, nu le frunzărește doar, cum se mai obișnuiește și la case mari.

Și Lazăr Lădariu nu e doar critic și istoric literar, ci și un atent observator al fenomenului cultural mureșean, căruia îi înregistrează pulsul, trăirile proprii relevante, dar și cele dintr-un spectru mai larg, la care are conexiuni. În toate situațiile însă, verbul critic al lui Lazăr Lădariu are forță.

Întoarcerea în timp, recuperările încep de la sfârșitul deceniului nouă, dar substanța cărții se constituie din textele postdecembriste, cele care se subsumează unui activism cultural dinamic, imparțial, generos, jertfelnic, larg cuprinzător, până la urmă, el fiind adesea concurențial, în vârtejul numeroaselor și diverselor angajamente profesionale, sociale,

publice, adesea sufocante. Cele două decenii postdecembriste își împart reprezentarea, unul fiind dedicat mai ales jurnalismului cultural, iar celălalt „plăcutei zăbave”, lecturii critice, când timpul poetului și jurnalistului nu a mai fost subordonat uzurii politicii.

În lecturile sale critice, Lazăr Lădariu nu are rețineri în a face aprecieri adesea superlative: „Iar când Valentin Marica te încântă, fără pic de vanitate, cu versul dumnezeiesc „*Țin sub braț/ liniștea de la ușa bisericii*”, din poemul „Albul mai poate fi cuvânt...”, într-adevăr, ești dominat de convingerea fermă că ai în față un adevărat mare poet, pe care-l salut, din nou, cu statornică bucurie colegială”. sau „Din neamul poezilor, acela al „zburătorilor cu aripile-ascunse sub cămașă”, văzuți de Nicolae Dabija, al „zânatilor” lui Nichita Stănescu, al „limbilor clopotelor de alarmă”, cum îi numea Ioan Alexandru, prin talentul ei, Sorina Bloj învinge și prin „Cuvântul nerostit”: „*N-ai cum să știi cum doare/ cuvântul nerostit/ e-o floare ce-nfloarește/ spre minus infinit/ e-o pasăre rănită/ ecou încremenit.// N-ai cum să știi cum doare/ cuvântul nerostit/ e-o aripă legată/ de cuibul blestemat/ e-un ochi citind în noaptea/ celui mai greu păcat.// Blestem legat de floarea/ ce n-a mai înflorit/ de setea de lumină/ ce nu s-a potolit/ de vinul negru-albastru/ din care m-am trezit.*” sau „mă voi referi doar la această parte a excelentei cărți-eseu „Caragialumea»-matrice și prefigurare” - a lui Cristian Stămatoiu, cadru universitar la UATC Târgu-Mureș, anume la actualitatea opereii lui Caragiale, văzută de autor” ori „Darie Ducan știe prea bine că el a pornit pe un drum aparte, original și surprinzător, atâta vreme cât este convins că-i îndreptățit să exclame: „*Trag la indigo, de vreau, luna din cer!*” sau „În

Mioara Kozac am descoperit o reală personalitate, un talent incontestabil afirmat pe acest tărâm al esului. O dovedește, din plin, cartea cu titlul inspirat „EgoGrafii. Exerciții de dicție pentru păstrarea iluziilor”.

Neindiferent la opacitatea unei anume critici literare care ignoră cărți precum cele pe care le comentează, Lazăr Lădariu nu se sfiește să dea sfaturi unui mai tânăr poet: „I-aș sfătui pe foarte tânărul poet Darie Ducan să nu devină sensibil la reacțiile unor cărcotași neputincioși”.

Poate că această carte, în subsidiar, prin astfel de poziții, e și o carte polemică, oricâtă cordialitate invocă și evocă autorul, una care contrazice etichetele cu care o pretinsă elită culturală desconsideră o bună parte a fenomenului editorial mureșean. Ca să nu spun că aceasta a refuzat până și consemnarea unui procent covârșitor dintre cărțile apărute în ultimele două decenii, măcar ca la rubrica de „mică publicitate”. E greu să treci cu vederea nume ca Romulus Guga, Serafim Duicu, Mihai Sin, Valentin Marica, Mariana Cristescu, Cristian Stămatoiu, Răzvan Ducan, Sorina Bloj, Darie Ducan, Magdalena Dorina Suciu... și lista e lungă și ea include inclusiv pe Lazăr Lădariu.

Doar trecând în revistă titlurile și autorii comentați de Lazăr Lădariu, câteva zeci, numai o privire cu ochelari de cal poate ignora sau minimaliza dimensiunea vieții cărții în spațiul mureșean. „Nu de orgolii, spune Lazăr Lădariu, este nevoie în lumea bulversată în care azi trăim, ci de toleranță, de înțelegere și înțelepciune”.

Cartea lui Lazăr Lădariu nu face nici ierarhii, nici nu demolează. Ea propune, afirmă nume, valori, oferă o șansă până și celor aflați pe treptele mai de jos ale literaturii, parcă sugerându-ne că e loc pentru toată lumea.

Chiar dacă restrictivă, fiindcă sumarul cărții include comentarii doar la acele cărți pe care Lazăr Lădariu le-a prezentat la prima întâlnire cu cititorii, panorama literară mureșeană oferită de Lazăr Lădariu e mai mult decât substanțială, poate cea mai relevantă de la *Dicționarul de scriitori mureșeni* al Anei Cosma, tipărit cu un deceniu în urmă. Cândva, o sintagmă a făcut carieră: „calmul valorilor”. Ar fi de preferat ca în acest calm, valorile să se vadă, să fie auzite. Altfel, opozabile calmului sunt „zgomotul și furia”.

Cum cartea e și un obiect, nu putem să nu remarcăm la această ediție îngrijită de Mariana Cristescu și ținuta grafică, inspirată și sugestivă copertă.

„Plăcuta zăbavă”, între critică literară și publicistică culturală, e o carte care contează, o carte care rămâne!

NICOLAE BĂCIUȚ

Cultura ca dialog

Am intitulat simplu această carte, gândindu-mă la Podurile de Flori, când într-o singură Clipă a Universului s-au adunat sute de mii de oameni, care prin fluizi de energie pozitivă și-au întins punți spirituale de la suflet la suflet, cu fețele luminate, prin strigăte de bucurie și-au exprimat dragostea de Neam, de simboluri, de idealuri comune. Îmi amintesc bine, de parcă ar fi fost ieri, cum un copil care venea din partea dreaptă a Prutului, în replică la sloganul: „Trăiască Tricolorul!”, a răspuns cu: „Noi nu vom fi, Tricolorul va trăi!”. Cât de frumos să auzi din gura unui copil despre veșnicia Tricolorului! Fiecare participant poate confirma că au fost momente unice de înălțare și purificare.

Asemenea punți am încercat să consolidez cu interlocutorii mei, având ca piloni de rezistență unitatea de Neam, credința în Dumnezeu, dragostea de frumos, de tradiții, de Carte și Paradisul acesteia – Biblioteca.

Nu m-am lăsat condusă de șabloane, nici de canoane, le-am oferit interlocutorilor mei posibilitatea de a-și expune liber opiniile, fără a-mi impune propriile mele convingeri, lăsându-le la aprecierea cititorilor. Prin editarea acestei noi cărți nu urmăresc intenția de a mă „îmbogăți”, cum cred unii, pentru că, ce este al meu – mecum porto, trăiesc însă fericirea de a mă împărtăși cu publicul larg. Dacă conducătorii Omenirii, din toate țările, ar conștientiza faptul „cât de puțin îi trebuiește unui om”, nu s-ar încrâncena să lupte cu toate mijloacele (murdare sau mai puțin murdare) pentru putere și bani. Dacă toți miliardarii și milionarii din lume ar fi precum cel descris de Ioan Alexandru, sunt sigură că fiecare om de pe pământ ar avea condiții decente

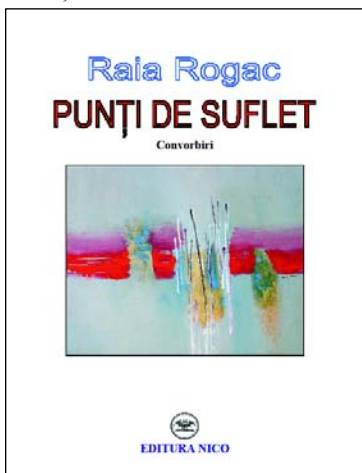
de viață. Am cunoscut un bătrân de 86 de ani, regretând sincer că anii îi sunt piedică să îngrijească de cele două hectare de pământ, care, în sfârșit, i-au fost întoarse, fiind colectivizate în mod abuziv pe timpuri. Am cunoscut profesori care se topeau de bucurie, auzind de performanțele discipolilor, am cunoscut artiști care „ardeau” nu numai la premiere, dar și la repetiții, am cunoscut... atâta lume bună, care-și dorea suprem doar împlinirea destinului prin vocație și talent, fără a pretinde la bogății, condiții de lux, la posturi în fotolii comode... Și această lume frumoasă trăia la propriu sub minimul existențial, la figurat cu speranța că mâine va fi mai bine... În orice țară, mare sau mică, omul, în primul rând, trebuie să se simtă Om.

Dialogurile cuprinse în carte sunt scrise în ultimii trei ani, cu excepția interviului cu Ioan Alexandru, pe care l-am avut mai înainte și, care, de fapt, m-a determinat la „actul de sfințire” (N. Iorga) de a le aduna în volum, astfel devenind blazonul convorbirilor mele de suflet. Ele au fost

publicate în mai multe ziare și reviste, precum „Limba română”, „Glasul”, „Natura”, „Literatura și arta”, „Moldova”, „Basarabia literară” (Republica Moldova); „Mișcarea literară”, „Biblioteca Bucureștilor”, „Vatra veche”, „Națiunea” (România) ș.a.

Îmi doresc ca și această serie nouă de convorbiri să găsească cea mai scurtă cale spre cititori, dorindu-le lectură plăcută și îmbogățire spirituală.

RAIA ROGAC

La umbra scriitorului român „Corigent la fericire”

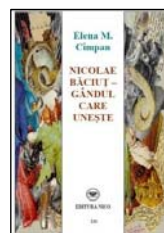
Iată că a venit vremea să vorbesc și despre excepționala carte „Corigent la fericire” (Ed. Emia, Deva, 2003).

Am primit-o de la autor prin mail, în format pdf. Nici nu știu dacă a publicat-o vreodată. Cum nu pot citi pe monitor, am printat-o și am citit ceva ce nu prea se compară cu ceea ce se scrie astăzi. E o carte de poezie (spun asta numai pentru profani, căci poezia asta m-a dus cu gândul la Kirkegaard).

Muzicalitatea fără rimă m-a lăsat mut de uimire: unde am mai întâlnit așa ceva? Nichita Stănescu? Nu, el rupea silabele și dădea rime (Nicu Alifantis a creat ceva fascinant punând versurile lui pe muzică); Ion Gheorghe, mi-am zis. Nu era. „Imnele” lui Ion Horea? Nu. Georg Trakl, în traducere română – nu. Am făcut apel la bibliotecă, nu-mi puteam aminti unde am întâlnit forța asta simplă a versului, dar purtând în fiecare cuvânt o încărcătură ce poate covârși sufletul omenesc. Nimic n-am găsit. Nicio urmă de Villon, de Baudelaire.

Am recitat încă o dată cartea; așa sunt eu, cusurgiu, mereu caut linii directe, paralele ideatice, planuri comparative – literatură comparată, ce să mai vorbim. Astfel am dat de *Ioan Es Pop* și mi-am liniștit sufletul: aici stau amândoi, într-un teritoriu greu de înțeles ori de parcurs, pentru că este vorba de secunde, zile, luni, ani, zeci de ani trăite de fiecare dintre ei. Mă opresc dezvăluindu-vă numele autorului: **Liviu Ofileanu**. Cine are posibilitatea, să intre pe „Google” (internet) să-l caute.

“GÂNDUL CARE UNEȘTE”

„La prima vedere, poezia este accesibilă tuturor. În realitate, accesul la straturile ei de profunzime e limitat, pentru că, fără cultură

poetică, receptarea e epidermică, nu se trece de coaja cuvintelor, nu se

simte miezul cuvintelor. Eu sunt o instituție. Ca editor, eu sunt omul orchestră, care face totul pentru apariția cărții. Între autor și carte eu sunt singurul intermediar. Tipograful preia cartea gata pregătită pentru tipar!

Așadar, după mine, potopul. Nu am lăsat în familie acest microb și odată cu dispariția mea fizică se poate pune crucea pe mormântul editurii, pe mormântul revistei „Vatra veche”, născută din nevoia de a fi colac de salvare pentru cărți, pentru viața literară. Măcar puțin, atât cât poate face o publicație de 88 p. A 4 și difuzată la 5500 adrese de email, plus cele câteva zeci tipărite pe hârtie.

Îngropăciunea o pot face chiar eu, atunci când voi simți că nu mă mai țin puterile, că nici fizic și nici financiar nu mai pot face față acestui răsărit al meu de a edita cărți și reviste.”

Am ales acest fragment din volumul **Elenei M. Cimpan** - „**NICOLAE BACIUȚ – GÂNDUL CARE UNEȘTE**” (Ed. Nico, Târgu Mureș, 2010) tocmai pentru că și eu sunt în aceeași situație. Ceea ce spune scriitorul **Nicolae Băciuț** în cartea sus menționată reprezintă enunțarea unui adevăr amar și dureros: artistul a fost totdeauna o entitate irepetabilă, singulară.

E greu să vorbesc în câteva cuvinte despre ansamblul ideatic ce se înalță din paginile volumului. Ar fi greu și pentru cititor să înțeleagă ființa „*Nicolae Băciuț*” din fragmente disparate cu care mi-aș putea exemplifica sau justifica o ipotetică recenzie. Ca să ai o privire completă trebuie să citești întregul. Vă invit să o faceți solicitând cartea pe adresa revistei „*Vatra Veche*” sau pe email-ul ei pe care îl găsiți accesând „Google” (internet).

„Scene din viața lui Anselmus”

Faptul că am citit „*Scene din viața lui Anselmus*” (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2008, autor: **Vasile Gogea**) a fost o întâmplare. Aflat pentru câteva ore la Cluj, scriitorul **Flavius**

Lucăcel n-a știut ce să-mi dăruiască la plecare și mi-a aruncat în mână o carte; nici nu m-am uitat la ea, abia peste câteva zile am remarcat-o. Îl știu pe **Vasile Gogea** de la un festival de poezie de la Oradea, mi se pare. N-a fost prea comunicativ, timorat, cred, de dezinvoltura cu care am abordat-o atunci pe Ana Blandiana. Aceași tehnică a „ascunderii” găsesc și în volumul de față, deși prefăcătorul, Ion Bogdan

Lefter, se căznește să ni-l înfățișeze drept o persoană sociabilă. Mie mi-a făcut impresia unui zahăr ars, care nu este bun nici să fie turnat peste un sfert de spirt sanitar.

Am citit cartea de trei ori, ultima dată pe un tren de noapte. Nici unul dintre cei ce au scris despre cele „cinci lecturi critice” nu mi s-a părut convingător. La rândul meu, nici eu nu cred că pot fi credibil când spun că această carte poate fi asemuită „*Baletului mecanic*” (Cezar Petrescu) sau, mergând mai departe cu exemplele, cu „*Robinson Crusoe*” (Daniel Defoe).

Cele 58 de foi tipărite nu reprezintă un roman, dacă ar fi să ne luăm după canoane, ci o revoluție ființială: **Vasile Gogea** e încă viu!, pare a striga această apariție editorială, care aparține unui autor ros de indecizii, incapabil de pliere pe structura unei societăți străine ADN-ului său, prea onest să cedeze tentației sinuciderii, prea mândru pentru a face paradă de enorme sale posibilități literare. E inutil să-l recomand ca scriitor ce merită citit. Îl cunoaște toată Transilvania, iar mirosul de zahăr ars a ajuns deja până în sudul țării.

P.S. – Voi reveni cu o privire asupra volumului „*Exerciții de tragere cu pușca de soc*”, cumpărat accidental din București, de la Târgul de Carte „*Gaudeamus*”.

ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

Melania Cuc - POEZIA SPECTACOL

Copertele celor două volume de versuri, publicate în anul 2010 de Melania Cuc, trebuie privite cu mare atenție, întrucât, prin complementaritatea lor, consolidează arta poetică a autoarei. **Autoportretul** de pe volumul omonim (**Autoportret**, poeme Ed. Nico, 2010), reprezintă o femeie îmbrăcată în costum popular (sugerând tradiția), privindu-se în oglinda vieții și ținând o lumânare aprinsă în mână (flacăra vieții). Fundalul (viitorul) pare destul de întunecat și femeia privește, pierdută în reverie, lumânarea consumată pe jumătate. Amintirile vor reprezenta o bună parte în economia acestui volum autobiografic. Tehnica picturală va fi folosită cu precădere în realizarea imaginilor sugerate de versuri: „**Autoportret perfect** / Și o ceașcă de ceai chinezesc. / Stop cadru fără egal / Printre / Liniile frânte din șale / Pe un ecran uriaș. / Și vremea-i albastră, / Și nisipul e verde / Scaietii dau floare, / Sămânța germinază / Pe buzele mele mușcate / De sare. / Sunt un om liber! /

Strig mut. / În căușul de palmă / Mă ascund ca o pâine / Neagră, sățioasă, / Fără idealuri.”

A doua copertă reprezintă o balerină-lebădă, întinsă pe asfalt (**Lebădă pe asfalt**, poeme, Ed. Anamarol, București, 2010). Grațioasa pasăre este strămutată din mediul ei acvatic nativ, pe asfaltul aspru al cotidianului neprielnic plutirii: „Aștept cu capul sub aripă / Într-un arc de triumf / Ridicat cu palmele din apă și lut.”; „Mă ridic în poante, / Dau din aripi / Trec cu moartea-mi pre moarte...”

Pornind de la aceste observații, putem întregi arta poetică a poetei, prozatoarei, pictoriței și comentatoarei literare **Melania Cuc**. Complexitatea preocupărilor ei artistice o fac să încerce transformarea poeziilor sale în mici spectacole de artă totală, în care lumina, culoarea, mișcarea și muzica „se-ngână și răspund.” Textele decupează scenele sau secvențe cinematografice semnificative: „Locul meu preferat este în picioare / La galerie, / Unde / Studenții fluieră dirijorul / Pe strapontină. / Bat ritmu-n picioare / Și golul, în aer. / Dincolo de cortina / Îmbăcsită cu milă creștină / Lapa albă paște miriștea / Poveștii reciclate de o mie de ori / din lentilele sparte.”

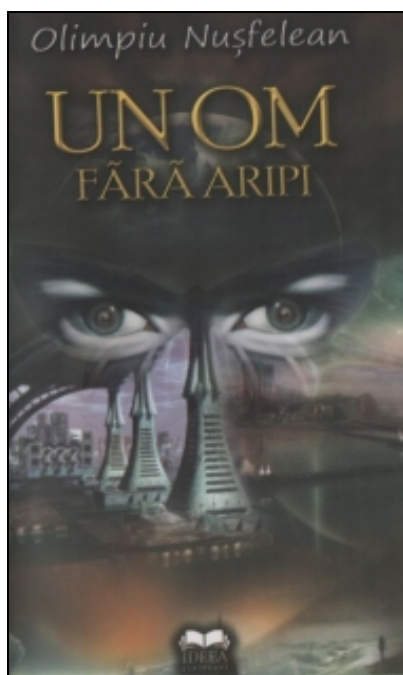
Spectacolul mimat, expresionist, se dezvoltă într-o gestică elevată: „**Îmi las capul pe genunchi**, / Vorbesc în limbi moarte; Strig poemul cărnii invers. /.../ Mă vând pe bucăți /.../ Acum / Poate fi prea devreme / Să-ți vinzi fratele, / Ca să-mi salvezi pielea / Întinsă ca o leoaică gemând / Pe podele.”

Scena este viața crudă în care ne chinuim să supraviețuim: „Învăț învierea mergând / Pe picioare și iluzia asta contează / Ca o melodie peste care / S-a suprapus sufletul.” Desigur, existența ne oferă și momente de fericire: „Și mă dedau la mierea / Picurată sub limba ceasornicului.”

Melania Cuc scrie versuri firesc, așa cum respiră. Naturalitatea expresiei este semnul talentului. Imaginile se aglutinează într-o unitate problematizantă. Ludicul este uzitat pentru amortizarea tragicului. Viziunea asupra existenței rămâne astfel senină: „Mi-am făcut bagajul / Din iluzii și albi de pâine. / Plătesc scump / Jocul de-a prinseala / Licurici / Pe banda cu lipici și hârtie. / Mi se părea că-i / Ușor să zbor, / Să mor alergând cu un pas / În fața vagonului / Din care / Păpușa din cărpe / Și ruj rânced pe buze / Cântă numai pentru mine / Un cântec de leagăn.”

LUCIAN GRUIA

Dacă omul ar avea aripi

Ce s-ar întâmpla dacă omul ar putea zbura? Dacă gândurile noastre ar străbate pe aripi de cer spațiul dintre real și virtual? Dacă am fi cu adevărat liberi și nu am mai fi acaparați, până la unire, de pământ? Ne răspunde Olimpiu Nușfelean în prozele sale din volumul „Un om fără aripi”, apărut la Ideea Europeană. Cartea, prefată de criticul Alex Ștefănescu, este o antologie care descoperă în cele trei capitole: „Poziția ființei”, „Căinii de vânătoare”, și „Iubește-mă repede și uită-mă iar”, filozofii existențiale ale omului trăitor în acest colț de lume. Se remarcă proza „Ochii lui Gabriel”, care abundă de simbolism. Un om care are în loc de ochi două margarete, astfel încât lumea este văzută întotdeauna în culori pastelate. Un om al înțelepciunii, care este ca un înger coborât pentru a aduce o clipă de nemurire pe pământ. Un om care trebuie ferit de un singur lucru, de cuvintele vulgare, pentru că altfel ar fi avut de suferit.

Gabriel vede sufletul fiecărui om ghicind trăirile supreme ale fiecăruia dintre semenii lui, însă într-o lume care nu este perfectă, a fi un chip de înger este o povară, de aceea margaretele vor fi operate, iar Gabriel devine un tânăr ca orice tânăr. Însă, mereu va răzbate dincolo de clipa momentului harul cu care a fost

binecuvântat.

În proza „Performanța” ne întâlnim cu povestea de dragoste dintre Teohar Cremona și Anamaria Alina, o poveste savuroasă, plină de detalii, care se construiește pe iubirea față de carte. Întâmplările, povestite cu lux de amănunte, au un final neașteptat, în care dragostea este împărtășită într-un mod aparte.

În „Falia” găsim o altă poveste a tinerilor căsătoriți Simeon și Carentina, iar în „Trepte cu plasă de sârmă” descoperim altă poveste clădită pe sentimente supreme, între Greta și Matei.

În prozele lui Olimpiu Nușfelean fiecare cuvânt este important, fiecare element duce la o înfăptuire a unui gând, precum în „Căștigarea timpului promis”, unde prietenii precum Manuela, Virgil, Sorin, Liviu și Edit iau masa pe pajiștea răcoroasă. Olimpiu Nușfelean are puterea de a construi o proză pe baza unui detaliu, așa cum este în „Baloanele”, unde Zaharia dezvoltă o întreagă filozofie existențială asupra acestui cuvânt. La fel se întâmplă în „Fabrica de muzică” a Mariei Pop sau în „Căinii de vânătoare”.

Cartea prezintă întâmplări mai mult sau mai puțin văzute în societatea de azi, însă surprinde de scriitor ca un reper peste timp a personalității umane. „Un om fără aripi”, proza care dă titlul volumului, are în centru pe Toader Marica, un constructor aflat la etajul 15 al unui bloc, care se întreabă ce s-ar întâmpla dacă ar putea zbura, dacă totul ar fi un vis, dacă ai putea, fericit, să te înalți spre cer. De aici o întreagă filozofie despre mâinile aripi, despre omul-înger, bine creionată de Olimpiu Nușfelean. Povești de dragoste precum cea dintre Marius G. și Aneta, neîmpărtășită până la urmă, la fel ca cea dintre vecinii din „Iubește-mă repede și uită-mă iar” prezintă o altă față a sentimentelor umane.

O antologie în care Olimpiu Nușfelean descrie mugurii încolțiți în sufletul omului dornic să prezinte aproapei o viziune asupra lumii.

MENUȚ MAXIMINIAN

Pianul și alte poeme

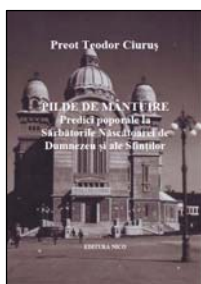

Scriitoarea Elena M. Cîmpan reconfigurează traseul poeziei proprii prin apariția volumului „Pianul și alte poeme” la Editura Limes. Toată paleta de experiențe, trăiri, dureri și vindecări este exprimată într-un șir de poeme în care, pe aripi de duh, îngerul călătorește pentru a descoperi identitatea poetului. Volumul aduce „prin fereastra deschisă a casei/ cântul/ pe orbita lumii” textul izvorând din adâncimea „zădărniciilor de clipe” ca o adevărată „imagine a unei duminici liniștite”. Simboluri precum fântâna cea datătoare de apă pe acorduri de clopote, biserica de lemn, cea aducătoare de credință, sunt părtașe la păstrarea tradițiilor: „colinda mea e un colind/ cu flori de gheață ce se prind/ pe la ferești cu ierni domnești/ ce-mi spun că ești acasă, ești”. De altfel, natura va fi părtașă la sentimentele poetei: „sunt femeia ta de zăpadă/ sunt anotimp trist prin livadă/ sunt noaptea ta de Sânziene/ sunt cerul alb de poeme”. Poeta își construiește casa sufletului cu ajutorul rugăciunii: „Doamne,/ ai grijă de iubirea mea/ care este mai înaltă decât muntele”. Elena M. Cîmpan știe să exploateze fiecare sentiment, fiecare trăire, fiecare bucurie: „băiatul meu rostește mamă/ ca un bărbat, cu glas ascuns/ în pieptul lui neatinat de durere”. Poezia de dragoste este, de altfel, preponderent prezentă în acest volum, eroina fiind părtașă unor trăiri aparte prin care încearcă să fie într-o continuă stare de entuziasm: „am luat

toată sarea/ din lacrimile tale/ să mă țină la suprafață”. Aflându-se pe peronul cuvintelor întru așteptarea literaturii, fiind însoțită de sosiri și plecări ale viselor, scriitoarea are mâna întinsă spre „o direcție/ pe care se văd/ urme de litere”. Ca o pasăre-ploaie întru căutarea identității „ca o frunză căzută în noapte”, Elena M. Cîmpan așază „cuvântul de apă/ în foaie de hârtie/ sapă/ linia de stâncă/ în palmă”. Ca o doină prelungită, fiecare poezie este dedicată acelui sentiment care așază, după cum se cuvine, aripile biografice întru ascultarea bătailor inimii ca mai apoi, castele de nisip să construiască poemul pentru doi. Un cântec al condiționalului optativ întru descoperirea mării într-un poem în proză, cu puternice inflexiuni postmoderne. Atunci când „se lasă ploaia până la pământ/ ca o fecioară despletită” este timpul prielnic ca în clepsidră să se cearnă cuvintele: „azi noapte/ se auzeau peste case/ liturghii/ un poet/ și-a pierdut/ altarul”. O carte în care, pe acorduri muzicale, poetul reușește să aducă poezia care înmugurește precum gândurile supreme întru așteptarea izbânzii cuvântului.

MENUȚ MAXIMINIAN

„Pilde de mântuire”

Târgu-Mureș a fost doar un episod îndepărtat al unei existențe de mare consistență, nedrept trecut în uitare.

Această trecere e recuperată acum și restituită de către unul dintre succesorii săi, vrednicul părinte protopop Nicolae Gheorghe Șincan, cel care păstorește de mai bine de două decenii Protopopiatul Târgu-Mureș și ale cărui preocupări cărțurărești, editoriale, îl așează în rândul celor care dau ortodoxiei românești prestanță și substanță.

Readucând în prezent „*Pilde(le) de mântuire*” ale părintelui protopop Teodor Ciuruș, părintele protopop Nicolae Gheorghe Șincan oferă el însuși pilde de

mântuire. Nu e doar o simplă punere în circulație a unei opere, ci și luminarea unei biografii jertfelnice, pilduitoare, în toată discreția și modestia sa.

Cu siguranță, contribuția omiletică a părintelui protopop Teodor Ciuruș nu rămâne încremenită în istorie, ea e și document, dar mai ales e sursă pentru cel care-ș face din cuvântul de învățătură rostit în fața credincioșilor mesaj care pune preț experiența înaintașilor și extrage din trecut pilde pentru prezent și modele existențiale.

„Pilde(le) de mântuire” vin de la un slujitor al altarului fascinat de menirea sa și responsabilizat pe măsură: „ce **chemare** frumoasă și grea are preotul. Să fii tu mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, să-i ridici pe aceștia în curățenia vieții până la cer, să fii tu o lumânare ce arzând continuu împrăștie întunericul”.

Cu astfel de convingeri, misiunea preotească a protopopului Teodor Ciuruș și-a găsit rezonanță în sufletele celor care l-au urmat în gând și rugăciune.

Mai mult, preotul protopop Teodor Ciuruș a înțeles și și-a asumat condiția sa de propovăduitor, sub imperativul „ca personalitatea predicatorului încă să fie o mărturie vie a celor propovăduite. Credința și viața curată a predicatorului, să pecetluiască cuvântul spus din ușa sfântului Altar”.

„Pildele” părintelui protopop Teodor Ciuruș (Ed.Nico, 2010) emană umanism fierbinte și patos al credinței nețărmurite. Ele ținesc să ajungă ușor în inimile credincioșilor, fără excese academice - „neavând la sate afară de Sf. Scriptură și câteva cărți de predici, numai dorul fierbinte de-a predica și necazurile vieții” (după cum se spune în Prefața ediției din 1934).

Simplitatea, sinceritatea, iubirea adevărată și curată în Hristos incumbă suficientă artă persuasivă pentru ca predica să nu fie în pustie. Nici acum aproape opt decenii și nici astăzi.

NICOLAE BĂCIUȚ

O istorie dureroasă

Ion Iachim, absolvent al Facultății de Filologia a Universității din Chișinău, profesor și jurnalist, prezintă, în studiul „O istorie a expansiunilor rusești”, povestea tulburătoare a războaielor de acaparare a Rusiei. Cartea aduce gânduri covârșitoare despre apartenența Basarabiei pentru mult prea mult timp Rusiei, fiind un strigăt de durere, o legitimă revendicare națională.

În volum, găsim o oglindă a vieții politice a Rusiei de-a lungul

secolelor, presărată pe alocuri și cu repere din literatură, eseuri publicistice sau nuvele istorice. O carte obiectivă a dramei istorice, scrisă de un om

care a trăit sub ocupație, un filozof care prezintă, prin prisma analizei critice, marele imperiu țarist. Procesul de formare a slavilor, întemeierea statului rus, lupta pentru cucerirea a noi popoare sunt reliefate cu lux de amănunte într-o carte girată de doctorul în istorie Anton Moraru. De amintit faptul că numai între anii 1614-1991, Rusia a dezlănțuit peste 124 de războaie de cucerire, anexând teritoriilor ei peste 130 de popoare. Cartea, scrisă în 2008, este o altă viziune de a percepe lumea, din Republica Moldova, scriitorul declarând că și acum aceste teritorii românești se găsesc sub cea mai directă ocupație rusească. De altfel, există și o anecdotă care circulă, despre poporul rus, un copil spunând: „tatăl meu nu se ocupă, tatăl meu ocupă”. Comparațiile dintre Ivan al III-lea și Ștefan cel Mare, Ivan al IV-lea cel Groaznic și Petru Rareș ne arată personalitățile total diferite ale acestor domnitori. Merită reținută istoria bătăliei de pe Prut, povestit alternativ de Ioan Neculce și Ion Iachim. Războiul Crimeii, războiul pentru Caucaz, războiul ruso-turc, cucerirea Asiei, războaiele împotriva României, portretele lui Petru I, Ecaterina a II-a, Suvorov, Pușkin, Lenin, Stalin, Gorbaciov și Elțin conturează exact atmosfera de-a lungul veacurilor din spațiul rusesc. Un punct aparte îl constituie imaginea rușilor în opera lui Creangă, autorul amintind aici de Ivan Turbincă din nuvela cu același nume „Un om bun la inimă și milostiv”, de Isaia Teodorescu din „Popa Duhu”, care îl înghimpă pe starețul Naftanail de la mănăstirea Neamțului.

O carte care este bine scrisă, dezvăluind momente pe care le-am trăit și noi, cei de dincoace de Prut, dar pe care, din păcate, încă le mai trăiesc frații noștri din Moldova.

MENUȚ MAXIMINIAN

Dialoguri despre CONSTANTIN NOICA, cu Alexandra Wilson-Noica (II)

Fuziune spirituală

*„Omul valoros nu poate fi oprit
din destinul său de nici-o vitregie.”*
Constantin Noica

– Deși este un moment foarte sensibil, ne puteți spune cum ați primit vestea tragicului său sfârșit?

– În 2 decembrie 1987 ne aflam, cu niște prieteni, în Exeter, Devon. Mama îi cunoștea și mi-a telefonat acolo să-mi spună să ne rugăm pentru tata, fiindcă este în spital, a căzut și avea ceva la un șold. Urma să fie operat în câteva zile. Două zile mai târziu, eram la lucru – mama a telefonat acolo, dar a vorbit numai cu șeful meu. Acesta m-a adus acasă când am terminat lucrul și atunci mi-a spus că mama a primit un telefon din România și i s-a spus că tata a murit. Ea îi ceruse șefului meu să-mi termin lucrul, să mă ducă acasă și de-abia atunci, în liniște, să-mi dea trista veste. M-am simțit transnăscă de un fulger și am vrut imediat să mă duc în țară. N-am putut în două zile să-mi iau pașaport și viză, mai ales că era vineri. În schimb, m-am dus imediat la mănăstirea din Essex, la fratele meu, părintele Rafail. Mama locuia în apropiere, am ținut toți trei o liturghie și am făcut parastas pentru tata. Asta se întâmpla duminică 6 decembrie 1987, în același timp cu înmormântarea tatei în țară, la Păltiniș. Ne-am ușurat un pic, dar tristețea noastră era foarte mare. Am o poezie scrisă din ziua când i-am vizitat prima dată mormântul de la Păltiniș și am făcut parastas.

– La cât timp după plecarea din țară ați revăzut România? Ce sentimente v-au încercat atunci?

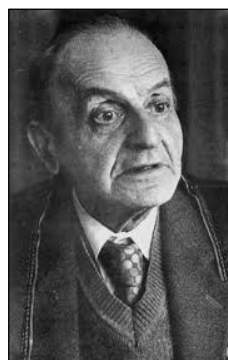
– M-am reîntors în țară după 40 de ani. Am revăzut, cu multă duioșie, casa din Andronache și pădurea unde îmi dădeam frîu liber viselor și unde ne jucăm.

– Când anume s-a hotărât fratele d-voastră, părintele Rafail Noica de acum, să se stabilească în România?

– Fratele meu a fost invitat în România în 1993. În momentul respectiv era extrem de obosit și, după două săptămâni de periplu prin țară, un preot i-a propus să revină pentru totdeauna, să se odihnească în munții Apuseni. Acolo a rămas și-și dedică viața în rugăciune tuturor celor pe care îi cunoaște sau de care află de la alții.

– Se știe că filozoful Noica era un om elegant, manierat. Vă amintiți să-l fi văzut vreodată supărat, cu un aspect neîngrijit?

– Tata era întotdeauna politicos și prietenos cu cei din jur. Nu l-am văzut niciodată supărat sau cu un aspect neîngrijit. Nici când era numai cu noi, acasă. Când eram

mică, în vacanță, la Cîmpulung, și mai făceam vreo prostie, tata nu se supăra nicidecum, îmi explica de ce nu e bine să fac așa ceva. Și de atunci îl țin minte îmbrăcat întotdeauna cu cămașa, cravată, costum sau cu jachetă de vară, în orice împrejurare, dar mai ales când mergea să țină lecții prin oraș.

– Știți dacă avea anumite preferințe culinare? Se implica în treburi gospodărești? De exemplu, în „Jurnalul de la Păltiniș” se spune că avea o adevărată plăcere să aprindă focul în sobă...

– Câteodată, tata zicea despre el, la modul propriu, că este un “papă lapte”, astfel că atunci când venea pe la noi, în Anglia, ne pregăteam să avem lapte și brînză pentru el. Altminteri, îi plăcea tot ce îi dădeam de mâncare. Îl întrebam uneori dacă are preferințe și îmi spunea că orice fac eu este bine. Mă amuză o amintire de la Paris, când eram împreună și l-am întrebat dacă mai vrea o cafea. A spus da și când l-am întrebat cum îi place, mi-a răspuns “cum vrei tu”. Când eram mică, la Cîmpulung, am făcut odată cartofi prăjiți, mă laudam că la opt ani știu să gătesc. Aveam o mică sobă în cameră și el mă încuraja ce bună gospodină o să devin într-o zi! Cartofii arătau bine rumeniți, eu am crezut că sunt gata, cu toate că pe dinăuntru erau cruzi. Tata i-a gustat și a spus, însă, că sunt foarte buni! Nici atunci nu m-a dezamăgit, draguțel tata! Altfel, din păcate, nu mai știu de alte preferințe culinare că nu am trăit ani mulți lângă el.

– Am citit că mama d-voastră i-a cultivat dragostea pentru muzică clasică. Avea anumite preferințe muzicale?

– Lui tata îi plăcea muzica lui Bach foarte mult și cred că în Bach găsea o spiritualitate liniștitoare și plină de inspirație. Când a venit la noi, în 1983, am trăit un moment unic ascultând muzică alături de mama și tata. Era seara, copiii mei se culcaseră și mama a vrut să-l delecteze pe tata cu o piesă muzicală de Malher – Simfonia nr. 4, care nouă ne plăcea foarte, foarte mult. Ce dar minunat să fim numai noi trei și să ascultăm împreună această simfonie... După aceea, am discutat despre piesă și despre istoria ei. Ceva de unicat și de neuitat a fost seara aceea....

– După cum știți, e în obiceiul românilor să sărbătorească numele de sfinți. Cum era tatăl d-voastră, îi plăcea să fie sărbătorit de ziua onomastică?

– Nu prea știu dacă el sărbătorea ziua de Sf. Constantin în mod special, dar sunt sigură că familia de acolo îi amintea. Mama, întotdeauna îi trimitea o felicitare, asta știu sigur. Dădea importanța cuvenită sărbătorilor și ne trimetea o felicitare sau o scrisoare, mai ales de ziua noastră de naștere.

Foto: Vila lui Noica de la Păltiniș

După ce am plecat din țară, îmi telefona în fiecare an de ziua mea de naștere și asta era cel mai deosebit cadou pentru mine, fiindcă așteptam cu foarte mult drag să-i aud vocea. Și el, drăguțul, spunea același lucru și întotdeauna își cerea iertare că nu-mi putea trimite un cadou special. Dar reușea cumva, cu toate că mai rar, să-mi trimită un cadou prin cineva care venea aici. Mi-a trimis odată un costum național din regiunea Câmpulungului. *La fel* făcea și pentru fratele meu, pe atunci Răzvan. Mai târziu, când a devenit bunic, trimetea niște păpuși îmbrăcate în costum național sau cărți cu povești pentru copii, un fluier din lemn pentru băiatul meu, cam așa ceva. Când îl întrebam dacă putem să-i trimitem și noi ceva, zicea că nu are nevoie de nimic altceva decât de cărți, dar de asta se ocupa numai mama. Altfel era fericit să știe că poate să fie un tată bun și să ne ofere cadouri. L-a marcat toată viața faptul că nu a putut să ne vadă crescând și să ne fie un tată adevărat, ca toți ceilalți. Îi spuneam că îl iubeam așa de mult și că prin scrisorile lui ne-a ajutat să-l simțim lângă noi cu toate că era așa de departe și că este un tată foarte bun.

– *Ne puteți povesti ce amintiri comune aveți despre sărbătorile religioase, despre Paște, Crăciun?*

– Am amintit puțin despre sărbătorile respective și în cartea mea, dar o să rezum și aici episodul despre singurul Crăciun petrecut cu tata la Cîmpulung. Parcă văd și acum cum făceam globuri pentru pom din hârtie argintie, păstrată de la pachetele de ciocolată. Țin minte asta, deoarece era prima dată când am gustat țuica. Tata și Mariana (a doua nevastă) aveau niște musafiri pentru revelion și tata mi-a spus că pot să stau până la miezul nopții, aveam vreo 9-10 ani. Mi-a dat un pic de țuică într-o cănuță mică și mi-a spus să mai aștept câteva minute înainte să o beau, până la miezul nopții. Eu nu am prea ascultat și am gustat un pic, și încă un pic – dar timpul trecea prea încet, așa că am mai gustat un pic și am devenit cam somnoroasă... până când am adormit și nu mai știu ce s-a întâmplat la miezul nopții! A doua zi, tata mi-a spus “vezi ce se întâmplă dacă nu ai răbdare, ai pierdut momentul pe care-l așteptai cu atâta emoție”. Crăciunul cu colinde nu-l prea țin minte, fiindcă nu aveam “voie” să-l sărbătorim în acele timpuri. Dar la noi în casă sigur că sărbătoream și ne bucuram întotdeauna de cadouri. Tata și mama făceau mari sacrificii financiare să ne cumpere câte ceva, cât de mic: un caiet și creion nou, niște ciocolată sau o carte, dacă se găsea. Țin minte când am primit „*Fram, ursul polar*”, mi-a plăcut foarte mult și chiar acum, în 2009, am această carte, din păcate nu aceeași, ci una nouă, oferită de o prietenă. La Andronache, cu mama, mâncam sarmale făcute de Lenuța, care locuia în casă cu noi, sau ne duceam la București, la prieteni. De Paști, mergeam la biserică, în București, la biserică Colțea. Preotul Dimulescu și familia dânsului ne erau prieteni și ne duceam acolo destul de des și stăteam în casa lor din curtea bisericii. Mi-a plăcut foarte mult, când am fost destul de mare, să stau să sărbătoresc liturgia în noaptea de Înviere și să înconjur biserica cu toți. Am rămas cu o

impresie foarte frumoasă de atunci și despre masa care a urmat, de la miezul nopții.

– *După prima vizită, au mai urmat și altele în România? Vă conferă acestea un sentiment aparte, acela de „acasă”?*

– Până acum am mai fost de cinci ori și încep să mă reobișnuiesc cu geografia țării, să recunosc locuri unde am mai fost și mă simt acasă în mod foarte natural. Mai ales când mă gândesc că umblu pe meleagurile unde a fost tata și ochii lui ar fi văzut aceleași lucruri.

– *Anul trecut, în 2009, a fost sărbătorit centenarul Noica, ocazie cu care ați fost în România și ați participat la câteva evenimente culturale. Ce sentimente v-au trezit toate acestea? Cu ce impresii ați rămas?*

– Am fost foarte impresionată de unanimitatea și căldura cu care au vorbit toți despre tata, cei care l-au cunoscut și ca prieten, nu numai ca filozof. Din păcate, nu am stat în țară destul timp ca să particip la mai multe evenimente, însă oriunde am fost și cu oricine am vorbit, am rămas cu o impresie emoționant de frumoasă. Simt că tata a fost iubit mult și că a lăsat în urma lui o mare apreciere și iubire pentru cultura românească.

– *Constantin Noica visa la o școală fără profesori, în care să nu se predea practic nimic altceva decât stări de spirit. V-a împărtășit acest lucru vreodată?*

– Știam de la mama că tata vroia să facă o școală fără profesori, unde nu se predă, dar totul se învață. De la tata am învățat că există și altă istorie înainte de Marea Revoluție din Octombrie din Rusia, din păcate eram prea mică când am plecat din țară și nu am apucat să-mi dau seama de mărimea gândului său. Cu toate că știam că tata ne spune numai ce e adevărat și poveștile sale conțineau întotdeauna un miez, o învățătură.

– *Personal, care sunt cele mai mari regrete ale d-voastră?*

Regretele mele cele mai mari sunt că tata a suferit așa de mult, că nu mi-am trăit adolescența lângă el ca să-l “descopăr” și eu, să avem timp suficient de vorbit, că atunci când ne vedeam în Anglia nu putea să stea mai mult cu noi, iar copiii mei erau mici și trebuia să mă ocup în același timp și de ei și de casă.

– *Care sunt cele mai mari satisfacții pe care le-ați avut?*

– Satisfacția cea mare a fost să știu că sunt iubită necondiționat de părinți mei și, la fel, că le pot oferi copiilor mei dragostea pe care mi-au transmis-o părinții mei.

– *Referitor la cartea d-voastră, cum v-a venit ideea să o scrieți?*

– Cartea s-a scris, a crescut odată cu copiii mei, de când erau la școala primară și vedeam ce liberi sunt. M-am gândit să notez ceva pentru ei, ca amintiri dintr-un timp unic.

CARMEN TANIA GRIGORE

Foto: Mormântul lui Noica, Păltiniș

SONETE

Sonetul meu

Sonetul meu a devenit destin,
Mă trage după el cum valul mării;
Ascunde-n vers speranța neuitării
Și crezul meu în ajutor divin.

Când ne-ntâlnim în pragul înserării,
Bătrân subtil, de-nțelepciune plin,
Tot traversând al vremilor declin,
Își poartă mândru roba ne-mpăcării.

Îmi e prieten și tovarăș sfânt,
Împart cu el plăpânda-mi existență,
Atât cât e posibil pe pământ,

Înnobilând a timpului cadență.
Cu rădăcini puternice-n cuvânt,
Trăiesc slăvind sublima lui esență.

Fugarii visului

De sub un pliu de creier nedormit,
Deprins cu o stelară simfonie,
Un gând hoinar aleargă pe hârtie,
Dar ne-cuprinderea l-a copleșit:

– Oprește-te, e tot zădărnice
Chiar vechea ta dorință, de granit,
Și greu mai urci o treaptă în zenit,
Când soarele răsare la chindie!

Prin aspră trudă, cine va culege
Un strop mai cald din marele nimic,
Ce își impune silnic neagra-i lege

Cu forța întunericului mic?
Fugarii visului, vrei să-i dezlege
Doar harul din al nopții alambic?

Demonic ceas

Poemul primăverii de-altădată,
Eu astă seară n-am să ți-l mai scriu;
În rece-ntunecatul meu târziu,

Se frânge-n zbor a versului săgeată.

Un munte de tăceri de-ncerc să fiu,
Toți caii depărtărilor fug roată;
Demonic, ceasul nopții se arată
Și greu înfrunt al orelor pustiu.

Doar un tăciune văd arzând mocnit,
E dorul meu, prea blânda mea dovadă
A vremilor în care ne-am iubit;

Nu-l mai lăsa tristeții dulce pradă
Când timpul meu te-așteaptă-ncremenit
Spre a-ți jertfi a Clipelor Pleiadă.

Cântarea sonetului

Vă cer acum stafidele și pita...
Eu l-am slujit cu iambii florentini
Și i-am jertfit puzderie de crini,
Cum a făcut pe vremuri Sulamita.

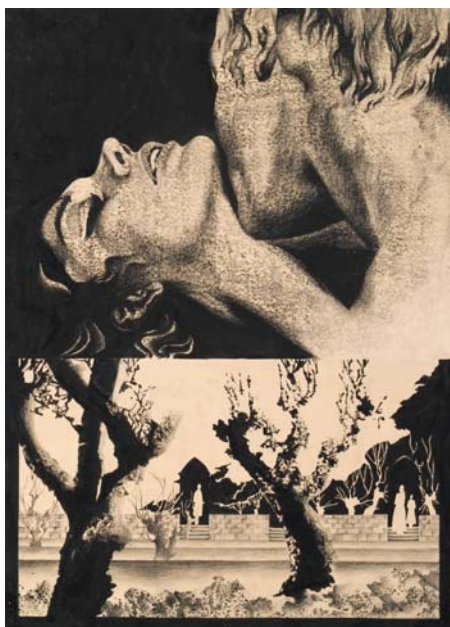
Îl poartă-n lume pașii-i cristalini,
În umbra lor iubirea înflorit-a,
Cu-această vină, tulburând ursita,
Cărarea-i se prefiră printre spini.

Spre templul său din sfinte diamante,
Cu scânteieri în endecasilab,
M-au însoțit Petrarca, Shakespeare,
Dante,

Dar sufletu-mi cucernic și prea slab
S-a dizolvat în taina lui divină
Și a zidit un înger de lumină.

Cântarea poeziei

M-ai rupt din trupul-somn ca pe un ram
Sădindu-mă în marea ta livadă;

Mi-ai altoit priviri ce pot să vadă
Cum fost-am înger – dar nu bănuiam.

Lovit de biciul zilei de corvoadă,
Târziu în nopte, vai!, mă destrămam
Ca un ecou de vechi epitalam,
Ce peste inimi începea să cadă.

Din lanțul de constrângeri liberat,
N-am zăbovit mai mult în așteptare,
Spre culmea-ți de sonet m-am avântat

Cuvintele sorbind cu nerăbdare.
Am năvălit în plaiul tău alpin
Mai pur decât o lacrimă de crin.

Trudind mereu

Însăilez în zori un magic vers,
Când orizontu-și scaldă-n raze geana
Și-n tot înaltul se deschide vana
Prin care viața curge-n univers.

De m-am zidit în el cum biata Ana,
Am ocolit și ploile în mers
Și ca dovadă pură, de neșters,
Eu cu lumină i-am umplut poiana.

Trudind mereu, nu-mi pasă de greșesc
Când îl adap cu propria-mi suflare;
Așa-i croit tot neamul omenesc,

Din sine, varsă sânge până moare –
O picătură-n graiul românesc
E zestre pentru lumea viitoare.

Șoptire galbenă

Doar ascultarea zace-n univers,
Tăcerea, ți se pare că există,
Șoptire galbenă e-o frunză tristă
Ce, prin magie, se prelinge-n vers.

Ascultă vremea cum târziu insistă
Să-ți fluiera, în corul său divers,
Un repertoriu rece și pervers,
Pe-un portativ tomnatic de altistă.

De nu mă crezi, tu să întrebi pârâul:
Cum se ascunde-n taina unei stânci?
Sau, ce-i traduce-n verde limbă grâul

Când îi cuprinde malul mâinii stângi?
Înțelepciunii împleți-vei brâul
Din înțelesuri trainice și-adânci.

FLORICA GH. CEAPOIU:

**Grafică de Ion Petru Pop,
"Primul sărut" (tehnică mixtă)**

Vatra veche dialog cu VALENTIN MARICA

„Un scriitor fără sertarul cu manuscrise, fără acea caldă intimitate a paginii văzute doar de el și Dumnezeu, nu are surăs”

- *Ce este educația literară?*

- O înminunare. Și adaug, cu repeziciune, o obligativitate. Educația literară va hotărî valoarea estetică a operei pe care o scrii. E ca și cum în viață ai sau nu ai codul bunelor maniere. Pentru scriitor, educația literară este miezul scrisului său, noblețea acestuia, exercițiul de fiecare zi al sensibilității eului. Scriitorul încearcă să descopere o a doua ființă în interiorul său, cum se exprima Orhan Pamuk în discursul rostit la decernarea Premiului Nobel pentru Literatură, având nevoie de fundamente. Astfel, educație și autoeducație, pentru a fi tu însuți, a nu tulbura adevărul, a ști să descoperi profunzimile cuvântului, să înțelegi freacă, bogăția, îndumnezeirea ființei în opera literară, înălțările și căderile ei. Educația literară o primești sau ți-o faci singur, o păstrezi, o îmbogățești și o transmiți prin scris, prin felul de a fi, prin dialogul cu cititorul, știind că nu poți împuțina, ci, dimpotrivă, trebuie să înmulțești lumina cuvântului, puterea lui magică, emoția, adevărul, binele, frumosul, credința unite în cuvânt. Educația literară este un continuu al scriitorului, e respirația lui adâncă, e un infinit al scriitorului. Nu citeam și nu citesc fără să conspectez, să învăț pasaje din opera citită, să le simt vibrația, să fac analize pe text. Ca elev, știam *Psaltirea în versuri* de Dosoftei, iar ca student învățam pe de rost pagini din Ibsen, dintr-un dor interior pentru nunta lumilor din cărțile marilor scriitori, integrat, cred, conceptului de descoperire a operei. Lecturile profunde, cele de neuitat, cele învățate, devin puncte de sprijin pentru scriitor, atunci când dezamăginește lumea,

cum spunea Eminescu, cuprins de adâncă sete a formelor perfecte. Cred că am citat corect din Icoană și privaz. Anii de liceu de la Samuil Micu din Sârmașu, apoi Clujul universitar au însemnat accesul neîntrerupt la cărțile de învățătură ale lumii, favorizând evoluția mea literară. La Sârmașu, distinșii profesori Tamara și Dan Rebreanu mi-au pus în fața ochilor *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui George Călinescu, ediția princeps din 1941. Eram fascinat de viața care palpa în paginile *Istoriei*... Era Manualul care îmi dădea siguranță, împăcare și îmi crea aceea bucurie-mândrie a studiului. La Literale Clujene, alături de distinșii mei profesori, am învățat să citesc cu adevărat, să înțeleg și să asimilez, să scriu și să vorbesc, respectând valorile literare și stilistice ale limbii române, corectitudinea limbii, expresivitatea ei, fluidul ei sacru. Clujul, atunci, avea strălucire spirituală, iar eu am luat din ea pentru toți anii vieții.

- *Cum este privită literatura azi?*

- Nu cu ochii larg deschiși. Lenevia spirituală a zilei e, vorba aceea, până la grindă. Când nume mari ale Academiei Române vorbesc despre ticăloșia din România, iar critici literari anunță moartea (dezvrăjirea!) literaturii, când biruiesc, în „voioșia idioată” a zilei, suspiciunea, prostia, compromisul, mitocănia și ni se leagă de tălpi însingurarea și frica, literatura se închide în ea, se gemuiește, precum ariciul, spre a-și salva inefabilul, frumusețea, bucuria, iubirea. Vorbăria goală stă în jilțurile zilei, la fel greșala gravă în scris-citit al zilei, nesocotit și dezonorat „ca un diamant căzut în bălării”, cum consemna, altădată, Octavian Goga în *Mustul care fierbe*. Nu mai este preferată grația literii. Nu vă schimonosiți! - ne îndemna Constantin Noica. Reînvie acest semn de exclamare în ziua sferturilor de adevăr, când garantul literii, intelectualul, este văzut ca vietate plâpândă, vorba lui Andrei Pleșu din volumul *Obscenitatea publică*. Pe când noi așteptăm ca literatura mică să se facă literă mare și literatura mare, slovă.

- *Ce este arta?*

- După Pablo Picasso este minciuna care ne ajută să vedem adevărul.

Valentin Marica și Claudia Șatravă, directoarea Bibliotecii „Târgu-Mureș” din Chișinău, Târgu-Mureș, 28.07.2009

Dar, întrebarea fiind foarte serioasă, să caut răspunsul pe măsură. Arta este, desigur, nume al lui Dumnezeu și nesațiu de veșnicie. Prin artă intri în divinitatea ființei. Structurile de rezistență ale artei sunt minunile dumnezeiești, lumina taborică și setea de mântuire, armonia, jocul, intuiția, revelația. Prin artă te poți împotrivi răului. Dacă s-ar descuraja poetul, bunăoară, ramurile copacilor ar fi niște spânzurați, cum avertiza Nichita Stănescu. Arta e text și suflet, e viață prin care punem sufletul să vorbească despre Dumnezeu. De aceea, pâinea unui poet e mai mică, dar, o spuneam și cu un alt prilej, este dospită din grâu curat. Poetul Cristian Popescu mărturisea cum, dacă ar simți o distanță între viață și poezie, ar renunța să mai scrie, așa cum renunță la banii pe care îi dă cerșetorului de pe treptele unei catedrale. Arta care nu bate la tâmpla vieții, care nu pornește din viață și nu se întoarce la viață, e pantomimă derizorie.

- *De ce v-ați apropiat până la contopire de literatură?*

- Îmi amintesc ce răspundea Grigore Vieru la o asemenea întrebare într-un interviu pe care l-am realizat cu blândul Poet la Bistrița și la Târgu-Mureș în 1995. Își amintea că avea 11 anișori, că era seceta din 46 când mama lui pleca la Cernăuți pentru un pumn de făină, iar el, așteptând-o, simțindu-se singur, compunea versuri de frică. Eu am scris și scriu din durere. Durerea aceea care se prefăce în cântare, cum scria Marele Blaga. Îl citez mult, pentru că opera lui îmi este carte sfântă. Aproape zilnic o deschid ca să înțeleg de ce sunt, acum, pe pământ. Poemul meu, *Metanii peste strigătul arborelui*, începe cu versurile-motto: În numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt/ Ajută-mă, Doamne, să știu / Ce sunt pe pământ...! Am vrut să amân cât mai mult publicarea unui volum de versuri. Debutasem în revista *Cronica* în prezentarea distinsului poet Mihai Ursachi, am participat la concursuri editoriale la care mi se spunea că prea pun inele sub aripi de pasăre, începusem apoi jurnalistică radio care îți ia tot timpul și toată vîlaga, volumul meu de debut amânându-și data de naștere. Numai că, în niște zori de zi, n-a mai fost pe pământ Cezara Codruța și cu cerul ei nu mă puteam juca. Cobora în cuvintele mele, avea clocot, și, astfel, am semnat prima mea carte de versuri, *Metanii*. Cezara Codruța e în cărțile mele. Frunza ochilor ei – ce pare palma lui Iisus - cade peste frunza palmelor mele și ar putea începe veștejirea gândului nostru. Nu se întâmplă așa. Noi sperăm împreună. Ea a îngenunchat în zi, eu nu vreau să îngenunchez în noapte și prin contopirea cu literatura, prin *Vecernii*, *Cruci în deșert*, *Laguna umbrei*, *Secantă la ochiul mimozei*, *Ziua canonului*, *În naosul răului*, *Schitul numelui*, *Îndurarea*

amiezii, *Manuscrisul de jad, Aluviuni, La Fântâna Îngerilor, Ceasornic de lut, Tăcerea magilor, Mâini de alint, Absidă pentru ziua a treia*, dar și prin *Linia de contur, Vânători de inefabil, În apa Duhului, Conjugarea verdelui* și alte volume, vreau să așez raiul pe muchia Cuvântului.

- Unde v-ați întâlnit prima dată cu un scriitor?

- În biserica satului. Pentru mine preotul – îi spuneam Preotul Bătrân – era rupt din pagina manualului de citire al primilor ani de școală. Vorbele lui erau poeziile și povestioarele cărții de citire. L-am amintit pe Bătrânul Preot, pentru că în primul an de liceu, întâlnindu-l pe scriitorul Dan Rebreanu, în Domnia Sa vedeam chipul și bunătatea cuvântului Bătrânului Preot din dragul meu Zoreni. Pe Dan Rebreanu l-am întâlnit când își pregătea pentru tipar primul volum de povestiri, în liniștea Sărmașului de Mureș. Era soțul profesoarei mele de literatură română, doamna Tamara Rebreanu. Dacă doamna profesoară ne cucerea prin emoția și claritatea predării, scriitorul Dan Rebreanu a fost cel care cu dragoste pârintească m-a învățat, în casa Domniei Sale, gramatica limbii române, după cărți ale lingviștilor clujeni, pentru ca să pot merge la admitere, la Literale Clujene, încrezător. Programa liceală de atunci nu cuprindea gramatica limbii române, care era, în schimb, obiect de examen. Îi datorez foarte mult. Când, la admitere, după lucrarea scrisă și răspunsul oral, profesorul Mircea Zăciu mi-a spus să-l caut când voi veni toamna la facultate, certificându-mi, prin asemenea cuvinte, reușita, înainte de a se anunța rezultatul oficial, în momentul acela de imensă bucurie aș fi vrut să fie acolo bunii mei profesori, Tamara și Dan Rebreanu, ca să-i îmbrățișez în fața domnului profesor Zăciu. În gândul meu, îi îmbrățișez mereu. Iar cărțile de proză ale scriitorului Dan Rebreanu, *Dacă vrei să fii bărbat, Iepurele sub acoperiș, Miraj, Domnul singur și femeia nimănui, Romeo fără Julieta* îmi aduc, de atâtea ori, bucuria lecturii și a...amintirilor.

- Susțin instituțiile de cultură scriitorii?

- Sunt susținute instituțiile de cultură să susțină scriitorii? Neputința financiară a instituțiilor creează scriitorul pe cont propriu. Lipsește agentul literar și atunci scriitorul își concepe opera, o editează, o distribuie etc. și suportă consecințele: rămâne necunoscut; pe când nume minore din alte părți de Europă sunt traduse și lansate la noi cu fast, ca valori literare. Este un tipar periculos. Iar impotența financiară a instituțiilor de a susține scriitorul e și mai periculoasă prin scuzele create și, de aici, tocmai prin inactivitatea, ca să nu zic somnolența, instituțiilor. Unele chiar se retrag total din viața scriitorilor și a cărților lor, sub pretextul lipsei fondurilor. Callipides este pe toate

drumurile, deturnând actul cultural. Va fi foarte greu de netezit mâine ignoranța de azi. Nu și la Bistrița, unde simt o cordialitate intelectuală salutară. Cred că nu mă înșel. Revista *Mișcarea literară*, condusă inteligent și cu mult suflet de scriitorul Olimpiu Nușfelean, este o instituție de cultură, dar dintre cele pe care nu le blamăm. Dimpotrivă, revista dă onoare intelectuală Bistriței. Dacă la Bistrița, să rămân în acest spațiu, inițiativa culturală are prospețime și continuitate – a se vedea afișul Festivalului de teatru „Liviu Rebreanu”, bine condus de dr. Dorel Cosma, proiectele scriitoarei Elena M. Cîmpan, fluxul de actualitate culturală din *Răsunetul și Mesagerul* - în Târgu-Mureș nu mai este nicio librărie unde scriitorii români să-și poată lansa cărțile. Renumita Librărie „Romulus Guga”, un tratat viu de istorie literară, fiind locul unde și-au lansat cărți cei mai mari scriitori ai literaturii române, Preda, Breban, Sorescu, Buzura, Vieru și mulți alții, a fost închisă cu barbarie și ură. Uneori instituțiile sunt obediente. Fac regii deplorabile să dea rang unor nume ale autorităților administrative sau din politică, cu încercări literare. Instituție, jenant, chiar premii speciale, de care scriitorii consacrați nu se bucură. Oricine poate să vadă elogiile aduse, chiar de critici temuți, cum este Nicolae Manolescu, unor cărți scrise de miniștri, parlamentari, șefi influenți.

- Aveți un palmares ales. Cum a fost drumul până aici?

- Cu farmec dureros.

- Cum va fi drumul din acest punct spre viitor?

- Cu mult bun-simț. Fără grabă, cumpătat, precaut, cu înnoiri spirituale pe care ți le dau cărțile esențiale aflate în noua lectură și idolii, adică autorii cărților esențiale. Poezia este artă negrăbită, parcă așa spunea N. Steinhardt. Drumul spre ziua de mâine, aș vrea să fie cât mai exigent și cât mai mult în numele lui Dumnezeu. Va trebui să facem bătătură chiar și la inimă, pentru ca Dumnezeu să nu fugă din noi. Când scrisul literar, astăzi, e și apă de ploaie – îl citez din nou pe N. Steinhardt - dar și lucrare esențială, poate am norocul să nu-mi plutească nicicând pagina de carte pe apa de ploaie.

Valentin Marica și Emilia Marica, la Șerbeni, Mureș, vorbind despre valorile satului, 31 octombrie 2010

Valentin Marica la Studioul Teritorial de Radio Târgu-Mureș – a doua casă (Lansare de carte Aurel Rațiu – 22 decembrie 2007)

Îmi răresc voită aparițiile editoriale, înțelegând că nu tot ceea ce scrii trebuie să și publice. Un scriitor fără sertarul cu manuscrise, fără aceea caldă intimitate a paginii văzute doar de el și Dumnezeu, nu are surăs.

- Ce pregățiți în viitorul apropiat?

- Ar fi strigător la cer ca omida care poate să se facă fluture, să rămână pentru totdeauna în crisalida sa, disprețuind aripile. L-am chemat în ajutor, din nou, pe Lucian Blaga...Paginile care pot fi fluture, desigur o să plece spre cititor. Un volum de versuri poate oricând să ia drumul tiparului. O să trimit în continuare Scrisorile mele literare către cerul Cezarei și poate mă hotărâsc să-mi public teza de doctorat, *Thanatosul ca ipostază a tragicului în literatura română*, subiect fără de sfârșit, sau *Jurnalul de reporter radio*, răsturnând muntele radiofonic pe tăvile de argint ale cuvântului scris; pentru că verba manent... Sunt foarte interesante experiențele jurnalistice la microfonul Studioului Regional de Radio Târgu-Mureș, Radio România Actualități, Radio România Cultural sau Radio România Internațional, cu emisiuni culturale, unele premiate la Galele Naționale Radio sau la Festivalul Internațional al Emisiunilor de Radio și de Televiziune de la Ujgorod, Ucraina, unde am primit Premiul pentru Înalt Profesionalism și Premiul pentru cel mai bun prezentator Radio.

- Cum ar fi viața fără cultură?

- Ca universul fără bătaia de toacă. În Arca lui Noe, lucrurile revin la normal, se ordonează, prin ansamblul ordonat al sunetelor de toacă. Cultura ordonează, civilizează sufletul, ne apără în fața agresivității lumii. Se spune că numai atunci va fi bună civilizația lumii când se va civiliza sufletul. Suspînul spiritului contemporan vine din dezordine și din ființa fără Dumnezeu. Nu demult, le-am

propus ascultătorilor mei, la rubrica Clipa de reflecție, cuvintele lui Constantin Noica din *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*: Rugați-vă pentru cei ce rătăcesc în viață fără cultură, dar și pentru cei ce rătăcesc în cultură.

- *Ce pasiuni aveți?*

- Folclorul. Am făcut parte din echipe de cercetare pe teren, în zona Beiuș-Vașcău, cu specialiști ai renumitului Institut de Folclor de la Cluj, ai Filologiei Clujene și ai Conservatorului „Gh.Dima”, finalizând un studiu privind obiceiul de primăvară Lioara, cu o simbolică impresionantă, publicat în Atheneum, buletin științific al Universității „Babeș-Bolyai”. E mult de atunci, eram student, dar nu pot uita dăruirea cu care străbăteam satele bihorene în căutarea de comori ale spiritualității tradiționale. Conducea echipa reputatul profesor muzicolog Traian Mârza, alături de cercetătorii Gheorghe Petrescu și Lucia Dubău, intelectuali de mare finețe. Îmi amintesc cu emoție de studenții din echipa culegătorilor de folclor, Ioan Bocșa, Gelu Furdul, Maria Baci, de la Conservator, alături de Dumitru Lazăr, Crăciun Parasca, de la Filologie. Cu cercetarea obiceiului Lioara, am obținut Premiul I la un Simpozion Național de Folclor; pentru că eram antrenat într-un studiu foarte serios, cu sute de titluri bibliografice fișate, cu variante de lucru, cu preocuparea îndârjită de a aduce note de originalitate. Participam la sesiunile naționale studențești de folclor de la Oradea, Baia Mare, București etc. cu comunicări științifice pe tema imaginii artistice în poezia populară sau legate de sincretismul genurilor în folclor. Eram membru al Cercului de folclor al Facultății de Filologie unde prin profesionalismul și generozitatea universitarilor etnologi Dumitru Pop și Ion Șeuleanu, mari profesori ai Clujului, am acumulat abilități de cercetare și pasiune pentru domeniul folclorului literar. Vă spun amănuntele acestea, pentru că am nostalgia acelor ani încărcati în învățătură, curaj în gânduri și plini de respect pentru cei care ne îndrumau profesional și uman. La absolvire, am avut un dosar aprobat de rectorul Universității Babeș, acad. Ștefan Pascu, pentru a rămâne la Filologie, la catedra de istorie literară și folclor ca asistent universitar. În ziua repartiei visul s-a spulberat. Era în 1972, când Cabinetul II al CC al PCR a anulat toate dosarele absolvenților propuși pentru învățământul superior. Am intrat la repartitie, având posibilitatea să aleg între redacția *Ecoul*, la Bistrița, Școala Generală nr. 11, azi „Serafim Duicu”, din Târgu-Mureș sau Liceul din Borșa. Prof. Gavril Scridon ar fi vrut să merg la Bistrița să fac cercetare asupra operei lui George Coșbuc, mai aproape de surse, iar prof. Dumitru Pop, decanul nostru, atunci, ar fi vrut să iau

Liceul din Borșa unde puteam iniția o cercetare folclorică de amploare. A câștigat...destinul...Am ajuns cu repartitia ministerială în bătăile inimii la Târgu-Mureș. Dragostea pentru folclor nu m-a părăsit. Nici cea pentru istoria literară. Prima mea carte este o monografie dedicată unei poete de o rară sensibilitate, Alice Călugăru, cu un destin literar și uman tragic. Acum, bunăoară, îmi adun materiale pentru un studiu Constantin Stere. Când ni se ciuruiește demnitatea națională, simt că trebuie să readuc în actualitate crezul marilor români. Susțin, cu toate puterile mele jurnalistice unul dintre cele mai originale festivaluri de folclor, cel inițiat de părintele Timoftei Găurean la Agrieș-Târlișua, pentru pâinea și sarea curată pe care o aduce în fața publicului, un festival pe care îl apreciezi și tu, Menuț Maximilian, alături de distinși bistrițeni, dr. Vasile Filip, criticul de artă Oliv Mircea, etnologul Emilia Ometiță Bumb, artiștii Cornelia Ardelean Archiudean și Alexandru Pugna. Sau, am propus organizarea la Radio Târgu-Mureș a unui Colocviu Național privind tipologia orației de nuntă și a unui Simpozion Național cu tema: Bocetul în folclorul românesc.

- *Un crez al omului*

- Pentru că de atâtea ori, marile spirite ne-au definit străfundurile fiecăruia dintre noi, cum noi înșine nu reușim, o să-l citez pe Nietzsche: E mai bine să pieri decât să urăști și să te temi, e mai bine să pieri de două ori decât să te faci urât și temut. Sau, ce înălțare a ființei să poți spune, precum Paul Claudel: Dumnezeu există. Eu l-am întâlnit.

- *Un crez al sufletului...*

- Sufletul meu știe că i se pregătește viață în lumea de dincolo și nădăjduiește, astfel... *Cei morți sunt vii*, se numește un poem scris în Țara Sfântă și apărut în volumul *La fântâna îngerilor*. Doar câteva versuri din poemul acesta: Fă-mi, Doamne, brațe mai lungi/ din lemnul nădejdi/ să le cuprind celor ce învie/ hotarul de lapte cald, / cum cuprind,/ pe muntele moale,/ poienile Fericirilor... Iertați-mă!

- *Un crez al scriitorului...*

- Numai în Cuvânt știu că sunt viu...

Tăcerea magilor, poeme, Ed. Nico, 2010

- *Mesajul care poate salva lumea...*

- Pe mine mie redă-mă...

De fapt, mă întreb dacă poate fi salvată lumea, când își admiră cu frenezie destrămarea Paradisului? Dorește lumea să fie salvată din prăpastie? Acceptă iubirea, măsura, puterea întinse de mâinile Bunului Dumnezeu? Se sfințește o biserică... Limba clopotului bătea în ideal, cum ar fi spus Marin Sorescu. În negura de oameni, își fac loc cu aroganță oficialitățile. Li se acordă atâta atenție, încât slujitorii la Sfântul Altar se opresc o clipă din sublimul liturgic pentru un salut de bun venit. Liturghia nu le intră mai-marilor în urechi. Vociferează plictisiți, chiar își dau replici răutăcioase sau fac paradă de zămbete. În apropierea bisericii, sub vârf de deal, un cal alb, singur, păștea încet, mângâiat de lumina amiezii ce curgea din împărăția cerului senin. În liniștea aceea, în felul în care păștea iarba, era văzut cu siguranță de Dumnezeu. Alături, poporul din biserică, într-o prea mare vânjoleală, cu priviri dând roata și cu coate date vecinului, era, oare, în ochiul lui Dumnezeu sau Preabunul și-a amânat privirea pentru un alt prilej? Cum e mai bine, ne întrebăm: să ne vânzolim în toate ale noastre, în demența clipei, în curiozități deșarte, în fastul nimicurilor sau să știm cere, cu adevărat, de fiecare dată, pe lângă toate câte ne sunt date, să ne vadă Dumnezeu? Când omul nu e văzut de Dumnezeu și nu vede, la rândul-i, frumusețea lumii create de Dumnezeu, poartă povara nimicirii sale. Trăim cu frenezie o flecăreală continuă – scria Octavian Paler – mulțumiți că avem ce bârbi, fără să ne pese că țara în care locuim ar putea fi părăsită de istorie. Aude lumea...?

MENUȚ MAXIMILIAN

Foto: Valentin Marica, Lazăr Lădăriu, Dinuca Burian, Victor Răzmeriță, Elena Garaz, Nicolae Băciuț, Sârmașu, 11 septembrie 2010

Din jurnale

când nu te mai trage Parisul spre Grădiștea unde și cosmosul scarmână creierii paradigmei găfăite arcanul la rând în Arcani de ne scrisesem diplomele taekondo

subconștientul ți l-a servit în strană calule Faust iar toamna sosea la noi Sergiu într-un weekend și o icoană

nori pe doi picuri apoi a vedea recitarea introspectivității prin Rio malabarise Kamala pelerinând la cimitirul catolic apoi în tramvai ortodox am pleca la chindie să ne zicem parastas pensiamo ne-om cârpi coropișnițe în căpitănia portului saharian

vezi o terțină albastră pe verso pitice albe dense supernove voi ce vă mai închipuiți că scriu biblioteca Buzinschi din Secuieni că pe școală o durea burta ne-a și plouat pe sub tei rău ai fost cât n-oi fi bântuind tăcere șalele rituri adivariate de cap fiindu-ne

uite musonul nici nu tună soarele mai are de apus ne valahizase femeile mari recitative ziua iar amurgului fârtată puști neîncărcate revărsându-te sfîntenie tandră pe rug puja jupa dacă îmi scot eu ceasul de la mână cine plecând veneai și-mi spuneai pe o audiență profunzimii

ne-om mai închina ploii de ieri verdeața necunoștinței uitându-ți rotundul în quadeatura ruinei quatro ibis gravitația oglinzii exagon foaia de bananier spre Ujjain și ce te-ai mai gândi în Aragon discursul de astă-seară grija faustică pe examenul finalității

păcatul de a crede în vise ținute minte și mai și în cele uitate la toamnă reparație capitală vagi sfătuințe pe-ale agres(t)ivității bine de copacii de la crematoriu adrese șterse de cianură nici gândul contrarietății rezervoare goale sub orașe astfel salvate noi pe gol se alese praful de tristețe

hibiscuși delavă penale erupții mi se udă albul cămășii lăudat sângele macului nu vorbisei cu frate-tău regele busturile ni le proțăpeam bine că nu ne preafarmacăm ne-om fi apucat cu mâinile de cap ce-nseamnă dorul de ducă toți întorși din America de nu ne-om și întâlni pe stradă

când nu mai ai de ce te speria și nu te mai mișcă bucuria ai zice dimpotrivă abia sari sare cu ine din tine peste tine iepurele coloraturilor dentare sus Tagore legănat Eminescu a venit un turc știe ce vrea avem o datorie leșină ceara tardo bardo carne moarne

hora pe codru ranchiuna ghiaură basma curată basm țigănesc se duce ea săptămâna muntele de aer concomitența mortul pe a câta prispă preferință înghesuită sub închinare pisană pisanilor pisană anasâna asana în Kansas nicio mișcare Voluntari

pentarhie mai bocet mulțimea deltă până-n Mărțișor morți ușor binefacere terorii regenerate fără poticneală sângele cheamă sânge că nu românii-l omorără de capul lor fie-le de cap de bine n-avea voie să predea pedagogie numai germană iar în Bonn antropologie pedagogică

bastion italic în Uppsala îl visai pe Marin plecând de la Harvard încotro cu treabă icoană ceramică într-o

renaștere personală pe apa lui Charles decolări aterizări se labirinteză în două personalități opuse cât să te execute și să te resusciteze

să-i zicem balada lui Edgar nemainăscut în Boston nopțire puja Ganesh botez clară antilatinitate cisma carisma crimei pe logos îndulcindu-ne sângele toamna ochi de frumusețe străbătători sărăciei la paritate cu Mrs. Eddy și cu dada nici supărare nici parale pita guru Pitagora

apărări nepermise cât de predestinat se poate excela în crimă paura de Dumnezeu ba de ucigaș nu mai am expresia banalității proprii structuri în os și limfă sacrificate carmen și satya poezie și adevăr mergem pe loc nu ne mai interesează capătul ne imaginăm un trecut aventuros

cormoranii uciderilor necurtenite îmi căutasem prin moliciunea zidului fobia ăntunecate sfârșituri fără de răbdare timp rumenit cu lecții terorit nu-ți aduna rușinea sub snoavă pe ce supărare pierderea credinței antropologia singurătății kopt de opt nouă adopt

e-mail în sanscrită n-ai dormit de tutun Oltul pe-a Gangelui nicipând războiul fără vizită ne împăcăm în glumă pe apă grijă la desăvârșire pe ce cuvinte în ce paranteze bisericuța curții de apel fără lumină mă închinaseam în ăntuneric dumnezeu să ajute domnu' avocat

omenire adulteră adult eram și nu mă mai plimbam etnograme cruce masa fără părinții morți ne lasă și soarele antistrofă bucură-te se surpă China crepusculului toamna cal bătrân în samadhi Tagore a jucat pe Valmiki Eminescu pe Răzvan cuvântul deformează gândul

gândirea se abate de la totalitatea spirituală nu dormi și te fură gândul morții poate respirația nu se prinde harul de a împărtăși stări delicate și a speria coșmarul ai mei sculându-se devreme când aveau de mers cu căruța la opt ani am intrat în Râmnic cu zorile peste podul de la Goranu

posomorâre mușatină confiscă-mă erorii retrocedează-mă terorii de unde începe totalitatea minciunii pe sania zurgălăilor întârzieți copacii mari din Cișmigiu căzură sub furtună cauciucuri șanțuind gheața de când n-am mai scris chinezește

Solitude dans l'azure infinie eu iubesc enorm franceza dar n-am învățat-o suflecăm mâinile și mergem la treabă revelație sau social binecuvântarea și-a arătat cenușa grifa rămâne în hai-ku materia se spiritualizează durerea ca lansare în inefabil

pe frunze de cerb rupt cerber o oră mai târziu zero se opriseră opăriseră impresii de conjurație cum o să dai dezvărlita cu sfârșitul nemscribnic nici pisică ba o fată îmi țin respirația și pentru Africa mă aflu aproape de Glasgow n-am capsat fotografia șoarece ți-ar mai trebui

ne satură umilința de viață peste kantianismul doamnei Alice când s-or mai scutura și frunzele nihil repetitio flori de tusea teiului Vlașca valahă m-a născut mama în Vâlcea Râmnic de tipar mai vorbim picior diabetic pe rufa țărișoară n-ai povesti oglinzi odăjdii (2001-2-3 / 1 ianuarie 2011)

GEORGE ANCA

Dumitru Titus Popa

Profesorul Dumitru Titus Popa, decanul Facultății de Jurnalism din cadrul Universității Hyperion, a murit în 4 ianuarie a.c., la vârsta de 70 de ani.

Dumitru Titus Popa a fost, între 1994 și 1996, director general al TVR, membru în Consiliul de Administrație al Radiodifuziunii Române, între 1995 și 1999, iar în ultimii ani, decan și conferențiar la Facultatea de Jurnalism. Dumitru Titus Popa a fost redactor-șef al săptămânalului *Românul*, în 1990, și al săptămânalului *Romanul Magazin*, între 1991 și 1993.

Născut în 19 octombrie 1940, la Subpădure, Mureș, Dumitru Titus Popa a fost licențiat în Drept, la Universitatea București, și avocat în Baroul București. Totodată, Dumitru Titus Popa a fost șef al catedrei de presă din cadrul Facultății de ziariștică (1987 - 1990) și secretar de stat, membru al Guvernului (1993 - 1994). Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști și al Uniunii Scriitorilor din România, Dumitru Titus Popa a publicat studii și eseuri literare, precum și mai multe volume de poezie. Printre cărțile publicate de Dumitru Titus Popa se numără "Dreptul comunicării" (1999), "Deontologia profesiei de ziarist" (2000) și "Conceperea și elaborarea ziarului" (2001).

„În aceste vremi ale derivei și cacialmalei axiologice...”

-Cum vedeți soarta scriitorului român într-o lume care nu mai pune același preț pe lectură ca înainte? Poate fi scrisul, până la urmă, o profesiune?

- Soarta scriitorului, inclusiv a scriitorului român, rămâne și trebuie să rămână legată de prețuirea publică a operei sale. Și, pe cale de consecință, cum se zice în justiție, de prețul fiecărui exemplar cumpărat de fiecare cititor. Prețuirea/valoarea și prețul ar trebui să fie și, uneori, pot fi salvatoare, nu?... „Prețul pe lectură” înainte și după decembrie '89 este diferit datorită nu atât schimbării „orientării”, cât schimbării priorităților și beneficiilor sociale determinate de știința de carte și de „volumul de cunoștințe”. În regimul vechi, valoarea și beneficiul socio-ierarhic al cititului este bine cunoscut.

Diplomele de studii structuraseră pe stări societatea românească... Astăzi, criteriile succesului social s-au schimbat. În foarte, foarte multe cazuri, cărțile vechi sunt evacuate din casa omului. Am scris o

poezie care începe: „Cărțile vechi fac trotuarul/În Piața Universității din București, România”... Aceasta, în timp ce „noile cărți”, vreau să zic: noul temei al lecturii și al unei **noi literaturi** nu se prea întrevede. Cărțile trebuie să revină în casele oamenilor și ale generațiilor noi; să revină în casele oamenilor obișnuiți – „oamenii marilor tiraje”, să-i numim astfel. Sunt convins că realitatea ne obligă la un nou tip de narațiune și la un **mesaj concordant** (stil, limbaj, narațiune de tip Internet, hypertext, spiritualități alternative, tradiție, credință, magie, numerologie, numeologie, policromie...). Aceeași realitate ne oferă și „uneltele” pentru revalorizarea, **prin actualitate**, a literaturii bune din toate timpurile. Creația literară românească se află, în sfârșit, în prilejitatea universală și universalizatoare. Un bob zăbavă. Profesia de scriitor, dacă există în mod real așa ceva, **continuă**, chiar dacă soluția pentru o condiție socială decentă rămâne o problemă de rezolvat.

- Are scriitorul român datorii neachitate față de cititorul său?

- Scriitorul adevărat se simte mereu dator față de cititorul său și față de sine. În mod special, față de cultura națională și universală din care face parte. În timp ce scriitorul **prefabricat** se îndatorează excesiv cititorului, fără a-i putea înapoia datoria.

- Cum ar putea fi revigorată, extinsă audiența literaturii – în țară dar și dincolo de granițele limbii? Căci cu granițele de pământ începem să stăm bine!

- Niciodată prin editări sau traduceri programatice, pe criterii de grup, generație, adorație... E o simplă constatare, confirmată de atâtea inițiative complicate. Nu cred că este bine să ne tot căinăm că limba română este intraductibilă. Ce scriem și nu cum scriem ne situează în universalitate sau ne lasă acasă. Sunt convins că există „**teme de destin**” românesc de semnificație general-umană. Și care au fost acceptate și asimilate de marile culturi.... Brâncuși, Eugen Ionescu, Eliade, Cioran, Coandă, Prințesa Brâncoveanu, Liviu Ciulei, Silviu Purcărete și alții.

Când ne vom strădui să știm cu certitudine **ce noutate** reprezentăm în lumea asta și pentru lumea asta, ca popor și cultură, putem fi siguri că vom fi căutați, editați, promovați. Până atunci, **sincronizăm** cu tenacitate și ne mirăm că nu ne ia nimeni în seamă.

- Nu v-ați numărat printre autorii răsfățați de critica literară. În ce măsură critica literară a manipulat și s-a lăsat manipulat?

- Am spus-o de mai multe ori. Principiul existenței mele sublinare este **discreția**; anonimatul chiar. Amintește-ți că am lucrat împreună la Televiziunea

Română. În cei trei ani, ca director general, n-am acordat niciun interviu, n-am citit nicio tabletă, n-am dat vreun sfat public poporului român.

Profesez convingerea că discreția îți poate asigura posibilitatea să rămâi tu însuși, în tot ce faci și-n toate câte ai de gând să faci... Cât despre răsfăț, ar fi fost, îți dai seama, nimicitor pentru mine. Totuși, cărțile mele au fost semnalate de Laurențiu Ulici, Al. Piru, Nina Cassian, Ion Brad, Horia Alexandru, Nicu Baltaș, Alexandru Hancu (consătean), Ermil Popescu... În **Luceafărul, Astra, România literară, România liberă, Scânteia tineretului, Tribuna, SLAST**. Am fost editat de „Cartea Românească”, „Eminescu”, „Albatros”... Toate au constituit, pentru mine, adevărate evenimente, pe care le-am trăit cu o intensitate numai de mine știută... Despre critica literară n-aș vrea să vorbesc. Mai cu seamă, în noua situație post-decembristă, când este clară trecerea de la „direcție” la „protecție” nu doar culturală.

- Ce ar trebui să rețină istoria literaturii române contemporane din opera unui autor? Dar din opera dvs.?

- Tot sau nimic. La ce s-ar putea renunța din scrierile eminesciene? Dar din cele semnate de Blaga sau Nichita Stănescu? În general, din scrierile marilor scriitori? Ciomele, fișele, caietele fac parte din „Opera Magna”... Cunosce o întâmplare sugestivă. Sfătuit să renunțe la volumul III, din „Cel mai iubit dintre pământeni” (de academicianul Eugen Simion, mi se pare), implacabilul **Marin Preda** a replicat: „Nu pot, monșer. L-am scris cu mâna mea.” Și în cazul lui Preda, critica și istoria literară va trebui să rețină tot ce a scris...

Cât despre opera mea, să ne grăbim încet. Deocamdată, am scris și am publicat **niște cărți**. „Opera” va fi sau ar fi putut să fie. Iubirea de carte, cititul, scrisul îți pot salva **viața** și, numai în cazuri excepționale, **veșnicia**. Niciuna dintre ipostaze nu este rea. **Felix qui potuit rerum cognoscere causas...** Numai Bunul Dumnezeu ne știe destinul!

(Fragment dintr-un interviu mai amplu)

NICOLAE BĂCIUȚ
Târnăveni, 13.10.2006

Cădere

Te-am simțit căzând sub auroră ntre coloane
știind că lumea pierdea iar o lumină
în suflet așezându'și înc'o lumânare.

Ce ardere, ce flăcări, ce dor în noi suspină !
Un hău durerea lacrimază, punctul ce anină
aproapele de'ndepărtata neștiută zare.

Ți-am presimțit căderea, ori înger ori meteorit.
Să îmi pliniști un plan, oricum, de ce n'ai fi,
din increta lume, al sorții mesager, cel hărăzit ?

Dar noi de ce eram acolo, cine poate ști ?
În pragul dintre vis și moarte, de viață'n infinit
de ce eram ca niște gâze în ochiul care a clipit ?

În ochiul Lui ai ars secunda umilului tău mit,
o adiere de durere pe streșini de colină
destin atins de pace, alt suflet în amnare.

Și dacă la sfârșit de noapte am aruncat lumină
din cele ce ne-au ocrotit aprinse'n întuneric,
fost-ai un înger ce la timpul potrivit

va ridica din cer o pavăză, un imn feeric,
flăcărilor renăscute cu zeul nostru Soare
sau aducându-ne Cuvântul un uriaș meteorit ?

Nu înaintea timpului e judecata celui ce n'are
decât iubire și dor ca vină în tot ce a greșit,
ci după, când Cronos a rupt hăul demn de înserare

și în oferta Lui de gânduri fragmente-am ispășit.
Desparte, Doamne, din triumfiuri norul romboid
și lasă-mă să judec doar sentimentul sferic

ce-atât de-aproape aduce dreptatea și în alambic
un adevăr mai dur, mai tare decât piatra care moare
acum, explozie de foc deasupra'mi la câteva
picioare !

Oricine ai fi fost, și faptul de a fi ales ca să comit
înscrișul cronicilor tale mă face să'nțeleg cât de
avid
e universul să se deschidă îngerilor și mie'n cale.

Te-am simțit căzând sub auroră ntre coloane
știind că lumea pierdea iar o lumină
în suflet așezându'și înc'o lumânare.

Mi-am pus acum în gând dorință'n zi senină:
să mă despoi de ani ca de petale și să cad
la fel ca tine, înger sau o stea divină.

Nu mai doresc să merg atâta întuneric,
foton vreau să devin plutind în vid culoare
și în înțelepciune iubire-aș vrea să ard.

Odă luminii

Odă luminii...
sferele cântă și pătrund
esența ei de stâncă.

Fântână a naturii, tetrada
răstoarnă'n plan de grund
mărimea care încă
n'a cunoscut în ani o Kundalini.

Visez sau sunt
eu însumi Brahma.
Mă simt cu brațele deschise să cuprind
pătratul lumii, baza
a tot ce dăruie'n alint
suflul vital Apana
și ntre coloane simt, purtat de vânt:
mi se desfac în patru dimensiuni petale de rubin.
Ida, Pingala și Sushumna coboară spre pământ
Creația.
Iubito, în stânga îți aduc cuvinte sacre
și un lotus, iar în dreapta e nectar
și vraja ce teama o alungă
din suflete cu har, din lumea ce-o privim
și-o auzim.

Shakti, tu vii să'mi dai putere
creezi, păstrezi și tot tu mă distrugi.
În preajma ta culorile și sunetele'ncep
vibrația s'o spere:
un craniu, o sabie, un scut,
și un trident, dragostea ta de la'nceput.

Dar tot ce știu e că lumina -
de n'ar fi fost
noi ce am fi ? -
a răsturnat din nori tulpina
din noaptea rădăcinii frunzelor de zi.

Pe unde treci, în urmă rămâne
parfumul sativiei, al conștiinței pure,
pe drumul lui Ganesh,
domn al tuturor ce'ncep cu mine,
fiu al lui Shiva și Parvati,
constructor și-arhitect al lumii din ruine.

Cu mudra¹⁴ răstoarnă'n plan de grund
mărimea care încă
n'a cunoscut în ani o Kundalini.

Sferele cântă și pătrund
esența ei de stâncă
o odă a luminii.

LIVIU PENDEFUNDA

¹⁴ mâna ridicată în poziția ce înlătură frica.

Starea prozei

Puteai refuza un asemenea bărbat?

Dacă petrecerea avea loc peste câteva zile o apuca studiul cu febrilitate, iar petrecerea era socotită un trofeu, indiferent dacă o prevedea reușită sau nu, la aspectul acesta nici nu se gândea. Dacă cheful preceda învățatul, din nou se arunca în brațele imense și captivante ale cunoașterii. Nu-i era simpatic băiatul, dar era un altfel de decor față de aerul sărăcăcios din camera de cămin. Din punct de vedere uman era acceptabil. Mai ieșea din monotonia internatului studentesc, unde nu era permis nici unui străin să pătrundă, iar toți din interior doreau să cucerească exteriorul.

Ce băieți? Ce părinți? Nu intra acolo nici o persoană de alt sex, nici măcar aparținătorii! Abia și-a putut strecura prietena din Cluj, curioasă de atmosfera din cămin, a doua oară nu a mai dorit să vină.

Deși acest mod de viață avea și avantaje: vroiai- nu vroiai te ascultau fetele din cameră, vroiai- nu vroiai primeai sprijin de la cele mai multe, chiar și cartele pe o cină sau mic dejun, pe lângă faptul că puteai considera această comunitate o piatră de încercare pentru adaptabilitatea ta.

Nu-ți permiteai luxul unei gazde, doar invidia față de clujeni... unii aveau confort, alții mai multă libertate. Cum era mai bine? - așa, nemulțumit! Astfel aveai la ce aspira mereu. Oamenii mulțumiți nu aspiră la nimic, doar la perpetuarea zilei de azi.

-Dar am să vin cu prietena! - punea condiția de la bun început.

-Cu atât mai bine și eu voi chema niște prieteni, afișa băiatul un zâmbet amical.

Accesoriile pentru o ținută mai elegantă le găseau ușor, variantele erau extrem de finite. După lucruri obișnuite, prezentări, povești scurte, glume cu perdele trase, s-a stins repede lumina, nici nu ai apucat să te cunoști cât de cât cu partenerul tău întâmplător. Pe vremuri se crea o lumină de atmosferă, acum de loc, întuneric și basta.

N-o atrăgea un tango la sentiment, neavând resursele necesare, nu se putea distra nici cu ceilalți, care se pierdeau într-o contopire legănată. Iar să te bagi în emoțiile cuiva, ar fi fost nepoliticos... în felul acesta a acceptat cu ușurință invitația amicului în cealaltă cameră, unde măcar era lumină de o culoare nedefinită. Băiatul părea inofensiv și binevoitor, chiar timid, și oricum nu era singură cu el în casă. Totuși a rămas surprinsă când a văzut că amicul a făcut pregătiri speciale pentru persoana ei, care putea fi oricine de fapt, zăbind niște tăvi cu prăjituri, cafele și pahare pentru lichior. A gustat din toate să nu-l refuze, pălăvrăgind despre lucruri neînsemnate, după care el, care avea înscrisă în codul genetic masculin încercarea, s-a apropiat de ea s-o sărute și s-o plimbe pe alte culmi sau cărări. Situația i s-a părut penibilă, artificială... parcă se aflau pe o barcă și el i-ar fi cerut să sară

împreună în apă și ea nu înțelegea sensul unei "sărituri", nici "împreună", cu un necunoscut. Nu știa cum gândește el despre viață, nu știa dacă gândește... ce fel de așteptări mai are înafara celor evidente și comune? Devenea tot mai pronunțat o entitate pe care n-o știa, dar nici nu dorea s-o cunoască.

-Plec, s-a hotărât dintr-o clipă într-alta.

-Nu te duce, o ruga insistent băiatul, uite, facem ce vrei tu numai să fie bine. Dar ea își căuta deja prietena șnuruită pe noul prieten, încât se vedea că ar fi o cruzime smulgerea ei dintr-o siluetă alipită.

-Bine, atunci plec numai eu, zise Ana, gustul amar încercând să-l acopere cu o voce impersonală. I-a și văzut înfulecând prăjiturile pregătite în mod special într-o cameră specială.

-Dar, ce vei face, e trecut de 12 și dacă te duci la cămin te vor scrie pe lista neagră? - suna convenit de îngrijorat întrebarea prietenei.

-Mă descurc eu, spuse Ana și a ieșit în răcoarea nopții.

Era singură în fața stelelor. Cobora strada pe lângă gurile negre ale porților, amintindu-și atenționarea cuiva, nu te duce niciodată foarte aproape de porți, răufăcătorii te pot trage înăuntru fără să vadă nimeni. Și-a continuat drumul luând în stăpânire strada și urmărind traiectoria stelelor care o păzeau... făcea planuri, dacă se duce la cămin se alege cu o consemnare, iar la trei puncte negre urma să fie chemată la decanat, n-avea chef de așa ceva... mai bine merge la gară și stă acolo până dimineața. Între timp o contraria acest sistem de reguli, regimul de cămin o obliga să hoinărească o noapte întreagă decât să accepte o întârziere nocturnă. O mașină, care tocmai trecea lângă ea, a făcut cale întoarsă, ajungând șoferul lin de partea ei, după un calcul matematic perfect.

-Bună seara. Sunt medic, te pot ajuta orice problemă ai avea, i se adresa un bărbat cu o voce sigură, dar prietenoasă. Ana nici nu se uita la el la început, apoi simțea nevoia să-i explice că nu are nicio suferință, doar că vrea să-și petreacă noaptea... în gară... din vorbă în vorbă paralelă cu traiectoria tocurilor și a pneurilor, doctorul a convins-o să se urce în mașină... ce se poate întâmpla? - evalua situația Ana cu un fin seismograf interior. Nimic. Și îl ruga, dacă tot i-a venit în ajutor, s-o ducă până la gară.

-Ce gară, exclama medicul, hai să vedem cât e ceasul?... este aproape unu noaptea... când poți intra în cămin fără să ai probleme?

-Pe la șapte dimineața.

-Bine, atunci avem șase ore la dispoziție. Dacă nu ai nimic împotriva, acest timp îl putem petrece și în mașină, discutând despre una-alta, iar dimineața te duc la cămin... ce zici de propunerea mea?

Anei i s-a părut mai mult decât generoasă ideea și totuși aștepta din moment în moment seismul să-i confirme suspiciunea. Doctorul se dovedea foarte sociabil, obișnuit cu o clientelă diversificată și după câteva întrebări, Ana putea comunica cu el fără mari dificultăți, explicându-i în primul rând ce caută noaptea singură pe străzi, asta numai să nu-și închipuie străinul

ceva urât despre ea. Părerea altora întotdeauna era importantă pentru ea.

Doctorul conducea lejer, povestea foarte relaxat, zicea că e ginecolog (brrrrr, se gândea fata...) și a fost mutat disciplinar din Gherla la Cluj pentru că a vrut să ajute pe cineva din punct de vedere profesional. Pe vremea aceea nu era admis orice ajutor profesional peste anumite limite, doar când cazul devenea disperat și nici atunci întotdeauna. Au murit multe fete și femei... și pentru ce? Că nu li s-a recunoscut dreptul de a alege momentul când să devină mame. Dar cine poate ști cel mai bine când dorește o femeie să devină mamă, dacă nu ea? O poți obliga?... Mai mult despre acest subiect nici nu a vrut să afle fata, cunoștea vremurile și legile aspre privind sarcina, natalitatea, securitatea.

Mașina aluneca în noapte către periferia orașului fără nici un impediment, nu era nimeni pe străzi. Doctorul a oprit mașina și o ruga pe Ana să aștepte un moment până merge la portbagaj...

ACUM ACUM... vine seismul! ... Fata îl urmărea cu privirea, norocul ei că nu văzuse pe vremea aceea atâtea filme cu crime, că altfel s-ar fi îngrozit de ce i se putea întâmpla în orice moment, dar ea era extrem de încrezătoare în oameni și avea convingerea că dacă ea este bună și civilizată, nici alții nu pot fi altfel cu ea.

Doctorul s-a întors cu o plasă plină pe care a vărsat-o în brațele ei... ea se minuna de avalanșa de săpunuri străine, englezești, oare de unde avea el așa ceva?... poate a fost în străinătate... creme de față fine... și umbrele. O ruga să aleagă... Ana și-a ales o umbrelă cu frunzele toamnei în toate culorile, întotdeauna admira peisajul galben-verde-roșu-ruginiu-portocaliu al decorului de la sfârșitul verii. De ce le-a primit cadourile? - că i s-au oferit cu o generozitate deschisă fără meschinării, argumentele momentului îi susțineau acceptul.

Simțea, că orașul se îndepărtează de ei (oare până unde ar fi dus-o dacă nu-l oprea? ... poate chiar până la stele din acea noapte). L-a rugat să întoarcă mașina, doctorul s-a conformat numaidecât, iar peste câteva clipe o îndemna să coboare ca să schimbe locurile... ACUM ACUM vine seismul... și să vină la volan s-o învețe să conducă... Ana surprinsă și de această propunere picată din senin sau din experiența doctorului care lucra peste schimb, a acceptat relativ ușor, și așa nu avea ce face până dimineața. A fost prima dată când a pus piciorul pe ambreaj, pe care nu l-a simțit chiar din prima clipă, apoi a început să apase pe pedală cu mai mare atenție și grijă, ocupată fiind cu pedala, mașina șerpuia între cele două margini ale străzii într-un stil barbar, noroc că nu era nici o altă mașină în circulație, ambele benzi fiind ale lor, iar Ana se plimba cu mașina pe ambele benzi, până când doctorul a atenționat-o să vireze cu mișcări mărunte, fine ale volanului... Volanul, ca și femeia, sensibil la intervenții... Ana conformându-se pe loc, a observat că se poate încadra pe o singură bandă, că încet-încet poate stăpâni mașina... dar stătea extrem de încordată pe scaun și vorbea doar puțin și haotic, îl acuza pentru răspunderea pe care i-o pune în spinare... dar bucuria creștea în ea treptat, se simțea tot mai euforică că era în stare să facă

ceva, ce n-a crezut că poate până acum, o inunda un val cald de recunoștință pentru necunoscutul de lângă ea, cu care nu apucase să danseze niciun tango în noapte.

-Hai, te rog, să opri și să preiei tu volanul, că ne apropiem de oraș și să nu fie vreo problemă... Era uluită de performanța ei și-i mulțumea pentru încrederea investită atât de spontan.

Pe neobservate s-a făcut dimineață, doctorul a condus-o până la marginea campusului studentesc.

-Aș vrea să mă întâlnesc cu tine... după masă la trei... când se deschid magazinele, vreau să-ți cumpăr o pereche de pantofi frumoși... ce zici, vrei să vii? Fata nu putea spune nu sau că se mai gândește, a acceptat întâlnirea cu o alunecare politicoasă a capului spre confirmare. Puteai refuza un asemenea bărbat?

În cameră fetele s-au adunat în jurul ei să asculte povestea neverosimilă a nopții și să admire cadourile primite... toate lucrurile și locurile străine erau supraevaluate pe acea vreme... dacă românul nu avea voie să călătorească în străinătate. Când a deschis umbrela, Ana știa că nu va avea umbrelă mai frumoasă niciodată, nici nu a avut. Peste câteva zile la o pană de curent s-au furat toate umbrele puse la uscat pe culoarele căminului, între care și a ei. Acum este convinsă, pana de curent a fost provocată, altfel de ce nu s-au găsit umbrelele asupra nimănui la ieșirea din cămin, a fost un furt bine organizat. Cadourile le-a păstrat cu recunoștință, multă vreme, fără să le consume.

Fetele invadate de curiozitate, vroiau să-l vadă neapărat. Una era chiar invidioasă pe ea:

-Că nu pot întâlni și eu un asemenea bărbat! - striga revoltată cu sânge secuiesc.

-Dar dacă tu crezi, că eu mă voi duce la întâlnire, atunci te înșeli, să știi.

-Vrei să spui că lași pierdută o asemenea ocazie? - întreba colega contrariată.

-Nu am motive pentru care aș ieși cu el... a fost o noapte frumoasă și atât... nici măcar n-a încercat să mă sărute și bine a făcut... mă dădeam jos din mașină imediat... dar cred că a înțeles corect motivul pentru care am plecat de la petrecere și nu dorea să forțeze lucrurile.

La insistențele colegelor care nu mai puteau de curiozitate, a căzut de acord să meargă cu ele în apropierea locului de întâlnire. Nimeni nu credea că el va fi acolo, nici chiar Ana. Dar bărbatul aștepta la locul indicat tot mai nerăbdător, iar după 15 minute de stat fără niciun rezultat, a plecat. Ana se uita după el cu compasiune... era un bărbat nici prea înalt, nici prea scund, nici prea tânăr, nici prea bătrân, dar avea inimă... săracul, îi era milă și îi era rușine, parcă l-ar fi trădat...

Ana știa că doctorul avea multe secrete în viață pe care ea nu avea cum să afle, chiar și motivul cadourilor lui. Generozitatea îl făcea suspect în ochii ei. Se uita lung după el, chiar cu părere de rău, dar era convinsă că doctorul va găsi explicația corectă pentru comportamentul ei. Doar despărțirea îi putea reda prestigiu.

SUZANA DEAC

Când înălțimea ierbii acoperă amintirile

Stăteam stânjenită la masa masivă, frumos aranjată, în restaurantul care-și zice cu moft „Casa bunicii”. Cole-

gul meu, de fapt fostul meu coleg de birou, împlinește azi 62 de ani. Toți uitaseră... familia lui, colegii de birou rămași, prietenii lui... inclusiv eu. Îl sunasem în urmă cu vreo două săptămâni, amintindu-mi că e scorpion...iar el răsese. De ani buni se aniversa doar de Sf. Gheorghe, ziua onomastică. Vorbea la telefoane...când la cel de job, când la cel particular. Între apeluri mai zicea “scuză-mă”, “iartă-mă, dragă”, “mai ăsta și gata!” Mă rugam în gând să fie cât mai multe, ca să-mi mai recapăt un ritm normal al respirației, să-mi mai treacă roșeața din obraji.

Cât timp am fost colegi, obișnuiam să mai ieșim „la biroul extern”. Așa ziceam unei cafenele în al cărei fum realizam cele mai minunate dări de seamă, referate; acolo făceam planuri, proiecte, dădeam telefoane, rezolvam la o cafea sau la un ceai lucruri care, în birou necesitau un timp mult mai îndelungat de lucru.

“Mi-a fost dor de mâinile-astea!”, zise, luându-mi-le pe amândouă în mâinile lui, pentru a le studia atent. Se aplecă reverențios și le sărută ca pe niște moaște. Mi le-am retras rușinată.

Mâinile astea...da, mâinile astea de care-și aminteau atâția bărbați (colegi, foști elevi, foști și actuali prieteni). E curios...unei femei, în general, îi reții ochii, buzele, nuanța părului, conturul sânilor, al gambelor, parfumul, surâsul...și mai puțin forma mâinilor.

Am continuat să vorbim, despre noua achiziție pe care voia să o facă, un apartament pentru fiica lui, proaspăt căsătorită...dar eu, ca un elev care vrea să copieze, îmi studiam, pe sub masă mâinile. Da, sunt frumoase...pline și albe...ca de sidef...păstrând încă tineretea pielii, sănătatea unghiilor, delicat rotunjite. Parcă nu erau ale mele...doar nu le furasem. Am crescut odată cu ele. Nimeni nu știe...încă...în ce pericol sunt. Chiar săptămâna trecută am fost la un medic reumatolog. Se pare că o artrită, “moștenire de familie”, se zguduie-n gene. “Putem estompa fenomenul...dacă o luăm din timp”, mă asigură d-na doctor (era așa hilar să vezi un adult cu aparat dentar)...și i-am dat crezare.

Chelnerul ne adusese meniul...da, erau mâncăruri tradiționale, bănățene...de unele habar n-aveam. Colegul meu îmi “traducea”, îmi descria...cum arată, ce conține fiecare. Am decis să servim ce alege el (mereu a fost mai bun așa!). Au bărbații un dar anume de a alege o mâncare bună, un vin bun (acum, fără vin... el, la volan... eu, cu tensiune).

Mă uitam la el și nu auzeam nimic, dar surădeam. Asta-l face să se simtă bine mereu. În urechi aveam alte voci, stârnite de meniurile de demult.

Cechina (baba China) era sora mai mică a bunicii mele. Pe bunica n-am mai prins-o-n viață...nici un bunic nu a mai avut răbdare să aștepte și venirea mea pe lume. Am crescut cu mama, sora și tatăl meu...și cu baba China.

Era o femeie foarte frumoasă, deși era trecută de 75 de ani, când mi-o amintesc. Nu avea niciun rid, doar pe gât făcuse, în timp, câteva cute. Păstrase portul țărănesc și meniurile tradiționale. Când ne era dor de ceva „din băbăluc”, ea știa cum se face. Avea mereu un miros dulce acrișor, de lapte.

De când a rămas văduvă, se angajase la CAP, la vaci. Se scula pe la 4, se ducea la grajduri, le mulgea manual, 20-30 de vaci, câte avea în grijă, preda laptele și ajungea să și treacă pe la nepoții ei, apoi pe la noi, să bem o cană de lapte cald, până nu plecăm la școală. Nu știu câți bani primea, dar prefera să fie plătită în lapte și grâne. N-a avut în viața ei un ban în buzunar. Dacă primea, îi împărțea egal la cei doi fii ai săi. Unul era mecanic de locomotivă, celălalt contabil. Cel mare avea trei copii, cel mic unu. Asta nu conta, decât la lapte. La bani și grâu avea doar cei doi fii ai ei.

“Dar lor nu le e rușine să-ți ia din mână și banii de pâine?”, se răfoia mama uneori la ea.

“Lasă, fată, că ți-oi lucra ceva. Să nu-ți pară rău pentru bucata de pâine pe care mi-o dai. Cum să iau din gura copiilor?”

“Dar din gura copiilor mei cum poți?”, se înfuria mama, când abia ne ajungeam și noi cu banii. Eram patru guri și un salariu. Cu ea cinci. Iar ceferistul avea salariu de 3-4 ori cât tata, iar contabilul era renumit cu smecheriile din comerț.

“Numa’ mamă să nu fii pră lume!”...așa ofta și pleca de la noi, culegând câte o prună din pomii ce se răsfărgeau generoși peste garduri. Atât îi era prânzul în acea zi. Norocul ei era că seara și dimineața mai gusta o gură de lapte („de unde lucrăm, trăim”, asta o știa și ea de la “copiii cu propaganda”).

„Ce femeie frumoasă ar fi, dacă n-ar avea mâini așa urâte!”, gândeam privind-o de multe ori. Ori de la muls, ori de la artrita din familie, avea “niște crengi” în loc de degete, că ne și miram, cum reușește să apuce mâncarea.

Am căutat-o...în cimitir...de Ziua Morților. Fusesem în vară, cu sora mea, să-i mai aranjăm mormântul, căci cei din jurul ei făcuseră groapa de gunoi acolo (niciunul dintre nepoti n-a mai venit, deși sunt în sat). Acum, era la fel...iarba crescuse, cât omul, de la ploile toamnei. Vecinii aruncaseră din nou coroanele vechi, iarba smulsă de pe mormintele lor...peste ea. Era o gramadă prea mare și eram prea elegante ca să ne mai apucăm de „făcut lumină”. Am aprins o lumânare...prin iarba prea mare, crescută peste amintirea ei.

Mi-am împreunat mâinile și mi-am șoptit: “Doamne, ai milă de mine!”

...colegul meu povestea, fermecat de zâmbetul meu.

Timișoara, 04.11.2010

CORINA-LUCIA COSTEA

DOCUMENTELE CONTINUITĂȚII

Întâmpinarea Domnului În templu, cu Mesia în brațe

„Fără credință, dar, nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că Se face răsplătitor celor care Îl caută” (Evr.11,6)

Întâmpinarea Domnului, ultimul praznic împărătesc care ne amintește de pruncia Mântuitorului Hristos, este un eveniment care nu trece neobservat. În fiecare an, la 2 februarie, biserica noastră sărbătorește această importantă zi, în amintirea împlinirii de către Sfânta Fecioară Maria și a dreptului Iosif, a două porunci ale Legii lui Moise: slujba curățirii unei femei la 40 de zile de la naștere și ceremonia închinării primului născut de parte bărbătească lui Dumnezeu (Lc. 2, 22-23). Misterul sărbătorit nu are menirea să ne surprindă ca eveniment istoric, fiindcă este strâns legat de cel al nașterii Domnului, de Crăciun și Anul Nou. Acum pruncul Iisus este prezentat la templu ca să îplinească, să ia asupra sa, să desăvârșească tot ce s-a scris despre el în Legea lui Moise, în profeți și în psalmi (cf. Lc 24,44).

Să privim cu atenție scena prezentării lui Iisus la Templu. Sfântul Luca evanghelistul, asemeni unui bun regizor, focalizează luminile și obiectivul camerei de luat vederi asupra templului, apoi asupra bătrânului Simeon, asupra Mariei care îl ține în brațe pe Iisus și în fine asupra profetesei Ana.

Primul fascicul de lumini e concentrat asupra Templului, în care familia sfântă intră la patruzeci de zile după nașterea lui Iisus pentru a îndeplini riturile purificării mamei și de răscumpărare a primului născut, prescrise de legea lui Moise. Atenția lui Luca nu este însă îndreptată spre aceste rânduieli, ci spre faptul că pentru prima dată în viața sa, Domnul Hristos a intrat în templu. Aici, în templu, în locul cel mai sfânt al națiunii ebraice, Dumnezeu intervine pentru a da un nou curs istoriei.

Apoi, apostolul Luca restrânge lent obiectivul camerei, pentru a-l încadra pe bătrânul Simeon pe care, cu un termen drag vechiului iudaism, îl definește „**om drept și temător de Dumnezeu**” (Lc. 2, 25). În ce constă această dreptate? Rabinii din acea vreme asigurau că omul este drept când respectă legea mozaică, în care se manifestă voința lui Dumnezeu. Evanghelistul Luca, în schimb, asemenea tuturor creștinilor de atunci și din toate timpurile, este convins că omul drept este cel care îplinește voința lui Dumnezeu primindu-l pe Trimisul Său, care duce la îndeplinire învățăturile vechilor Scripturi.

Trebuie adăugat faptul că poporul lui Israel îl aștepta pe Mesia ca pe acela care avea să unească toate

popoarele
pământului în
adorarea unicului
Dumnezeu. Această
convingere este
prezentă în
cuvintele bătrânului
Simeon, care,
luându-l pe pruncul
Iisus în brațe,
spune: „**Acum
slobozește pe robul
Tău, după
cuvântul Tău, în**

pace, Că ochii mei văzură mântuirea Ta, Pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, Lumină spre descoperirea neamurilor și slava poporului Tău Israel.” (Lc 2, 29-32).

După ce l-a preamărit pe Dumnezeu pentru cele văzute, „i-a binecuvântat Simeon” pe cei uimiți de eveniment și a vorbit către Maria, mama Lui” (v.33). Dreptul Simeon se adresează numai Mariei, mamei lui Iisus, simbol al purității și maternității prin excelență, care l-a zămislit în trupul său pe Mesia și care nu poate decât să se bucure cu El și să sufere împreună cu El. De aceea, Simeon, în încheierea dialogului cu Maria, îi zice: „ **Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stârni împotriviri. Și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi.**” (vv.34-35).

La Întâmpinarea Domnului, apare și o figură feminină, Ana. Prorocița Ana de la Templu, nu este o figură proeminentă. Niciun inger nu a venit la ea să o înștiințeze, nu a călăuzit-o nicio stea, iar Duhul Sfânt nu a îndrumat-o într-o manieră specială. Cu toate acestea, este prima femeie care, cu simplitatea inimii, L-a recunoscut public pe Domnul Iisus, ca Mesia. Pe această femeie, sfântul Luca o încarcă cu multe simboluri, începând de la numele pe care îl poartă: Ana, care înseamnă „Dumnezeu a folosit cu mine”! În afară de aceasta, este „fiica lui Fanuel”, care înseamnă „Chipul lui Dumnezeu” (cfr. Gen. 32,31) și este din tribul lui Așer, care înseamnă „am avut noroc”.

Văduvă de șaiszeci de ani și cu foarte puține posibilități, nu a fost consumată de situația tragică, ci L-a lăsat pe Dumnezeu să aibă controlul vieții ei. Și-a pierdut soțul, dar nu și speranța. Și-a pierdut viața pe care o visase alături de soțul ei, dar nu și puterea de a visa. Legăturile care i-au străpuns trupul nu i-au atins însă spiritul. Cu alte cuvinte, Ana nu este numai una dintre atâtea profetese, de care e bogată istoria lui Israel, dar este profetesa mesianică prin excelență, care nu părăsea templul slujind „noaptea și ziua în post și în rugăciuni ” (v.37), în așteptarea lui Mesia. Aceasta, văzându-l pe pruncul Iisus, nu numai că-l recunoaște ca

eliberatorul așteptat, ci reușește să transmită credința sa și altora.

De frumusețea duhovnicească și de mărturisirea acestor doi martori care au întâmpinat pe Domnul la templul din Ierusalim la patruzeci de zile de la Naștere, nu ne putem minuna îndeajuns. Viața și mărturia lor, reprezintă izvoare vii, nesecate de har și pentru noi, cei de astăzi. Și parcă ne simțim influențați de acest zel duhovnicesc curat. Îi admirăm pe mărturisitorii de Dumnezeu, și ne întoarcem și noi privirile minții și ale inimii spre Cel pe care ei îl vestesc: spre Pruncul Iisus.

Am auzit sau am citit acum câțiva ani o povestire care tare mi-a plăcut. Am să v-o spun cu cuvintele mele, așa cum mi-o aduc aminte. Nu știu autorul, nu cred că l-am știut vreodată.

„O doamnă a ajuns în fața unei parcuri de la intrarea într-o bancă. Când a vrut să plătească, ea n-a văzut însă pe nimeni în cabină, pentru că razele soarelui se reflectau din geam, direct în privirile ei. De aceea, a întins tichetul de parcare fără să vadă pe cineva, iar după numai câteva clipe l-a primit înapoi și bariera s-a ridicat. Amuzată de această situație, înainte de-a pleca, ea a spus zâmbind: „Deși nu pot vedea cine ești, îți mulțumesc din toată inima!” Deși nici noi nu-L putem vedea și cuprinde în brațele noastre ca bătrânul Simion și proorocița Ana, pe Dumnezeu, avem așa de multe dovezi ale prezenței Sale, pentru care Îi mulțumim.

După ce a povestit episodul întâmpinării Domnului, Sfântul Luca, iubitul medic și ucenic al Sfântului Pavel, printr-o rapidă mișcare narativă, aduce familia sfântă la Nazaret, spunând: **„Iar Copilul creștea și Se întărea cu duhul, umplându-Se de înțelepciune și harul lui Dumnezeu era asupra Lui.”** (v.40). Să nu uităm că Iisus a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat. A crescut ca un copil și a trăit ca un om, experimentând suferința, frigul, foamea, arșița și chiar moartea. Ceea ce în această evanghelie este spus despre El e spus în același timp pentru toți copiii din lume. Creșterea spirituală a unui copil trebuie să însoțească întotdeauna creșterea sa fizică.

„În timpul ultimului război mondial, o doamnă din înalta societate germană a primit următoarea scrisoare din partea fiului ei: Scumpă mamă, tu ai avut grijă ca noi să învățăm limbi străine, matematică, muzică, pictură, dans; numai un lucru nu și anume acela de a ne ruga. Eu văd aici, pe front, cum în jurul meu, camarazii se roagă și în rugăciune își găsesc putere și speranță. Numai eu și fratele meu nu știm să ne rugăm. Noi doi nu cunoaștem duhul rugăciunii. Cât de săraci și lipsiți suntem! Amândoi au murit pe front. Cu ce inimă a rămas oare mama lor? Un sfânt părinte ne spune că: Sfânta Familie din Nazaret este școala dintotdeauna, unde au de învățat părinții și copiii cum să-și trăiască viața pământească, în chip deosebit datorită de a trăi credința în Dumnezeu.”

Acesta este mesajul evangheliei de azi !

Prot.pr. NICOLAE GHEORGHE ȘINCAN

STRUCTURI PRONOMINALE ÎN TEXTELE BIBLICE ROMÂNEȘTI*

Prin absența referinței proprii din sistemul de reprezentare – trăsătură definitorie pentru întreaga clasă lexico-morfologică a pronumelor¹⁵ – pronumele personal, mai ales cel propriu-zis, își dovedește în textele biblice statutul de proformă (înlocuitor de entitate în discurs) mai mult decât în alte tipuri de discurs.

În ceea ce privește pronumele personal propriu-zis, textele studiate (*Noul Testament* din *Biblia de la București* – 1688, *Biblia de la Blaj* – 1795, *Biblia de la Buzău* – 1854-1856, *Biblia de la Sibiu* – 1856-1858, *Biblia Sfântului Sinod* – 1914, respectiv din *Biblia în uz*¹⁶, *Biblia* în versiunea Dumitru Cornilescu și *Biblia jubiliară*, diortosită de către Bartolomeu Anania)¹⁷ dovedesc un anumit conservatorism, o atitudine „anastatică” legată de formele flexionare, de frecvența acestora, dar și de echivalențele sintactice. Câteva dintre aceste aspecte vor fi prezentate în cele ce urmează.

• O primă observație este aceea că, în general, textele biblice din secolele al XIX-lea și al XX-lea respectă textul *Bibliei de la București*, precum și pe cel al *Bibliei de la Blaj*¹⁸, iar formele pronumelui personal propriu-zis la nominativ sunt, de cele mai multe ori, cele în uz, funcționând ca deictice (întotdeauna pronumele personale de persoana I și a II-a) și/sau anaforice, în funcție de context (cele de persoana a III-a).

Actualizarea formelor pentru persoanele I și a II-a, singular, ale pronumelui personal propriu-zis, este însoțită de exprimarea identității semantico-referențiale dintre protagoniștii evenimentului și locutor sau alocutor, precum și de o puternică ancorare situațională (decodarea pronumelui

¹⁵ Pronumele nu au referință proprie, ci funcționează ca deictice (referința se raportează la situația de comunicare) sau ca anaforice (caz în care își iau semnificația de la un antecedent, împreună cu care formează un lanț referențial).

¹⁶ Prin sintagma „*Biblia în uz*” (notată cu sigla B) înțelegem, în primul rând, ediția 2002, care reia ediția din 1982 a textului biblic românesc de referință: *Biblia sau Sfânta Scriptură*.

¹⁷ Siglele folosite în text: B1688 – *Biblia de la București*; B1795 – *Biblia de la Blaj*; B1856 – *Biblia de la Buzău*; B1858 – *Biblia de la Sibiu*; B1914 – *Biblia Sfântului Sinod*; B – *Biblia în uz*; BA – *Biblia Anania*, BC – *Biblia Cornilescu*.

¹⁸ *Biblia de la București* – 1688, respectiv *Biblia de la Blaj* – 1795 reprezintă primele două traduceri integrale ale Sfintei Scripturi în limba română și ele au constituit modelul traducerilor ulterioare, începând cu *Biblia de la Sankt Petersburg* – 1819, continuând cu *Biblia de la Buzău* – 1854-1856, cu *Biblia de la Sibiu* – 1856-1858 și cu *Biblia Sfântului Sinod* – 1914, după care s-au realizat și edițiile biblice în uz (cele pentru ritul ortodox).

personal devine imposibilă în afara situației de comunicare curente, pentru că de aceasta din urmă depinde referentul formei pronominale), valabilă în cazul formelor pentru toate cele trei persoane, singular și plural; în câteva dintre versiunile biblice supuse analizei și numai în unele cazuri ni se oferă, totuși, un indiciu (imprecis însă, pentru că nu putem ști cu siguranță dacă pronumele respectiv face referire la Dumnezeu-Tatăl, la Iisus Hristos sau la Duhul Sfânt) prin grafia cu majusculă a unor forme pronominale care substituie numele divinității.

• În textele biblice vechi pot apărea echivalențe sintactice ale pronumelor personale, de tipul :

...că **acela** va mântui pre norodul lui... (B1688)

...că **Acesta** va mântui pre norodul său... (B1795)

...că **acesta** va mântui pre poporul său... (B1856)

...că **acesta** va mântui pre poporul său... (B1858)

...că **acesta** va mântui pre norodul său... (B1914)

cf. ...pentru că **El** va mântui pe poporul Lui... (BC)

...căci **El** va mântui poporul Său... (B)

...căci **El** va mântui pe poporul

Său. (BA).

Că eu am botezat pre voi cu apă, iar **acela** va boteza pre voi cu Duhul Sfânt. (B1688)

Că eu v-am botezat pre voi cu apă, iară **Acela** vă va boteza cu Duhul Sfânt. (B1795)

Eu adevă v'am botezat pre voi cu apă: iar **acela** vă va boteza pre voi cu Duhul Sfânt. (B1856)

Că eu am botezat pre voi cu apă, iară **acela** vă va boteza pre voi cu Duhul Sfânt. (B1858)

Eu adevă v'am botezat pre voi cu apă, iar **acela** vă va boteza pre voi cu Duh Sfânt. (B1914)

cf. Eu, da, v'am botezat cu apă; dar **El** vă va boteza cu Duhul Sfânt. (BC)

Eu însă v-am botezat pe voi cu apă, **El** însă vă va boteza cu Duhul Sfânt. (B)

Eu v'am botezat cu apă, dar **el** vă va boteza cu Duh Sfânt. (BA)¹⁹.

Așadar, se remarcă înlocuirea demonstrativelor din textele biblice din secolele al XVII-lea – al XIX-lea și din textul *Bibliei Sinodale* cu pronumele personale corespunzătoare, care conferă un plus de claritate textelor biblice contemporane.

În primele exemple din seria selectată mai sus apare pronumele demonstrativ, care are calitatea de a evoca în discurs o entitate în mod solidar cu atitudinea subiectivă a locutorului, care gramaticalizează informații perceptive pe coordonate spațio-temporale, discursive, cognitive. Din acest punct de vedere, considerăm că există o mare deosebire între textul B1688 și toate celelalte texte „istorice” (adică cele dintre secolele al XVIII-lea – al XX-lea), pe de o parte, și între toate acestea și textul în uz, de la sfârșitul secolului al XX-lea, și cel de la începutul secolului al XXI-lea, pe de altă parte.

Formal, diferențele par minime, mai ales între primele două serii de texte, căci apare o simplă înlocuire de sunete: *acela* > *acesta*. Din punct de vedere logico-semantic

și gramatical însă, distanța este imensă și, ceea ce este încă mai important, ea reflectă o evoluție ideologică în relația umanitate/divinitate, mai precis, în percepția distanței spirituale dintre om și divinitate. În cea mai veche versiune românească integrală a *Bibliei*, pronumele demonstrativ de depărtare își îndeplinește rolul de subiect sintactic și logic al propoziției, într-un context care îi dezvăluie, este drept, valoarea anaforică (pentru că subordonata relativ-atributivă în care apare reia identificarea și calificarea subiectului dintr-un enunț anterior), dar actualizează și dimensiunea cognitivă a subiectului în discuție. Este clar că ne aflăm în fața unei fraze cu accent logic (accent sintactic) pe cuvântul-cheie care desemnează ființa dumnezeiască. Numai că, în textul vechi, traducătorul român a găsit de cuviință să redea stilul mesianic, ceea ce înseamnă prezumție pe semne trimise din ceruri.

Fraza seamănă foarte bine cu cele din basmele populare / culte în care semnele dezvăluite de ființe pământești cu puteri magice, cu înțelepciune umană dată de vârsta venerabilă, anunță un ajutor supranatural dat oamenilor merituosi:

„...și care dintre cai a veni la jăratec, **acela** are să te ducă la împărăție.” (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Selectarea demonstrativului de depărtare vădește situarea omului într-un univers diferit de cel al divinității, care este așteptată, totuși, conform ideologiei soteriologice creștine, să coboare printre muritori.

Începând cu textele din secolul al XVIII-lea, divinitatea pare să fie percepută mai aproape cu un pas de către credincioși, căci demonstrativul de depărtare este înlocuit cu cel de apropiere. Rămâne valabilă valoarea conotativă a emfazei demonstrativului, ca marcă a preamăririi divinității, în contrast cu umilința de care trebuie să dea dovadă cititorul textului biblic, emfază marcată și grafic, în B1975, prin utilizarea inițialei majuscule.

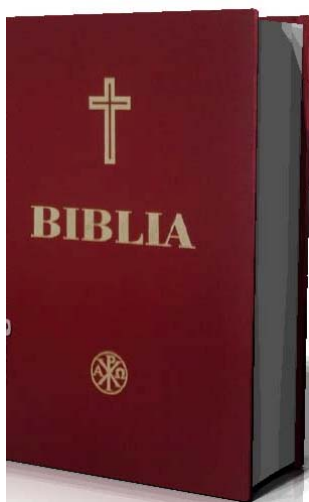
În sfârșit, versiunile românești din secolul al XX-lea duc relația om-divinitate până aproape de familiaritate, căci demonstrativul – din ambele sfere cognitiv-spațiale – este înlocuit cu pronumele personal. Numai inițiala majusculă rămâne să indice incongruența principală a celor două universuri: *El* versus *noi*. Trecem peste problemele nonidentității semantico-referențiale dintre protagonist (divinitate) și locutor (traducător/cititor). Remarcăm doar ciudățenia utilizării pronumelui personal în BC, acolo unde originalul latin, urmat de către Dumitru Cornilescu, nu putea să aibă un pronume personal, pentru simplul motiv că în latină nu există forme proprii pentru persoana a III-a, ele fiind înlocuite, la rigoare, de către pronumele demonstrative.

• Deși se înscrie într-un alt stadiu din evoluția limbii române literare, *Biblia* în uz nu face excepție în privința spiritului refractar la schimbări caracteristice textelor religioase, în genere (este vorba, în special, despre textele ortodoxe); astfel, lipsa anticipării sau reluării complementului cu ajutorul formelor pronominale atone apare în paralel cu fenomenul dublării, specific limbii literare actuale. Acest paralelism se justifică prin natura textului analizat, aflat la confluența a două direcții majore: una a respectării surselor, a modelelor traducerii, respectiv a dogmei, iar cealaltă a adaptării la normele limbii literare.

Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne noao pren toate zilele. (B1688)

Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o noao astăzi. (B1795)

¹⁹ În privința textului biblic în versiunea Anania, se observă că există și contexte (puține la număr însă) în care pronumele care înlocuiesc numele lui Iisus Hristos nu sunt grafiate cu inițială majusculă.

Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne o (sic!) noă în toate zilele. (B1856),

Pâinea noastră cea de toate zilele dănio (sic!) noao astăzi. (B1858)

Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă în toate zilele. (B1914)

Pînea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă în fiecare zi. (BC)

Pâinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă în fiecare zi. (B)

Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă'n fiecare zi. (BA)

„Cliticizarea” respectă sau nu regulile exprimării în limba română, indiferent de epoca redactării versiunii textului biblic, mai mult în funcție de sursa urmată sau de personalitatea traducătorului decât de cerințele fonetice, morfologice, lexicale, de preferințele de registru sau de determinări pragmatice, cum s-ar fi întâmplat într-un text laic original, nesupus „canonului” respectării modelului sacru.

Exemple pe care le-am extras din *Rugăciunea împărătească*, înglobată de Luca în versetul al treilea din Cartea a unsprezecea a *Evangheliei* sale, dovedesc clar că fenomenul cliticizării exista deja în uzul limbii române încă din epoca cumularii traducerilor parțiale în marea sinteză românească de la 1688, căci structura *dă-ne-o noao astăzi* este consemnată în text și preluată ca atare, cu micile modificări fono-morfologice de așteptat, în toate edițiile următoare. O asemenea structură respectă toate regulile valabile și astăzi în combinațiile clitice din enunțuri comparabile²⁰:

1. condiții fonetice favorabile, respectiv terminația vocalică a verbului care „cere” clitic conjunct: *dă-ne-o*;

2. reguli morfologice, respectiv flexiunea pronumelui: cazul D. urmat de cazul Ac.;

3. reguli sintactice: complementul indirect + complement direct;

4. sferă lexicală care suportă centrii logici ai mesajului: *pâinea, noi*;

5. registru stilistic / selecție pragmatică: stil solemn, impus de limbajul rugăciunii (comunicare directă între Om și Divinitate), în enunțuri cadențate, care necesită un anumit număr de silabe ce determină eliziunea, evitarea hiatului etc.

Formularea din B1688 este o dovadă limpede că toate aceste constrângeri funcționau deja în româna de dinaintea deceniului al optulea al secolului al XVII-lea, căci textele incluse în ediția de referință sunt mai vechi (cf. *Ms. 45*, unul dintre cele două texte fundamentale ale ediției din 1688).

În legătură cu acest exemplu, se impune sublinierea opțiunilor interpretative ale conceptului neotestamentar gr. *ἐπιούσιος* (din structura *ἄρτον ἐπιούσιος*)²¹ la nivelul versiunilor biblice analizate. Denotația generală a versetului prezentat mai sus se leagă de cererea adresată divinității de către oameni, pentru a le fi acordată „pâinea cotidiană”, care la nivel semantic poate reprezenta atât hrana zilnică, dar și hrana

spirituală, trupul hristic.²² Versiunile românești au adoptat realizările semantice „(*pâinea noastră*) cea de toate zilele”, după model occidental, și „(*pâinea noastră*) cea spre ființă”, după formula oriental-contemplativă. Cercetările au demonstrat că formula de inspirație occidentală a înregistrat o circulație cvasigenerală în mediile populare românești, fapt dovedit și de ponderea deținută în cadrul versiunilor biblice analizate (apare în cinci din cele opt ediții integrale ale *Bibliei* în limba română supuse analizei). Este vorba despre dobândirea unei stabilități a acestei sintagme, în calitate de componentă definitivă a mentalului colectiv românesc, indiferent de confesiune, înscriindu-se în fondul frazeologic primar al limbii române, cu denotația „hrana necesară pentru trai”, prin extensie „mijloace materiale necesare vieții”²³. În paralel cu tendința de generalizare în rugăciunea *Tatăl nostru* a formulei de inspirație occidentală, s-a manifestat în mediile ecleziastice românești tendința de apropiere față de valențele teologice și dogmatice ale conceptului evanghelic privit din perspectivă oriental-ortodoxă, așa încât, începând cu primele decenii ale secolului al XIX-lea, textele tipărite sub egida

Bisericii Ortodoxe propun formula „(*pâinea noastră*) cea spre ființă”. Această sintagmă are rolul de a sublinia importanța pâinii euharistice în viața spirituală și în mântuirea creștinului, însă vizează și delimitarea doctrinară de viziunea occidentală și aplecarea spre tradiția contemplativă orientală. Opțiunea caracterizează și ediția biblică sinodală, precum și edițiile contemporane; în ciuda eforturilor mediului ecleziastic cultivat de a impune această sintagmă, ea este concurată de formula de inspirație occidentală, ca urmare a unui ecumenism involuntar, generalizat în

rândul creștinilor, bazat pe o stereotipie lingvistică și pe un fel de inerție a mentalităților. Ceea ce conferă un plus de expresivitate formulei „*cea spre ființă*” este tocmai ambiguitatea acesteia, datorată actualizării deopotrivă a semnificației de „esență, substanță divină” legată de pâinea euharistică, respectiv desemnarea implicită a hranei zilnice necesare existenței umane.

MIHAELA ȘTEFAN

*Fragment din teza de doctorat cu același titlu.

Foto: Biblia de la București, 1688

²⁰ Pentru complexa problemă a cliticelor pronominale în româna actuală, cf. *GALR*, I, p. 201 sqq.

²¹ Textul neotestamentar înregistrează două contexte în care se actualizează expresia, și anume *Matei*, 6/11, respectiv *Luca*, 11/3.

²² Cf. Eugen Munteanu: 2008, p. 408.

²³ Cf. și Eugen Munteanu: 2008, pp. 440-441.

Dimitrie Cantemir și lupta cu mefistofelii veacului al XVIII-lea

Istoria europeană a cunoscut un Imperiu Roman care a dobândit, la un moment dat, două dimensiuni: una apuseană și una răsăriteană. Istoria europeană cunoaște astăzi două realități socio-economice și umane diferite, moștenitoarele dimensiunilor imperiale anterioare: una apuseană și cealaltă răsăriteană. Istoria europeană este, esențialmente, unitatea desfășurării distincte a două lumi. Europa însăși este un Ianus bifrons care cu o față privește spre locul de unde răsare soarele, iar cu cealaltă față privește spre locul unde el apune.

Ceea ce este specific Apusului cu greu se poate vedea în Răsărit. Astfel, particularitățile socio-economice sau evenimentele politico-militare și culturale care au generat întregi epoci istorice în vestul continentului nu au existat niciodată în Europa Răsăriteană, iar noțiunile care descriu acele realități occidentale nu corespund realităților orientale sau, neavând acoperire nici în societatea, nici în gândirea de tip estic, nu-și justifică aici utilizarea. Dacă este așa, atunci cum se explică gestul disperat, repetat mereu de peste două sute de ani, al Răsăritului, de a pretinde că este Apus? De a se dezice de sine însuși? De a se auto-desfința ca lume distinctă și de sine-stătătoare? Credem că răspunsul este următorul: Răsăritul este sedus de Apus, tot așa cum Faust a fost sedus de Mefistofel. Arma clasică a seducției este, desigur, iluzia: iluzia bogăției, a iubirii, a puterii și a statutului privilegiat din această lume. Încă din 1979, Virgil Cândea recunoștea că, începând chiar cu secolul al XVII-lea, Europa de sud-est se aventura spre Apusul aducător de *ispitiitoare* (s.n.) înnoiri[1]. În cazul Domnitorului nostru, însă, după cum vom vedea, au fost mai mulți mefistofeli.

Din această perspectivă privind lucrurile, ce am putea spune despre Renaștere și reprezentantul ei „întârziat” Dimitrie Cantemir[2]? Despre umanismul apusean deschizător de drumuri și despre cel răsăritean mai codăș? Despre Iluminismul triumfător la curțile politice și spirituale ale Europei și „înfrângerile” culturii din Balcani? Am putea începe prin a spune că Renașterea reprezintă un segment important din istoria occidentală, segmentul secolului al XIV-lea ± două secole, după cum ne deplasăm spre Mediterana sau spre Marea Nordului. Evenimentul care a generat această epocă este, după cei mai mulți autori, socio-economic; conform aprecierilor noastre, el este unul *intelectual*, favorizat și de conjuncturile economice și sociale specific occidentale. Acest eveniment constă în descoperirea (!) cărților scrise, cu o mie de ani mai înainte, de autori din Europa Răsăriteană și în acțiunea ulterioară de promovare a lor, adică traducerea și publicarea în limbile occidentale, recuperarea ideilor și integrarea lor în circuitul cultural propriu, asimilarea lor, înghițirea lor, digerarea lor și, în final, re-nașterea lor[3]. Toate aceste cărți și idei la care ne referim aparțin Antichității grecești și celei romane prelungite în Balcanii „ne-iluminați”, așadar lumii precreștine. Rezultă că Renașterea occidentală

este, de fapt, din punctul nostru răsăritean de vedere, o întoarcere la ideile vehiculate de gânditorii noștri înainte de apariția creștinismului și o obiectivare, o materializare a lor în fapte de civilizație. Aceste fapte de civilizație industrială și financiară s-au constituit în instrumente ale seducției de care vorbeam. Atunci când Apusul creștin a înfăptuit acest „plagiat”, el a și făcut primul pas spre renunțarea la sine însuși ca entitate creștină.

În Europa orientală nu a avut loc un eveniment similar, prin urmare nu a apărut nicio epocă de re-naștere, întrucât cărțile, ideile și valorile răsăritene care au zguduit creștinismul occidental erau, pe de o parte, cunoscute ca atare de la apariția lor, așa cum era și firesc, iar pe de altă parte, ele erau depășite și recunoscute de toți ca depășite de creștinismul răsăritean ortodox. Nici atunci, în jurul secolului al XIV-lea[4], și nici mai târziu, Europa de est nu a trăit o renaștere. Nu se poate vorbi, deci, de niciun fel de renaștere răsăriteană (românească, de exemplu), nici măcar de una târzie. Dimitrie Cantemir, care a trăit la confluența secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, nu este renascentist, oricât de mult ar vrea unii dintre noi, iar acest lucru nu este deloc rușinos, ba dimpotrivă, pentru că Domnitorul nostru nu a îmbrățișat niciodată ideile filosofice precreștine ale lui Platon și Aristotel altfel decât în manieră intelectuală și nu le-a pus în locul învățăturilor evanghelice, nu le-a substituit credinței sale ortodoxe, așa cum mulți gânditori apuseni au făcut.

Secolul al XVI-lea occidental desăvârșește ceea ce Renașterea începuse, anume ideea autosuficienței omului în lume întemeiată pe superioritatea rațiunii sale pure. Centrarea definitivă pe ființa umană ca ființă puternică și chiar atotputernică în relația sa cu natura văzută și nevăzută este specifică umanismului. Umanismul occidental este raționalist, naturalist, senzualist și ateu. El reprezintă proiectul uman pur al societății apusene[5], al cărui apogeu va fi strigătul tragic al lui Nietzsche „*Dumnezeu a murit*”.

Este Dimitrie Cantemir umanist? Umanismul care i se atribuie gânditorului român nu este umanismul specific apusean, constituit prin substituirea rațiunii pur umane în locul lui Dumnezeu la cărmuirea lumii; este un altfel de umanism. Maica Benedicta, al cărei nume laic este Zoe Dumitrescu-Busulenga, în volumul *Valori și echivalențe umanistice, excurs critic și comparatist*[6], scrie că noi, românii, avem vocația umanismului de tip roman și nu a celui de tip occidental. Autoarea consideră că în Țările Române au existat gânditori umaniști de ambele tipuri; Petru Cercel și Nicolaus Olahus sunt, într-adevăr, umaniști de factură vestică, în timp ce Ștefan cel Mare și Sfânt și Neagoe Basarab[7] sunt umaniști de factură românească[8]. În această categorie se înscrie, desigur, și Dimitrie Cantemir, în a cărui operă de maturitate este aproape excesivă preocuparea de a afirma religia creștin-ortodoxă a poporului român, care exprimă fără echivoc lucrarea teandrică care străbate istoria universală a popoarelor și istoria personală a fiecăruia dintre noi. În perimetrul gândirii ortodoxe răsăritene, nu se susține nici astăzi, și cu atât mai puțin în epocile anterioare, că rațiunea umană își este suficientă sieși sau că prezența lui Dumnezeu ar fi un obstacol în calea libertății noastre. Dimpotrivă, desăvârșirea omului ca ființă rațională și liberă presupune

conlucrarea cu Dumnezeu, convorbirea și împreună făptuire cu El. De aceea, îmbrățișăm ideea Maicii Benedicte că românii au fost, întotdeauna în istoria lor, la fel cu popoarele europene (apusene – n. n.), dar și altfel decât acestea[9]. Autoarea manifestă astfel încrederea că într-o bună zi se va recunoaște existența unei filosofii de factură românească, „filosofia măsurării noastre, a unui popor cu o viziune rațională, armonioasă asupra lumii, de regăsit în toată cultura românească, în toate produsele ei ținând de cuvânt, de culoare, de formă, de sunet”[10]. Dacă ziua aceea este cea de astăzi, atunci ne îngăduim să spunem că există o gândire specific românească, o cunoaștere înaltă, o înțelepciune deplină, o iubire de adevăr și lumină, care este mai mult decât se poate înțelege, prin prea obișnuitul filtru apusean, prin filosofie.

„Omul, spune Cantemir în *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*, împărat peste toate lucrurile lumii, însă toate în chip de zălog îi sînt date”. Iată o dovadă a ceea ce se poate numi gândire românească, poate chiar filosofie românească. Dar în ce sens filosofie? Termenul de filosofie a fost confiscat de cultura occidentală și nu mai poate desemna acum altceva decât o realitate vest-europeană: o viziune individuală alternativă; o viziune a unui intelectual de factură creștin-catolică sau creștin-protestantă sau doar cu asemenea rădăcini, recunoscute sau nu, care propune o alternativă la dogma oficială a Bisericii romano-catolice. Prin urmare, marile sisteme filosofice, cu care se mândrește cultura universală, sunt doar produse occidentale, rod al reflecției personale înalte, despărțite de comunitatea bisericii, la care oricine altcineva se poate raporta critic, raportare care, ea însăși, se constituie într-o nouă viziune sau filosofie, ș.a.m.d. Această afirmație poate complexa intelectualul est-european prea grăbit să-și sporească nivelul de trai material și spiritual și prea dispus să-și nege, în acest nobil scop, propria identitate. Dar dincolo de orice ironie, realitatea aceasta nu trebuie nici ascunsă, nici răstălmăcită. Unde în altă parte, decât într-o societate puternic individualistă, precum cea catolică și mai ales protestantă[11], s-ar putea mai bine formula o gândire alternativă, care exclude comunitatea și spiritul ei? Și cum altfel s-ar amplifica individualismul raționalist-pragmatic extrem, adevărat idol postmodern, decât prin proliferarea sistemelor alternative de gândire, în centrul cărora este sinele cugetător suficient sieși?

Nu astfel este gândirea românească ca tip de gândire răsăriteană. Considerăm că în diferențe de această factură se află explicația inexistenței sistemelor filosofice în Europa de est în general și în România în particular. Pe baza acestor considerații avansăm aici ipoteza că **filosofia, cu sensul său subînțeles, specific culturii occidentale romano-catolice și protestante, nu este cu puțință în aria spiritualității răsăritene ortodoxe**. În acest sens, Dimitrie Cantemir nu este „filosof”. Dar în sensul original al termenului, el este un adevărat filosof, un iubitor și totodată un apărător al înțelepciunii, cel ce-și accentuează umanitatea sa în relația cu transcendentul, în cadrul comunității umane. Găsim în *Divanul* propoziția „Trupul lumii, iară sufletul ceriului să potrivește”. Credem că este un frumos exemplu de punere a omului în lume, urmat de punerea lumii în om: „Lumea decât tâlharii mai rea, căci tâlharii trupul, iară lumea sufletul ucide”. Răzbate de aici tot echilibrul și toată armonia spiritului nostru românesc,

care l-au însoțit pe Domnitor și mai târziu, în exilul său, întărindu-l și ușurându-i sfârșitul.

Cum de a fost posibil ca Domnitorul Dimitrie Cantemir, atât de încercat în lupta sa cu viața și curțile împărătești ale timpului, din care a ieșit înfrânt, să se transforme într-un erou al neamului nostru, purtător de seninătate și liniște launtrică? Întrebarea este legitimă, pentru că el este, în istoria noastră politică, militară, culturală și sufletească, tânărul neliniștit și mult ispitit al modernității românești, este *sedusul exemplar*. L-a ispitit mai întâi Orientul otoman și mai apoi Occidentul progresist. Dar a biruit acești doi mefistofeli prin recursul la ceea ce *este* el însuși și prin recursul la ceea ce *este* propria sa țară, propria sa limbă, propria sa religie. Ce altceva mărturisește *Descrierea Moldovei* decât asumarea intelectuală, dar, mai ales ontologică, a existenței distincte și clare a unui specific etern moldovenesc și, prin extensie, românesc, a unui caracter inconfundabil și fără asemănare al acestei țări, neînsemnate poate din punct de vedere politic sau economic, financiar sau temporal, dar peste care, în ordinea nevăzută a lumii, nu se poate trece? Răspunsul, valabil pentru oricare dintre noi, l-a dat Părintele Dumitru Stăniloae: „Datorită ortodoxiei, neamul nostru n-a fost singur în lunga sa istorie în care n-a avut niciun ajutor de la oameni, ci a fost cu Iisus Hristos”[12].

PROF. DR. ANA-IRINA IORGA

[1] Virgil Cîndea, *Rațiunea dominantă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 233. Să recunoaștem, așadar, că există o ispită a Apusului și, fără nicio îndoială, o iluzie adiacentă, indiferent că ne referim la o realitate geografică sau la una ideatică.

[2] În studiul din 1945 intitulat *Renașterea și românii*, P.P. Panaitescu scrie: „(În secolul al XVII-lea) nu e vorba de elemente dispersate și întâmplătoare, ci de o mișcare organică, o școală umanistă, care a introdus Renașterea, în elementele sale esențiale, în cultura românească, care a lăsat urmări fecunde în istoria noastră. Totuși, sunt de făcut unele observații: e vorba de o Renaștere târzie, cu două secole după cea apuseană și apoi lipsesc unele caracteristici ale adevăratei Renașteri”. (cf. V. Cîndea, op. cit., p. 332)

[3] Occidentul se comportă de atunci încoace de parcă acele idei îi aparțin, de parcă Platon și Aristotel au fost francezi, germani sau cel puțin italieni.

[4] Secolul al XIV-lea este secolul confruntărilor dramatice dintre spiritualitatea isihastă răsăriteană, reprezentată de Sf. Grigorie Palama, și cea umanist-raționalistă apuseană, reprezentată de Varlaam, care atestă diferențierea radicală dintre atitudinea de a vorbi și a colabora cu Dumnezeu și cea de a vorbi despre El.

[5] În acest sens, poate fi consultată și lucrarea noastră *Călătorie spre centrul socialului. Eseu de epistemologie sociologică postmodernă*, Junimea, Iași, 2007.

[6] București, Editura Eminescu, 1973, cap. *Sinteză de cultură românească*.

[7] Nu este deloc întâmplător faptul că acești domnitori au fost sanctificați de Biserica Ortodoxă Română.

[8] „Ni se par mult mai grele în cumpăna umanismului nostru, cum îl înțelegem, personalități ca Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab, decât acelea ale lui Petru Cercel ori Olahus”, op. cit., p. 15.

[9] Op. cit., p. 20.

[10] Ibidem.

[11] O analiză sociologică a problemei realizează Max Weber în *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Humanitas, București, 1993.

[12] *Ortodoxia, lumina lumii și inima neamului nostru*, în „Telegraful român”, anul LXXXVIII nr. 11, 1940, p. 1.

Istorici de niciun ban și alții la fel

(III)

7. Colonia milesiană este figurată la Sud de „Pterum prom.”, într-un loc unde marea face un golf în care se varsă apele unui fluviu. Orașul este numit „Istria et Istropolis” după „Historium Anton.”, iar fluviul, la gura căruia se găsește, „Naxius”.

8. Pe coasta mării, deasupra Histriei și promontoriului Pterum, abia dacă se ghicesc începuturile formării lacului Razelm.

Cititorul care a urmărit cu atenție studiile mele până la acest *Appendix*, poate singur înțelege și cumpăni asupra valorii indicilor 1 – 8, relevante întru confirmarea celor ce susțin în legătură cu Istrul – și lacul Halmyris -, din primul mileniu înainte de Christos.

Câteva alte mențiuni:

a. Localitatea „Ad Salices” își face apariția lângă mare, deasupra localității „Tomea” (a nu se confunda cu „Tomos, Ovidiij exilio nobilis”, figurată la locul cuvenit).

b. De-a lungul Tisei, sunt notate denumirile: „Tibesis flu. Herod. Tibiscus Ptol. Patbisius Plinio Tisianus Jornandi”.

c. Între Nistru („Tyras”) și Olt („Aluta”) sunt notate râurile:

- „Hierasus” (pe locul Prutului);
- „Ordessus” (pe locul Siretului); se varsă la Sud de „Trosmis”;
- „Napolis”;
- „Ararus”;
- „Tiarantus”.

În memoriam Abrahami Orteli, atrag atenția asupra hărții *Daciarum Moesiarumquae Vetus Descriptio* atribuită pe nedrept savantului german Philipp Cluverius. Ea este o copie fidelă a hărții cu același nume, întocmită de Abraham Ortelius, și a fost introdusă postum în lucrarea lui Philipp Cluverius, *Introductio in universam geographiam tam veterem quam novam. Multis locis emendata, memorabilibus locorum illustrata et Tabulis Geographicis aucta studio et opera Johannis Bunonis*, de Johannes Bunonis, sub îngrijirea căruia apare la Amstelodami în 1683, o nouă ediție. Harta a fost considerată totdeauna de către geografi a fi aparținut lui Cluverius, și socotită a fi avut o mare influență în cartografie și istorie. „Harta pune în circulație identificări cartografice pe care istoricii și geografii de mai târziu le vor folosi mult”, va zice Popescu-Spineni (în *op.cit.*, II, p. 154, în care după p. 160, se găsește reproducă și harta respectivă), fără a cunoaște însă că acest merit îi revine lui Ortelius.

Împrejurarea că această hartă se găsește într-o ediție a lucrării principale a lui Philipp Cluverius, în care cel ce s-a îngrijit de ea își adaugă „în asociere” și numele său (...”et opera Johannis Bunonis”), îmi dă dreptul să presupun că, acela care și-a însușit harta lui

Abraham Ortelius, *Daciarum, Moesiarumquae Vetus Descriptio*, nu este – și nu poate fi – Philipp Cluverius, ci – cu sau fără bună știință – Johannes Bunonis. Fac această afirmație și totodată precizare – ca o necesară restabilire de adevăr, istoricește obligatorie – întrucât acest „fals” a scăpat atenției specialiștilor.

Un amănunt – evidență – care îmi confirmă punctul de vedere, rezidă în faptul că pe această hartă, aproape identică cu aceea a lui Ortelius, nu apare numele autorului. Deosebiriile dintre aceste două hărți provin mai puțin din redesenare – care este cât se poate de corectă și exactă -, decât din intenția copistului de a le face diferite, prin ornamentare, și, uneori, prin scriere. Oricine poate constata aceasta, dacă privește cele două hărți, alăturate una de cealaltă.

***

HARTA I
PANNONIAE, DACIAE,
ILLYRICI ET MOESIAE
TABULA GEOGRAPHICA
Autore R^{lo} Bonâ
Primarion Hydrographo Navali
Decemb. 1780

Din câte cunoaștem, această hartă întocmită către sfârșitul secolului al XVIII-lea de Romerto Bonâ, apare acum, pentru prima dată, reproducă într-o carte de istorie veche; și este de asemenea, pentru prima dată că i se face mențiune ca document important și în sine, și pentru istoria ținuturilor pe care le înfățișează, atât prin bogăția informațiilor, cât și prin preciziunea cu care sunt redate formele geografice. Valoarea documentară a acestei hărți, pentru Țara Românească, este mare. Autorul se arată un foarte bun cunoscător al geografiei antice și al scrierilor celor mai de seamă geografi și istorici, începând cu timpurile în care au consemnat știri celebrul navigator și geograf Scylax, ilustrul călător și istoric Herodot, Pomponius Mela, Strabon, Pliniu cel Bătrân, Ptolemaeus Claudius, Arrian, Dionysios Periegetul, și până în cele apropiate lui – cunoaște și lucrările lui Enea Silvio Piccolomini (papă de la 1458 la 1464) de care se lasă influențat -, dar înainte de toate un foarte bun geograf, informat asupra hărților ce îl preced – acelea ce prezentau o cât mai corectă relatare – și pe care, în unele amănunte, se sprijină (fapt care se deosebește din informația geografică a hărții), ceea ce

presupune o bună cunoaștere chiar și a unor regiuni, în special aceea a Istrului și a coastei Pontului.

Comparativ cu hărțile vremii, în care sunt prezentate aceleași zone, harta lui Bonâ este cea mai exact întocmită. Dat fiind importanța sa deosebită, documentul se cere discutat aparte și amplu. Aici mă

mulțumesc să relev numai cele ce se înscriu ca argument în sprijinul tezelor mele – fără a aduce, asupra acestora, comentarii, ce ar fi cerute de document – și anume, numai cele ce sunt în legătură cu Istrul din primul mileniu înainte de Christos, și cu țărmul vestic al Pontului Euxin, din acea vreme, în locurile ajunse de apele Istrului.

Se disting din document: a) cursul Istrului ce se desparte, după ce trece de „Carsium”, și se duce să se verse la „Istropolis”; b) gurile acestui curs (două) de la locul de vărsare („Istropolis”); c) orientarea uneia din guri „cu fața întoarsă către Euros” (aceea întreruptă pentru a se face loc figurării orașului Istropolis); d) lacul Halmyris, *desfăcut din apa fluviului, mai sus de Istropolis*; e) micul adăpost de coastă (golfulețul) ales pentru zidirea cetății Istros; f) coasta mării, care la Nord de Istropolis, este figurată în continuitate, fără profilarea lacului Razelm; g) primul braț al fluviului ce se desprinde după „Arrubium” – ultima localitate indicată de document, înainte de guri -, al cărui loc de vărsare în Pont este numit „Sacrum et Peuce Ost.” Și al cărui traseu corespunde celui precizat de Ptolemeu; h) brațul cu gura „Naracum” și brațul cu gura „Calum”, înainte de a deveni independente, au o albie comună care se continuă cu aceea a brațului sudic precedent; i) ramura cea mai nordică, înainte de vărsare – „Boreum Ostium” – ocolește pe la Sud o limbă de pământ ce pătrunde între fluviu și mare; acest detaliu este de importanță majoră: el indică în zonă, din punct de vedere geologic, prezența unei formațiuni dure monoclinale, iar hidrografic, un traseu subsecvent; această limbă de pământ este actualul grind al Chiliei, în fața căruia, cum observase deja Antipa, acest braț nordic a trebuit să muncească secole adunate până să îl poată străpunge și să curgă pe unde curge în zilele noastre; j) insula „Achillis seu Leuce”, nu departe de țărmul mării, între „Calum Ost.” și „Naracum Ost.”; k) influența confuziunii referitoare la teritoriul insulei Peuce, prin faptul că autorul – sprijinit pe autoritatea unui erudit ca Piccolomini – asimilează întreaga deltă cu „Peuce”, pe care, firește, nu o mai numește insulă, pentru că nu se mai poate numi insulă.

CAȘIN POPESCU

MEDIEVALĂ

Sunt trubadurul rătăcit prin veac
Și-am să vă zic în hang de alăută
Un cântec împletind blestem și leac;
Vă voi rosti Balada Neștiută.

Sunt aprig, tânăr, gândul mi-i rebel,
Călare vin de ieri zorind spre mâine,
Gonit dintr-un castel spre alt castel,
Eu cânt doar pentru vin și pentru pâine!

Ca pâinea-i rodul bobului de grâu
Pe care Cel din slavă-și lasă chipul
Mai luminos ca aurul din râu
Pe care îl ivește-arar nisipul...

Și vinul poartă-n el un legământ,
Cu adevăr să-ți ude buza arsă.
E sângele Graalului cel sfânt
Ce pentru voi și pentru mulți se varsă...

Iar împreună, pâine și cu vin,
Ce foamea-ți sting și setea-ți sting sub haină,
Îmbină mistic trupul cel divin
Cu care ne împărtășim în taină...

Sunt trubadurul rătăcit prin veac
Și-am să vă zic în hang de alăută,
Un cântec împletind blestem și leac.
Vă voi rosti Balada Neștiută!

Iar când s-o stinge ultimul acord,
De v-a plăcut cumva, aduceți darul;
Și-acestui trubadur venit din Nord,
Să-i frângeți pâinea, umpleți-i paharul!

BALADA VISULUI DE IARNĂ

Visez la câte-o iarnă nemaivăzut de albă
Venind pe cai de gheață, călare, de la poli,
Să spulbere troiene ca spuma de pe-o halbă,
Solfegiind sub streșini în game cu bemoli!...

Visez la câte-o iarnă gonind pe cai albaștri
Ce se dezbracă-n lunca răchișilor de scrum
Și cântă-n spic de trestii, doar către plopi sihaștri,
Balade înghețate, pe naiuri gri, de fum.

Visez la câte-o iarnă învârtăjită-n ceruri,
Alunecând pe ape și peste cerbii muți,
Să îi prefacă-n steiuri sub mângâieri de geruri,
Ca-n umbre-ncremenite vechi paloșe s-ascuți...

Visez la iarna-n care văzduhul vânat cerne
Furioare lungi de ceață-mpietite peste văi;
Și-atunci de vărs paharul cu vinul din taverne,
Mă-mbăt ...visând azurul adânc din ochii tăi!

VASILE VAJOGA

55 de ani de învățământ german la Reghin

(IV)

Deja la graniță, la Oradea, sunt adunați în lagăre și înrolați în detașamente de muncă. Scăpați de aici sunt iarăși internați în lagăre din localitățile de baștină și puși la muncă. Iată ce notează preotul evanghelic Rudolf Hartmann: "În seara zilei de 7 iulie am sosit în gara de la Reghin, unde am fost deja așteptați de paza lagărului...lagărul a fost amenajat într-o școală la marginea orașului (azi Gimnaziul "Virgil Onițiu"), unde am stat până la data de 17 august....În acest lagăr, au fost aduși și foștii internați în lagărele din Târgu-Jiu și Turnu-Măgurele, cca 700 de oameni. Conducerea lagărului era formată dintr-un polițist român și patru tineri evrei. Aceștia din urmă au confiscat puținele alimente și tot ce credeau că ar fi de folosință. Un sprijin valoros l-am avut în dr. Horvath Laszlo, preot reformat din Magyar-Regen..." Același autor mai amintește, cu multă prețuire și respect, de preotul greco-catolic Arion Popa, care a salvat potirele sacre ale bisericii evanghelice din fața soldaților ruși, și care le-a predat pe toate nevătămate, aflându-se în lada breslașilor pielari ce data din anul 1850. Lagărul s-a desființat, dar sașii din Reghin și împrejurimi rățăceau pe drumuri, casele lor fiind ocupate de coloniști români.

Prima grijă, în această situație dezastruoasă, era grija pentru copii, implicit pentru școlarizarea lor. În data de 2 septembrie, se întrunește Consiliul Bisericesc Evanghelic și hotărăște instalarea unui internat în casa parohială, pentru 77 de copii germani din împrejurimi. Preotul Rudolf Hartmann este însărcinat să înceapă procesul educativ, care se va desfășura, la început, tot în casa parohială. Copiii se îngheșuiau în două încăperi, unde dormeau, mâncau și învățau. Alimentația era foarte slabă și neîndestulătoare. Se bucurau însă de o delicată: struguri, din via bisericii, cu mămăligă. Situația s-a îmbunătățit puțin, după mutarea internatului în clădirea fostei școli de băieți de lângă casă parohială, în două încăperi cu paturi supraetajate.

În clădirea Gimnaziului Evanghelic se instalase liceul român "Petru Maior", iar în clădirea școlii de fete școala maghiară. Aici trebuie subliniat: în România de după război, școlile germane și limba germană n-au fost interzise, spre deosebire de celelalte țări est-europene, devenite comuniste. În anul școlar 1946/47, revine învățătoria Frieda Möckesch din lagărul de la Târgu Jiu (care a funcționat și înaintea războiului) la această școală, sprijinită, ca suplitoare, de Elsa Kloos. După un timp, i se permite Friedei Möckesch instalarea într-o sală de clasă din clădirea fostei școli de fete, cu copii de ciclul I. Copiii mai vârstnici frecventau, cu precădere,

școala maghiară. Preoții evanghelici și doi-trei învățători trec la organizarea învățământului în limba germană la Teaca, Dedrad și mai ales la Batos, unde se instalează chiar și ciclul II. Școlile funcționau în case particulare, deoarece clădirile școlilor germane erau ocupate de copiii noilor veniți. Un merit deosebit în această organizare revine profesorului Karl Thumes. Acești oameni destoinici n-au fost plătiți pentru munca lor, dată fiind penuria generală în care se trăia. Populația săsească se îngrijea, după puteri, de dascălii "ei".

Prin reforma învățământului din 1948, aceste școli devin școli de stat, iar cadrele didactice devin salariați de stat. Conținutul manualelor va fi dominat - ca în toate școlile - de propagarea ideilor comuniste și de educarea copiilor în acest spirit. Era nevoie de mare iscusință, din partea dascălilor, pentru a-i feri pe copii de o totală îndoctrinare comunistă. În urma demersurilor insistente, Karl Thumes reușește să instaleze la Reghin, în anul 1955, ciclul II pentru toți copiii germani din oraș și împrejurimi. La început, școala a funcționat în vila Farkas, azi Muzeul Etnografic, pentru ca în 1958 să ocupe clădirea Dr. Lurtz din Obere Mühlgasse, azi Rândunelelor nr.5. Corpul cadrelor didactice este completat cu cadre tinere, provenite din prima generație pregătită în comunism: Elfriede Wellmann (Thumes), Katharina Klein

(Ganesch), Erika Schulerus, Otto Hartmann, Ilse Wellmann, Martin Ganesch. Cel din urmă are și ore de matematică și fizică la liceul „Petru Maior”, și va funcționa, după 1964, la această școală. Profesorul Martin Ganesch are preocupări multiple - în buna tradiție a școlii germane: întocmește o culegere de probleme de matematică superioară (numirea sa la

catedra de matematică și fizică a Institutului Pedagogic din Târgu-Mureș eșuează din cauza refuzului său de a deveni membru al Partidului Comunist), publică lucrări istorice privind Ținutul Secașelor, întocmește o colecție bogată de mineralogie și una de numismatică. →

Foto: Reghin, Piața centrală (sus), port săsesc (jos)

După multe demersuri la București, neobositul Karl Thumes reușește în 1956 înființarea și instalarea grădiniței germane tot în clădirea de pe Rândunelelor nr. 5, cu educatoarea Irmitraut Urban (Bitto). "Traute-Tante" va învăța zeci de mici români și maghiari primele cuvinte nemțești. În anul 1964, Liceul "Petru Maior" se mută în noul sediu din Iernuțeni, făcând loc unei noi școli românești, Școala generală nr. 5. În strădania de formare a națiunii comuniste unice, sunt aduse acolo clase maghiare și se alipește școala germană. Cu această dată, a luat sfârșit existența seculară a Școlii Germane din Reghin. Va rămâne în viață doar o "Secție germană", cu predarea unor obiecte de învățământ în limba germană, secție care va fi mereu suspectată și mereu periclitată în existența ei. Va exista de acum încolo numai un învățământ parțial în limba germană.

Tot mai multe familii germane iau, în cadrul acțiunilor de reîntregire a familiilor, drumul Germaniei. Statul român comunist face din această acțiune, de fapt umanitară, o afacere. Își vinde cetățenii de etnie germană nu "pentru un pumn de dolari" (ca să folosim titlul unui film western), ci pentru mărci germane. Erwin Wickert, fost ambasador al Republicii Federale Germane la București, prezintă în memoriile sale „lista cu preturi”: Categoria A: 1800 DM pentru un cetățean obișnuit; Categoria B1: 5500 DM pentru un student; Categoria B2: 7000 DM pentru un student în ultimii doi ani de studiu; Categoria C: 11.000 DM pentru un cetățean cu studii superioare terminate; Categoria D: 2900 DM pentru un muncitor calificat sau tehnician. Aceste date sunt confirmate de dr. Heinz-Günter Hüsche, care a făcut "târguială" la București și era cel responsabil cu traficul banilor. Cu această temă se ocupă și scenarista și regizoarea română Gianina Cărbunariu, în recenta ei piesă de teatru "Sold out". Menținerea claselor la numărul cerut de 15 elevi devine tot mai dificilă. Printr-un ordin - ținut secret - era interzis accesul copiilor de altă etnie în clasele germane. Funcționarea lor pe mai departe se datorează inimosului profesor Ovidiu Cotta, directorul școlii. El se mulțumea, pentru dovedirea originii germane, fără mari investigații, cu prezentarea unui certificat de naștere al unui etnic german. Cu cât era mai vechi, cu atât era mai bun.

Pentru a scăpa de "binefacerile" comunismului naționalist român, emigrau și cadrele didactice. Până la sfârșitul anului 1981, aceștia puteau preda la clasă până la plecarea lor. De la această dată se iau măsuri drastice, făcându-se presiuni mari asupra intelectualilor germani, îndeosebi asupra cadrelor didactice hotărâte să emigreze. La Reghin, într-o înscenare grotescă, sunt târate patru familii de profesori (soț și soție) și o educatoare în fața unei comisii, pentru

desfacerea contractului de muncă, fiind calificați drept „paraziți ai societății”, acuză ce ducea, după lege, la pedeapsă cu închisoarea. Niciunul n-a cedat acestor presiuni. Începe un timp de nesiguranță, mereu în atenția Securității, cu încercări diverse de supraviețuire. În acest timp, parcă le-a crescut „prețul”. După un an și jumătate li se oferă pașapoartele, cu condiția achitării unei „taxe de școlarizare” de 50.000 de mărci germane de persoană, știindu-se că posedarea de valută se pedepsește în mod sever. Această măsură duce în Germania la proteste puternice. Guvernul comunist se vede constrâns să renunțe la aceste „daruri”. După doi ani, dascălii pot, în sfârșit, părăsi România, nu însă înainte de a se prezenta la Ministerul Învățământului pentru anularea diplomelor - taxa 200 lei, taxă mică în comparație cu alte taxe și sume cerute, ca șpagă, de structurile securist-mafiote. Să recapitulăm: batjocoriți, jefuiți și apoi vânduți! În anul 1983, are loc festivitatea

amintită, greșit datată. Încercarea de a pune Școala Generală nr. 5 în tradiția seculară a învățământului german din Reghin, fără să fie amintită etnia care a construit, a întreținut și a generat aceste tradiții, a fost o farsă.

Prăbușirea comunismului în țările est-europene are în România unele particularități: o societate civilă slabă, o revoluție "neterminată" (Anneli Ute Gabanyi), cu sute de morți și răniți, dar fără făptașii acestor crime. În învățământ nu se face o triere a cadrelor, astfel ajung destoinicii susținători și propovăduitori ai comunismului - acum buimăciți și dezorientați -, foștii oameni direct răspunzători de îndoctinarea elevilor, să-i învețe pe copii „democrația”. Până în prezent, învățământul românesc încă nu a găsit o linie de orientare în conținut și structură. Școlile se golesc de elevii etnici germani. Elevii și profesorii pleacă, în marea lor majoritate, în țara mamă. Locul lor îl iau alte etnii, cei care speră că prin însușirea limbii germane vor avea în viitor o șansă mai mare în calificare și șanse mai mari pe piața muncii europene și internaționale.

Se transmit imagini ale copiilor din orfeline și casele de copii ceaușiste care îngrozesc lumea vestică. Încep mari acțiuni de ajutorare pentru România pauperizată, unde sunt implicați și mulți foști cetățeni români. Astfel de ajutoare ajung și la Școala generală nr.5, fapt care va duce la un parteneriat cu Kanonikus-Kir-Realschule din Mainz (Germania). Prin vizite, copiii români vin în contact cu viața prosperă a unei țări libere și democratice. Cadrele didactice primesc primele impresii despre funcționarea unei școli bazată pe autodeterminare și inițiativă proprie în conținutul ei democratic. →

Foto: Biserica evanghelică, Reghin

Primii care au prilejul să ajungă în vest sunt elevii claselor germane. Sunt invitații localității Zell am See din Austria, unde, după război, s-au stabilit câteva familii de sași.

În anul 1994, școala primește numele marelui savant român Augustin Maior, fost elev al școlilor germane din orașul său natal. Numele oficial: Gimnaziul de Stat „Augustin Maior”. La festivitatea "botezului" școlii, este evocată în mod patetic tradiția seculară: "Un asemenea moment de aleasă și înălțătoare bucurie a sufletelor a însemnat ziua de 21 martie 1994, pentru elevii și dascălii fostei Școli Generale nr. 5, școala cu o vechime de peste 500 de ani..." (prof. Zoe Pârâianu). "Participăm, astăzi, la un fericit eveniment, Școlii Generale nr. 5 din Reghin acordându-i-se numele Gimnaziul de Stat "Augustin Maior". Se împlinește, astfel, o inspirată și îndreptățită inițiativă, care onorează deopotrivă venerabila instituție de învățământ și pe cel mai de seamă om de știință născut pe aceste meleaguri și care i-a fost elev..." (Grigore Ploșteanu). Aceste sunt citate din articole apărute în *Gazeta Reghinului* nr.5 mai 1994. Nici acum nu se explica legitimarea pretenției de a pune școala română adică Școala Generală nr.5, în tradiția Gimnaziului Evanghelic German și a școlilor germane din Reghin. Frecventarea acestei școli, acestor școli, de către elevi români nu poate constitui un factor explicativ. Secția germană ar avea această legitimare, vehiculând secția română și secția maghiară, dar, devenind parte componentă a Școlii Generale nr. 5 nu mai e în stare să pună accentele și amprente hotărâtoare în spiritul acestei tradiții. Istoricul reghinean Ioan I. Costea arăta, în lucrarea sa *Școlile Reghinului*, că Școala generală nr. 5 a fost înființată în septembrie 1964, așa cum o cunosc și au trăit-o generații de reghineni. Continuarea tradiției unei școli nu se poate legitima numai prin ocuparea clădirilor școlii respective.

Dreptate târzie: în decembrie 2004, ca urmare a unei decizii judecătorești, biserica evanghelică - implicit comunitatea săsească - obține retrocedarea clădirilor de pe str. Călărașilor și de pe str. Școlii. Primăria orașului Reghin va închiria aceste clădiri, pentru a garanta pe mai departe funcționarea procesului de învățământ în centrul orașului. Toate clasele cu limba de predare germană s-au mutat în clădirea de pe str. Călărașilor. Numărul elevilor care frecventează aceste clase este destul de mare, în schimb, numărul copiilor de origine germană este foarte redus. Și mai redus (aproape inexistent) este numărul celor cu limba germană ca limbă maternă. În final, o apreciere a istoricului român Vasile Ciobanu: „Sașii nu ies din istorie, cum s-a afirmat în urmă cu câțiva ani, ei sunt doar aproape de sfârșitul existenței lor ca etnie distinctă în Transilvania, dar urmele existenței lor în istorie, ale rolului lor pe aceste meleaguri, nu se vor șterge cu ușurință și vor trebui păstrate, ca toate celelalte mărturii istorice, pentru că odată intrați în istorie, pentru o durată atât de lungă, ei nu mai pot fi ignorați fără a leza adevărul, a cărui căutare permanentă a fost și va rămâne întotdeauna misiunea istoricului”.

HANS GANESCH

BAT CLOPOTELE TAINIC ÎN ARDEAL

Bat clopotele tainic în Ardeal,
Pe crengi lumina plouă înserare,
Fug norii pe sub cer, spre depărtare,
Bat clopotele tainic în Ardeal.

Coboară soare roșu peste deal,
Un vuiet grav din Oașa se aude,
Și altul la Nicula îi răspunde,
Bat clopotele tainic în Ardeal.

Se unduie pădurea val cu val
Pe dealuri valuri clătînându-și ramuri,
Din schituri risipite pe drumeaguri
Bat clopotele tainic în Ardeal.

Din Făgăraș în cântec de caval,
De la Râmeți din suflet de lumină,
Mai sus de Rohia cântarea se anină:
Bat clopotele tainic în Ardeal.

Cu vechi răsunet de adânc metal,
Din Apuseni la sfintele izvoare,
Din Râul Negru pân' la Satu Mare,
Bat clopotele tainic în Ardeal.

Miroase Țara a tămâi și ceară,
Miroase Țara a Ortodoxie,
Credința veche, tânără și vie,
Îi cântă Țării taină milenară.

Și-n noaptea ce se lasă dintre stele,
Privind din vale culmea unui deal,
Ascult în taină clopote-n Ardeal,
Cântând dureri și visurile mele.

MIHAI ANDREI ALDEA

(n. 1973), teolog (Parohia „Cuv. Daniil Sihastru” din București), etnolog (doctorand în folcloristică la Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei Române, cu lucrarea „Predestinare și liber-arbitru în basmul fantastic românesc”), scriitor (versuri *Zboruri*, 2005, *Zbor prin vâltoarea vremilor*, 2007, volumul de proză „Cei trei și Pădurea cea Mare”, 2008, primul din proiectata trilogie „Drumul spre Voia”, numeroase articole și studii etno-istorice, între care „Tipologia călătoriei inițiatice în basmul fantastic românesc”). (RL.)

ÎNCERCĂRI DE STRĂPUNGERE A TĂCERII GÂNDULUI (VI)

L-a potrivit după ceasul său de la mână și minutarele aurite s-au pornit imediat cu ușorul zvâcnet însoțit de tic-tacul mereu același, indiferent de mecanismul care-l produce, de unde și impresia mea că e sunetul timpului însuși.

Despre întâmplările de la New York, am vorbit în două-trei rânduri, lăsându-i exclusiv lui inițiativa abordării subiectului, după buna învățătură pe care mi-a dat-o mama, adversară convinsă a „ispitirii”, cuvânt cu sensul vechi popular „descoasere”, „tragere de limbă”. Ceea ce e de spus, credea ea, va fi spus, iar ceea ce e de tăcut, așa va rămâne, căci presiunea inhibă sau duce la deformare.

Fuseseră foarte solicitanți cei aproape doi ani newyorkezi, cu o problematică diversă și complicată de factorul uman. În legătură cu acesta, experiența de la Los Angeles îl pregătise: diaspora românească era extrem de divizată, mâncată de invidii grotești și resentimente greu de imaginat. „Îmblânzirea” ei, crearea unei minime platforme de comunicare ca punct de pornire pentru activități comune și cooperarea cu cei din țară și cu oficialitățile ei s-au dovedit țeluri greu de atins, însă nu imposibile, credea Liviu. Cu multă diplomatie și înțelegere umană, la care se adăugase prestigiul personal academic și neangajarea politică de după 89, reușise destul de multe și, cred eu, într-o zonă mai curând neutră, a celor ce își făcuseră un rost în țara de adopție și preferaseră să se păstreze în izolare, nemulțumiți de atmosfera încărcată și combativă exclusiv „anti” ce domnea între numeroșii aspiranți la recunoașterea lor ca lideri. Îmi era limpede că se implicase total în misiunea în care credea, aceea de a aduna laolaltă pe cei din neamul nostru (expresia îi aparține, mi-o amintesc bine, fiindcă o receptasem cu un mic șoc de uimire: „neam” e un cuvânt popular arhaic, neobișnuit în

limbajul său, și avea tocmai din această cauză o conotație solemnă care spunea multe despre intima asumare a proiectului). M-a uimit întrucâtva stăruința binevoitoare cu care se străduise să recupereze artiști plecați cu ani buni înainte de 89, eșuați în joburi precare, viețuind la limita sărăciei lucii, conștienți și ei (nemărturisit) de ratarea definitivă a carierei lor. Păstraseră numai năravurile nu tocmai laudabile ale invidiei și bârfei ce se regăsesc adesea în grupurile de artiști: se acriseră într-atât, încât mențineau legătura spre a se putea bucura de nereușitele și necazurile tovarășilor lor întru eșec. Liviu avea o privire ageră, poate mai curând amuzată decât necruțătoare, în observarea acestor meschine mizerii și ascultam cu sentimente amestecate relatările sale despre lumea acestor semiepave. Pe unii dintre ei îi cunoșteam, le știam istoria rămănerii în SUA, a cărei motivație nu avea nimic comun nici cu opoziția politică la regim, nici măcar cu bunăstarea. Fuseseră nemulțumiți fie de postul ocupat (cazul unui pictor ce aspirase la un post la „Andreescu” sau măcar la Liceul de Arte Plastice, dar nu obținuse decât unul la școala populară de artă), fie de perspectiva mai dificilă, obstrucționată de factori extraartistici, a unei afirmări fulminante în domeniu, credeau ei. Erau bieți fluturi atrași irezistibil de o flacără ce le arse aripile. Nu cântăriseră dificultățile reale, nici puterea lor de a le înfrunta. Severitatea cu care îi judecam se

întemeia parțial pe iresponsabilitatea cu care unii dintre ei își antrenaseră familiile în aventura lor (cunoșteam opoziția disperată a unei copilandre, elevă de liceu, la smulgerea ei din mediul cunoscut, în care se simțea bine și în siguranță; fusese în cele din urmă obligată să-și însoțească mama, cu totul robită iubirii ei pentru un soț nu tocmai interesat de familia lui); pe de altă parte, știam și că avuseseră acasă o cale de împlinire a vocației. Credea Liviu cu adevărat că un fost promițător tânăr regizor, devenit gigolo pentru femeii relativ bogate de vârsta a treia, mai are ceva de spus în cinematografie?! Mă îndoiesc. Cu toate ale lor, bune și mai puțin bune, toți erau „din neamul lui” (expresia figurase de altfel într-un fel de întrebare la o remarcă rece a mea cu privire la darul cu totul nemeritat pe care li l-a făcut, oferindu-le un loc de frecventat și o ambianță unde să fie ceea ce fuseseră cândva, oameni de cultură. „Nu simți nevoia de a-i aduna pe toți cei din neamul tău risipiți în lume?”, – a sunat întrebarea, din al cărui ton am înțeles că el însuși o resimțea imperios).

Pe măsură ce îmi povestea despre lumea românească pe care o cunoscuse – în interes de serviciu, ca să spun așa – îmi devenea tot mai limpede faptul că misiunea sa la New York îi prilejuise, cu prețul a multor osteneți, numeroase satisfacții și un sentiment de împlinire. În aceeași măsură însă părăsirea postului apărea tot mai enigmatică. Ce anume îl făcuse să revină în țară? Și asta în ce moment?! Tocmai după ce, după multă alergătură, găsise un sediu al centrului așezat într-un loc potrivit, încheiase mobilarea lui – de care era vizibil nu doar mulțumit, ci și mândru, fiindcă mi-a vorbit îndelung de unele detalii de rafinament pe care le reușise!

Dezlegarea enigmei avea un nume și, poate mai ales, o veche istorie din anii studenției: era vorba de fostul nostru coleg de an – și de grupă al lui Liviu – Aurel Dragoș Munteanu, pe atunci ambasador al României la Washington, după

doi ani de succes fulminant în calitate de ambasador la ONU, timp în care României îi revenise postul de președinte al Consiliului de Securitate. Pe durata mandatului său, avusese loc invazia irakiană în Kuweit și SUA avea nevoie urgentă de o rezoluție a Consiliului de Securitate, care să legitimeze o intervenție militară, fiindcă – după cum observa cu sarcasm un ziarist – mica țară arabă nu producea morcovi (situație în care soarta ei ar fi fost deplânsă în treacăt), ci petrol, mult petrol, așa încât principiile dreptului internațional deveniseră sacrosancte pe malurile Potomacului. Aurel Dragoș Munteanu se dovedise abil și foarte eficient, obținând într-un timp record și în unanimitate rezoluția în forma dorită de SUA. Curios mi s-a părut – și nu numai mie – că în ciuda acestui imens serviciu făcut în cele din urmă, de România, Statelor Unite, acestea au continuat să strâmbe din nas la acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate, un mizilic pentru marea putere și de care se bucurau sumedenie de țări cu pete multe și grele, după principiile invocate ca sacrosancte și inviolabile de Washington. Acordarea acestui mizilic – a cărui valoare e de altfel pur simbolică, cu minimă relevanță economică – în condiții meschine (doar pentru un an, cu posibilitatea reînnoirii) ceva mai târziu, pe vremea când A.D.Munteanu era ambasador la Washington, e trecută în panegiricele pe care le-am citit pe internet în dreptul realizărilor extraordinare în beneficiul țării ale fostului ambasador. Să spun că sunt reticentă cu privire la acțiunile „nobil patriotice” ale fostului meu coleg de an e un eufemism; n-am crezut și nu voi crede vreodată că mobilul adevărat al acțiunilor lui are ceva în comun cu vreun principiu. Dizidența lui de ultimă oră ca și subiectul intervențiilor sale împotriva regimului la posturile străine îmi stârniseră o admirație îngreșoasă pentru flerul și abilitatea lui de a se urca în barca sigur câștigătoare după ce vâlsise și storsese tot ce se poate în cea care se îneca.

Poate că ar trebui să mă întorc înapoi în anii studenției, pentru a contura chipul acestui fost coleg setos de afirmare a superiorității sale, a puterii sale asupra altora, fiindcă asta era cheia adevărată a personalității lui. Se scălda cu deliciu în etalarea superiorității sale, imun la ridicolul căruia i se expunea eventual. Într-un an cu destule studențe foarte bune și cu o stea ca Ioana, Aurel făcea paradă de superioritatea intelectuală masculină ce implica, evident și explicit, disprețul binevoitor pentru slabele puteri în domeniu ale femeilor. Se și socotea un seducător de succes, iar eventualele eșecuri le atribuia absenței feminității insei alese ca obiect al experimentului, pe care o prăvălea de îndată în zona mult mai vrednică de dispreț, a acelora care au scăderea originară a tagmei – inferioritatea intelectuală – fără să aibă măcar atuul ei, înduioșătoarea feminitate. Înfațișarea lui era însă într-un bizar dezacord cu atât de lăudată virilitate. Cu un ten superb de fetișcană, neatins de umbra vreunor tuleie, cu bărbia crestată cu rotunjimi netede, cu părul castaniu buclat, chipul său avea ceva de efeb. La trei-patru ani, trebuie să fi fost un copil adorabil, dintre aceia despre care nu poți spune cu certitudine dacă e băiat sau fată. Crescând, trupul său parcă se deșirase și rămăsese oarecum nehotărât între forma feminină și cea masculină. Când l-am revăzut la destui ani de la terminarea facultății, l-am găsit neschimbat în esența sa incertă: se îngrășase, nu excesiv, timpul îi asprise tenul și-i relaxase mușchii feței, rămase tot cu un ce feminin pronunțat. Inutil să adaug că aerul de superioritate binevoitoare, privirea de la o înălțime, astrală acum, nu lipseau. Parcă pentru a le sublinia, se lăsa ușor pe spate, ca spre o imaginară spetează de fotoliu, măbind distanța de unde venea privirea ce mă cuprindea și pe mine, dar nu numai: eram prea mică și neînsemnată pentru a i-o putea fixa. Întâlnirea, absolut întâmplătoare, la care mă refer, a avut loc la cofetăria de la parterul clădirii unde-și avea sediul

redacția „Tribunei” și era frecventată pe atunci mai cu seamă de literați consacrați sau aspiranți și habar nu am ce anume mi-a purtat pașii într-acolo în acea zi de vară; n-am regretat niciodată și am păstrat-o vie în memorie pentru spectacolul de gală pe care mi l-a oferit fostul meu coleg de an, aflat pe atunci pe un foarte înalt scaun în publicistica literară, director, cred, al „Luceafărului”. Nu știu ce anume îl adusese în Clujul studenției, dar am vaga impresie – poate răutăcioasă – că venise anume pentru a-și etala reușita și a strivi sub strălucirea ei elita publicisticii literare clujene, unde nu pătrunsese, și – nu exclud – pe foștii colegi de an cu repartiții academice în Cluj, în vreme ce el însuși nu obținuse decât una la Oradea. Dacă așa a fost, n-a prea avut parte de noroc, fiindcă niciunul dintre cei vizați nu era în Cluj: redacțiile „Tribunei” și „Stelei” erau pustii, doar cu câte un redactor de sacrificiu, și la fel stăteau lucrurile și în lumea academică, cel puțin în privința foștilor colegi de grupă care-l eclipsaseră și al căror prestigiu intelectual fusese recunoscut unanim în an. A trebuit să se mulțumească să-și rotească coada de păun în fața unor neînsemnați, un fost coleg de an, prozator talentat (nu de mare anvergură), care după un stagiu în învățământul rural tocmai în Dobrogea, reușise să ajungă la „Tribuna” – era în tovărășia lui la cafenea – și eu însămi, care retrogradasem, așa-zicând, fiindcă după desființarea IP3-ului clujean (unde primisem repartiție ministerială la absolvire), intrasem în învățământul preuniversitar, eram profesoară și nici măcar la vreun liceu cu renume, ci la unul industrial. Aflând această ultimă noutate, Aurel s-a interesat plin de solitudine ce anume predau eu la acel liceu (!!!), fiindcă pe cei doi copii ai săi intenționa să-i îndrume spre o meserie tehnică, cele umaniste neavând perspective.

ELENA NEAGOE

vipie
blocaj în trafic
claxoane coxate
de rânzezeala asfaltului
nici chiar agentul 006 nu mai are
putere
să dirijeze mersurile pietonului
își șterge transpirația cu o linie
de pe marcajul proaspăt vopsit

un autobuz decapotabil peregrin
își caută un loc de parcare umbrit
de fluieratul agentului 06
ce-și face apariția călare pe
bicicleta
cu cauciucurile vopsite în alb
la trecerea de pietoni marcată

operațiunea „bani pentru buget”
este în plină desfășurare
agentul 6 scrie scârbavnic un
proces verbal
pietonului unic
care se deplasa
în traversarea străzii nezebrate

inspirat de presiunea coloanei de
mercur
agentul 66 amendează pe șoferul
decapotabilei
trezind invidia agentului 666
coborât din singura mașină cu
girofar moțând
ce stârnea praful și privirile
curioase
ale șoferului ghinionist
pieton
cu numere
pare pe degetul mare
ridicat către un Dumnezeu.

monoclul și semințele

căldură mare mon cher
la tarabele din piața centrală
doar o găscă ține ritmul
cu manea să moară tata
a doua oară

la umbra nepăsării trec gradații
iar coana mare
de la taraba cu pepeni puși pe piept
dă să le zică ceva
dar apare unul cu rang
la gât cu lanțul gros de câine
și tace

se aude un lătrat de javră
după un geam întredeschis

dintr-o limuzină albă
o mână păroasă cu ceas aurit
și ochelari cu rame sclipind
aruncă fluent coji de semințe
printre dinții de viplă

se duce și ziua sub tarabă
să vadă unde s-a pierdut
o lume demnă dintr-un alt timp
cu ceas de buzunar
și monoclul șic.

sunt în poem

astăzi mi-am împachetat ultimul
deceniu
într-o pungă biodegradabilă
cămăși la cămăși
reamintiri la amintiri
raftul meu la raftul ei
și am predat cheia la chioșcul
pentru deșuri
așa cum am fost sfătuit
la ultima oară în când am fost
suportat
de scaun
mai presus de tichetul valoric
nu mai era nimic
întrun schimb asumat
fumul de țigară îmi dușmănea ochii
cu o voce baritonă
determinată
de prăbușirea unui domino
înainte de a fi clădit
peste mine
dezorientat îmi sprijineam mâna
de o femeie imaginară
deschizându-mi poarta
cu cheia-i găsită
în raftul stingher.

ultimul impact

seară
o alta desigur
singură ca și mine
a plecat și tehnoredactorul la
revista bravo
lui îi e bine
mi-a mulțumit
pentru tot ce a învățat
la editura impact
parcă nu mai sunt singur
recunoștința lui a deschis
calculatorul
și scriu
poate nu o să citească nimeni acest
gând

Debut în volum cu „Trăgând înapoi o noapte” (poezie și tablete, Editura CuArt, Slatina, 2008). În anul 2009, la Editura „Bibliotheca” din Târgoviște, publică volumul de poezie „Polen de gând albastru” și volumul de proză scurtă „Plouă în hohote”, volume reeditate în anul 2010.

Publică în anul 2010, în Antologia poetică (tradus în albaneză) „Insomnia cuvintelor”, de Baki Ymeri și în Antologia poetică (tradus în lb. rusă) „Târgoviște-Chișinău-Sankt Petersburg”.

În anul 2010, publică volumul trilingv (română-franceză-engleză) – „Secunda celestă”, la editura Nemesis din Canada, volum însoțit de CD. Tot la editura NEMESIS – Canada, apare, în curând, volumul bilingv (română-engleză) „Salvat de un mugur” și volumul trilingv (română-franceză-engleză) „Fluier de anotimp”.

Este membru al Societății Scriitorilor Târgovișteni și membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

curând se face din nou seară
și noaptea mă chinuie
așa cum făcea un vecin al meu
cu propriul câine
până la mușcat
remușcarea

așa îmi spunea mereu un prieten
când îi scriam ce pustiu e sufletul
meu
terfelit de reproșurile femeii iubite
în pas cadențat din vechea gardă
tuna
începe să plouă că poate nu-mi
ajungeau
fulgerele cu bip
și vântul parcă mă bate
pe umăr
arunc un rucsac și sting lumina din
redacție
scriu ultimul
impact.

VALI NIȚU

AMARNICA MEA BUCURIE. TRATAT DE SINGURĂTATE

(I)

Motto:

„Fiecare e singur în naștere, în iubire și-n moarte”

Iannis Ritsos

Ani la rând m-am plâns de singurătate. O stare continuă care m-a asuprit toată viața.

Astăzi, am simțit că trebuie s-o consider o șansă unică și s-o salut ca pe-o cunoștință veche. Așadar:

Te salut, singurătate, amarnica mea bucurie!

Degeaba m-am văicărit în dreapta și-n stânga blamând-o și socotind-o, una din cele mai mari rele ale omului. Am urât-o și mi-a fost frică de ea. Deși îi știam toate tainele, îmi devenise ostilă.

N-o puteam suferi. Dintotdeauna m-am răfuit cu anxietatea. De când mă știu mi-a fost frică să rămân singură-n casă ori să merg noaptea pe stradă, să deschid o fereastră, o ușă, o poartă necunoscută, să fac lucruri pe care alții le săvârșeau în chipul cel mai firesc.

Văzând într-o seară emisiunea „Nocturne” – al cărei redactor este Marina Constantinescu, pe TVR Cultural, avându-i ca invitați pe actorii: Alexandru Repan, Mircea Diaconu, Anda Caropol care și-au amintit de marii monștri sacri Dan Micu, George Constantin, Dorin Varga, Gina Patrichi – de la Teatrul C.I. Notarra din București, am înțeles abia acum, când pășesc cu sfială în al șaselea deceniu al existenței mele pământeste, așadar, după cinci decenii și jumătate de când am conștientizat ce înseamnă să fii singur, încuiat în casă de părinți până vin ei de la serviciu – am înțeles – zic – că singurătatea cu care m-a onorat și m-a binecuvântat Dumnezeu, a fost pentru mine o șansă extraordinară, cea mai mare și mai roditoare. Care a rodit fructe de har și mi-a oferit prilejul de a mă instrui, de a vedea spectacolele, filmele dorite, asculta muzică adevărată – sau ceea ce înțeleg eu prin muzică adevărată – de a citi cărțile cele mai interesante, fără ca vreo persoană să mă oprească sau să mă disturbe de la aceste activități pe care eu le consider vitale. Și care m-au edificat ca om și ca spirit.

Avuțiile adunate în singurătatea camerei mele nu cunosc astăzi limite și n-au preț decât în ochii și inima mea.

Nu fac aici o *pledoarie pro domo*. Îmi trăiesc doar **starea vocațională**. Doar cine a trăit-o deplin ani de-a rândul, poate înțelege acest cântec sublim îngânat de mâinile copiilor surdo-muți, în noaptea spirituală în care ne ducem existența.

E greu, e urât, e neproductiv să-ți petreci vacanțele, sfârșiturile de săptămână singur, zilele și nopțile în care nu-ți auzi decât bocănitul propriilor pași și ecoul patetic al propriilor gânduri și voci interioare.

Dacă n-aș fi avut la dispoziție cultura și arta, ca doi cavaleri în zale de-o parte și de cealaltă, aș fi ajuns, desigur, la alienare.

Dar cultura, cartea, filmul, teatrul, muzica, baletul, pictura, sculptura, toate celelalte arte vizuale mi-au fost martori complici la toate lucrările, cuvintele și gândurile mele. Lor le datorez înălțarea mea spirituală,

ele au fost scara îngerilor pe care am urcat și eu de atâtea ori, am mai și coborât, tot de atâtea ori pentru că nu există înălțare fără coborâre, nu poți rămâne în vârf de munte, câte urcușuri, tot atâtea văi și prăpăstii. Important e să te ridici și s-o pornești iar. Ni s-a dat destinul lui Sisif care-și cărașește povara la nesfârșit. Am stat și pe loc să-mi trag răsuflarea și

iar am pornit pe drumul meu neabătut. De altfel, ființele care, pentru foarte scurt timp au poposit pe teritoriul inimii mele, neînțelegând acest lucru, și-au luat picioarele la spinare și s-au depărtat iute, mâncând pământul, atrași, orbiți, ispitiți de strălucitoarele artificii care se consumă la fel de repede precum pasiunile. Într-un fel, și în toate felurile, le sunt recunoscătoare, fiindcă m-au ajutat să merg mai departe, în drumul meu. Lăsându-mă slobodă. Întorcându-mi spatele. Iar eu am pornit din nou, exact de la kilometrul la care ajunsesem, chiar dacă pierdusem ireversibil ceva vreme. Cel puțin îmi rămăsese orgoliul de a spune: cine nu e alături de mine, nu mă merită.

Fiecăruia i-am cântat, la timp potrivit, un cântec de lebedă: După fiecare din voi iubiți seniori ai trădării am vântuit mori de lacrimi retragerea voastră ascunsă însemnând pentru mine smulgere de aripă. Fără minciunile voastre gingașe n-aș fi înflorit orhidee. De la voi știu uimirea de sine și cât valorează așteptatu-ntră stații în duminica unei speranțe. Întotdeauna, înainte de a fi putut să-mi dezvălui desenul secret al ființei auzeam deslușit un cântec de lebedă. Dragii mei prinți ignoranți de pretutindeni, dac-ați putea ghici cât de frumoasă mă-nalț pasăre din cenușă atunci când grăbiți vă-ntoarceți cu spatele, mi-ați rămâne supuși precum cocoșatul din turn iubitei lui Esmeralde...

Consider lectura un act intim, la fel ca dormitul, mâncatul și alte câteva acte strict fiziologice. Că astăzi, cei mai mulți consideră exhibiționismul o stare naturală, e treaba lor. Până și animalele se retrag să-și împlinescă poftele, ori de care ar fi ele.

Doar în intimitate poți să simți atingerea cuvintelor, pătrunzându-ți pe la încheieturile sufletului cu inima.

Doar în singurătate poți viziona un spectacol, astfel încât să-i simți până și tăcerile, până și emoția din antract, când aștepți febril să se ridice cortina.

Doar în intimitate îți poți auzi celulele vibrând după sunetul muzicii!

Orice prezență devine inoportună. Doar tu și muzica. Doar tu și actorii în feeria care începe, până când te simți learcă de sunete.

CEZARINA ADAMESCU

Vânt de libertate

În vara anului 1955, am plecat la Constanța cu o familie de învățători care intenționau să stea câteva zile pe litoral și să doarmă la bunicii noștri. Eram destul de mare și părinții mei știau că nu voi fi o povară pentru bunici și însoțitori.

Casa în care locuiau bunicii era pe strada Smârdan, la numărul 5. Din strada care ducea la mare, se intra într-un gang cu trei porți. Familia Georgescu era proprietara clădirilor. Aveau o fiică, Geta, de vârsta mea. În aceeași curte locuia și Mircea, fratele mamei mele. Daniela, verișoara mea era, cu doi ani mai mică decât mine. La început, mergeam toate trei la plajă cu familia Vornicescu, familia cu care am venit de la Vișeu. Țin minte și acum cu câtă grijă coboram treptele destul de abrupte. Apoi mergeam la plajă cu tanti Mioara sau cu doamna Georgescu.

Bunicii se străduiau să îmi facă șederea cât mai plăcută. Într-o seară, mă anunță: „Mergem la operă!”. Știam eu ceva despre operă. Când s-au instalat difuzoare în clădirea liceului, muncitorii au venit și ne-au instalat un difuzor și în camera pe care o ocupam noi. De la difuzorul care transmitea programul Radioului Național am învățat cântece, povești, la difuzor auzeam piese de teatru... Știam eu că la operă se cântă și recunoșteam câteva teme muzicale. Dar o operă adevărată nu puteam vedea decât la Constanța.

Bunicii cumpăraseră bilete în primul rând. Plasatoarea a ezitat să mă lase în sală, dar bunicii i-au promis că, dacă nu stau cuminte, plecăm.

Cum să nu ascult cu multă curiozitate și încântare?! Se juca opereta lui Isaak Dunaievski, intitulată „Vânt de libertate”. În timpul uverturii, m-am apropiat de fosa orchestrei. Îmi amintesc doar de trombon, un instrument de care nu mai văzusem. Bunica mi-a făcut semn să mă așez la locul meu. Am fost cuminte, dar murmuram împreună cu artiștii. Aș fi dansat lângă scenă, dar bunica se încrunta.

Acasă, în timp ce bunica îmi aranja patul, am început să cânt: „Mario, mi-am legat viața mea de a ta, dragul meu...” Bunica mă întreabă: „Numai asta ai reținut?”. Prind curaj și cânt: „În zori, lumea vom străbate./ Cântec drag de libertate./ Zboară pe-ntreg pământul./ Liber să fii ca gândul!”

Cânt din ce în ce mai tare. Și apoi, ceva despre mateloții care spălau puntea vasului. Dar au trecut mulți ani și am uitat.

A doua zi, a venit mama cu Nina. În timp ce așteptam să ni se servească borșul, am început să cânt, încetinel și să mă acompaniez la pianul imaginat pe marginea mesei. Bunica a observat. A vrut să

îmi facă observație, dar mi-a aruncat doar o privire muștrătoare.

- Marioaro, să dai fata să învețe să cânte la pian!

Mă uitam nedumerită. Vorbește serios sau râde pe seama mea.

- E prea mică, mamă. Numai din clasa a doua le primește doamna Moldovan. Să învețe mai întâi să scrie și să citească!

- Eu știu literele! – spun cu hotărâre.

- Nu e suficient. N-ai fost nici la grădiniță.

- Merg la toamnă. Și o să învăț!

- Le cânti colegilor de grădiniță?, întreabă bunica.

- Sigur. Și lor și tuturor celor care vor să le cânt. E foarte frumos să fii cântăreț de operetă! Când voi fi mare, știu ce voi fi!

- Ce vei fi?, mă întreabă mama.

- Cântăreață! De operetă.

- Să mâncăm. Apoi ne așezăm frumos și tu vei da un spectacol.

Am mâncat cea mai bună ciorbă, dar și o prăjitură de care numai bunica făcea. Apoi, am dat un spectacol la care au asistat și vecinii.

***

După mulți ani, cred că în 1989, eram într-un autobuz care ne ducea de la Eforie la Constanța. Lângă noi, un pescar cu undița și o plasă de 1 leu. Plină. Soțul meu, mare amator de pește, intră în vorbă:

- Ați prins ceva?

- Destul.

- Nu vindeți?

- Dacă vreți să veniți cu mine acasă. Trebuie să cântăresc...

- Unde stați?

- Pe strada Smârdan, la numărul 7

Îi fac semn soțului meu. Se apropie.

- Acolo au stat bunicii mei.

- Mergem cu dumneavoastră.

În timp ce pescarul cântărește peștii, mă apropii de gard. Casa în care au locuit bunicii mei mai e acolo. Dar nu mai sunt gardurile. Le-a desființat Geta, după ce

au murit părinții ei. Vara, ea le închiriază turiștilor camere.

Soția pescarului mă vede. Simt că trebuie să-i explic.

- În casa aceea au locuit bunicii mei. Până în 1959, când s-au mutat la Eforie Sud.

- Nu i-am cunoscut. Noi locuim aici numai de zece ani.

Mai întârziem la familia pescarului până când îi povestesc cum am fost eu la operetă. Promit că trec pe la Teatru liric. Să văd măcar clădirea. Pe artiști îi revăd cu ochii minții. „În zori, lumea vom străbate...”

MARIA TIRENESCU

Grafică de Ion Petru Pop, *Dans între cer și piatră* (tehnică mixtă)

Dacă ai ști, Mihai,

Toamna, când copiii revin la școală, cu voie bună și curiozitate, am trecut și eu pragul „Colegiului Național Andrei Șaguna”, aflat în apropierea casei. Îmi amintea de anii de liceu petrecuți la un liceu din apropiere. Eu am venit prin octombrie 1998, în apropierea zilei onomastice a lui Mihai, aveam nevoie de ajutor (pe 31 martie Mihai plecase).

Cu emoție, am intrat în cancelarie, am găsit profesoara de istorie și am pus la cale un concurs între trei grupe de elevi din clasa a X-a, pe teme cunoscute de la clasă, din *Civilizația elenistică*. Elevii, plini de viață, m-au ajutat să reintru în ritmul specific „actului de învățare”, mă simțeam din nou profesor - le-am pus și câteva întrebări, pe teme din „civilizația elenistică”. Așa am aflat că nu poți găsi volumul prea ușor și mi-am dat seama de necesitatea retipăririi lui. L-am reeditat, în anul 2000, la Editura Orientul Latin, Brașov. Începusem să trăiesc din nou.

Apoi am redevenit redactorul care fusesem la Editura Enciclopedică Română (1969-1990).

Am reeditat și editat, în cei 12 ani care au urmat (1998 - 2010), cărți și manuscrise lăsate de Mihai în bibliotecă : *Civilizația elenistică*, Editura enciclopedică română, București, 1974, ediția a II-a, Editura Orientul Latin, Brașov, 2000.

Arta romană în România, Editura Meridiane, Curente și sinteze, 62, București, 2000.

Antichitate și modernitate. Eseuri pragmatice, Editura Orientul Latin, Brașov, 2000.

Eseuri scrise după 1990, când fusese reintegrat la Institutul de Istoria Artei și se simțea din nou un om „liber” în sânul intelectualității. Mîntea lui și-a dat din nou frâu liber, dând la iveală cele mai diverse teme - eseuri publicate în *Revue Roumaine*, în mai multe limbi, în *Noua Revistă Română*, în *Viața Românească*, în al cărei colectiv de redacție zăbovea îndelung pentru schimburi de idei, colocvii atât de necesar minții lui, îi dădea noi impulsuri și speranțe că nu este totul în zadar.

Moiră, mythos, drama, Ed. pentru Literatură Universală, București, 1969, ediția a II-a, Editura Univers, București, 2000.

Morfologia dezastrului, Ed. Orientul Latin, Brașov, 2005.

„Între timp s-a prăbușit o lume al cărei sfârșit credeam că nu-l vom mai apuca nici noi, nici urmașii urmașilor noștri. Ori dacă el s-ar fi produs, ca o minune a hazardului, revenirea la normalitate, la firesc, ar fi fost neapărat instantanee și de la sine înțeleasă. Abia acum ne dăm seama că reconstrucția va fi și mai trudnică decât silnicia și obida dezastrului.”

„Depopularea Greciei [din epoca întunecată] își regăsește echivalentul în depopularea și distrugerea satelor românești, în dezafectarea unor cetăți, în distrugerea centrelor istorice ale orașelor noastre și apariția unor monotone și stereotipe locuințe etajate, [...] Atare stranie coincidență peste milenii ne învață că civilizația poate fi mimată, în vreme ce ea dispare treptat din minți și din inimi. Dezastrul adus de un război poate fi refăcut într-un anume timp. Prăbușirea morală,

culturală și socială se repercutează însă pe generații întregi. Doar o asemenea prăbușire, ea singură, poate determina refacerea esențială a structurilor, dacă un popor mai are într-adevăr în adâncul său ceva de spus vieții.” (v. *Miscelanea*, 1, pp. 162-164)

Gustul eternității, 2 vol., Memorii, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2006. Editura Meridiane, București, 2006, vol. I (1940-1962), vol. II (1962-1975)

Dar tot ce poate fi mai greu a fost să țin în mâini manuscrisul Memoriilor, *Gustul eternității*. Să citesc de nenumărate ori, în corectură, viața lui Mihai. Cumplit, până când îngrozitorul poate deveni frumos necesar.

„Treizeci și cinci de ani din viața unui cărturar asumându-și cu îndreptățire calitatea de martor al «micii lumi vechi» mutate, brutal, de mersul istoriei, în «marea lume nouă» (1940-1975). Rapeluri la trecutul familiei paterne, al unui fabulos bunic venit din Grecia în Valahia, și al celei materne, cu rădăcini sibiene, strălucite comentarii inedite asupra istoriei moderne și contemporane a românilor și a României, fragmente de epistolar, un incitant «portret în evantai» al societății autohtone.” Cornelia Maria

Savu, Protitendă și „protopindă”. *Cultura*, V, 2, nr. 51, București, 7 dec. 2006. [Mihai Gramatopol, *Miscelanea*, 2, pp. 214-215]

Studia I-IV, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2008.

Studia I (1964-1969);

Studia II (1969-1978);

Studia III (1979-1987);

Studia IV (1992-1996),

Dintr-o regretabilă eroare, pe pagina de titlu *Studia III*, figurează perioada 1979-1984, corect fiind 1979-1987.

Hiatusul temporal *Studia III* 1979-1987, *Studia IV* 1992-1996, este explicabil prin includerea eseurilor scrise în acest răstimp (anii 1987-1992) în vol. Mihai Gramatopol, *Antichitate și modernitate* (2000) și Mihai Gramatopol, *Morfologia dezastrului* (2005) „... elaborată între anii 1992 și 1994, o meditație asupra situației României într-o perioadă în care, ieșită brusc dintr-un regim totalitar, persistă în dezorientare, nefiind încă pregătită pentru democrație”. Solomon Marcus, *Să nu-l dăm uitării*, articol ce va apărea în nr. 3, 2011, din *Vatra Veche*.

Au urmat :

Geme și camee din colecția Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române. Teză de doctorat, susținută la Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca, 1977, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2009.

„Era cea mai mare colecție inedită de astfel de piese ce apărea în ultima sută de ani. De fapt, ea forma și subiectul tezei mele de doctorat la prof. Condurachi, ulterior mi-am mutat doctoratul la prof. I.I. Russu de la Cluj.” [...] Dar nu numai mărimea numerică (965 piese pe care le publicăm) vădește importanța colecției Academiei, ci în primul rând cameele și intaliile de mare însemnătate istorică și artistică ce intră în alcătuirea ei, provenind din achiziții făcute în străinătate de luminatul donator care a fost ing. Constantin Orghidan, precum și din colecționarea de către același a gemelor disponibile pe piața internă și deci susceptibile de a fi fost descoperite în țară.”

„Amintesc toate acestea pentru a accentua că tocmai alcătuirea catalogului colecției (pentru care nu am avut vreun

registru al lui Orghidan ca bază, ci am dat eu însumi pieselor numere de inventar pe măsură ce-mi erau încredințate spre studiere) a constituit opera de specialitate cea mai însemnată care urmărea să deosebească ce e antic de ce e modern, ce e autentic de ce e fals, să periodizeze întregul material, să identifice iconografia și apartenența ei la un ciclu imagistic sau altul. [...] În sensul celor de mai sus, se poate afirma că această colecție, a cărei publicare am realizat-o, e unică în felul ei, unică, cum spuneam, prin mărimea, formarea recentă și noutatea intrinsecă.”

„O lucrare pregătitoare și indispensabilă studiului propriu-zis a fost executarea **mulajelor** pe care a realizat-o autorul acestor pagini în vederea fotografierii intaliilor, operații care, deși manuale, au cerut stăruință și răbdare pentru a obține cea mai bună amprentă posibilă.”

„Una dintre cele mai interesante piese, a colecției de glicic, aparținând Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Române, este o camee în sardonix policrom (maro, brun-violet, verde-brun, alb și brun-roșu), de formă eliptică și de dimensiuni excepționale (17,5 cm/13,6 cm, în greutate de 905 g). Ca greutate și ca dimensiuni este **a cincea camee din lume**, după cele de la Paris, Viena, Haga și Napoli. Reprezintă apoteoza unui cuplu imperial: Iulian Apostatul și Flavia Helena. Două acvile cu aripile întinse ținând în gheare o ghirlandă de frunze și fructe, susțin busturile cuplului imperial, afrontate de Minerva și despărțite de un *palladium*.

În volumul *Artele miniaturale în antichitate*, Meridiane, 1991, la p. 70, Mihai afirmă: „...în fața strălucirii policrome a originalului trebuie de două ori *să știi ce* să vezi. Lucrând eu însumi pe originalul unei camee monumentale, știu că era imposibil să-mi concentrez privirea mult timp asupra unui detaliu sau să am o viziune de ansamblu a pietrei. Pentru acestea era neapărată nevoie de un *mulaj*, deoarece strălucirea originalului îți lua literalmente ochii.” (N. red. Vezi mulajul în *Vatra Veche*, nr. 1, 2011, p.49.

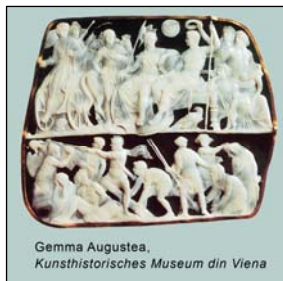
Întrucât Mihai pomeneste de cameele de la Paris, Viena, Haga și Napoli, am considerat necesar și util pentru cititor să le dau imaginea și explicații. Ele figurează la sfârșitul vol. *Studia I*, v. pp. 286-303.

Les pierres gravées du Cabinet numismatique de l'Académie Roumaine, Collection Latomus, vol. 138, Bruxelles, 1974, ediția a II-a, Editura Transilvania Expres, 2009.

„[...] Un prieten cu adevărat sincer și constant mi-a fost profesorul Marcel Renard de la Bruxelles, cu care am purtat o amplă corespondență vreme de câteva decenii. Când a venit în România, prin 1966, invitat de prof. Condurachi, m-a vizitat la Cabinetul numismatic și m-a surprins lucrând la colecția de pietre gravate a Academiei. Mi-a propus pe loc să o public în seria de volume «Latomus», unde a și apărut, în 1974, sub nr. 138*. Era cea mai mare colecție inedită de astfel de piese ce apărea în ultima sută de ani.

Miscelanea 2 vol., Editura Transilvania Expres, Brașov, 2009 Volumele sunt structurate pe trei părți. Prima parte însumează studiile aflate la începutul traducerilor, semnate Mihai Gramatopol, 12 la număr, și intitulate *Cuvânt înainte*. Partea a II-a (volumul 1): Cronicile lui Mihai Gramatopol la apariții editoriale și Texte inedite.

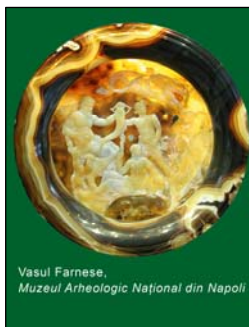
Partea a III-a (volumul 2) cuprinde cronici ale unor critici literari și de artă privitoare la cărțile lui Mihai și la traducerile, apărute timp de patru decenii, de la debutul editorial, în 1969,

Gemma Augustea, Kunsthistorisches Museum din Viena

cu *Moira, mythos, drama*, până la ultima apariție, în 2008, *Studia I-IV*.

Vorbind despre cărțile lui Mihai, potrivit mi se pare să o citez pe Cornelia Maria Savu : „Iar cei ce vor citi «Antichitatea ca instituție umanistă» (v. *Studia IV*, p. 304), cu nuanțele și diferențierile ei subtile, cu miza pe detalii care recompun, prin sinteză a artelor, întregul, vor înțelege de ce Mihai Gramatopol, unul dintre ultimii mari *cărturari* ai României, percepea istoria ca pe o știință a științelor și cunoașterea ei ca *modus vivendi*”. *Cornelia Maria Savu*” (v. *Miscelanea*, 2, p. 237)

Vasul Farnese, Muzeul Arheologic Național din Napoli

Despre Mihai Omul cuvintele cele mai potrivite sunt scrise tot de el : „Să ne amintim însă un cunoscut adagiu din *Gesta romanorum**:

«*Quidquid agis, prudenter agas et respice finem*».

(Orișe faci, să faci cu prudență având în vedere sfârșitul). Extinzând înțelesul la conduita unei întregi vieți, proverbul ar însemna: gândește-te la bătrânețe,

care, fiind neputincioasă, trebuie apărută de meterezele acțiunilor făptuite la maturitate și în tinerețe. Sau o altă interpretare: prudența e necesară la orice vârstă.” (v. *Miscelanea*, 1, pp. 51-53)

N. red. * *Gesta romanorum* - Culegere de snoave și povestiri din istoria și mitologia greacă și latină (sec. XIII - XIV), care cuprinde și fragmente de origini diverse orientale și europene; elementul unificator îl constituie scopul ei moralizator. O traducere în engleză (bazată pe mns. Harl. 5369) a fost publicată de Wynkyn Worde (1510-1515). Singurul exemplar cunoscut astăzi se păstrează la Biblioteca St. John's College din Cambridge.

„Vom supraviețui fiind înțelepți prin temperare și regândire a condiției și idealurilor omenesti în împrejurările dificile ale acestei tranziții. Căci este neîndoiește vorba (exceptând dezastrul) de o *tranziție* de la o formă de civilizație la alta. Important este ca ea să se producă fără o mare cezură, prin preluare concentrată, în spirit și nu în detaliu, a zestrei culturale anterioare, pentru că însăși această zestre va forma credința viitoare a omenirii, rațiunea ei de a exista, idealul ei de a trăi pentru perfecționarea integrală a speciei, pentru jocul perfect al ființării, pentru *fericirea* existenței raționale și deopotrivă sufletești. Omul civilizației postindustriale nu va fi un mutilat, obligat să pășească pe calea acelorasi vechi eresuri, ci unul capabil să cânte pe claviatura imensei orgi a dobândirilor lui spirituale.” Citat din Marguerite Yourcenar, *Memoriile lui Hadrian*, care încă de la apariție a fost o carte de mare actualitate (v. *Miscelanea*, 1, pp. 102-103).

„*Dacă ai ști*” sunt cuvintele cu care mi se adresa uneori Mihai - întrerupându-și sau continuându-și gândurile.

Dacă ai ști - Mihai - îi spun și eu, la rândul meu, câte am învățat, câte minunății am văzut străbătând Magna Graecia și o parte a *limesului* Imperiului Roman.

Doar dacă am fi din nou împreună, clipă de clipă și lumea gândurilor mele să prindă viață, ar fi ... o nouă poveste ... A fost odată ca niciodată ...

30 august 2010

„Labor omnia vincit improbus”(Munca stăruitoare biruie totul) Vergilius, *Georgice*, I, 145-146

VIORICA GRAMATOPOL

Puteți citi și vizualiza cărțile lui Mihai Gramatopol accesând site-ul www.mihaiagramatopol.ro

Mapamond

Un român în India

file de jurnal

(IX)

octombrie-noiembrie 2010

În India încep Jocurile Commonwealthului. Făcusem pariu cu o săptămână în urmă cu un prieten chilian că ele vor fi un adevărat eșec. E adevărat, eșecul și mai ales proporțiile lui sunt greu de cuantificat. Cu toate astea, tind să cred că am câștigat pariul. Delegațiile multor țări și-au retras cei mai buni sportivi, preferând să concureze cu eșalonul doi. Ziarele din întreaga lume vuiesc. Am văzut de curând în „Hindustan Times” imagini dintr-un complex care se presupune că ar trebui să găzduiască delegațiile oficiale. O mizerie de nedescris. Ceea ce, însă, aproape m-a șocat, a fost declarația unui oficial indian. În mare, el spunea că standardele de curățenie și igienă în anumite state ar fi mult prea... ridicare. Știam că unii indieni gândesc așa, dar nu m-aș fi așteptat ca un înalt oficial să dea glas unor asemenea idei absurde. În principiu, mulți dintre cei care și-au trăit întreaga viață în India consideră că se poate de firesc dormitul pe stradă, mormanele de gunoaie care se întind de-a lungul arterelor principale din marile orașe, lipsa de igienă elementară în prepararea mâncării, îmbulzeala și lipsa de politețe în metrou și autobuze, claxonatul aiurea în trafic sau bătăile în mijlocul străzii asistate uneori de câte un polițist impasibil care se sprijină într-un soi de bătă ciobănească. La început, m-am întrebat cum de nu-și dau seama că lumea poate fi diferită și că realitățile lor nu definesc întreaga specie umană. Doar privind filmele americane difuzate și urmărite cu aviditate aici ai putea realiza că în multe alte locuri de pe globul pământesc lucrurile stau cu totul și cu totul altfel. Apoi, am găsit și răspunsul. Și cinematografia indiană e plină de scene strălucitoare, așa că mulți indieni consideră că viața de pe ecran are alte reguli decât cea reală. Acolo decorurile sunt curate în mod artificial, curățenia e nu un model, ci o convenție cinematografică.

Pe toată durata Jocurilor Commonwealthului, voi sta în România. Îmi revăd țara după un an. Nu mă aștept la schimbări spectaculoase. Sunt la curent cu tot ce se întâmplă și aproape intuiesc atmosfera. A intui, însă, nu se poate compara cu a constata. Oricâtă legătură ar exista între aceste două verbe, între ele se așează falia inevitabilă dintre ceea ce se poate imagina și ceea ce se experimentează direct. Aterizez cu ceva întârziere pe „Henri Coandă” și mă grăbesc să iau un taxi spre Gara de Nord. A rămâne prea mult în București e o perspectivă care nu m-a atras niciodată foarte mult. Plătesc pentru taxi mai mult decât face (oricum, nu mă voi îmbogăți cu 60 sau 70 de lei!) și ajung în gară. Drumul până acolo mi-l petrec ascultându-l pe șoferul de taxi, un om între două vârste, care îmi vorbește despre criza economică. În gară, fețe tensionate, mici

bișnițari cu alură de mari afaceriști, oameni care oferă cazări avantajoase și diverse alte „chilipiruri”. În tren, aproape că dorm până la destinație. Transilvania e destul de posomorâtă acum. Plouă, bate vântul și simt destul de acut apropierea munților. Îmi revăd câțiva dintre prieteni. Cu toții sunt îngrijorați. Credite, copii de crescut, nesiguranța zilei de mâine. E un contrast violent aici. Eu sunt într-un soi de vacanță pe care mi-aș dori-o ceva mai „senină”, ei sunt în mijlocul unei lupte. Când mă prezint, după vreo unsprezece zile, din nou pe aeroportul „Henri Coandă” pregătit pentru îmbarcarea spre India, aproape că mă simt ușurat. Părăsesc o lume în care știu că se poate trăi și altfel decât cu capul în pământ, dar care, realmente e acum toată un rictus și mă îndrept spre alta care, în statistici, crește economic, dar în realitate, își confruntă violent vechii demoni care nu au dispărut odată cu plecarea britanicilor. În India, apăsătoarea sărăcie și tristețe sunt mai ușor de suportat. E o țară care nu-mi aparține și față de care nu am niciun fel de responsabilitate. În România, certitudinea că lucrurile pe care le văd astăzi prăbușite au arătat nu cu multă vreme în urmă cu totul altfel e suficientă pentru un sentiment suplimentar de angoasă. Nu e vorba de patriotism, ci pur și simplu de o senzație de gol.

Întors în India, mă hotărâsc să merg la sala de forță. Cele o sută de kilograme pe care le port cu mine amenință să devină și mai multe la contactul cu mâncarea indiană. Apropo de mâncare, în România am trăit o senzație stranie. Multe dintre mâncărurile care îmi plăceau au început să nu mai aibă gust. Condimentele atât de violente ale bucătăriei indiene au alterat cumva capacitatea mea de a percepe gusturile ceva mai puțin „tari”. Îmi amintesc că, în discuțiile pe care le-am avut cu indieni care au călătorit în Europa, mi se povesteau experiențe similare. Nu am înțeles până în acest moment cum e posibil ca o bucată de cașcaval, de brânză sau de salam să nu aibă niciun gust. După ce, însă, mănânci relativ frecvent *samosa* sau încerci un *chili pakkora* (ceea ce nu recomand nimănui) puține mâncăruri mai au gustul de dinainte. La sala de forță devine din ce în ce mai amuzant. Merg acolo de șase ori pe săptămână și de fiecare dată mă amuz copios. Bărbații, într-o proporție covârșitoare, petrec mai mult timp în fața oglinzii decât făcându-și exercițiile. După fiecare serie de ridicări se așează în fața oglinzii

încordându-și mușchii și așteptând miracole la secundă. Cumva, bănuiesc că, în mare, acesta este comportamentul celor din sălile de forță, de oriunde ar fi ei. Nu cred că e ceva specific Indiei. Asta m-a ținut departe de aceste spații narcisiace până acum. În rest, atmosfera e plăcută. După douăzeci de minute pe banda de alergat, eliberez cantități importante de tensiuni negative.

De curând, în metroul indian primul vagon al fiecărui tren a fost rezervat femeilor. E și asta o recunoaștere a unui fenomen care nu poate fi stăpânit. În autobuze, în trenuri sau în metrou femeile stau în picioare (uneori purtându-și copiii în brațe) în vreme ce bărbații, așezați confortabil, sporovăiesc la telefon. Nimeni nu respectă locurile special rezervate femeilor, așa că măsura era oarecum inevitabilă. Rezultatul ei a fost pentru mine uimitor. Brusc, în metrou se creează un soi de solidaritate bizară.

În interior, vagoanele comunică între ele iar dacă un bărbat se află cu doar un pas în vagonul rezervat femeilor, ele încep să țipe, agitându-se de parcă s-ar teme să nu piardă unul dintre drepturile lor fundamentale, precum acela de a vota, să zicem. E adevărat, când metroul e ceva mai liber (ceea ce nu se întâmplă foarte des) se admit și excepții. Privindu-le reacțiile, îmi dau seama că în această societate tradițională, femeile au atât de puține drepturi câteodată încât ideea de a avea ceva doar pentru ele, garantat de lege și respectat de ceilalți, le schimbă comportamentul. Spațiul acela, primul vagon, le aparține în totalitate și îl ocupă militărește (ca pe front), ca pe un teritoriu în care își pot afirma independența. Ajunse la destinație, cele mai multe dintre ele își reiau poziția umilă în societate, mergând în urma soțului, privind în pământ sau jucând rolul de menajere în casa socrilor. Cred că nu vor realiza prea curând că această măsură e o subtilă (sau poate că nici măcar prea subtilă nu e!) formă de segregare. E ca și când societatea indiană ar recunoaște că egalitatea între sexe e o utopie și că, în consecință, ea nu va fi prea curând pusă în practică. Ceea ce în lumea civilizată apare drept desuet, total anacronic și snob – feminismul – are aici o actualitate acută. Odată am văzut un bătrân care, din pricina îmbulzelii teribile a ajuns împotriva voinței lui în vagonul rezervat femeilor. Pe lângă țipetele de rigoare, bietul om a trebuit să suporte și corecțiile fizice ale polițiștilor. Un alt exemplu de idee care, la origini, poate părea fericită, dar care e pervertită în așa hal încât se transformă într-o nouă formă de presiune. Or, de forme de presiune socială India nu duce lipsă.

Unul dintre studenții mei de anul trecut mă invită la nunta fratelui său. Oricât mi-aș dori să îl refuz, nu pot găsi scuze de data aceasta. Îl mai refuzasem în trecut de

vreo două ori, așa că acum duc lipsă de pretexte. În primele luni ale șederii mele în India, am considerat că a asista la o nuntă indiană este un fel de datorie spirituală și nu de puțin e ori m-am simțit onorat de astfel de invitații. Zilele acelea au trecut demult. Acum zgomotul teribil al stațiilor de amplificare, muzica proastă, ipocrizia indienilor care, neputând fuma sau consuma băuturi alcoolice în fața rudelor mai în vârstă, aleg să practice toate aceste *îndeletniciri* (benigne, până la urmă) undeva în afara spațiului rezervat ceremoniei, toate acestea mă obosesc teribil. Se adaugă plictiseala pe care o resimt de fiecare dată când trebuie să susțin conversații pe teme care îmi sunt atât de familiare acum încât pot intui multe dintre răspunsurile interlocutorilor. A doua eroare majoră o comit atunci când hotărâsc să merg singur la nuntă.

Ajung acolo la 8 și sunt rapid plasat în compania

unor prieteni ai studentului meu. Când se prezintă, aceștia nu își spun numele, ci mă informează cam cât câștigă lunar. Unul dintre ei e chiar mândru de performanța de a trăi din banii părinților la 25 de ani. Superficiali, anosti, enervanți, ei sunt expresia tipică a unei clase de abia alfabetizați care, având avantajul castei, își croiesc drum prin viață cu o ușurință care în cele din urmă va dăuna societății indiene în

ansamblul ei. Unul crede că Australia e în Europa și Parisul e o țară, altul emite sentințe banale, auzite cine știe pe unde, fără a se obosi să găsească argumente pentru vreuna dintre ele... Comparându-i cu unii dintre studenții Delhi University, îmi dau seama că ei, acești paraziți sociali aroganți (avem și noi specia aceasta care, cred eu, e universală), pe lângă incredibila lor superficialitate, mai au și șansa de a ocupa în societate poziții pentru care oricine altcineva ar trebui să lupte serios. Dacă vreunul dintre studenții mei de origine socială modestă, sărac, dar inteligent, interesat de cultură, ar solicita viză pentru Franța, ar fi cu siguranță respins (și nu e vorba aici numai de Franța). Pe când grobianul din fața mea văzuse deja Occidentul fără a se fi ales cu nimic de pe urma acestei experiențe.

După treizeci de minute de așa-zisă conversație, ies în afara cortului, pretextând că trebuie să fumez o țigară și plec. E prima nuntă de la care plec așa, pur și simplu. E un soi de fugă pe care, când ajung acasă, o asimilez senzației pe care o ai atunci când mănânci ceva alterat. Creierul, ca și stomacul, se îngreșează câteodată și el săracul și atunci nimic altceva nu rămâne de făcut decât să tai de la rădăcina sursa răului, adică, în cazul meu, să evaderez. Evaderez, însă, din India în... India, ceea ce, mă rog, nu prea e de natură să mă mulțumească foarte tare.

VIDIU IVANCU

Foto: Jama Masjid, 24 aprilie 2010

FLOARE

**Se scutură azi,
Vibrând de alb:
Zăpezile...iernii.**

Fina atingere
a timpului plâns,
face luminii
în cânt paradis.
Albul atins
de timpul ales
e-al iernii regret.

ALBUL PUR

**Pete pure de alb,
Pe covorul însângerat
De fantoma ceții.**

Albul pur,
vărsat de anotimp,
cupola florii
purtate de clopoței
pe aripi de vis,
prin aburul ceții
ce sângeră de dor.

ADIERE

**Fire firave de tort,
Spălând lumina,
În vase de argint.**

Bătaia aripilor
obosite de vreme,
clipind a mister
spre darul din vise,
spală lumina
prin mii de vibrații,
în vase de argint.

VERDE

**Viața ce freamătă,
Verdele pur, de anotimp,
Plin de curate emoții.**

Se naște-n lumină
dorul de viață
ce-n colțul ierbii
răsare acum,
de anotimpuri pline
a vieții culoare:
ne strigă pe nume.

RÂURI

**Cascada timpului,
Prelinsă umed,
Peste văile însorite.**

Licărul speranței
prins între maluri,
plutește agale,
sau zorește furtuna

peste evul
civilizațiilor,
trecute, eterne.

AROME

**Aerul respirând
Gândurile copacilor,
Proiectați în eter.**

Diafană atingere,
de pulberi aduse,
pe răni, vindecate
de vise deșarte.
Luminii culoare
și firii enigmă:
gând...în eter.

CERUL

**Stropită cu aur,
Bogăția culorii
E-a ochilor nopții.**

Oglindă, privirea,
surâsul unei stele
în timp călătoare,
limba nopții
cântând siderală,
a cerului slavă
de vis și...alint.

VIAȚĂ

**Prin sunetul clipei,
Curgând, cu vuiet:
Tumult și miraj.**

Hotarul, destinul,
și clipa ferice,
durerea, plăcerea
întunecata lumină
și gândul rănit
în dragostea ei,
de miraj și tumult.

CÂMPUL

**O mare roditoare,
Cu tină încrâncenată,
Rotată aromă de timp.**

Plaiul de flori
ce strigă-n culori,
ritm desuet
prin vântul șiret
un reavăn pământ
rodește tumult
al timpului strai.

GHEORGHE A. STROIA
(din cartea în curs de apariție
„Metamorfoze”, ediție bilingvă,
română-engleză, traducerea de
Mihaela Bozanchi)

Taci !

Mă uit cum cade vara din
copaci.
Că nu e nime-acolo sus s-o
ție
Și pețiolul verii se subție.
O șoaptă și se frânge .Taci!

Șiruri lungi de veri

Veri la rând am scris
cu respirarea,
pe nouri, pe val,
pe tremurii frunze de plop,
în țipătul orei,
pe lunga eșarfă
a Isadorei...
Șiruri lungi de veri
am tot scris.
Doar vântul mai răsfoiește
frunzarele
și în vârtej nebun,
din făr” de fir
împrăștiatele litere,
reface focul din scrum.

Ghiocci

Străpungând coaja zăpezii,
golași,
în vântul cel aspru
bate,
în- de giulgiu- pânzeturi,
clopoței albi
tremură cast.
Cum o regină,
și-ar scutura
măreț, făptura
dând ușor din cap,
cu un clinchet de candelabre.

Zorelele

Diminețile,
grele de-a nopții răcoare,
zorelele
zăbovesc, în fierbinți
așternuturi de floare.
Galeș, cu-ncetineală
își deschid, de azur
pleoapele
în afară.,

și se fâstăcesc
când râd cu Soarele
și albinele –
în toate culorile,
în toate luminile.

Și nu știm ce tainică mână
le zăvorăște firea
deodată cu zarea,
și-n ce tremurie undină
presimt și își neagă-nserarea.

Vechi suvenire

Plânsori de petale.
Vechi suvenire,
în tulbur,
văzul meu,
cu florile pier.

Crengi la pământ,
rădăcină în cer.

Pe un nor

Un abur
te-a făcut depărtarea,
că ai putea pluti,
pe un nor roz-alburiu.
Și înduioșată, eu,
te-aș plimba ușor,
cu respirarea,
de colo-acolo.

MARIANA FLOAREA

TITUS SUCIU, GARA DINTRE CASTANI ȘI MULTĂ, MULTĂ NOSTALGIE

(I)

Suciu Titus - Emil. Scriitor, profesor de matematică la Lic. cu program sportiv „Banatul”. Născut la 31.01.1940, în Brașov. Studii: Fac. de Mat.-Fiz. din Timișoara (1957–1962). Profesor de matematică în Bocșa (1962–1978), apoi în Timișoara. Activitate literară: debut în revista „Luceafărul”, cu proză, la recomandarea academicianului Fănuș Neagu, în 1968. Colaborări la toate revistele de specialitate din țară.

Debut editorial: 1979. Romane: „Drumul” (1979), „Ceața” (1984), „Pragul” (1986), „Pânda” (1998), „Ana” (2001) – Premiul USR, filiala Timișoara, „Hamlet la Vama Veche” (2007). Volum de nuvele: „Movila albă” (1981).

Teatru, două piese: „Pacienți cu abonament” (2009)

Cărți despre Revoluția din Timișoara: „Reportaj cu sufletul la gură”, trei ediții (1990, 1990, 2008), „Lumea bună a balconului” două ediții (1996, 2009).

Film cu Televiziunea Română Timișoara, cu ocazia aniversării a 20 de ani de la Revoluția din România, „Candelă împotriva Timpului” 8 episoade a 30 minute fiecare, 2009.

Membru U.S.R. din 1985.

Hobby-uri: schiul, fotbalul, turismul.

Cronici semnate de: Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, Alexandru Ruja, Marcel Pop-Corniș, Adrian Dinu Rachieru, Marian Odangiu, Mariana Brăescu, Paul Dugneanu, Arthur Silvestri...

Suntem în mașină, vremea e frumoasă, mergem spre Bocșa, invitați fiind la o manifestare literară de doamna Gabriela Șerban, directoarea bibliotecii orașenești. Vestea că vom face acest drum îmi oferea o oportunitate pe care n-aveam de gând s-o ratez. Nu în vreun birou, pe stradă ori la locul de muncă, ci în ambianța habitaculului unui turism! În timp ce vom străbate distanța dintre Timișoara și Bocșa! Ineditul situației, recunosc, m-a făcut să aștept momentul ieșirii din oraș cu febrilitate

Titus nu știa ce avea să urmeze.

M-a luat din fața blocului, am apucat spre viaduct, spre gară, Calea Șagului...

După ce-am trecut de sensul giratoriu din preajma complexului REAL, am deschis mapa, am scos aparatul. Titus a intervenit spunând că nu era nevoie, al mașinii era bun. Pe deasupra m-a asigurat că avea CD-uri de excepție.

Am ridicat mîna, am apăsat butonul roșu în mod demonstrativ.

- Ce faci?

- Mi se pare un moment potrivit. Ție?

- Vasi, ideea e îndeajuns de trăsniță ca să nu-i mușin originalitatea. Dar cu o sută, o sută douăzeci la oră...

- Pentru gânduri cu și mai mult. Până ajungi acolo de unde trebuie să începem. Ești gata?

- Sunt măgulit. De-a dreptul încântat că lași totul la latitudinea mea. Bine, dă-i drumul...

- Titus Suciu, o întâmplare fericită a făcut ca o bună perioadă de vreme din acest an să fim alături zi de zi. Colaborarea noastră are la bază una din obsesiile tale și consimțământul meu total. Ai venit la televiziune în 2008 și, în biroul lui Lucian Ionică, ai început să te dai peste cap încercând să ne convingi că trebuia, că era datoria noastră, că eram obligați, ținând cont că 2009 era an aniversar, să facem filmul despre Revoluție, deoarece, dacă nu-l făceam noi, altcineva... După primul salt mortal, sper să-ți amintești, te-am oprit. Ideea ni s-a părut oportună, nu puteam să nu rezonăm, te-am asigurat că-l vom face. În zilele acelea lucram la alt proiect. Mie drag, Banatului – la urma urmei întregii țări – necesar. E vorba de filmul „1 DECEMBRIE 1918”, în care prezintă contribuția bănățenilor la Marele Act de constituire a ROMÂNIEI MARI.

Și sfârșitul lui iulie, începutul lui august, și primele interviuri pentru viitorul nostru film „CANDELĂ ÎMPOTRIVA TIMPULUI”. Zi de zi filmări cu cîte cinci, șase, uneori opt revoluționari, când și când momente de relaxare. Bunăoară ca acesta. Iată, ieșim din Timișoara, fojgăiala orașului a rămas în urmă. Titus Suciu, care este starea ta în drum spre Bocșa?

- Bocșa!... Doamne, despre Bocșa aș putea vorbi zile întregi. Existența umană e la urma urmei suma evenimentelor trăite și **retrăite!** Fiecare avem cel puțin un loc în care revenim la modul propriu cu mașina, cu trenul și des, destul de des cu gândul. Îți propun să fim, pentru câteva clipe, persoane cu puteri paranormale. Stăm comod pe un nor și privim nebunia de jos. Unii merg într-un sens, ceilalți invers. Vorba aia, mergem să avem de unde ne întoarce. Vânzoleala de jos ne obosește, rămânem cu ochii pe un tren. E o imagine odihnitoare. Imensul șarpe înaintază cu suplețe, se încovoie într-o parte, în alta, merge drept, trece peste un pod, printr-o pădure, se aude un șuier, parcă vesel, șmecheros, garnitura traversează o șosea... Nu ne lăsăm seduși prea mult de această imagine, ne vedem de treburile noastre. Controlăm buletinele pasagerilor. Dânsul are domiciliul într-o localitate de pe traseu... dânsa la fel... dânsul de asemenea... Persoanele care locuiesc în așezări prin care urmează să trecem nu ne rețin atenția. Dacă vom stabili acest lucru pentru toți călătorii, experimentul e ratat. Dar nu. În ultimul vagon – ființa care ne interesează. Un bărbat. Ne dăm seama că e insul pe care-l căutam după expresia de pe chip, după privire. Ca să evităm orice dubiu, îi verificăm, totuși, cartea de identitate. E cum presupusesem, locuiește într-un orașel din urmă. Cu asta lucrurile sunt clare, e omul nostru. Din acest moment nu ne mai preocupă altceva decât acest bărbat. Și-l privim insistent, cu răbdare. Cu răbdare și, constatăm parțial surprinși, cu o oarecare simpatie. Un ins superficial nu i-ar fi acordat atenție. O uitătură și și-ar fi văzut de treburile lui. Noi însă nu ne putem dezlipi privirea de pe expresia chipului său, care este atât de... Cum să spunem?...

Asemeni unei grămezi de tăciuni ce nu mai ard, la suprafață negri dar care, la o pală de vânt, se roșesc.

În zare, un orașel, viteza trenului scade, se zărește gara, omul nostru privește în jur altfel, parcă se deșteaptă din somn. Realizează că a ajuns unde voise să meargă. Unde decisese în mod conștient, ori unde ajunsese datorită unei chemări prea subtile pentru corsetul unei formule verbale, îndeajuns însă de profunde pentru a considera c-ar fi trebuit să facă altceva. Privește încă o dată pe geam, da, asta era gara, se ridică, își ia sacoașă, apucă spre ușă. Nu ne interesează pasagerii care urcă, doar cei ce coboară. Vreo 20 de persoane. Localnicii apucă în dreapta, în stânga, spre locuințele lor, peronul se golește în doar câteva secunde. Nu cu totul. Acolo unde pusese piciorul de pe ultima treaptă a vagonului – omul nostru!

Privirea... Pe chip, din nou, expresia de până atunci. Care se înviora când se întorcea într-o parte, în alta, devenind de fiecare dată grea de melancolie. Poate pentru că avea treburi pe afară, poate din curiozitate, în prag – impiegatul. Cei doi se privesc intens, tot mai intens, pe chipul oficialului oarecare iluminări, datorită acestora pășește, se apropie de omul nostru, i se adresează. Să rămânem, Vasi, în fotoliul nostru celest. Nu e nevoie să auzim ce-și spun, le interpretăm gesturile. Un schimb de câteva cuvinte, după care cei doi întind mâinile, se îmbrățișează. Nu e ca și cum am fi fost în preajma lor?

Alte replici și cei doi pășesc spre ieșirea din stație ținându-se de după umeri, acolo își mai spun câte ceva după care se despart, impiegatul rămâne pe loc, omul nostru se îndepărtează, nu uită însă de cel rămas în urmă, se întoarce, de două ori, îi face semne cu mâna, funcționarul îi răspunde cu evidentă căldură sufletească.

Și omul nostru pe stradă, pe străzi, înaintând parcă fără niciun țel. Când pășești astfel te conduc nu ochii, ci sufletul. Și sufletul îl conduce până în fața unei case destul de vechi, în fața căreia se oprește de parcă ar fi fost somat de-o santinelă. Dar nu gestul e important ci, din nou, privirea. Încărcată de multă, de foarte, foarte multă nostalgie. Vasile Bogdan, crezi că ipoteticului cititor al acestor rânduri îi va fi greu să-și dea o explicație pentru comportamentul omului nostru?

- *Să trag concluzia că te-ai născut în Bocșa?*

- Să coborâm de pe norul nostru, să revenim la destăinuire. Casa în care te naști reprezintă un reper emoțional doar dacă e și cea în care ți-ai petrecut copilăria, adolescența. Cei mai mulți copii scâncesc prima dată într-o maternitate. Te asigur însă că, chiar de-am sta ani întregi în fotoliile celeste pe care tocmai le-am părăsit, chiar de-am identifica zeci de călători cu priviri încărcate de nostalgie, nici unul nu se va opri în fața unui spital.

Nu, nu m-am născut în Bocșa. Iar părinții n-au avut prieteni ori rude, care să le fi oferit prilejul unei cât de scurte vizite în orașul de pe Bârzava. Mama m-a adus pe lume în Brașov, de la opt ani sunt timișorean, pe timpul verii eram mai tot timpul pe dealurile din jurul comunelor Hodac și Ibănești de lângă Reghin – locul de baștină al bunicilor din partea mamei –, de Bocșa am auzit întâia oară când aveam 22 de ani, la București. Am ajuns în Bocșa din întâmplare.

- *Întâmplare!... De aici să pornim, de la această precizare. Ce întâmplare, Titus?*

- Una pe care, după vreo opt luni, m-am simțit obligat s-o reevaluez prin prisma unei pasagere, să-i spunem

premoniții, din urmă cu câțiva ani. Am auzit de Bocșa după ce-am absolvit facultatea. Dar prin anul doi, poate trei, m-am trezit spunându-mi cuvinte aparent fără noimă, în realitate mult prea profunde ca să le fi înțeles în momentele acelea. Mi le-am spus, nu le-am dat importanță, nu le-am acordat credit, dar mi-a fost dat să trăiesc clipe în care mi le-am reamintit și atunci... Copilăria, adolescența, mi-au fost tutelate de un miraj tulburător. Visam să ajung unul din marii fotbaliști ai țării. Eram junior la Știința, așa se numea Poli prin anii '50, când divizionarii A formau o echipă frumoasă, simpatică, iubită. N-o să uit numele titularilor niciodată: Curcan – Zbîrcea, Brînzei, Florescu – Cojerean, Tănase – Gîrleanu, Lereter, Ciosescu, Dinulescu, Boroș! O trupă fabuloasă, în care visam să mă integrez cândva. Deocamdată însă nimic în plus despre fotbal, o să vorbim despre el la momentul potrivit. Ceea ce însă trebuie spus din capul locului, e că la cariera de profesor de matematică mediam rar. Doar când uitam de fotbal. Dar de fotbal, vorba aceea, nu uitam niciodată!

În duminica aceea mergeam spre Reșița pentru un meci cu o echipă locală. Eu, din cauze neidentificate de niciun medic până acum, am probleme cu mijloacele de transport. În mașină, tren, nu mai vorbesc de avion ori vapor, mi-e rău. Rezist 50, 70 de kilometri după care, mai ales dacă accelerările și frânele sunt bruște ori curbele strînse, încep să transpir, să amețesc, în cele din urmă să vomit. Din fericire, ceea ce am constatat firește mai târziu, la volan totul e în regulă. Pot conduce o mie de kilometri fără nicio problemă.

Dar să revenim la ziua drumului spre Reșița. Pentru mine călătoria cu trenul înseamnă fața spre locomotivă, nasul în geam și privirea înainte. Nu sunt un companion agreabil în timpul voiajului. Cum nu-mi permit să întorc fața de la geam, cum răspunsurile mele sunt monosilabice, orice încercare de a intra în dialog cu mine e sortită eșecului. Coechipierii cunoșteau problema, nu mă deranja nimeni, priveam liniștit în față. Mai bine de o oră jumătate nu mi-a reținut atenția nimic din ceea ce priveam. Imagini obișnuite, comune, terne. Deodată – o clădire cocheta și niște castani superbi în floare! Frumusețea arborilor mi s-a dezvăluit după ce garnitura se pusese în mișcare. Am tresărit – tresăririle sunt reacțiile umane în fața frumuseților dumnezeiești! –, nu știam dacă erau castani și înaintea stației, asta nu avea însă importanță. Din câte reținusem s-a definit un tablou superb: gară mică, cocheta, înconjurată de suporturi imense pe care se găseau sute de candelabre gingașe. Din câte simțisem, s-a încheiat o constatare: n-am văzut niciunde o gară mai frumoasă. Din câte dedusesem din trăirile acelea s-a conturat o hotărîre. **Aici! Dacă nu mă vor reține la echipa întâia când voi ieși din juniorat, un an, doi, cât va fi nevoie să-i conving că am valoare, aici voi veni să joc, în orașelul ăsta!**

E, gânduri, vorbe ce mi-au trecut prin cap așa, într-o doară – nu mă pot elibera de suspiciunea că folosim această formulare ori de câte ori suntem incapabili să receptăm mesajele extrasenzoriale! –, pe care, privind peisajele în desfășurare, le-am uitat repede. Mai mult de-atât, între gândurile, vorbele acelea și numele localității – nicio legătură.

VASILE BOGDAN

Carul cu pere

Ilarie nu mai înțelegea. Dintr-odată era ridicat brusc din patul cald, cu salteaua aspră, de paie. Deși afară era încă noapte. În casă era lumină. Lampa mică, de petrol, pâlpâia vesel. Dar mama îl privea muștrător. Cu o înțelegere blândă. Pleoapele lui, grele de somn, îi picau alene. Măinile aspre ale mamei, de țărancă muncită, îi scuturau visul fericit, în care se vedea mângâind un miel. Tocmai îi sărutase botul umed cu miros de iarbă. Vocea mamei, din adâncimea nopții speriasse mielul. Copilul plângea ușor.

Mijește ochii. Vede și chipul surâzător al lui tata mare: mustața încăruntată, tunsă scurt; dinții micuți și rari, cu adăugiri aurii; fața osoasă, ridată. Acum își aduce aminte. Aseară îl rugase atât de fierbinte să-l ia și pe el la târg. Sa vândă perele; minunile aurii din perii bătrâni și uriași din curtea lui, din deal. Cum a reușit oare să le culeagă pe toate? Erau atât de sus printre frunzele verzi! Acum își șterge lacrimile. Zâmbește strâmb. Somnul încă nu i s-a dezlipit de pleoape. Și cât de voinic se arătase aseară! Cât îi mai sărutase fața rugoasă cu țepii tari, rugându-l să nu-l uite acasă. Bucuria renaște în sufletu-i mic în frământarea mâinilor mamei. Tata mare, ca totdeauna, s-a ținut de cuvânt. Vor merge împreună departe, departe... Acolo unde cerul se unește cu pământul. Somnul i s-a risipit. Sau așa voia el. Trece din brațele mamei în cele ale bunicului. Bunicul îl sărută. Copilul e din nou fericit.

Afară pieptul i se umflă de răcoarea nopții. Se face voinic. Un semn discret face cu mâna mamei. Să nu fie îngrijorată. Se urcă amândoi în carul enorm, cu obloanele puse. Perele răspândeau miros îmbătător de tămâioasă. Copilul întinde mâna în grămadă. Se bucură de atingerea lor rece. Ia una lacom și-și înfinge dinții în carnea zemoasă. Aromele pământului îi umplu bogat gura. Mestecă încetșor. Înghite.

Tata mare mână cu blândețe vacile. Carul scârțâie greu. Drumul e bolovănos. Vitele îl urcă încet, bătrânește. Dinspre Olteț, se aude încet fâșăitul lanurilor de porumb, cu un fior rece, metalic. Simte în nări mirosul lor de roadă coaptă. Cântecul greierilor însuflește noaptea, parcă acum grăbită să plece. Tata mare îi aranjează fularul. Lui nu-i este frig.

Noaptea se sparge ușor în licărirea zorilor. Casa lor e acum departe. Satul e liniștit, parcă inert la desprinderea de prapurele nopții. Se aude din când în când lătratul unui câine supărat de scârțăitul osiilor carului sau grohăitul prin somn, tihnit, al unui porc. Cocoșii pâlpâie din aripi și vestesc zorile care stau să vină. Ilarie stătea fudul în carul hurducând

pe drumul gloduros. Mergea spre necunoscut. Îl însoțea doar glasul cald al bunicului, îndemnând vitele. Simte în spate răcoarea umedă a fructelor. Privește cerul. Stelele îi par atât de aproape! Unele sunt mari, aurite, pline de strălucire. Altele mai îndepărtate îi apăreau mici, pâlpâind sfios. O întreagă revărsare de nuanțe, de jocuri de lumini. Era o imensitate a splendorii peste pământul mai degrabă trist.

Câte o stea se desprindea din candelabru cerului și se pierdea în nesfârșit. "Ilarie, steaua nu pleacă, dar ne vestește că a murit cineva", spune cu glas ruginit bunicul. "Cine, tată mare?" "Cineva din lumea asta mare..."

Ilarie știa că unii oameni mor. Și el participase la procesiunile triste, după un car cu boi îndoliați, ce purta un tron deschis în care stătea întins, unul dintre ei ce până atunci fusese printre

dânșii. Acela stătea nemișcat, între pânzele albe, cu o lumânare aprinsă pe piept. Era îmbrăcat în haine noi, curate, deși până atunci umblase în veșmintele obișnuite, terfelite de muncă. Era și preotul care cânta trist, iar femeile vărsau lacrimi. Bărbații nu plângeau, dar înghițeau noduri. Unii săpaseră între timp în cimitir o groapă. Tot ei îl coborau acolo pe funii groase. Mai apoi aruncau pământ peste tron. Scândurile sunau înfundat. Iar pe omul acela Ilarie nu-l mai vedea niciodată.

Care era steaua lui? Când va muri, steaua aceea va cădea. Dar va mai fi mult până atunci. Steaua lui trebuie că e una tânără, viguroasă, puternică. Dar care dintre atâtea? Obosește de căutare. Se ridică. În zare, negurile se albăstresc. Umbrele se risipesc, dispar. Zorile au învins.

Au ieșit la șosea. Șinele roților hurducăiesc acum peste pietre. Bunicul se dă jos pe lângă vacile sleite. Ilarie rămâne sus, între pere. Nu se mai poate înfrupta din ele. Dar mâine, desigur, o să le ducă dorul.

Satul Otetelișu se trezea din somn. În case se aprindeau luminile. În cotețe cocoșii salutau dimineața. Găinile făceau și ele larmă. Femeile ieșeau și le chemau la mâncare. Ele săreau gureșe, fâlfâind din aripi. Lumea e ca pe la noi, gândea Ilarie, văzând aceleași case, ascultând aceleași chemări, luând cunoștință cu aceleași obiceiuri.

Pe lângă pâraul Peșteana, au cotit-o spre târg. Acolo era deja lume multă. Țărani ca și ei, veniseră cu vitele, cu carele pline. Dar erau și alții de la orașe. Pusese rădăcină pe lângă căruțe oglinzi colorate. Acestea străluceau în bătaia primelor raze. Pimprieșii unii scosese și ciocăneau ciauane. Alții vindeau obiecte din lemn: băniși și ciururi, brădoici, linuri și butoaie. Către zăvoi, unii țineau de funii o vacă, un bou, un vițel sau o capră. Cei mai mulți erau cu scroafe și cu porci. Peste tot mișunau cumpărătorii. Se toceau la prețuri. Toți se arătau băfoși la început, după care dădeau totul. Se uitau lacom la bani. Ii băgau în chimir și mulțumeau lui Dumnezeu. Apoi plecau acasă. Dar parcă tot erau nemulțumiți...

Bunicul dejugă vacile. Le împarte la fiecare câte un braț de iarbă. Vitele mănâncă încet. Bunicul și nepotul stau și așteaptă.

- Pere bune, neamule, strigă din când în când bunicul, agitănd la vedere o balanță veche. Dar oamenii nu-l bagă în seamă. El are, însă, răbdare. Ilarie se bucură de totul. Nu înțelege de ce bunicul este îngândurat.

- Uite Ilarie, de la noi nu vor să cumpere. Știu ei ce marfă avem noi? Unde se mai găsește așa ceva? Ridică perele și le pune pe talerul balanței. Vin unii, se interesează de preț.

- Doi lei kilul, îi îmbie bunicul. Dar ei întorc spatele. Ilarie se miră. →

**Grafică de Ion Petru Pop,
"Lumini care vin de departe"
(tehnică mixtă)**

Undeva, la margine, s-a pornit o tiribombă. Un cal costeliv, înhămat la capătul unui par o învârte. În scaunele legate cu lanțuri se învârt flăcăii și fetele. Amețesc și chiuie. Flăcăii prind scaunele fetelor și le aruncă în văzduh. Ele chicotesc de teamă și de bucurie. Ilarie ar vrea să meargă și el. Bunicul îi spune că e prea mic. Și apoi nu au vândut perele. Atunci, tata mare îi va da voie negreșit. Cunoscuții îl salută. Bunicul le răspunde morocănos:

- Al cui e copilul, nene Grigore?
- Al meu, al cui să fie?
- Cum, ai dumneata băiat așa de mic?
- Nu sunt mic, sunt mare, se burzuiește Ilarie.
- Dar ce, eu n-am voie?, sare înciudat și bunicul.
- Du-te bă, că nu-ți mai face dumitale copii, tața Anica.

Poate e al fetei dumitale sau al băiatului. Al cui ești măi, țică?

Ilarie nu răspunde. Dacă n-au de gând să cumpere să-l lase în pace.

Orele trec. Soarele se ridică sus, peste Dealul Răi. Bunicul e trist. N-a vândut mare lucru. Băiatul aleargă în jurul carului. S-ar duce la tiribombă sau chiar să pescuiască în Olteț. Dar tata mare nu-i dă voie. Le atrage atenția cineva. Un bărbat gras, îmbrăcat în haine de oraș se uită la pere. Le încearcă cu mâna. Gustă una din ele. Pare mulțumit de marfă.

- Îți cumpăr tot carul, moșule. Dar nu cu doi lei, ci cu cincizeci de bani kilul.

- Nici nu mă gândesc, face și bunicul. Ilarie înmărmurește. Ce om sucit mai e și tata mare! Până acum voia să le vândă și acum întoarce nasul.

- Nu înțelegi nene, că le iau pe toate? Du-te la mine, sus în curte și le descarcă. Ți le cântărește nevastă-mea. Sunt acolo și băieții...

Bunicul se supune, într-un sfârșit. Înjugă vacile. Îl pune pe Ilarie în car. Pornesc către Bălcești. Vitele urcă greu. Lângă monument trag într-o curte. Oamenii descarcă. Bunicul e atent la cântar. Primesc, în sfârșit, banii.

- Las și eu carul aici, jupâne, să dau o raită prin centru?

- Da moșule, dar când pleci să faci curățenie, că aici nu-i grajd.

Bunicul nu-i răspunde. Îl ia pe copil în stradă. Ilarie e dezamăgit. De la el de acasă, noaptea, Bălceștiul părea de poveste. Vitrinele erau luminoase, mari... Casele imense, blocurile ce se înălțau rapid... Toate acestea privite de aproape își pierduseră toată strălucirea. Bunicul îl poartă prin prăvălii, de unde cumpără de toate. Lui îi cumpără o bască neagră. Ilarie se fudulește cu ea. La domnul Țăru se pozează. Pleacă mai târziu după ce la o cârciumă au mâncat mititei cu muștar. Bunicul a băut o bere și Ilarie o limonadă.

În fotografie, bunicul se ținea țănoș. Privea fix la aparatul imens, mândru de nepotul său, care fusese cocoțat drept, în picioare, pe un scaun. Ilarie însuși se privește mirat, holbându-se la minunea ce le redase chipurile pe hârtia nemuritoare a acelei clipe de grație.

Destul de rar mai venea, acum, Ilarie pe la bunicul. Lucra într-o fabrică, în Craiova, unde ei îl credeau fericit. Dar el făcea liceul la seral și era ocupat peste măsură. Stătea cu chirie, iar gazdele îl urau pentru că învăța mult noaptea și consuma multă lumină. Deși tot el o plătea.

Încercase să pună multe din întâmplările vieții lui pe hârtie, bătuse la ușile mai multor redacții. Dar funcționarii aceia politicoși îi spuneau că sunt lucruri bune, interesante unele, dar că nu se poate publica așa ceva. "E nevoie de mai multă speranță, de optimism, ca să încălzim sufletul maselor, nu de acea

deznădejde bolnăvicioasă pe care o prinzi în cuvintele tale. Ieși în lume, tinere, privește la entuziasmul constructorilor societății de azi și scrie despre acestea. Este o datorie morală față de cei ce înfăptuiesc..."

Așa, textele lui stăteau prin sertare, într-o perpetuă așteptare. Asta era lumea pe care o vedea el. Ceea ce-i cereau amabilii funcționari îi depășeau înțelegerea. Sau puterile.

Pe bunici îi regăsise, acum, în singurătatea nesfârșită a bătrâneții. Trebăluind cu dificultate prin curte și așteptând să le calce cineva pragul. Dar aceasta parcă se întâmpla tot mai rar...

Ilarie le adusese o damigeană cu apă. Așa obișnuia el, cu toți ai lui, când mergeau în vizită la bunici. Pentru că, acolo, la Chirculești, nu erau fântâni. Ei coborau cu toții cu cobilița cu două găleți la o fântână într-o vâlcea. Dar apa aceea era sălcie. Ca să bea sau ca să gătească, se duceau peste un deal, la fântâna lui Iagăru, sau coborau la noi, la Irimești, tot cu nelipsita cobiliță. Ilarie le-a mai adus ceva de-ale gurii și, cum

aveau obiceiul, l-au poftit la masă. Mama Anica era a doua nevastă a bunicului. Pe prima, mama Florica, n-o cunoscuse. Murise când copiii, adică mama lui și frate-său Gheorghe erau mici și tata mare era plecat în cel de-al doilea război. Poate de aceea Ilarie nu făcea nicio diferență între ei. Îi considera pe amândoi bunicii lui adevărați.

Mama Anica a prăjit ouă, tata mare a destupat o sticlă de vin. Ilarie a mâncat și a băut cu plăcere. Au vorbit despre secetă, despre mana din vii, despre serviciul lui. Ilarie nu li se plângea bunicilor. Știa că aveau nevoie de credința că este fericit. Spune doar că ar mai vrea să facă o școală.

- Dar ce vrei măi tată, să te faci ministru?

- Nu, tată mare, vreau doar un serviciu sa-mi permită mai mult

timp de citit.

- O să te strici tu cu atâtea carte, filozofa mama Anica, dereticând cu mișcări domoale prin casă.

Încălzit de aburii vinului, Ilarie se uita la perii tămâioși. Deși acum mult mai bătrâni, erau la fel de plini de roade. Pe Ilarie îl cuprinde nostalgia.

- Și ce mai faci, tată mare, cu perele, le mai duci la țîrg?

- Nu le mai vindem acum, Ilarie, le dăm la colectare. Primim câțiva creștari și ceva țuică. Un fel de poșircă. Dar și asta e bună acum, când toate se găsesc foarte greu. Ochii lui erau stinși, parcă obișnuiți cu resemnarea. Bărbăția lui de-atunci, de mult, era doar o amintire. Obrajii pungiți, cu riduri adânci, încercau un zâmbet. Țepii răzleți ai bărbii tremurau ușor.

Ilarie se gândește la ziua aceea. Atunci simțise pentru prima oară ispita plecării. Voia să cucerească lumea. S-o supună.

Însă vedea că și vremea lui trece. Sau poate trecuse deja și adevăratul său drum fusese cel cu carul cu pere.

La orizont, amurgul însângera dealurile răvășite. Ilarie se ridică, își ia degrabă rămas bun și pleacă. A doua zi trebuia să fie din nou la Craiova, la fabrică...

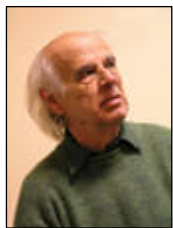
GEO CONSTANTINESCU

Grafică de Ion Petru Pop, "Adieri de lumină" (tehnică mixtă)

CU DRAGOSTEA PRE DRAGOSTE CĂLCÂND...

Capitolul 1

Era cu mult în târziuul nopții. O străluminare tainică îi fulgeră prin minte. Înfrigurată de sclipirea ei, Didorina Presură simte mai mult decât poate să vadă și încre-menește uimită că îmbăcseala negurii care îi întunecase vederea se frânge, ofilită, aidoma lăstarilor cruzi, arși de bruma timpurie. Oarecum eliberată din împresurarea că-trănită a umbrelor, răsuflă a ușurare. Imediat, însă, tresare buimăcită. Era ca și cum altcineva i se arăta, în propriul chip, și ei nu-i venea să-și creadă ochilor. Supraviețuise. O arătare nevăzută o salvase, în cele din urmă. Sfâșiasse pânza negurie, aducând-o la suprafață. Apoi, orbecăise mult timp, plutind deasupra străfundurilor măloase. Nici nu-i vine să-și creadă ochilor că sărise hopul spaimei de a pieri pentru totdeauna.

Abia după ce își strânge, îndelung, obrajii în palme și simte că e cu adevărat vie, răsuflă îndelung, ca flămândă, în timp ce intuiția îi aduce liniștea, asigurând-o că altfel nu se putea și numai trecând printr-o încercare de răscruce își va putea dobândi starea după care jinduia, adică să fie iarăși plină de vigoarea și curajul de care avea nevoie corpul său ca să-și continue mersul, chiar de ar fi să ajungă până la capătul lumii sau dacă ar avea de trecut prin întâmplări din cele mai groaznice. Era ca și cum cineva ar fi îndemnat-o să se lase înaripată de imboldirea inimii, pentru că aceasta intuia cale pe care, peste timp, avea să-și împlinească ambiția de a trăi deplina fericire adusă de iubirea aproapelui.

Al naibi vis, așa mă face să tremur, că nici acum nu-mi dă pace, își încredință Didorina șoapta înfrigurată întunericii...

Apoi, părăsită de somn, își petrecu restul nopții, descosându-se fără milă, într-un fel de gâlcevire cu sine, sperând să priceapă măcar o fărâmă din întâmplările prin care trecea și noima zilelor negre care o urmăreau, stol după stol. Oricât s-a frământat, întorcând, cum se spune, foaia pe toate părțile, grăuntele de lumină își întârzia ivirea, făcând-o să-și închipuie că de vină nu putea fi decât amintirea încă proaspătă a turburelilor de ape prin care visul o purtase împotriva voinței sale.

Apăsarea care îi înăbușea sufletul ținea parcă să-i dea de înțeles că nu era chip să scape de atâtea nevoi și scârbe ce o înconjoară și vin mereu, neîncetat, împreunând în hora lor blesteme cu dureri, greutăți și necazuri dintre cele mai posomorătoare, de parcă ar fi fost găsită vinovată că, din nebăgare de seamă, ocolise calea vieții, alegând să rătăcească prin adâncurile unei galerii subterane, ai cărei pereți și tavan, într-o continuă prăvălire, stau gata s-o copleșească sub mormanul molozului. Dinaintea ei, întinzându-se pustii orbării prin care nu se zărea nimic, nici măcar o licărire, cât lucirea gămliei unui ac de siguranță, ca semn prevestitor.

Altfel spus, nimic din cele de pe pământ nu putea fi luat drept cheazășie, în contul Raiului Făgăduit, cum se lăsase amăgită cândva, pe vremea când făcea primii pași în viață, încrezându-se în poveștile pe care nu ostenea să i le dea-pane bunicul Demndemedru, asigurând-o, mai în glumă,

mai în serios că, odată și odată, are să crape și mult aștept-tatul ceas când avea s-o ducă undeva, sus, poate chiar până în Piscul Crucii, de unde să cuprindă, cu ochii ei, priveliștea de Rai a Chisamerei.

- Da, unde se află Chisamera ???, se arăta curioasă Didorina, la auzul numelui care nu-i spunea nimic. Dimpotrivă, i se părea că bătrânul îl scornise anume, să arate cât de umblat putea fi de știa cam tot ce dănuie primprejur. În afara culmei Dimonașului, nici urmă de vreo ridicătură, mai acătării, așa cum croia el Piscul Crucii, împodobindu-l cu pelerina nesfârșită a pădurilor stufoase de jugaștii și pretinzând că un astfel de loc chiar există, numai că s-ar afla înălțat mult de tot de vârful stâncilor uscate, anume să fie ascuns de ochii muritorilor, fiind un loc tănuit, de care omul nu se poate apropia decât în anumite zile ale celor mai rari sărbători.

- Chisamera, Chisamera, o domolea bătrânul, murmurând numele locului, ca și cum încerca să-i abată atenția și în loc să-i astâmpere setea cu care Didorina îi sorbea fiecare cuvânt, la o adică, era gata să-i cânte, așa cum obișnuia să-i domolească plânsul, pe vremea când era mică.

- Fii mai răbdătoare, nu mă mai tot ruga, așteaptă până o să vină ziua în care ai să vezi și tu cum e când cineva nu te slăbești cu săcăielile...

-Acuma, mă certî sau te prefaci supărat doar așa ca să-mi închipui cât o să pierd dacă nu sunt cuminte...

- În viață, nu e bine întotdeauna, să le tot dai zor... le mai lași și domol, să dospească până când fiecărui lucru îi vine timpul, după cum le-a rânduit Cel de Sus. Așa că, vezi de caută bine, că nici la Chisamera, după cum tot îți spun mereu, nu-mi pot face drum, ori de câte ori mă taie capul pe mine. Acolo, merg, cum să-ți spun eu, așa, ca la altar, o fac doar atunci când simt că nu mai am încotro, și-mi vin de hac greutățile. C-așa ne-a rămas obiceiul. Și vreau să mai știi ceva: Cu cât ajung mai arar, cu atât mi-e mai de-ajuns. Acolo, în culme, după ce trag, cu nesaț, până îmi umplu bojocii cu aer proaspăt și limpede stors din albastrul cerului, uit de mine și de toate. Odată, suit în culme, după ce mă așez pe un colț de piatră, am răgaz să iscodesc prin timp, așa cum aș cântări, pe-ndelete, cumpănă din închipuirea mea, până văd în ce parte e înclinată mai mult: spre cei rămași vii sau spre cei care au trecut dincolo. La urmă de tot mai fac loc și câte unui gând, cam cu ce te alegi dintr-o viață de om. Las de-o parte amintirilor legate de alergăturile prostești în care suntem împinși de tot felul de năzbâtii care ne trec prin cap pe vremea când ne dăm ifose ca și cum lumea ar începe și sfârși cu noi ... Ambiții, peste ambiții, ne umflă ochii, apoi ne frământă și macină de-ajungem să ne mâncăm între noi, mai dihai ca fiarele deșertului. Numai că, atunci când avem iluzia că visul e gata să ni se împlinească, la semnul Celui de Sus, închidem ochii, isprăvind-ni-se timpul. Ne strecurăm, ascultători, pe sub bariera neagră, lăsând în urmă agoniseala de-o viață. Unii. Alții, numai praful și pulberea... Aruncând pe baltă, și unii și alții, rostul pentru care ni se părea că am fost făcuți să-l vânam. Cam așa ni se sfârșește la fiecare povestea. Din păcate, ne este dat s-o aflăm doar atunci când e prea târziu să ne mai putem da seama că n-are niciun rost să ne pierdem anii chinuindu-ne să despicăm firul în patru și să

pătrundem până în pânzele albe, sperând să aflăm la ce liman ne scoate drumul pe care ne-am pomenit aduși în viață. Mare trebuie să fie misterul ce ne-o fi făcând să ne încăpățănăm cu toții, să ținem și cu dinții de viață! Atâta încăpățănare, de parcă ne-ar fi fost dat să trăim veșnic! Doar naiba poate ști ce ne mână din urmă. Până vine și clipa în care ni se deschid ochii că lucrurile nu stau tocmai așa cum crezusem! Așa se rupe și omul pierde ca o muscă, uneori potrivindu-se să-i bată clopotul tocmai când îi era lumea mai dragă. Oricât te-ai opinti, ca un catâr, să crezi că e imposibil să ți se întâmple și ție așa ceva, marele și tarele voinic, în cele din urmă te trezești pățind-o după tipicul pe care l-ai nesocotit.

Apăi, ți le spun, cu de-amă-nuntul, ca la spovedanie, să vezi de ce, odată ajuns aco-lo, în culmea Chisamerei, mă mulțumesc să privesc, ca pricopsitul, pe deasupra caselor, să trag linie după linie și-apoi să adun, doar, așa, să văd câți mai suntem din cei care ne-avem aproape, în leat. Acum ești fată destul de mare să pricepi cum, după ce te naști și intri în lume, ți se pare că ești singur și abia apoi, încet, încet îi descoperi pe cei dimprejurul tău și vezi cât de legat ești de ei încât, în cele din urmă, sfârșești prin a fi sigur că o să-i ai alături toată viața. Și până să iei seama, te pomenesci, într-o zi, că unul cade la pat și se duce. Îți zici că a avut ghinion, cum s-a întâmplat anțăr cu Andreș. Ți-amintești cum târa șarpele ăla, de un metru și ceva, după el, înspăimântând copiii? Sau Cedică, picherul! Umbla cât era ziua de mare trăgând o roabă plină cu pietre, să câptușească gropile drumului. Credeai că e făcut să o ducă atâta timp cât va dura și drumul pe care îl cârpocea. Și, când colo, cum, necum, uite că drumul a rămas la locul lui, în schimb, Cedică dusu-s-a cu roabă cu tot. Și tot așa, azi unul, mâine altul, cei de pe lângă tine se poticesc și dau ortul popii... Bine, bine, că atunci, când ești în putere, nici nu le observi lipsa. Numai că, tot adunând povara anilor în spate, deodată te trezești că s-a subțiat șirul celor de lângă tine și parcă te ia cu frig, înjunghiindu-ți inima. Geaba fugi, geaba alergi, geaba te dai tare și mare și te lauzi că n-o să te dai bătut nicicum, geaba te faci că nu iei seama la răsuflarea fricii din ceafă, care se tot întetește până te bagă în draci. N-ai decât să aștepți, cu inima bâcâind, ca puiul de găină gâbjit de gheara uliului. Un lucru e sigur: te miști, după cum îți îngăduie doamna cu coasa, până când sârutul ei de gheață îți împetritează fruntea.

Iaca, cam astea-s gândurile cu care îmi petrec, acolo sus, uitându-mă la fiecare locșor, să văd cum mai arată, că și cu ele, poate n-o să-ți vină să crezi, dar se petrece cam tot așa, ca și cu omul, nu lua, ce auzi, ca pe o ciudenie. Piscul, împădurit și falnic cândva, ți se întâmplă, apoi, deodată, să-l vezi arătând ca puiul de curcă jumulit de uliu; râpi, adâncindu-se întruna, și dincolo de ele, alte râpi, că-ți pierzi suflarea de te uiți în josul lor, și uite așa stau să le văd pe toate, până mă vindec și uit de mine...

Asta e sigur, odată, ajuns acolo sus, te vindeci ca prin farmec de patimile lumești și te simți cu sufletul împăcat, văzând cum se întinde pustia, ștergându urmele oamenilor aproape de sub tălpile picioarelor! Vine o vreme când e mare lucru să ai la ce și mai ales să știi încotro să te uiți ... Las'că o să te duc și pe tine la Chisamera, ai răbdare, o leacă, să mai crești, să ți se deschidă bine ochii. C-așa se cuvine, acolo, să-i faci mari de tot, nu cumva, din ce-ai să vezi să ți se pară altfel decât mi se arată mie, c-atunci chiar te-aș amări

și mai bine mor, înainte de a apuca să te duc, decât să-ți fac așa pocinog...

***

Uneori, Didorinei i se întâmplase, fie să viseze ori să-și închipuie cum urcă, pe ur-mele bătrânului, de la Dimonaș înspre Piscul Crucii, iar de acolo căuta să ghicească locul Chisa-merei. Și, tot bâjbâind printre trunchii jugaștrilor, frasinilor, ul-milor și fagilor cu crengile înco-voiate de jir, în răstimpuri se o-prea locului, numai așa ca să mai întârzie clipa întâlnirii cu locul multvisat. Răgazul folosindu-l pentru încă o repetiție, în gând, să fie sigură că e pregătită, întrebându-se grijulie:

Oare, atât, cum țin ochii deschiși acum, ajunge ?

După un timp, cât presupunea că-i trebuie bătrânului s-o isco-dească, oțărât, pentru că nu pricepea la ce face aluzie, Didorina întreba, făcând, la rândul ei pe supărata :

Nici dacă îi deschid așa nu ajunge ?

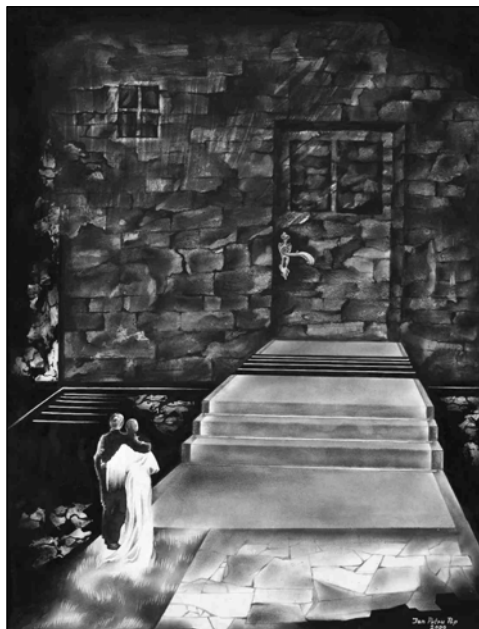
-Cum, adică?

Încurcat, Demndemedru, cel din închipuire, se uită în toate părțile numai la ochii ei nu, așa că nu-și putea da seama dacă sunt atât de lărgiți, încât lumina lor să poată pătrunde până în străfundurile cerului.

Și, tot pentru vremea când o crăpa ceasul călătoriei spre Chisamera, Didorina își pusese în gând să-l ia din scurt, dându-se îmbufnată că-i spune numai povești prin care vrea s-o facă să creadă că s-ar trage din oameni necumpătați, ba chiar cumpliți și setoși să se războiască, unii cu alții, ani în șir, de parcă nu i-ar mai fi încăput pământul împreună, arzându-le mâinile de nerăbdare să-și reteze capetele cu securile și să-și risipească bruma de avuturi, nepregetând a se jupui de vii, cu toată rudenia dintre ei, ca în șerpării și a se sfărteca în bucăți, pentru care născociseră praponirea în lanțurile dintre două cămile, iar atunci când fărădelegile îi zoreau din urmă, cei biruitori își aruncau învinșii, încă vii, în gropi, scutindu-se de pierderea timpului cu tăiatul capetelor...

***

E imposibil, o încurajase Demndemedru, de atâtea ori, ca bunul Dumnezeu, dacă mă ascultă și, așa cum spui, crezi cu adevărat în El, îți zic, că e imposibil să-și

Grafică de Ion Petru Pop, "Casă de piatră" (tehnică mixtă)

îndrepte fața în altă parte, părăsindu-te, în loc să-ți în-tindă mâna și să te scoată din mărcinișul încurcă-turilor.

Dă-i crezare, unui bătrân ca mine, că știe ce spune, și-ai să înțelegi că bunătatea fără de margini nu L-ar răbda să vadă cum s-ar pierde nici măcar o fărâma din creatura sa, câtă vreme în aceasta pâlpâie nădăjdea pusă în Cuvântul și Numele Lui.

Chiar, cum ar putea fi Domnul așa de slab, câtă Dido-rina, la rândul său, să-și înlăture îndoielile, mai ales după ce petrecea ore îndelungi în rugăciune, închisă singură în odaia ei! Ar fi imposibil ca tocmai Dumnezeuul căruia mă închin să nu fie măcar la fel de puternic pe cât e al celor-lalți. Poate că întârzie dinadins să-mi dea vreun semn, tocmai pentru că abia așteaptă să mi-audă glasul cău-tându-L, atunci nici n-o să fie nevoie să strig de multe ori că are să-mi și vină în întâmpinare. Doar Lui stându-i în putere totul, până și munții să-i mu-te din loc, să nu mai amintesc de cele petrecute cu Sodoma și Gomora...

***

Oricât își căuta Didorina oblăduirea în amintiri, nicicum nu putea da uitării rafalele loviturilor de care viața continua să-i facă parte.

Într-o vreme, asaltată de neliniște, pornise, hai-hui, um-blând ca o zănatică pe străzile orașului, până ajunsese să nu mai știe de ea, darămite să-și îndrepte gândul spre Cel de Sus, în mâinile căruia știa că își avea soarta sorocită.

Doar moartea mamei, continua să-i stăruie în minte, prima lovitură pe care o suferise, aproape nimicioare! Aflase vestea înainte de a face ochi bine, cum spune lumea. Moartea urmase, imediat, după nașterea Didorinei. Deși mama ei nu era prima femeie care adusese un copil pe lume. Astfel, o ajunsese vitregia, creascând aidoma lăstarului stingher, ivit pe urmele unei tulpini dispărute, fără niciun reazim, părăsit în bătaia ploilor și vântului. Așa că, n-avusese după cine să se ia în viață. Nici măcar cu cine să se sfătuiască. Rămânându-i doar plânsul și oftatul din belșug, cu capul îngropat în pernă, de teamă că-și dă de gol neliniștea, când implora în van: Învață-mă cum să-mi păzesc trupul, să nu mă las dusă în ispită, să nu-mi întinez sufletul în păcat.

Îmbujorându-se că nu-și putea înfrâna gândurile care îi aminteau de coapse și sânni arzând în cutremurări de fiori străini, cărora nu avea grai să le spună: ce doriți voi se va împlini, dar încă nu știu când! Nici măcar nu știa să aleagă binele de rău, cum să se păzească, să nu intre în rușine și pângărire! Se simțea înmugurind ca ramura smochinului și abia aștepta clipa când, dovedind florile viței de vie, trupul său avea să parfumeze văzduhul în vreme ce ea va sălta ca puilul de cerb, peste costișe, în căutarea sufletului pereche...

Privirile iscoditoare ale vecinilor nu o ocoleau. Și cum făcea o trăznaie, auzea cuvinte care o intrigau: de ce vă mirați, îndată are s-o apuce pe urmele mă'si.

Dintr-odată, se vedea pusă alături de mamă. Deși, mai toți uitaseră și cum arăta. Didorina nu le căuta pricină. Așa că, în timp ce auzea alte fete văietându-se că nu mai știau cum să scape de ispitele dragostei, ei nu-i rămânea decât să înghită în gol sau să inventeze povești.

Așa, nițel câte nițel, o apucase pe urmele lui Demndemedru. Care scornea mereu câte o povestioară. Nu-i păsa că plouă, de ies apele dintre maluri, că e zăpușeală de se usucă rădăcina ierbii sau ninge cu bulgări

de zăpadă, ridicând niște troiene până la cer, de nu se mai puteau nici șoarecii strecura dintr-o parte de lume în alta. Bunicul își vedea de urzeala la noua lui poveste, spunând-o cu atâta patimă încât să n-o poată deosebi nimeni de întâmplări petrecute aievea.

Măi copii, se bucura să le ațină calea mai ales celor micuți, când roiau prin poarta școlii, ia, dați-vă colea, lângă moșu', să vă spună el cum a fugit toată viața de noroc. Auziți, să vă minunați. Ascultați cum am pățit-o întâia oară. Căzuse o iarnă grea și de-abia strânsesem un braț de surcele, cât să aprind o dată focul, să-mi dezmoțesc mâinile la căldura flăcărilor. Nici nu se înțetiseră bine vâlvătaile, când văd că se apleacă pe geam o umbră și mă roagă să-i dau un lemn aprins, să poată merge la lumina jarului pentru că are mult de călătorit. Sărântocul de mine s-a pus pe chibzuit: să-i dau, să nu-i dau? Dacă îi dau un lemn aprins, înseamnă că focul meu se micșorează și nu o să mai țină prea mult. Așa că am alungat umbra: Oricine ai fi, pleacă în pustii, de unde ai apărut! Caută-ți prin alte răscruci unde sunt focuri aprinse, cum de ți-ai găsit să-mi ieși chiar mie în cale? Și umbra norocului dusă a fost. Dar nu pentru totdeauna. Într-o zi de bălci, umblam aiurea prin mulțimea care mișuna ca un furnicar. Obosisem așa de mult că abia îmi mai puteam trage sufletul de parcă m-ar fi prins vârtejul unei ape și nu-mi mai dădea drumul. Ei bine, chiar atunci o vedenie se apropie, plutind peste capetele oamenilor, târând umbra după ea. Am recunoscut-o imediat după glas, cu toate că nu i-am văzut și ochii pe care îi bănuiam în stare să pătrundă și prin albastrul cerului, c-altfel n-ar fi dat așa de ușor de mine. Omule, aud șoapta, prefăcându-se a mirare, îmi pare că ne-am mai întâlnit.

Ce puteam să fac, de unde să am atâta curaj, așa cum fusesem luat pe nepregătite, să-i spun că se înșală. Ei, bine, dar nici să recunosc că așa era, n-am putut. Am tăcut, de teamă că, în viermuiala mulțimii, cine știe dacă nu-mi putea face și de petrecanie, fără să bage careva de seamă. I-ar fi fost simplu și la îndemână să profite de înghesuială și să mă gătuie până cădeam ca o cârpă pe care oamenii, în forfota lor, ar fi călcat-o în picioare. Până la urmă, spaima din mine a dat în clocot și am răbufnit: Du-te în pustii, acolo unde te-am trimis și altă dată să nu te mai prind că te ții de capul meu!

Umbra, ascultătoare, a zbughit-o, cum sare cănele, trimis să prindă piatra pe care ai aruncat-o! Așa, careva să zică, da, să nu uit, de ziua aia când, stând, abătut, sub nucul de la Chisamera, aud că-mi șoptește cineva, de parcă se pitulase între frunzele mari și catifelate pe care, fiind spre seară, le vălurea un vânticel, din alea călduțe: Că, tare arțăgos mai poți să fii, omule! Iacătă-mă, viu, pentru ultima oară, la tine. Nu mai tot tresări că n-am de gând să-ți cer nimic. Ai să-ți dai seama ce-ai pierdut când ai să vii și tu sus la mine și oricât ai să mă rogi, n-am să te ascult, la fel cum ai făcut și tu cu mine. Atâta, doar, că eu n-am să te alung în pustii sau înapoi, de unde ai venit, cum te-ai năpustit tu asupra mea!

Acum, cred că vă dați seama și voi, măi, copii, la ce-am putut da cu piciorul și încă de atâtea ori...

ION NETE

Interviu cu scriitorul Vasile Ernu

VASILE ERNU este născut în URSS în 1971. Este absolvent al Facultății de Filosofie (Universitatea Al.I.Cuza, Iași, 1996) și al masterului de Filosofie (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj, 1997). A fost redactor fondator al revistei *Philosophy&Stuff* și redactor asociat al revistei *Idea artă+societate*. A activat în cadrul *Fundației Idea* și *Tranzit* și al editurilor *Idea* și *Polirom*. În ultimii ani, a ținut rubrici de opinie în *România Liberă* și *HotNews*, precum și rubrici permanente la revistele *Noua Literatură*, *Suplimentul de Cultură* și *Observator Cultural*.

A debutat cu volumul *Născut în URSS* (Polirom 2006, ediția a II-a în 2007, ediția III-a în 2010), care apare în anul 2007 și la *Editura Ad Marginem* din Rusia, în 2009 la *Editura KX - Critique & Humanism* din Bulgaria și în 2010 la *Editura Akal* din Spania. Cartea este în curs de apariție la *Editura Hacca* din Italia, *Editura L'Harmattan* din Ungaria și la *Editura Sulakauri* din Georgia. Cartea a fost nominalizată la *Premiul de debut al revistei Cuvîntul*, *Premiul pentru Roman* și *Memorialistică al revistei Observator cultural* și *Premiul Opera Prima al Fundației Anonimul*.

Volumul a fost distins cu *Premiul pentru debut al României literare* și cu *Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România*.

În 2009, publică la *Editura Polirom* volumul *Ultimii eretici ai Imperiului*, în curs de apariție la *Editura Ad Marginem*, din Rusia. Volumul a fost nominalizat la *Premiul pentru Eseu al revistei Observator cultural* (2009) și a primit *Premiul Tiuk! 2009*.

În 2010, publică (*Editura Polirom*) împreună cu Bogdan-Alexandru Stănescu volumul *Ceea ce ne desparte. Epistolarul de la Hanul lui Manuc*.

Vasile Ernu (alături de Costi Rogozanu, Ciprian Șiulea și Ovidiu Țichindeleanu) este coordonatorul volumului *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu*, Editura Cartier 2008.

Este unul din fondatorii și coordonatorii proiectului www.criticatac.ro, www.ernu.ro/ www.nascutinurss.ro

*

-Voi începe dialogul nostru pornind de la convingerea lui Alexandru Paleologu că "lumea și viața nu ar fi nimic fără cărți". Considerați că aceste produse spirituale și culturale care au stat la baza evoluției civilizației și culturii omenеști, care au primenit sufletul și mintea miilor de generații, mai au același efect ca și în trecut?

- Omul se diferențiază de lumea din care a ieșit, cea naturală și biologică, prin capacitatea de a-și crea propriul mediu social, politic și cultural. El și-a creat un

soi de control al naturalului prin aceste ustensile culturale. Cartea este unul din elementele cheie. Este poate cel mai constant produs cultural pe care l-a creat omul.

Narațiunea, povestea, chiar dacă a trecut de la forma orală la cea scrisă nu și-a modificat aproape deloc structura de bază. Dacă în muzică și cultura vizuală au avut loc schimbări radicale, luând în considerare doar ultimii 200 de ani, ei bine, în domeniului marilor narațiuni nu s-a modificat mai nimic. Eu tind să cred că un Michelangelo l-ar înțelege greu pe Duchamp, iar Bach ar avea probleme cu ascultarea unei muzici de Schonberg, însă un Homer sau Virgiliu nu ar avea nicio problemă să citească Tolstoi sau Nabokov. Cartea este cea care ne ajută să fim contemporani și cu oamenii de acum 2000 de ani, iar ei să fie cumva prezenți în actualitate. Acesta e marele mister și farmec pe care-l poate produce cartea. De aceea trebuie să luptăm ca ea să aibă un impact major în continuare asupra societății umane. Ea este și rămâne cel mai important și ieftin mijloc de educație a umanității. Fără ea ar fi greu să ne numim oameni.

-Intelectualitatea românească nu poate scăpa de obsesia inutilității ofertelor culturale propuse de creatorii contemporani. Credeți că putem găsi un mijloc de revitalizare a pieței culturale românești? Există vreun secret al revigorării interesului publicului larg mai ales al publicului tânăr pentru lectură?

- Din punctul meu de vedere secretul se află în educație și în găsirea unei căi proprii. E timpul să mai renunțăm la copierea modelelor occidentale. E bine să învățăm de la alții, să fim deschiși către o altă experiență însă nu în măsura în care să ne transformăm în simpli imitatori ai acelor modele. E ca și în economie: nu putem trăi doar din ce produc alții. O țară care nu-și produce propriile valori și propria cultură, ci doar importă nu e o țară, ci e doar un teritoriu. În această perioadă nici educația și nici producția culturală nu stă foarte bine. Educația e chiar într-o stare catastrofală iar asta va afecta enorm de mult viața socială, politică și mai ales culturală a următoarei generații.

Educația, sănătatea și cultura trebuie să fie priorități naționale, trebuie să existe acces gratuit la ele și trebuie gândite strategii la nivel de țară.→

Grafică de Ion Petru Pop, "Între oglinzi" (tehnică mixtă)

Invaziile actuale nu se mai fac cu tancurile și tunurile, ci cu banii, mass-media și cu diverse mecanisme de consum. În acest moment, noi suntem o colonie care nu mai produce mai nimic. Iar ce se mai produce nu ne mai aparține. Cred că în următoarea perioadă va trebui să regândim din temelii societatea în care trăim.

-Cine deține cel mai important rol în procesul de răspândire a cărților? Scriitorii? Editorii? Profesorii? Sau bibliotecile cu campaniile lor de promovare a lecturii?

- Este un lanț întreg. Totul pornește din familie și școală. Părinții pot influența mult gusturile copilului. Copilul trebuie să aibă de mic acces la carte, să se obișnuiască cu ea, s-o îndrăgească. Din păcate, copiii sunt crescuți și educați tot mai mult de televizor și calculator și mai puțin de oameni și carte. Școala e la rândul ei un element foarte important. Societatea și mediul socio-politic și cultural transmit diverse mesaje, set de valori etc. Cu toate păcatele ei însă, școala în perioada comunistă a avut un nivel general destul de ridicat. Noi, când eram mici, voiam să ne facem cosmonauți, medici, ingineri, fizicieni, filosofi. Acum fetele vor să devină top-modele, iar băieții fotbaliști. Este foarte important ce-ți dorești în viață, ce vise ai.

Firește că în procesul de producere și răspândire a cărții și infrastructura joacă un rol crucial pentru că te ajută să ai acces la librării, biblioteci etc. La noi, în loc să se deschidă cât mai multe astfel de instituții, ele se închid. Sunt orașele care nu mai au librării, iar bibliotecile nu au mai achiziționat cărți de zeci de ani. E tragic.

Editurile ar trebui să deruleze cât mai multe campanii de promovare însă cele mai eficiente campanii de promovare a lecturii ar trebui să fie cele la nivel de stat sau a instituțiilor care reprezintă bresle întregi. În țările europene, astfel de campanii se fac anual. O campanie de acest tip presupune un mecanism mai amplu: televiziune, radio, manifestări, lecturi publice și acțiuni de promovare realizate în școli etc. Și nici nu e nevoie de bugete mari. Cu banii de la câțiva km de autostradă care oricum nu se face se pot reface multe lucruri din infrastructura culturală. Din păcate, nu există viziune și voință.

-Cum s-au derulat lucrurile în cazul dumneavoastră, cine v-a pus prima carte în mână și care sunt cărțile sau autorii care v-au marcat copilăria?

- Părinții și frații mai mari. Am trăit printre cărți. Iar la școală m-am îndrăgostit de bibliotecă. Mergeam de două ori pe săptămână și schimbam cărțile. Până la finele școlii generale, am citit cam toată biblioteca școlii. După aceea, m-am mutat la alta mai mare. În URSS, exista un cult al cărții cum nu cred că a mai existat undeva. Eram educați și chiar credeam în acest lucru, că URSS este țara cu cei mai mulți cititori: cea mai cititoare țară din lume. Firește că era și multă propagandă, așa cum și azi suntem spălați pe creier de alte forme de propagandă, însă

convingerea că textul scris, cartea, este ceva esențialmente bun ne-a ajutat să trecem prin multe necazuri.

-Dar în privința scrisului? La ce vârstă și în ce împrejurări ați descoperit că doriți să deveniți un specialist în mânăuirea cuvintelor, că doriți să vă faceți scriitor?

- Nu am vrut să fiu scriitor. Nu mi-am propus. Voiam să fiu filosof. De aici vine și pasiunea mea pentru reflecție, dezbateri, analize, idei etc. M-am apucat să scriu mai mult din nevoia de a-mi regla niște conturi cu trecutul meu. Voiam să repovestesc experiența mea din spațiul sovietic. Și așa am scris prima carte, după care a venit de la sine și restul.

-Evident, dacă citești mult nu înseamnă că te faci automat scriitor. Citirea cărților contribuie la ascuțirea abilităților de autor. Lectura stăruitoare și munca permanentă, oricât de consecvente ar fi, nu sunt dătătoare de rod literar decât în prezența talentului și a inspirației. Care este raportul dintre talent și efort creator? Câtă muncă și cât talent ascunde un scriitor de succes?

- Uh. Proza, eseu și genurile apropiate necesită un timp de lucru mai mare. Nu știu cum e la poezie, că nu scriu poezie. Fie vorba între noi, a scrie nu e o ocupație atât de plăcută. Trebuie să stai câte zece ore cu fundul pe scaun și cu ochii în calculator și să scrii. E o muncă foarte istovitoare. Dar pentru cine e pasionat asta nu e un impediment.

Trebuie, firește, să ai talent, însă munca e unul din factorii cheie. Talentul se dezvoltă prin multă muncă.

-Cum definiți succesul literar? Un scriitor de succes este cel care intră în grațiile criticilor literari și se alege cu o cunună de premii? Ori succesul se măsoară prin numărul și intensitatea semnalelor pozitive emise de publicul cititor?

- Odată am făcut un text pe această temă. Teza era simplă: scriitorul de succes din România vrea să fie laudat de Nicolae Manolescu și să fie citit de Nicoleta Luciu. Adică vrem să fim legitimați de cea mai importanta parte a criticii și să fim populari, să fim citiți la scară mare. Din păcate nu se prea poate așa. Rar poate acoperi cineva o paletă atât de largă. Din păcate, noi avem o țară unde numărul cititorilor e mic și în scădere. Practic scriitorii se bat pentru un public de câteva mii de cititori.

-Dacă ar fi să concepeți o idee publicitară concisă și eficientă care să atragă atenția și să invite societatea la redescoperirea avantajelor lecturii, cum ați formula-o?

- Viața îi este dată omului o singură dată pentru a nu muri prost: mergi și citește urgent!

LILIANA MOLDOVAN

Grafică de Ion Petru Pop, "Dreptunghiul privirii" (tehnică mixtă)

La cules de rodii în cartierul Rahova 28

O primăvară în sudul Bucureștilor

Din primăvară începeau să înflorească zeci de găleți pline cu mușcate, begonii, „nu-mă-uita”, panseluțe și pe jos, printre pietrele curții ghețișoare, o floare mică, delicată de pus la butonieră, o culoare curată ca lacrima, ieșită numai din nisip și uscăciune.

Da, toate se zbăteau care mai de care pe postamente de piatră, butuci din lemn, rafturi sau agățate de casă, de gard, suspendate precum zorelele sau iedera să miroasă cât mai bine și cât mai tare în curtea de pe strada Perinița. Am adus ghețișoare în Germania, dar ele s-au răzgândit: ghețișoarele nu acceptă pământul german și basta!

Seara se deschidea regina nopții între tufele de liliac și tufele de trandafir sălbatic, acesta tinea gardul alături de tufe de un verde deschis de agrișe (un fruct cu bobite ca vitamina C, aduse de mama din Ardeal, aici fiind necunoscute, iar cei ce le gustau se strâmbau foarte tare sau și le doreau în loc de borș), multe alte flori de toate culorile pe care le-am uitat datorită numelor exotice, iar bondarii nici că mai găseau o nișă în gard să iasă din acest paradis, iar cine trecea o dată pe lângă grădina noastră, revenea sigur din curiozitate și oricum toți se opreau.

Cei mici se puneau pe vârfuri, cei mari oftau admirativ, dădeau explicații despre ce vedeau, dădeau din cap și se întrebau cu voce tare, de unde atâta răbdare la atâtea bănci și găleți pline cu flori.

Iar la dreapta casei, într-o ladă făcută special de un tâmplar și vopsită în același verde precum streășina, trona un lămâi.

Această ladă era tare grea. Era plină cu pământ și nisip, astfel el, lămâiul, să se simtă ca la el acasă, precum în depărtatele țări ale Mediteranei.

Primăvara și toamna era nevoie de doi bărbați să scoată și să bage lada verde în veranda din față, cu lămâiul înalt, cu frunze rare, mai groase și mai verzi decât cele de dafin, care făcea an de an câte o singură lămâie.

Da, era acea verandă prin care aveam voie să trecem numai de Crăciun și de Paști, unde aerul conservase an de an mirosul perelor de iarnă care stăteau cuminti până se coceau, aerul prăjiturilor, piperului din cârnați sau pungilor de scorțișoară și sigur al hainelor de duminică și de iarnă, ce se odihneau într-o ladă de zestre închisă cu balamale din fier gros și greu, primită de străbunica la căsătoria ei în 1898.

Lămâiul era o mare atracție în cartierul în care creșteau tot felul de plante și pomi fructiferi, dar în nici un caz ... lămâi .....

La domnul Brătianu, maestrul în altoit și înrudit pomi de toate felurile și tatăl piersicilor uriașe, la el am mai văzut pe vremea aceea lămâi, dar cât era orașul de mare singurele rarități ca să zic așa, erau cireșii japonezi și magnoliile, ambele reușind să ne transpună prin ploaia de

flori într-un extaz pe care în fața unui prun sau corcoduș nici nu poate fi vorba că ți s-ar fi întâmplat.

În zona Măgurele, adică Rahova profundă, se făcea cu predilecție țuică, marmeladă sau magiun de prune, torturile sau dulcețurile complicate cu batoane de scorțișoară, frunze de mentă, cuișoare sau mirodenii de peste mări și țări, caracteristice Ardealului, nu le-am întâlnit aici, deoarece gătitul ca arta culinară și cu adausuri exotice cerea timp, pricepere și trebuie spus: era o tradiție de sute de ani.

În zona de periferie a Bucureștilor viața se derula după zeci de tradiții, fiecare dintre locuitorii ei adusesese de departe cu el tot ce i-a fost drag și important, atât în suflet cât și în saci, papornițe sau lăzi de zestre pictate și grele, iar vremurile, ele le-au sortat și cernut și așa de la Vama Veche a Chirigiilor de-a lungul Rahovei, Alexandriei și până departe în Măgurele era un mic Babilon.

Vile mai bogate și mai puțin bogate aveau acest pod al Calicilor, care însă toate aveau gardul tradițional din fier forjat, curticele și ele pline de flori din primăvară până în toamnă, casele erau din cărămidă stabilă, iar la demolări praful nu se așeza cu una cu două timp de câteva luni, iar macaralele au avut de luptat cu fundamentele adânci, deoarece proprietarii avuseseră și banii și răbdarea necesară să își așeze construcțiile stabil și curat.

Acum acolo sunt blocuri peste blocuri, culorile balcoanelor, tencuiala căzută și rufele spânzurate de jur împrejur de pe balcon ce au luat locul în anii 80 cartierului de vile de odinioară, a cărui farmacie de la Pecineaga pentru mine rămâne de neuitat, te fac când treci pe strada îngustă, blocată acum cu zeci de mașini, parcate după legile celui ce șofează, să îți păstrezi ochelarii de soare tot timpul anului.

Într-un fel trebuie să trăiești și acolo unde alții se cred într-un film horror, trebuie să poți parcurge lumea vieții tale, chiar dacă amintirile te fac uneori să-ți muști buzele sau să îți faci un ceas la mână cu dinții, ca peste tot în copilărie.

ANNI- LOREI MAINKA

LA MULȚI ANI DE RĂMAS BUN.

OMAGIU UNUI ACTOR ROMÂN PREMIAT LA CANNES, 2005.

**Ion Fiscuteanu, „La mulți ani, maestre”,
Teatru. Ediție îngrijită de Nicolae Băciut,
Editura Nico, Târgu-Mureș, 2010**

„La mulți ani, maestre” este un text inedit al actorului și scriitorului Ion Fiscuteanu. Manuscrisul mi-a fost pus la dispoziție de Liliana Bogdaniuc, de la Teatrul Național din Târgu-Mureș, iar Magda Fiscuteanu, soția actorului, și-a dat acordul pentru publicarea piesei” – precizează Nicolae Băciut – îngrijitorul acestei ediții, la sfârșitul piesei, pentru ca lucrurile să se clarifice. Faptul că există oameni generoși, de bună credință, promotori culturali care să se ocupe de opera celor dispăruți este admirabil. Pe de altă parte, notorietatea de care s-a bucurat actorul târgu-mureșean după primirea premiului de la Cannes, ar fi îndreptățit forurile abilitate să se ocupe de creațiile lui literare, mai ales că acestea vizau lumea teatrului și a poeziei. E destul de frustrant că acest lucru se întâmplă doar după dispariția autorului. Dar, mai bine acum decât niciodată.

Ion Fiscuteanu a fost nu numai un actor de excepție, care a făcut cinste teatrului și filmului românesc pretutindeni în lume, dar s-a dovedit a fi și un creator sensibil, cu mult har scriitoricesc.

Cartea de față cuprinde, pe lângă piesa inedită, un interviu cu actorul Ion Fiscuteanu realizat de Nicolae Băciut, un articol legat de activitatea sa în teatru și film și un medalion omagial scris tot de Nicolae Băciut, la trecerea actorului la cele veșnice.

Adunate în acest buchetel omagial și luminate de candelă amintirii, aceste rânduri sunt binevenite și chiar providențiale atât pentru târgu-mureșeni, cât și pentru întreaga dramaturgie românească, întrucât Ion Fiscuteanu a fost și rămâne o emblemă a românului de pretutindeni.

Piesa „La mulți ani, maestre!” își desfășoară acțiunea în noaptea de Crăciun sau de Revelion, într-un decor ciudat, marcat de lumini care vor delimita spațiul de joc, în care se proiectează ori chiar se amenajează un brad de Crăciun, element necesar creării atmosferei sărbătorilor. Desigur că personajul principal nu poate fi altul decât Moș Crăciun, alunecat...prin timp în acest birou de lucru. Copilul existent în fiecare om și care-și păstrează atributele, va intra în joc imediat.

De fapt, sub aparența fanteziei, se derulează prin fața noastră o poveste de viață cât se poate de reală.

În noaptea în care se împlinesc visele, Soția Maestrului primește de la Moș Crăciun ceea ce și-a dorit toată viața: o rochie de mireasă.

De fapt, autorul a inventat un personaj în dublă ipostază, aceea de Moș Crăciun și de Maestru, proprietarul biroului cu pricina.

Vraja nu se întrerupe, nici când Soția Maestrului revine îmbrăcată în rochia de mireasă primită în dar. Reacția Maestrului substituit în pielea lui Moș Crăciun este, evident, una la polul opus celei de până acum.

E un joc permanent de substituirii, de gânduri și amintiri de care se lasă furat spectatorul. Hazul și neverosimilul apar la fiecare replică, pe măsură ce soția îi

relatează Maestrului întâlnirea cu Moș Crăciun iar acesta o ironizează.

Palierul realitate-închipuire, în permanentă alternanță, dau naștere unui soi de fantezie comico-tragică, așa cum se întâmplă și-n viață, îndeobște, când oamenii, una fac și alta visează ori își închipuie. Închipuirea n-o poate opri nimeni și ea pune stăpânire pe om, chiar și în momentele cele mai banale și chiar mai tragice ale existenței contidienne.

Acest joc de aparențe, alternanță de închipuiri suprapuse peste realitatea dură în care trăiește cuplul ajuns la o anumită vârstă, e menit să arunce o privire-n oglindă asupra vieții în general, lipsită de farmec și de noutate, în care protagonistul uneori se refugiază în alcool sau în vise pentru a depăși anodinel.

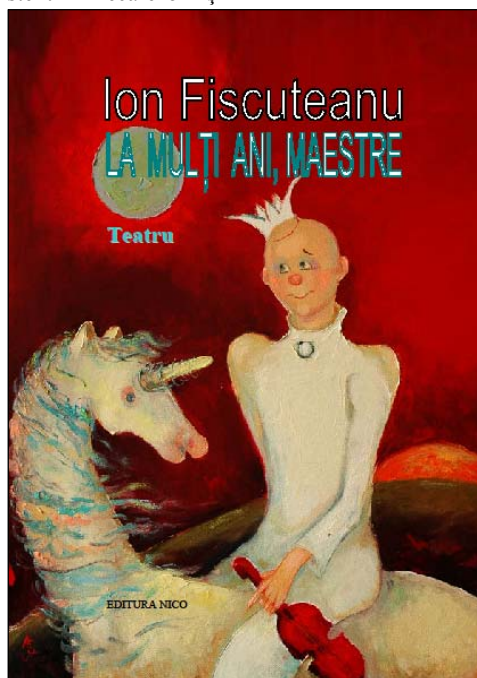
Contrastul, antiteza sunt atât de mari încât iscă ridicolul de situație și de limbaj. De fapt, sunt amintite adevăruri de când lumea ale vieții conjugale, ale singurătății-împreună după ce rutina și-a pus amprenta pe ambii soți și nu mai există nici urmă de fior și de pasiune, fiecare refugiindu-se în altceva. Căutând însă în adânc, e vorba de ratare, de vise destrămate, de multă dezamăgire și de eșuare în viață, iar la sfârșit, de marginalizare și însingurare totală.

Și Maestrul și Soția lui își continuă meditațiile prilejuite de seara de Crăciun când, de obicei, se fac bilanțurile și în loc să trăiască feeria Nașterii, ajung să-și reproșeze (de fapt, să monologheze fiecare în legea lui) despre nefericirea la care s-a ajuns, învinuindu-se reciproc. Lucruri care nu s-au spus niciodată, lucruri amânate, acum ies la iveală cu o forță nebănuită și sunt aruncate în fața celui alt.

Rochia de mireasă, prin albul său, reprezintă simbolul neprihănirii, al începutului, al promisiunilor, al visurilor încă în fașă. Și acum, sub ochii Maestrului, ea reprezintă o nouă viziune asupra Soției, o redescoperire a ei.

De fapt, perorațiile Maestrului se desfășoară la un moment dat, fără auditoriu și relevă zădărnicia oricărei încercări de remediere a situației: „Singur? Iar fără public? Rușine! A plecat și sala a rămas goală. Ce trist e, când n-ai cu cine vorbești. Când n-ai un singur spectator care să te asculte...Ratat actor!” →

Imagine de la lansarea cărții „La mulți ani, maestre” - foaierul Teatrului Național din Târgu-Mureș, 8 noiembrie 2010: Csápo György, directorul instituției, Magda Fiscuteanu, soția actorului, scriitorii Valentin Marica, Nicolae Băciut, actrița Serenela Mureșan

Un al treilea moment are ca protagonist același personaj într-o altă ipostază, ducând o tavă plină cu bunătăți și dialogând cu Prostituta, în fața căreia dorește să epateze. Printre replici, sunt strecurate adevărate panseuri, reflecții despre viață și oameni. Ex. *“Ar trebui ca tot ce se compune pe lumea asta să iasă din femeie,”* (...) *Femeia e o desăvârșire a Domnului, o minunată creație de păcat și iubire. Și păcat că nu știe să folosească harul acesta decât foarte puțin”*.

Pe fondul unui poem recitat de Maestru, apare un alt personaj, Cabotinul, care, într-un fel, reprezintă dreapta conștiință a fiecăruia, având menirea de a rosti adevărul, chiar dacă învâluit în cuvinte alese și lingușeli de complezență, așa cum fac arlechinii pe lângă tronul regelui.

Fiecare se ceartă cu nălucile, cu propriile fantasmе, cu fantoșele trecutului ori ale prezentului, cu toate frustrările dobândite în ani de zile de nemulțumiri și angoase.

Refugiul pe care și-l găsesc în băutura îi ajută să rostească, ceea ce n-ar fi spus în alte împrejurări: *“Ai dreptate, una sunt și alta fac. Beau pentru sărăcie de cuget și bogăție de nimic”*. (...) *Sincer, singur nu e bine niciodată și ce-i mai rău e că mă părăsesc și eu și atunci nu mai sunt decât un nimeni”* – le spune Maestrul celor doi musafiri neașteptați, Prostituta și Cabotinul.

Cei trei creează un moment festiv cu lumini, artificii, îmbrățișări, până intervine un al patrulea personaj, Fiul Maestrului. Este timpul reproșurilor și al deslușirilor. Se spun adevăruri dureroase despre familie. De fapt, e vorba de o obidă care a dospit mult timp și care acum a răbufnit la suprafață.

Se probează din plin vorbele Eccleziastului: **“Deșertăciune, deșertăciune, totul e deșertăciune și goană după vânt”**.

Maestrul constată că toate visele lui, deși împlinite, s-au dovedit a fi deșertăciune: *“Visul vieții mele a fost să fiu actor, să am un fecior și să am o mașină. Visul s-a împlinit, mașina a ruginit, copiii au plecat, iar talentul s-a înălțat ca o scântie, ca un abur pe cer”* – spune el.

El le împărtășește – nu fără o doză de sarcasm, ori de umor – personajelor închipuite de el însuși, drama vieții lui:

“Maestrul: Boala scurmă înăuntru și e mai dăunătoare ca dragostea, uneori și iubirea e un pervers cancer ea spune, în stare de metastază. Aproape nimeni nu scapă de ea. Uneori durerea e atât de mare, încât nici nu o mai simți, creierul îți rămâne înțepenit într-un gând pe care nu-l mai poți rosti. Ești rupt în tine și de tine îndepărtat de tot și nu știi când mai ești și dacă mai ești. Și prefăcut într-o ceață fluidă, se topește pe dinăuntru mut. Atuncea, Doamne, oare mai există?! Sunt dincolo de mine? Sunt dincolo de noi? sau chiar durerea nu mă mai atinge?!”

Adunarea se completează cu nevasta Cabotinului, un al cincilea personaj care intră imediat în joc, alături de ceilalți.

În toiul petrecerii, precizează autorul în indicațiile regizorale, *“totul se teleportează într-un spațiu care devine confuz”*.

E timpul trezirii la realitate, fiindcă apare Soția Maestrului, care-i găsește pe toți prăbușiți. Crezând că soțul ei a murit, începe să plângă la capul său. Ea-și face un lung proces de conștiință și **mea culpa** pentru că nu a știut să-și păstreze căsnicia:

“Tu, mândria orgoliului meu fără de măsură, iartă-mă, ca n atâtea rânduri, că și eu iertatu-te-am! Iartă-mă că n-am știut niciodată cine ești și nici nu voi putea afla. Asta m-a înnebunit, că nu știam cine ești, nu te-am meritat, dar n-am știut să-mi plec capul la genunchii tăi, din trufie și prostie care-ncape într-o femeie smulșă din nimic. M-ai făcut să fiu cineva. Din ce-mi dădeai vroiam și mai mult. Ți-am furat dragostea pe care ți-am arătat-o dintr-un-ntâi. Ți-am transferat-o fără să simt, fără să știu, copiilor. Iar tu n-ai mai avut nimic. Te-am însingurat, ai rămas singur și tu nu mi-ai reproșat-o niciodată, ascunzându-te în băut. Eu sunt vinovată de tot!”

Trezit, în cele din urmă și mahmur, cei doi se împacă, nevasta zărește masca și costumul lui Moș Crăciun și realizează că el a fost. De fapt, replica finală e cheia acestui micro-spectacol: *“Cred că de fapt nimic nu e aieva...”*.

Scrisă la modul direct, prin replici pe înțelesul tuturor, chiar dacă uzează de mijloace artistice care ilustrează fantasticul, absurdul, piesa este o fantezie care pune pe prim plan cuplul conjugal cu problemele lui. Personajele sunt credibile, chiar și cele fictive, se străduiesc să pară persoane reale, prin jocul lor și prin limbajul folosit. Ele aduc la zi o problemă cât se poate de actuală: aceea a comunicării interumane.

Nicolae Băciut completează cartea de față cu un interviu foarte interesant luat actorului și scriitorului Ion Fiscuteanu în 2005, anul recunoașterii sale drept cel mai bun actor la Festivalul de la Cannes, unde a interpretat în film, rolul principal din **“Moartea domnului Lăzărescu”** – în regia lui Cristi Puiu.

După ce îi face o prezentare a vieții și carierei artistice și citează din cronicile timpului referitoare la acest film medaliat la Cannes și despre performanțele actricești ale lui Ion Fiscuteanu, Nicolae Băciut subliniază faptul că protagonistul este *“actorul de lângă noi”* care a slujit scena Teatrului Național din Târgu-Mureș cu devotament și dăruire, creând zeci de roluri memorabile, *“cu eleganță, pasiune și modestie”*. Palmaresul său numără peste 60 de roluri în teatru, dar și importante roluri în film unde, regizori precum Mircea Danieliuc, Alexandru Tatos, Lucian Pintilie, Nae Caranfil, Nicolae Mărgineanu i-au valorificat disponibilitățile actricești și l-au distribuit în câteva roluri memorabile, în douăzeci de filme, dintre care, cele mai multe, de referință pentru cinematografia românească: **“Glisando”**; **“Iacob”**; **“Balanta”**; **“Cel mai iubit dintre pământeni”**, **“Sindromul Timișoara”**, ca să nu mai vorbim despre rolul titular din **“Moartea domnului Lăzărescu”**.

Recunoașterea internațională de care s-a bucurat în 2005 l-a făcut să viseze la nominalizarea la Oscar ca încununare a unei vieți artistice de excepție.

Volumul anterior al lui Ion Fiscuteanu, intitulat: **“Strugurii de furat îs mai buni”** – s-a remarcat prin naturalețe, simplitate, dramatism și multă sensibilitate, subliniază Nicolae Băciut în interviul cu acesta.

Interviul pune accent pe începuturile actorului, despre admiterea la teatru, pe formarea sa ca actor, având-o ca profesoară pe Dina Cocea, apoi pe George Carabin și pe Jani

Foto: Svejk, în PERIPEȚIILE BRAVULUI SOLDAT ȘVEJK, de Jaroslav Hašek, regia artistică Eugen Mercus, 1986

Cojar, iar drept colegi pe Gheorghe Dinică, pe Marinuș și pe alții, astăzi dispăruți. Ion Fiscuteanu și-a amintit de primele roluri interpretate în Institutul de Teatru. Printre rolurile visate este cel al Prințului Danemarcei din piesa shakespeareană.

Tot în acest interviu, Ion Fiscuteanu mărturisește și despre pasiunea sa pentru literatură, ceea ce l-a îndemnat să scrie: *“Cred că la mine dorința de a face literatură se trage din faptul că sunt un atent observator de viață și crescut într-un mediu în care n-am trecut întâmplător pe lângă lucruri. Și când am simțit nevoia, toate aceste observații s-au transformat în literatură. Mai greu a fost cu poezia. Cu proza lucrurile au fost mai ușoare. Nu este o relație directă între improvizația pe scenă și creația literară. Dar e la îndemâna oricui să constate că cine are abilități de a improviza, de a crea în spațiul literaturii, va putea mai ușor să improvizeze pe scenă, atunci când situația o cere. Improvizația dezvoltă imaginația actorului. Sunt improvizații pe care nu le observă decât spectatorii foarte avizați, cei care cunosc textele unor piese, pentru ceilalți nu e decât derularea firească a replicilor”*.

Actorul vorbește despre rolul care i-a adus lauri, că a fost foarte dificil și că: *“După « domnul Lăzărescu » nu mai pot juca orice.”*

În articolul **“Ion Fiscuteanu mai ‘confiscă’ un premiu”** – Nicolae Băciut precizează: *“După ce anul trecut și-a adjudecat ‘Lebăda de aur’ (tot erau românii acuzați că mănâncă lebede vieneze) la... Copenhaga, actorul târgumureșean Ion Fiscuteanu, originar din Sânmihaiu de Câmpie”, (ceea ce nu poate decât să-i umple de orgoliu și de mândrie pe cei din zonă!), a început 2006 cu încă un premiu, tot pentru rolul principal din ‘Moartea domnului Lăzărescu’, filmul lui Cristi Puiu. Premiul Fipresci i-a fost acordat la cea de a 17-a ediție a Festivalului de film de la Palm Springs (California) pentru ‘cel mai bun actor’. Dacă avem în vedere că la Festival au participat 231 de filme din 71 de țări, premiul câștigat de Ion Fiscuteanu este cât se poate de prestigios. E al nouălea premiu pe care filmul ‘Moartea domnului Lăzărescu’ îl aduce cinematografilor românești (Marele Premiu ‘Un certain regard’, Cannes, 2005, Premiul publicului la TIFF, 2005, Cluj-Napoca, Marele Premiu ‘The silver Orb’, Alba Regia, 2005, Marele Premiu ‘The Golden Tower’, Palic, 2005, Marele Premiu al Juriului, Copenhaga, 2005, Lebăda de Aur – pentru cel mai bun actor, Ion Fiscuteanu, Copenhaga, 2005, Premiile ‘Bayard d’Or’ pentru ‘cel mai bun film’ și ‘cea mai bună actriță’, Luminița Gheorghiu, Namur, 2005).”*

Ca urmare a acestor strălucite rezultate și în consens cu alte foruri culturale și artistice, lui Ion Fiscuteanu i se acordă și titlul de “Cetățean de onoare al orașului” în anul 2006.

Un articol omagial care încheie cartea de față este și cel intitulat: **“Moartea domnului Fiscuteanu”** scris de Nicolae Băciut în 29 decembrie 2007, în care se face o trecere în revistă a principalelor roluri jucate în cariera de actor de film și teatru. Din păcate, reies din articol unele aspecte dureroase pentru marele actor, subliniate de Nicolae Băciut cu multă mâhnire:

“Din păcate, mult prea repede, a fost distribuit de Cel de Sus în ultimul său rol, cel din ‘Marea Trecere’. Ion Fiscuteanu a plecat cu un acut sentiment al frustrării, pentru că după cele peste șazeci de roluri jucate pe

scena Teatrului Național din Târgu-Mureș, această instituție i-a închis ușile în nas. M-a sunat disperat, întrebându-mă ce-i de făcut pentru a putea juca până în ultima clipă teatru, singura lui rațiune de a fi. Nu suporta gândul să fie scos din teatru, să fie ‘pensionat’ definitiv, să nu mai poată juca pe scenă, atâta vreme cât mai are suflu, cât mai poate să dea ce are mai bun în el pentru teatru. Ion Fiscuteanu pune punct, pe neașteptate, la 8 decembrie 2007, unei cariere strălucite, nu la multă vreme după ce împlinise 70 de ani. Dincolo de bolile fizice, Ion Fiscuteanu a murit de teatru. Aceasta era boala sa. Nu putea să-și conceapă viața în afara scenei, a ecranului, a scrisului”.

Un actor care “a murit de teatru”, la fel cum poezii se îmbolnăvesc și mor “de Poezie”.

Nicolae Băciut subliniază cu mult tact profesional:

“Nu știu dacă, așa cum afirma un critic de film, Ion Fiscuteanu ‘în rolul domnului Lăzărescu, face rolul vieții lui’, dar cred că a învățat să moară prin acest rol, cu care a încheiat triumfal, o carieră, un destin.”

În încheiere cărții, Nicolae Băciut scrie cu emoția lumânării pâlpâinde și topindu-se luminând, despre acest minunat om și prieten Ion Fiscuteanu:

“Pentru mine, Ion Fiscuteanu n-a murit. Nici nu s-a dus ‘să moară puțin’, cum ar spune un mare dramaturg. Țin pentru el deschis ‘sertarul cu aplauze’.”

Această carte este o restituire necesară, nu numai pentru actorii și scriitorii din spațiul mureșean, ci pentru tot românul care s-a bucurat enorm atunci când un concetățean a adus lauri și a purtat numele țării și al filmului românesc la cea mai prestigioasă confruntare cu toți actorii din lume.

Este o carte necesară și binecuvântată fie cel care a scris-o, cel care a editat-o și cel care o va citi cu luare aminte și cu considerația pe care trebuie s-o dăm acum și întotdeauna, marilor personalități românești care ne reprezintă.

CEZARINA ADAMESCU

Foto: Mamona, în ELISABETA DIN ÎNTÂMPLARE O FEMEIE, de Dario Fo, regia artistică Cristian Ioan, 2005 (sus), în filmul „Moartea domnului Lăzărescu”, în regia lui Cristi Puiu (jos)

Sub semnul marilor maestri

Corala Magna – formație corală mixtă înființată în urmă cu 12 ani la inițiativa profesorului *Valer Perșa*, în cadrul Casei de cultură a Municipiului Gherla - continuatoare a Corului Sindicatelor din Învățământ, este alcătuită mai ales din cadre didactice, care își asumă astfel o responsabilitate în domeniul educației prin propagarea culturii muzicale, îndeosebi a muzicii corale românești, dar și a celei universale.

După o muncă susținută de îmbogățire a repertoriului cu lucrări îndeosebi ale compozitorilor: Ion Vidu, Augustin Bena, Tudor Jarda, Iacob Mureșanu și Marius Căteanu și alții, corul a prezentat o serie de concerte în unele localități din Ardeal, cu ocazia unor evenimente ce țin de istoria națională și de sărbătorile religioase, prezentând piese adecvate într-o concepție și interpretare de clasă. Anual, corul prezintă opt, zece spectacole în cadrul *Căsei de Cultură din Gherla*, un moment mai aparte constituindu-l Zilele Orașului, când formația își etalează calitățile – diversitatea pieselor, armonie interpretativă, multă pasiune pentru muzică, dăruire, alături de invitați din orașele învecinate, oferind în cadrul somptuos al Cătrelei Armenești, un adevărat regal muzical!

Diplomele cu care corul se mândrește atestă participarea la festivalurile din județ: *Festivalul de primăvară*, organizat în fiecare an la Câmpia Turzii, precum și cel bianual, *Festivalul omagial Augustin Bena* de la Cluj.

Începând cu anul 2005, în noul context al relațiilor municipiului Gherla cu străinătatea, are loc prima ieșire a Coralei înafara țării, alături de formațiile locale – taraf și dansuri populare românești. Aceste mesaje de aleasă artă s-au încadrat în contextul schimburilor culturale prilejuite de relațiile *Asociațiilor de înfrățire* dintre orașul nostru și localitățile – Nendaz (Elveția) și Yzeure (Franța), unde artiștii gherleni s-au bucurat de aprecierile auditoriului din orașele în care au prezentat concerte, cu ecouri în presa locală și în inimile oamenilor! De remarcat faptul că de câțiva ani, Casa de Cultură din municipiul nostru oferă cadrul propice desfășurării unui *festival coral de toamnă*, manifestare inițiată de către Corala Magna și dirigorul său; e un adevărat eveniment artistic onorat de participarea unor formații de prestigiu.

Din anul 2005, în urma cunoașterii unor oameni de afaceri și oficialități din localitatea Cupello, regiunea Chieti din Italia, Corala a prezentat câteva spectacole bine apreciate în Cupello și localitățile învecinate. A fost și de data aceasta, nu doar un prilej de afirmare, dar și un schimb de experiență, o posibilitate de cunoaștere de către membrii formației nu doar a valorilor occidentale, dar și a unor aspecte de ordin social, administrativ etc.

Repertoriul, însumând în prezent peste 120 piese, calitatea interpretării se datorează talentului și perseverenței profesorului de muzică de la Liceul Ana

Ipătescu, dirigorul Valer Perșa. Absolvent al Liceului pedagogic *Gheorghe Lazăr* din Cluj, s-a bucurat de îndrumarea profesorului Marius Căteanu, activitatea acestuia constituind subiectul lucrării de grad a discipolului său, lucrare tipărită în anul 2005.

Valer Perșa își amintește cu bucurie de anii de studenție de la Facultatea de Muzică din cadrul Institutului Pedagogic din Târgu-Mureș, unde a absolvit în anul 1977: – *Mă gândesc întotdeauna cum ar*

aprecia d-na conf. univ. Valeria Covătaru, sau prof. Bujor Dânsorean felul în care eu pun în lucru, interpretez piesele muzicale și caut să mă apropiez de ceea ce făceau ei, să aplic indicațiile primite atunci de la acești dirijori de excepție!..., dar marea lui admirație se îndreaptă spre maestrul său de suflet, profesorul Marius Căteanu, despre care a realizat o

documentată lucrare, *Marius Căteanu – bagheta dragostei de cânt românesc*, tipărită apoi cu contribuția Vioarei Temian, la Editura Imprimeria Ardealul, Cluj-Napoca, 2005. Așa cum mărturisește în *Argument*, încearcă să prezinte (și reușește) *viața de apostolat în domeniul muzicii corale a celui care este încă profesorul Marius Căteanu, profesorul meu de muzică din Liceul Pedagogic, a cărei activitate a marcat viața multora dintre foștii săi elevi, demonstrându-ne tuturor că muzica corală, prin specificul său, își ocupă locul binemeritat în panoplia celorlalte genuri muzicale, cu un rol deosebit în ridicarea spirituală a maselor (...).*

Profesorul face parte dintr-o familie cu preocupări în domeniul muzicii: bunicul dinspre tată făcuse studii muzicale aprofundate la Liceul din Năsăud, iar tatăl, preotul Virgil Căteanu, redactase încă în perioada studenției la Gherla, un curs de teorie muzicală – primul de acest gen – după model german, pentru uzul colegilor teologi. Marius Căteanu, născut la 4 noiembrie 1917, în Lemniu, fostul județ Someș, se afirmă ca dirigor încă elev fiind la Liceul George Barițiu, Cluj, unde studiază între anii 1928 – 1936, când își va lua examenul de maturitate. În 1936, se înscrie la Facultatea de Drept, iar în 1938 se înscrie și la Conservator, dar din cauza războiului își întrerupe studiile până în anul 1945.

După cedarea Ardealului de Nord, printre familiile de intelectuali români care rămân la Cluj pentru pregătirea populației asuprite pentru a rezista ocupației maghiare, se numără și familia preotului Căteanu, alături de poetul Iosif Moruțan (din Feldioara-Cătina), și de marele patriot, dr. Emil Hațieganu, în jurul publicației fondate de acesta, ziarul *Tribuna Ardealului*!

De la înființarea Corului mixt al Reuniunii Mariane din cadrul Bisericii greco-catolice, 1942, până în martie 2005, când un accident vascular i-a curmat activitatea de dirigor, viața Profesorului a fost *un glorios arc peste timp, o tinerețe fără bătrânețe, în care a slujit muzica și oamenii*. Multe diplome îi atestă această activitate; din 1999, e *Cetățean de onoare al Municipiului Cluj-Napoca*, iar în 2003 i se acordă *Diploma omagială a* →

Sf. Iosif și Medalia Jubiliară 150 de ani de la întemeierea Eparhiei de Gherla – Armenopolis. A elaborat 16 culegeri de cântece pentru toate vârstele, unele lucrări impunându-se de mult în nu doar în repertoriul formațiilor din țară, dar și al unor coruri din străinătate, lucrările caracterizându-se printr-o melodicitate și cantabilitate deosebită, printr-un lirism aparte, prin armoniile aparte pe care le conțin, prin momentele de nuanță și culoare bine alese, armonizate cu textul poetic. Amintim *Ce-ți doresc eu ție*, și *În temeiul codrului*, pe versuri de Mihai Eminescu, *Țara mea mândră grădină*, versuri de C. Petrila, *Rodica* și *Dulce Bucovină*, pe versuri de Vasile Alecsandri, cantata *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai Viteazul*, versuri Dimitrie Bolintineanu, și un număr însemnat de lucrări religioase, precum *Ave Maria*, *Rugăciune* ș.a. Prin tot ce a făcut Marius Cuteanu se în scrie în rândul străluciților ctitori ai culturii muzicale românești, precum: Gavriil Musicescu, Ciprian Porumbescu, Gheorghe Dima, Ion Vidu, D.G.Kiriak, Augustin Bena, având ca *motto* al vieții și muzicii sale:

Arma noastră să ne fie/ Cânturile ce răpesc/ Muzica și poezia/ Cu parfumul lor ceresc...

Activitatea dirijorului Valer Perșa a fost marcată de exemplul Dascălului său. Ea este una complexă, presupunând o continuă reîmprospătare a forțelor corului, o muncă atentă cu fiecare interpret, căruia trebuie să-i găsească locul cel mai potrivit în economia formației, să știe să-i pună în evidență calitățile vocale...

Profesorul gherlean a știut să treacă adesea peste momente dificile din viața sa și să continue activitatea în care sunt angajați mulți oameni cu dragoste de frumos, dispuși la sacrificii pentru propășirea cântecului și a tradiției locale. Aceste calități și efortul de-a lungul unui *deceniu* de activitate, au fost recunoscute de locuitorii orașului, de Primărie, care s-a exprimat prin *Diploma Omagială* acordată coralei! În vremuri ca acestea nu ducem totuși lipsă de talente și respect pentru artă, pentru muzica adevărată care durează prin valoarea ei, dincolo de orice criză!

IULIAN DĂMĂCUȘ

Literatură și film

BEZNA INIMII OMENEȘTI

Mi-am repetat încă și încă: să nu cumva să neglijez lectura, să nu ader la acest punct slab al tinerei generații, care se înecă progresiv și sigur într-un vizual facil, ce le-a fost creat de alte generații mult mai harnice. Gata cu insinuările...Ziceam că m-am „obligat” să mă...împiedic de cărți, să le determin să mă arate cu degetul. În baie așteaptă inegalabilul Pessoa să fie recitat. Pe birou e un Kundera, la geam stă *Complexul lui Di*, de Dai Sijie. Undeva incită jurnalul lui Julien Green, iar în bucătărie e cartea lui Sasa Stanisic, *Cum repară soldatul gramofonul*. Trebuie urgent să reiau *Împăratul muștelor* de Golding (traducere de Const. Popescu), să văd cum percep acum profanarea posibilului paradis. Libertatea absolută nu poate crea fericirea societății? Nici măcar puritatea copiilor nu poate rămâne neperturbată? Cine poate pătrunde în bezna inimii omenești? Cum izbucnește răul? Unde sălășluiește violența? De ce strigă copiii lui Golding „înjunghie fiara, taie-i grumazul, sa iasă sânge!!!”?

Să vedem ce se întâmplă la cinema... Jang stă în celulă cu alți trei deținuți. E condamnat la moarte, e vinovat, a ucis. La televizor, printre alte știri, se anunță și încercarea de sinucidere a lui Jang. O femeie înșelată de soț - o cheamă Yeon - se înduioșează și vrea să-l cunoască pe acel nefericit. Merge la închisoare, îl

vizitează, îi restituie speranță și iubire. Îi arată, în fond, că violența poate fi învinsă prin tandrețe și gesturi sensibile. Brutalitatea poate fi îmblânzită, omul trebuie să fie o ființă superioară. Ea îi ilustrează cele patru anotimpuri, acolo la vorbitorul închisorii. Tapetează pereții cu culori tonice, alungând pentru o clipă cenușiul zidurilor tragice. Remarcându-i disparițiile de acasă, soțul ei înțelege, în sfârșit, meandrele suferințelor din iubire și devine generos, tolerând ultima ei vizită la Jang, vrând să-i ia suflul vital, ca să poată avea ea energie de a trăi...Orice iubire are doza de sufocare, anulare de personalități, gelozie și învârtire în cerc...Am vorbit aici despre filmul lui Kim-Ki-Duk-Sufiu din 2007, cu actorii Chang Chen (Jang) și Ji-a Park (Yeon). Poate că bezna unei inimi poate fi luminată de o altă inimă. Sau de o carte. Poate de un film. Merită încercat.

ALEXANDRU JURCAN

Max Jacob

(1876-1944)

Villonelă

Zi-mi cam ce cântec intonau
Cu foc frumoasele sirene
Pentru a înclina trirame
Grecii ce vâsla o slăbeau?
Calul troian, o spun pe șleau,
Cu Troia Grecii-l burdușeau
Urmând povețele viclene
Când lui Achile îi cântau
Cu foc fecioarele elene.
Distinsă Venus, poți să-mi spui
Ce melodie-a fost și-a cui?

Și Nausicaa la fântână
Și Penelopa țesând lână
Ori Zeuxis zugrav de case
Cântau și cântece de stână
Și de ospete zgomotoase
Ecou care ecou îngână
Doina lipsitului de țară
Refren la modă-odinioară
Interpretat ca-nțâia oară
De fetele cu voce clară.
Unde sunt ele să ne-aline
Ca și-acest cântec scris de mine?

**Traducere de
ION ROȘIORU**

PAMFLET

A doua scrisoare franco-afonă :

Româneasca fără avocat

Nici nu te-ai adunat bine pe la „casele” tale franțuzești după tãmbãlãul cauzat de încercarea (nefericitã!) de a-ți fi aniversat o vârstă rotundă în țãrișoară. Cu acel prilej, ai simțit pe pielea ta cât de natural pot fi încălcate acolo drepturile privind accesul la sursele de viață, cum ar fi de exemplu... apa chioară (a se vedea pamfletul nostru precedent). Dar nimic nu trebuie să ne mire, pentru că în țara „orbeților” s-a votat odată în Duminica orbului, iar „chiorul” poate ajunge rege !

Deci, nici nu ai venit bine acasă, că te ajung din urmă tot felul de ecouri... Ba că pe la nu știi ce fost coleg de clasă nu ai trecut, ba că nici nu ai adus nu știi ce cadouri, și că ai devenit la fel de zgârie-camambert (!) ca un francez neaoș, ba că la aniversarea de pomină cu apa curentă curentată nu ai invitat pe nu știi care verișor, și (mai ales) ca ești un patriot de doi bani, pentru că nu ai fost în stare să-i înveți o vorbă românească pe ăia mici ai tăi făcuți cu „franțuzoaica”... Și pentru că – vorba proverbului – caravana românilor cu bidoane de apa pe la izvoarele din jurul orașului natal trece, iar câinii latră, nu iei nimic din toate acestea în considerare, dar chestia aia cu patriotismul te roade totuși la ficiți. Și, chiar dacă după multe umilinte birocratice tocmai stai să primești cetățenia franceză, nu poți să lași „questia” cu limba ta maternă nerezolvată, că nu ești totuși dintre sclifosiții snobi care trebuie să *calce pe greblă* ca să-și aducă aminte de graiul de supt odată cu... laptele praf.

Zis și (mai greu) de făcut! Cum munca la patron pe vreme de criză te face mai mult musafir pe acasă, nu ai altceva de făcut decât să-ți chemi în Franța limba maternă în persoană, adică pe *mama mă-ta*, ca să-i învețe și pe ăia mici „cât de dulce și frumoasă e limba ce-o...” vorbeam! Așa ca începe iarăși muncă de lămurire „tovărășească” (ca de la tovarăș de viață la tovarăș de... pat) cu „franțuzoaica”, ea neavând nimic împotriva limbii tale..., numai să nu fie afectat bugetul familiei și să nu trebuiască ea să se ocupe de soacră-sa, de vreme ce nici de mă-sa nu-i prea pasă, ca să nu mai vorbim de cei trei-patru tați! După ce o asiguri că cei de acasă au acest acces lingvistic pentru că și-l permit material, ei tocmai câștigând o sumă mare pariind că Lyon nu mai ia campionatul în Franța și că naționala de fotbal a României nu se va califica iarăși la Mondiale. După care, desigur, dai fuga să trimiți acasă pe șest printr-un cunoscut care tocmai pleca cu „bus-ul” banii necesari deplasării mămicii (bani sacrificați din fondul tău secret de zile negre sau de divorț).

Dar, fatalitate! Când să-și ia biletul de „airoplan” o mare dandana cade pe capul bieteii femei. O vecină cu probleme „la mansardă”, fiind într-o pasă proastă de

natură *parano*, ia *Lista de întreținere* de la avizierul blocului și pe baza ei dă pe toată lumea în judecată, inclusiv propria familie (că doar ce căuta pe listă ?!), pentru... defăimare! La dosar nu se afla decât respectiva plângere fără cap ori codă și, apoi, actele prin care familia ei demonstra că reclamanta e iresponsabilă cu acte în regulă... Dar sistemul, nu și nu, dă-i și dă-i, întinzând pelteaua peste un an, deși totul era clar de la început, iar cazul nici nu ar fi trebuit să ajungă în instanță ! Și cine știe când s-ar fi sfârșit acest tangou degeaba, dacă între timp nu ar fi intervenit o schimbare a legii care nu mai incrimina defăimarea!

Oricum pentru cultura românească a ălor mici ai mei a fost un dezastru pentru că odată scăpat acest prilej, cine știe când urma să se mai ivească altul. Și se știe că învățarea unei limbi e cu atât mai ușoară cu cât ea debutează mai devreme. Trebuie totuși spus aici că în fața perspectivei inevitabile a blocării pentru mai mult de un an a „reclamatei” în țară pentru un moft de fapt, cineva mi-a sărit în ajutor. Cine? Ghici! O prietenă a ei... Cu un elan patriotic de care nu aș fi crezut-o vreodată capabilă s-a oferit să se „sacrifice” și să vină așa netam-nesam în Franța pe capul meu pentru câteva luni: fosta mea soacră!

Înțeleg, patriot ca patriot, dar, chiar să-mi dau banii și liniștea ca să mă bată la cap mama ăleia de răul căreia divorțasem și plecasem din țară, era prea mult! Așa că am întors-o ca la Ploiești, dând vina pe „franțuzoaică” și transmitând acasă că totul se amână oricum pentru că „aia” nu ar fi de acord ca juniorii noștri să învețe orice altă limbă străină până când nu ajung să știe bine franțuzește. Sanchi!

Acum că lucrurile s-au clarificat cu procesul, o aștept iarăși pe maică-mea să-i dea pe brazdă pe cei mici, și nu numai cu limba română, ci și cu comportamentul, pentru că ăștia de pe aici, cât am stat eu întors cu spatele, mi i-au crescut cam descreierați... Și, între timp, mă rog ca nu cumva bătrâna mea mamă să nu fie cumva din întâmplare martoră la vreun accident de circulație făcut de un șmecher de bani-gata (... furați). Nu de alta, dar dacă „un băiat deștept” sau o rudă din clan spulberă pe trecerea de pietoni doi-trei oameni, ea sărăcuța nu ar mai putea ieși din țară până când (in)justiția reușește să prescrie prin amânări succesive cauza, sau până când în mod „misterios” supraviețuitorii renunță la plângere, sau... ! Că doar numai prin astfel de „albiri” și prin altele mai cu „șmerchez”, se poate obține finalmente o populație curată și plăcut-uscată...

Am zis populație, iar nu națiune europeană, ... că mai e mult până departe, mai ales când mergi în sens invers ! Eu totuși sper că baremi maică-mea nu să nu confunde „bus-ul” spre Sena cu cel de Bălți...

HYDRA N. T.

Grafică de Ion Petru Pop, „Desprinderea de soclu” (tehnică mixtă)

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

"Vatra Veche", pentru un teatru bistrițean

Cu precizia cu care ne-a obișnuit scriitorul Nicolae Băciut, apare "Vatra Veche" pe ianuarie 2011 și textul-editorial al publicației este intitulat "Festivalul ca instituție", care rezumă: "Festivalul Național de Teatru Profesionist Liviu Rebreanu, prin cea de a VI-a sa ediție, organizată impecabil de managerul Centrului Cultural "George Coșbuc", dr. Dorel Cosma, este o adevărată instituție teatrală, una pe care o merită Bistrița și care reprezintă poarta deschisă spre un vis al bistrițenilor, dincolo de orice criză: un teatru profesionist". Un interviu amplu cu Ioan Alexandru, realizat de Raia Rogac, ne comunică o revelație a poetului: "Conștiința păcatului este cea mai mare valoare a omului", iar în textul referitor la posteritatea celui dispărut, Băciut spune că nu este pe măsura operei. Semn de sănătate culturală ni se pare textul "Eminescu între autohtonie și universalitate", transcrierea unei conferințe a lui George Popa la Academia Română, filiala Iași, conferință din care nu sunt de uitat cuvintele: "Veșnicia românească a fost întemeiată de Eminescu".

Dintre scriitorii bistrițeni, Elena M. Cîmpian semnează "Legea morală deasupra noastră și cerul înstelat în noi", dezbătând asupra condiției scriitorului de astăzi și a reperelor sale, apoi sub titlul "Din bunăvoință creștină", scrie despre cartea "Pilde de mântuire", apărută în 2010, o reeditare a predicilor din 1934 ale preotului Teodor Ciuruș. Carmen Ardelean scrie despre "Poemul Phoenix", cea mai proaspătă carte de poezii a lui Nicolae Băciut, apărută la Editura "Nico", iar acad. Mihai Cîmpoi de la Chișinău se ocupă de "Punți de suflet", carte de Raia Rogac, programată să apară în acest an. Despre cartea de versuri a lui Valentin Marica, "Tăcerea magilor", publică un text amplu Cezara Adamescu, iar Melania Cuc despre "Dansul inorogului" de Theodor Răpan: "... a adus-o (cartea) ca pe un omagiu al cavalerismului vechi, într-o lume modernă, adică... bezmetică și, totuși, frumoasă!". Meniț Maximilian recenzează, printre primii, mult așteptatul volum de poezii al lui Ion Mureșan, "Cartea Alcool", bistrițeanul notând: "Ion Mureșan s-a afirmat prin puterea pe care i-o dă cuvântului în cele mai interesante analogii. O carte care pătrunde mult în adâncurile creației, dincolo de vers, descoperind un adevărat colind".

Remarcabil, la rubrica "Opinii", textul "Pe urmele cauconilor", despre zona care cuprinde și "Trei scaune", locuită în antichitate de o populație dacică, numită cauconi. Plauzibilă relația de dezvoltare lingvistică a termenului cauconi până la toponimul de azi Kukula, "...menținut și astăzi în uz de secui". Textul apare sub semnătura G. L. Teleoacă și, după cum se subînțelege, girul ar aparține acad. Alexandru Surdu. Un număr al publicației care păstrează vioiciunea și diversitatea cu care și-a obișnuit cititorii. (*Mesagerul*, 4 ianuarie 2011)

Victor Știr

Mulțumesc, Nicolae Băciut!

Este prima revistă pe care o primesc anul acesta. Deci, se poate ...! Îmbrățișări! La mulți ani!

AAG

Mulțumiri multe și felicitări pentru revistă.

Să vă ajute Cel de Sus să-i mențineți cadența și în 2011, minimum la nivelul anului precedent. Cu aleasă prețuire,

Ion Berghia

REVISTA....Excelentă...Felicitări. E o adevărată delectare s-o răsfoiești. Iar eu mă mândresc peste poate. Uite-așa. ca să nu fie căruț' gol. Iar acum vă trimit niște gânduri - de fragmentat - eventual pentru următoarele numere. Dacă se poate.

Cesa

Bună seara, domnule Băciut,

Frumos cadou pentru primele zile din 2011! *Vatra Veche* nouă este tare frumoasă, bogată și cu oameni talentați. Ca de obicei, vă felicit și vă doresc un an în care să mergeți mai departe cu aceeași bucurie a creației. (...)

Melania

Faceți un lucru extraordinar, o revistă-reper de cultură și literatură. O întrebare, aș putea reproduce cu trimiteri de rigoare, articolul evocare cu cartierul evreiesc? Dacă da, vă rog să mi-l trimiteți prin email, separat de revista *Vatra veche*. Mulțumesc,

Teșu Solomovici

Dle Băciut,
Sunteți grozavi, mai ales prin puterea de a menține dezbaterile deasupra .....Vă felicit, din suflet,

C. Badea, pensionar

Mulțumim, Nicolae Băciut! Felicitări! Prietenește,

Daniel Corbu

Domnule Băciut,

Un număr frumos, nu primul, nu ultimul. Sper să prindem numărul plus infinit. Cu drag,

Darie Duncan

Să trăiți (bine)! Vă doresc un an, 2011, excelent, iar cei ce vor urma, să fie așa cum vi-l doresc pe 2011! Sănătate, noroc, succese pe toate fronturile vieții, fericire personală, realizări după dorințe. Mulțumesc de *Vatra veche*, am primit-o, am citit-o, mi-am citit epigramele publicate. Sunt onorat. Vă felicit pentru tot ce întreprindeți! Sunteți la înălțime. Să vă țină Dumnezeu așa! Gânduri de bine, tuturor celor apropiați Dv. O seară plăcută, în continuare!

Cu stimă,

Vasile Larco, Iași

Vă mulțumesc pentru revistă și vă felicit pentru conținutul acesteia, în special pentru interviurile/articolele cu/ despre Ioan Alexandru, Constantin Noica și părintele Rafail. Un an bun și cu realizări!

Cu stimă,

Florentina Loredana Dalian

Stimate domnule Băciut,

Revista "Vatra veche" devine, prin calitatea materialelor cuprinse, prin grafică și mod de prezentare, un fast eveniment cultural în viața oricărui cititor al ei. Vă doresc, din suflet, să aveți tăria (și mijloacele materiale necesare!) pentru a continua acest frumos proiect literar-artistic, întru mulți și fericiți ani!

Cu toată stima, din Iași,

Mihai Batog-Bujeniță

Dragă Nic,

MULȚUMESC din suflet pentru atât de generoasă intrare în Noul An cu *Vatra Veche* datorată Generosului editor Nicolae Băciut, căruia încep să nu-i mai pot găsi cuvintele care să exprime câtă bucurie și sens îmi dă prin „luarea în seamă „a simțămintelor mele de artist plastic gata, gata să îmbrățișeze anonimul printr-o reacție dureroasă a retractilității. Cu recunoștință și emoție,

Suzana Fântanăriu

Mulțumesc Maestre!

E o adevărată delectare lectura unei VETRE ADEVĂRATE. Mulțumesc că nu lași să fie uitați oameni de excepție, între care bunelul Eduard Cosmin strălucește. Propun ca să ilustrezi un număr cu lucrările lui. Cu plecăciune,

tarabostes Astalus

Stimate și dragă domnule NICOLAE BĂCIUȚ,

Vă sunt tare adânc mulțumitor, pentru trimiterea acestei bijuterii revuiste, care este *Vatra veche*/nr. 1, din 2011!!!!...Felicitări sincere, din **para** cuprătorului/VETREI VECHEI a inimii mele!...Multe idei și gânduri se învâtoresc într-însa...în această carte de învățătură, care este numărul 1, pe 2011, al *Vetrei vechi*! Da, ca pentru începutul unui an care stă sub semnul lui Marte! ... Să avem și să păstrăm, deci, puterea Credinței și a pururi stăruinței întru Credință! **Doamne,-ajută!** Cu, mereu, aceeași prețuire și caldă prietenie,

Adrian Botez

Ce mai pot zice!! Sunteți formidabil!! Eu nici nu apuc să termin un material că dvs. îl și publicați. Îmi dați serios de gândit. Orgoliul meu tinde spre niște limite care nu știu cat de bine vor cadea prietenilor de pe-aici! Sa nu exageram. Era doar "un spirit de glumă". Dar mulțumirile sunt sincere. Am finalizat un nou articol despre scrierea poemelor haiku. Dacă sunteți interesat vi-l trimit zilele următoare (mai am ceva de finisat la el). Numai că vreau să vă spun că el va fi trimis și la revista virtuală ROKU (de fapt ei mi l-au cerut!). Dar cum cele două reviste se completează, ca circulație, în spațiul real și virtual... Sper că nu e un fapt blamabil. Oricum dvs. veți decide.

(...) Am primit revista nr. 1 din acest an. Încă un număr interesant și de citit cu răbdare.

Sincere salutări din Vișeu,

M.N. Tomi

La Multi Ani dragă Nicu Băciut și fie așa cum începi deja cu numărul semnalat, un an plin de substanță, pe registru de flaut care cântă la orgă...

Eugen Evu

Stimate domnule Băciut,
Este o mare desfătare sufletească lectura acestei reviste prin bogăția ei spirituală.

Vă mulțumesc pentru acest dar!

Mii de mulțumiri, domnule Băciut și felicitări pentru primul nr. din 2011! Vă doresc un an bun, un an în care să vi se împlinească tot ce a rămas neîmplinit...

Luminița Mănescu

Vă mulțumesc pentru materialele publicate și vă doresc în noul an putere de muncă și sănătate. Revista dv. este de calitate față de multe reviste de cultură din România, dovadă că mai sunt oameni care au suflet în dulceața românismului, în ciuda indifferenței multora dintre noi.

Poate ne trimiteți și nouă, la revista "Pietrele Doamnei", articole ale dv. sau ale colaboratorilor dv. Mulțumim.

Va trimit o cronică la cartea mea, "Gânduri la marginea lumii".

Stimate maestre,

Numarul 1 pe acest an e minunat. Sper să fi ajuns banii trimiși pentru abonament să mă pot bucura în tihnă de lectură. Cum spuneam, formatul "pdf" îmi place, dar nu mi oferă aceleași satisfacții. Mie îmi place să mângâi revista, ca pe o femeie. De! Sunt de modă veche. Oricum, încă o dată, felicitări! Cu aceeași prietenie,

Geo.

Bine v-am găsit în Noul An, Domnule Băciut!

Sau mai bine zis, bine ne-ați găsit, pentru că ne-a ajuns cu bucurie în ianuarie, devreme, ediția cea dintâi a *Vatrei Vechi*, pe care deja o mâncăm din ochi. Înțeleg din introducere că nu duceți lipsă de materiale pentru publicat și, cu atât mai mult, mă bucur să mă aflu printre autorii selectați pentru deschiderea de drum în 2011. Mă citesc și eu în premieră cu această tabletă, trimisă cu destinatar unic, cu îndrăgită întâietate.

Putere de munca și, nu în ultimul rând, plăcere la citit și sortat din noianul de colaborări valoroase! Înțeleg că „semne bune anul are”; auguri bun în continuare! Numai bine din Spania, aceeași, a Dumneavoastră,

Gabriela

Calde mulțumiri în miez de iarnă din Anglia, pentru bucuria de a-mi găsi semnătura în paginile revistei, alături de alte nume cu înaltă sonoritate culturală! Cu urări de binecuvântare,

Carmen Tania Grigore

Într-o primăvară a anilor 1983-84, nu-mi aduc bine aminte, am trecut de la *Astra* spre *Steaua* și *Tribuna*, pe la *Vatra*. Am pornit împreună cu Ion Alexandru Angheluş un periplu transilvan încheiat în subsolul-bibliotecă al lui Adrian Marino și vizitând toate redacțiile amintite și colegii noștri care le onorau ca redactori sau colaboratori la vremea aceea. A fost minunat să ne întreținem și cu Romulus Guga, destul de slăbit (deci era în 1983 !), dar plin de însușiri demne de un adevărat cărturar. *Vatra Veche* e într-adevăr în spiritul lui. Și, în același timp, cei de atunci au influențat poate revista *Contact International*, pe care o edităm de 20 de ani. Orice s-ar spune, sunt reviste surori și le doresc viață lungă !

Liviu Pendefunda

Domnule N. Băciut,

mii de mulțumiri pentru faptul că, de ceva vreme, mi-ați oferit astfel de alese bucurii!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! Cu o aleasă prețuire,

Cristina Șulț (Olaru),

Lic. Ped. "Ștefan Odobleja", Dr. Tr.-Severin

Distinse Domnule Nicolae Băciut,

Țin să vă asigur de sinceritatea mulțumirilor mele pentru statornicia dv. în a-mi expedia prompt și cu regularitate excelenta revistă „Vatra Veche”. Totodată, deși cu riscul de a mă repeta, trebuie neapărat să laud calitățile de formă și conținut ale publicației dv. Acesta ar fi...primul punct. În al doilea rând, ca unul dintre cei care au fost "găzduiți" de paginile "Vetrei Vechi", vă mărturisesc cu aceeași sinceritate, că am avut permanent sentimentul de a nu mă ridica la nivelul exigențelor impuse de calitatea revistei. De aceea, cu accepțiunea - (DAR NUMAI CU ACCEPȚIUNEA)-dv, intenționez să vă mai trimit câteva materiale, pentru a onora generozitatea cu care am fost publicat în urmă cu un an. Totodată, (din nou cu acordul dv), voi îndrăzni să vă propun și alte nume

de talent, pe care le-am descoperit în urmă cu niște ani, pe când conduceam cenaclul "G.Topârceanu" al feroviarilor ieșeni. Vă menționez că am mai încercat acest lucru la adresa dv de Email (unde am trimis mai demult și ceva umor), dar mesajele mi-au fost returnate de rețea. Fiind la începutul unui nou an, care, sperăm să fie mai bun și mai rodnic decât cel care a plecat, am plăcerea de a vă ura sănătate, fericire și izbândă în nobile dv. misiune. Cu salutări cordiale,

Vasile Vajoga

Maestro, Ma bucur că mi-ai deschis cu atâta generozitate porțile colaborării. Din păcate noi, românii, suntem atât de izolați, încât nu avem șansa cât de mică a unor minime legături intelectuale. Internetul este ceva, dar nu e totul. Eu încă cred în valoarea cărților, în cărămizile care au format generația noastră. Dar cărțile ce se publică în Târgu-Mureș nu apar și în Craiova și invers. De aceea, ți-am reținut atenția cu fapte și întâmplări din acea Oltenie care piere, e vorba de Oltenia copilăriei mele. Mă bucur că vocea ei are șansa de a fi ascultată la Târgu-Mureș. M-am privit la televizor hâzii din Chintelnic. M-au impresionat. Mi-am adus aminte discuțiile noastre despre acele obiceiuri din facultate. Cred că aici suntem noi esențiali, cei ce încă mai suntem. În tradițiile noastre, care dispar, până la urmă, firesc. Dar *Vatra Veche* nu se sfiește să marturisească despre ele. Această prestigioasă revistă și-a făcut din nobilă mărturie un titlu de glorie. E un fapt în fața căruia eu mă închin. Cu toată prietenia,

Omul din Câmpia Olteană

GELU DRAGOȘ v-a trimis un link către un blog:

Felicitări pentru revistă! Sper că v-am făcut o surpriză plăcută promovând-o! Blog: E-Chioar Postare: A apărut primul număr pe acest an al revistei „Vatra Veche” Link: <http://e-chioar.blogspot.com/2011/01/aparut-primul-numar-pe-acest-an.html>

Am primit de la redactorul-șef Nicolae Băciut primul număr al revistei „Vatra Veche”, editată la Târgu-Mureș de către directorul Mihai Sin, redactor-șef adjunct Valentin Marica și un inimos colectiv redacțional. Din sumarul acestui prim număr spicuim: „Vatra veche în dialog cu Ioan Alexandru” de Raia Rogac; „Eminescu între autohtonie și universalitate” de George Popa; „După moartea lui Orfeu” (Laurențiu Fulga) de Nina Arhip; „Tăcerea Magilor” (Valentin Marica) de Cezarina Adamescu; „Poeme” de Liviu Popescu, Dumitru Toma, Adrian Botez și Geo Constantinescu; „Cartea alcool” (Ion Mureșan) de Menuț Maximilian; „Pictura lui Liviu Ovidiu Ștef”, de Nicolae Băciut; „În memoriam Gabriel Stănescu” de Adrian Botez; „Epigrame” de Vasile Larco; „Proză” de Alexandru Jurcan; „Premiile revistei Vatra Veche”.

Ne bucură prezența în cele peste 80 de pagini ale revistei de cultură mureșene a maramureșenilor academician Augustin Buzura („Reîntoarcerea în Ithaca” material semnat de Carmen Ardelean), a prozatorului dr. Alexa Gavril Băle („Pe urmele clasicilor?”) material semnat de vișeuianul Marian Nicolae Tomi) cât și a unui eseu „Lucian Blaga întru ființă istorică și conștiință istorică” semnat de același, Marian Nicolae Tomi.

Cei care doresc să trimită materiale acestei importante reviste o pot face pe adresa: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu, nr.29, jude. Mureș, cod 540390 sau pe email-ul vatraveche@yahoo.com

Gelu Dragoș

Mulțumesc pentru revistă. Faceți o treabă foarte bună: ai ce să citești în ea.

Horațiu Stamatin

Bună seara!

Vă mulțumesc pentru materialele informative pe care mi le trimiteți în mod constant (numerele revistei „Vatra Veche”). Nu știu exact prin ce modalitate ați făcut rost de adresa mea de e-mail, dar am apreciat de fiecare dată și am lecturat cu mare plăcere revista. Totuși, o întrebare mă macină de ceva vreme: în ce condiții se poate publica în revista dumneavoastră? Menționez că sunt profesor de limba română (doctor în Filologie) și, de ceva vreme, cochetez cu poezia. Care sunt condițiile pe care ar trebui să le îndeplinesc pentru a publica în revista condusă de dvs?

În speranța unei bune colaborări, cu mulțumiri,

Prof. dr. Răducanu Mădălina

Grafică de Ion Petru Pop, "Racord arhitectural" (tehnică mixtă)

Șevalet

Bortă Ovidiu Ambrozie

„Am ales pictura, căci îmi era la fel de vitală ca aerul.

Mi s-a părut o fereastră prin care pot să-mi găsesc scăparea într-o altă lume.” Marc Chagall

Aș dori(!), în cele ce urmează (fără a avea pretenția exhaustivității informațiilor pe care le voi prezenta și a tuturor lucrurilor ce s-ar putea spune despre), să „conturez” portretul unui artizan al penelului, care din punctul meu de vedere este un artist complet. Bortă Ovidiu Ambrozie (BOA – după cum este cunoscut în țară și în străinătate) s-a născut la 22 aprilie 1970, la Suceava, fiu al lui Alexandru și al Emiliei Bortă. De mic copil, manifestând valențe artistice, BOA a simțit că are în suflet ceva special pentru artă, domeniul în care s-a și consacrat mai târziu. Pregătirea sa de autodidact în domeniul artelor l-a făcut să aibă asupra modului de exprimare artistic o viziune proprie, originală, neîncorsetată de rigorile unui curent sau altul. Poate acesta este și motivul pentru care BOA abordează cu o ușurință uimitoare motive, teme, sau chiar curente artistice variate, doza de originalitate și înalta sa simțire artistică, punându-și amprenta asupra creațiilor sale.

Absolvent al Universității din Suceava, Facultatea de TCM și având un master în Tribologie, urmează - la București - în anul 2008 cursuri de specializare în muzeologie, fiind angajat ca muzeograf la Biroul de Artă al Muzeului Bucovinei. Ar fi un act de nesăbuință din partea mea să încerc să prezint (lapidar) activitatea lui Bortă Ovidiu Ambrozie, dar aș începe prin a vă reaminti despre prodigioasa sa reprezentare la saloanele internaționale de pictură și desene, în diverse țări: Canada, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Germania, Grecia, India, Iran, Japonia, Italia, Polonia, Portugalia, România, Rusia, Serbia, Spania, Turcia și Statele Unite ale Americii. Mai mult decât atât, valoarea i-a fost recunoscută prin acordarea a numeroase premii și distincții, în țară și în străinătate. Dintre acestea, amintim: 1998, 1999 - Premiul de excelență, Festivalul Național "Umor la Gura Humorului"; 1998 - Premiul de excelență, Festivalul Internațional de caricatură, Galați; 1998 - Premiul de excelență ex aequo, Festivalul Național de Umor "Ion Caravoiu", Târgu Jiu; 1998 - Premiul de excelență, Mărul de aur, Bistrița; 1998 - Premiul special al juriului, Festivalul de Umor "Constantin Tănase", Vaslui; 1999 - Premiul I - "Mărul de Aur", Bistrița; 2001 - Premiul sponsorului, Festivalul Național de Umor - "Lama de răs", Botoșani; 2002 - Mențiune "100% Natural", Suceava; 2004 - Premiul III, Festivalul Național Umor la Gura Humorului; 2006 - Marele Premiu George Gavrilleanu, Festivalul Național Umor la Gura Humorului; 2007 - Premiul III, Festivalul

Național Umor la Gura Humorului; 2007 - Premiul PUNCT 2007 - Salonul caricaturii de Presă, ediția 6, Galați; 2010 - Honorable diploma - Magazine "NOSOROG" Cartoon Competition - Bosnia-Herzegovina; 2010 - Premiul SIGNUM LUDICA - Festivalul Internațional de Umor "Liviu Oros", Deva.

Organizează diverse expoziții, ca reconfirmare a prolificității sale artistice, dintre care amintim: 1998 - „Târg de caricatură” Costinești; 2000 - „Plasa politică” - Suceava; 2001 - „Toamna se numără jupânii” - Suceava; 2002 - „Noaptea nu-i ca ziua” - Suceava; 2003 - „Cu cărțile pe față” - Suceava; 2004 - „4 ani de înfrânare P.S.D.” - Suceava; 2005 - „Paiting” - Gura Humorului, „Obsesii subiective” - Suceava; 2006 - „Pulberărie” - Cetatea de Scaun a Sucevei; 2007 - „Cu cap, da' fără coadă” - MiGal Suceava; 2008 - „BOA(la) la români” - Biblioteca Bucovinei, „I.G. Sbierea” Suceava; 2010 - „O BOAbă de culoare” - Policlinica Bethesda - Suceava; 2010 - „NUD32” - Iulius Mall Suceava; 2010 - „BOAcăne la Adjud”.

Carierea de artist a lui Bortă Ovidiu Ambrozie începe destul de devreme. Chiar de la început, el reușea să surprindă (de ce nu, să „socheze” ?) de fiecare dată, cu „reprezentări” ale unor opere plastice, impecabil realizate. BOA își exersa astfel cu sârg „abilitățile”. Printr-un simț estetic dezvoltat, evolutiv și foarte personal, operele „trecute” prin filtrul culorilor spiritului său, conturau (de fapt) alte și alte lucrări de artă. Ucenicia sa - în dobândirea tehnicilor artistice necesare urmării unei astfel de vocații înalte - a fost făcută în preajma operei „pictorului mărilor” Ivan Aivazovski. Exercițiile sale „ilustrau” o perfectă spumă marină, identică celei din care fusese zămislită însăși Afrodita. Formația sa inginerescă și profunda vibrație artistică îi definesc mai apoi talentul de grafician, artistul lucrând în cărbune sau color: portrete și schițe. Uneori definitivează opere complexe, care fac din împătimitul de artă - un rebel, un ins

neconvențional, necanonizat și dificil de încadrat într-un curent anume. Când suprarealist, când impresionist, când purtând pe umeri „povara” unei scânteii daliesciene, artistul se regăsește în tot ceea ce face, în tot ceea ce ilustrează fie în ulei, fie în acuarelă, fie pe o simplă foaie de hârtie. Pe deplin ancorat în contemporaneitate, care nu este una complet nevinovată, Ovidiu Bortă se apleacă cu un deosebit simț estetic asupra caricaturii, predominant politică, fiind un constant colaborator al Monitorului de Suceava.

Solicitat de oamenii de litere ca ilustrator al unor scrieri, Bortă Ovidiu Ambrozio știe să „coloreze” cu succes lucrări ale unor comentatori politici, jurnaliști și scriitori. Iată câteva titluri ce poartă amprenta grafică a pictorului și caricaturistului sucevean: *„Drum de nisip”* - Dârja Viorel, ilustrație de poeme (Ed. Mușatinii, Suceava 2006, 72 pagini, 9 lucrări de grafică, peniță, cu tuș); *“BOA(la) la români”* - Ovidiu Ambrozio Bortă caricaturi (Ed. Mușatinii, Suceava 2009, 160 pagini, peste 100 caricaturi) și *“Doi ani de bătălii electorale”* - Dragoș Danubianu, ilustrație cu lucrări de caricatură la comentarii politice (Ed. infoDATA, Cluj 2010, 490 pagini, peste 100 caricaturi). Colaborarea dintre un scriitor și un caricaturist este destul de nouă în literatură (după 1990), dar a făcut deja tradiție în țări precum Germania, Polonia (Mariusz Stawarski și scriitorul Marek Stokowski) și de ce nu – România (albumul Teodor Bakonsky - Devis Grebu). BOA nu face doar o simplă ilustrare a acestor lucrări, ci prezintă evenimentele într-o altă nuanță, în culorile vii ale unui artist, ale cărui desene accentuează defectele și sporesc morala. Fără a fi moralizator, Bortă Ovidiu Ambrozio știe să fie moral, să lupte de partea dreptății, precum un medieval cavaler în armură, care la turnirurile artei se înarmează cu o măiastră peniță, din vârful căreia scapă o *„ironie blajină, de bună calitate”* (așa după cum

concluziona conf. univ. dr. Dan Ioan Dascălu, sociolog). Activitatea sa ca pictor, acoperă diverse curente artistice, BOA trecând cu destulă versatilitate în revistă aproape toate caracteristicile genurilor abordate. Astfel, din curentul avangardist, care proclamă o totală libertate de expresie și al cărui reprezentant de seamă este Salvador Dali, pictorul sucevean Bortă Ovidiu Ambrozio împrumută reprezentările neconvenționale. Folosindu-se de imaginile-poeme, stropite cu „absurda” metaforă, pictorul combină artele metafizice, științifico-fantastice, cu realismul magic, realizând tablouri surprinzătoare. Culorile unor astfel de picturi în ulei exprimă suferința geniului creator, aceea de a nu fi pe deplin înțeles, de a nu fi apreciat la adevărata valoare. Reprezentările sunt fie bine conturate, fie diforme și uneori filiforme, parcă intenționat lăsate spre finisare patinei marelui artizan – *care se autoproclamă TIMP*. Ca expresie a valorii acestor lucrări, putem spune că ele împrumută, celui care le observă, o stare de aparentă confuzie, care îl pune pe gânduri și îl îndeamnă la meditație. Deși greu „palpabile”, picturile din această gamă nu sunt terifiante, nu înspăimântă, ci mai curând liniștesc spiritul printr-o construcție atemporală (*Ceasul vieții, Balet, Exod feminin, Dualism, Ceas periculos, Adam și Eva*).

Pictorul se concentrează în realizarea altor lucrări asupra impresiilor fugitive produse de o scenă sau de un obiect, asupra mobilității fenomenelor, mai mult decât asupra aspectului stabil și conceptual al lucrurilor, preferând pictura în aer liber. Respectând gama

trăsăturilor impresionismului (cu reprezentanți de seamă precum: Paul Cezanne, Pierre Auguste Renoir, iar la noi marele Nicolae Grigorescu), pictorul Bortă Ovidiu Ambrozio realizează în ulei sau tempera, reprezentări exhaustive ale unor așezări citadine, ale unor cartiere, cu clădirile conturate, folosind o cromatică pură și tușuri fine de penel pentru a simula lumina reală (*Case și brazi, Case Orange, Curte în Vatra Dornei, Case și copaci, Orașul vechi, Case iarna, Cal*).

Trecând peste tușele impresioniste sau suprarealiste, artistul sucevean se întoarce adesea în timpul său, dedicând o însemnată parte a operelor sale aspectelor de natură convențională, socială. În atingerea scopurilor artistice, pictorul Bortă Ovidiu Ambrozio, folosește ca instrument indispensabil - observarea atentă a realității și reflectarea ei veridică, *obiectivă* în creație, ceea ce îi poate încadra unele picturi în realism, ai cărui reprezentanți de seamă sunt Gustave Courbet, Jean Francois Millet, Edgar Degas sau Diego Rivera. În acest sens, ca o manifestare a opiniilor sale privind legăturile profunde ale artei cu societatea, pictorul realizează o serie de peste douăzeci de nuduri, cărora le dedică o frumoasă expoziție, intitulată NUD32, la Iulius Mall din Suceava (2010). Fără a fi vulgar, Bortă Ovidiu Ambrozio știe să contureze în manieră realistă, o artă deloc austeră, să ilustreze o latură a frumuseții unei feminități universale. Tot din gama socială, pictorul își manifestă pe deplin talentul nativ de caricaturist, realizând caricaturi ale unor oameni politici ai vremii. În locul celebrelor ”băi de mulțime” (preferate de conducerea politică „la vârf”), artistul preferă „sesiunile” de portrete, care fac deliciul vizitatorilor expozițiilor sale. Pe lângă toate acestea, artistul sucevean realizează și caricatură de șevalet, de presă, bandă desenată, pictură 3D.

Având o impresionată paletă de lucrări, putem afirma că pictorul sucevean este un artist de valoare națională și nu numai. Cu o operă ce acoperă o gamă largă de curente și tendințe din domeniul artelor plastice, realizând (cu efervescență și prolificitate) lucrări spectaculoase, putem concluziona, că pictorul reușește să facă (de fiecare dată!) cinste țării sale, pe oricare meridian al globului și-ar expune lucrările. Fără îndoială, opera lui BOA este una complexă, multivalentă, ceea ce incumbă o personalitate artistică puternică și expresivă. Cu simplitate, putem afirma că „portretul” lui Bortă Ovidiu Ambrozio este cel al unui artist complet, care are deja dobândit un loc în panteonul artelor frumoase, în galeria valorilor artistice românești.

GHEORGHE A. STROIA

UT PICTURA POESIS

Printr-o împrejurare fericită, susținută de o iubitoare de artă, Ana Hărăpescu, Constanța Abălașei Donosă a venit la Târgu-Mureș și a adus cu ea o parte din farmecul Brăilei, surprins între emoție și linie.

Ajunsă însă la Târgu-Mureș, Constanța Abălașei Donosă n-a rezistat tentației de a reține de a da contur emoției întâlnirii cu istoria.

De-aici a rezultat un ciclu de lucrări grafice, cu imagini ale unor clădiri de referință ale Târgu-Mureșului, monumente istorice.

Și pentru că pictura/ grafica se însoțește bine cu poezia, Constanța Abălașei Donosă a ținut să o (re)cunoaștem în ambele limbaje.

Lucările de grafică vor fi expuse în perioada 21 ianuarie – 21 februarie 2011, în Galeria Deisis, din Palatul Culturii din Târgu-Mureș.

N. BĂCIUȚ

Toamnă pastelată

Toamnă tablou pastelat
În culori pur virginale
Zi și noapte ai tot cărat
Harul bogăției tale.
Florilor, le-ai dat carmin
Poate roșu venețian ...
Cerului, un albastrui
Din albastru prusian.
Drumurilor, un acajiu.
Codrilor, un verde crom,

Pe ici-colo, gălbejiu
Ori pătat în vioriu.
Mie, plăceri neutre -
Din culorile flamande.
De-a razei soarelui strivite,
Spălat de ploile mărgelate.

Floare-s eu, copac ești tu

Floare-s eu, tu ești pământul.
Descoperă-mi de vrei cărarea.
Să pun sămânța, să dau fructul.
Floare-s eu, tu ești copacul .
Așteaptă-mi înfructatul ...
Dorinței mele, fructul oprit,
Coroana ta ai dezgolit.
La jocul nostru de-nceput,
Prin stropi de lacrimi ne-am iubit.
Adânc, adânc din fruct în fruct
Și trunchi în trunchi, îngenunchiați
Cu dragoste, până-n pământ.

Capriciu

Iubesc buzele tale
În care se frânge
Muzica sfântă
A răbdării.

Iubesc vocea ta
Care - mi șoptește
Suspiniul prelung
Al durerii.

Sonata verii

Iubesc cerul clopot mut,
Iubesc luna trădătoare.
Iubesc florile ce plâng,
În lumina schimbătoare.
Iubesc iarba răsărită,
Primăvara în câmpie
Iubesc stele strălucind,
Chipul, ce-mi e drag mie.

Sonata ochilor

Iubesc ochii de orice culoare ar fi;
Cei ce văd lumina pentru mine
Și - mi descriu natura;
Cu nume de flori,
de arbori și clădiri.
Cu nume de ape, de-albastru - violet.
Cu nume de păsări și cântec și joc.
Cu nume de ploaie în trăsnet și tunet,
Cu nume de-ngheț, în iarna cu ger ,
Cu nume de alb imaculat ...
Cu nume de dor, pentru tine adora.

**CONSTANȚA ABĂLAȘEI –
DONOSĂ**

Zona centrală, cu clădirea actualei Prefecturi

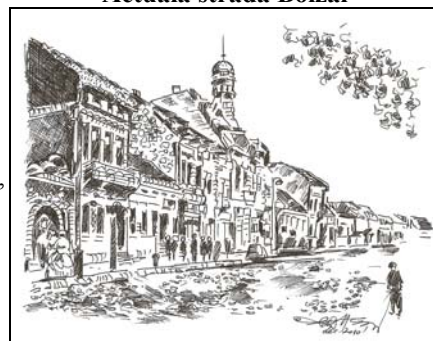
Palatul Culturii

Actuala Piața a Trandafirilor, cu Biserica Reformată

Actuala stradă Bolzai

Zona Centrală

Șevalet

ION PETRU POP

Consumându-și viața de până acum cu discreție, având grijă deopotrivă să-și apere demnitatea și intimitatea demersurilor sale artistice, dar și să nu supere pe nimeni, graficianul Ion Petru Pop a reușit, în timp, să-și construiască o operă, fără să provoace vreun „seism” în conștiința publică a artelor plastice, atâta câtă o avem.

Secolul trecut, mai ales prin ultimele sale decenii, a însemnat și a consemnat, și în artele plastice, ca și în alte arte, un fel de triumf al formelor împotriva substanței, al fondului, iar convingerea pe care mi-am format-o de-a lungul acestor ani m-a dus la constatarea că pentru întâia oară în istorie, „avangardele” au ajuns să domine în teatru, în muzică și literatură, în pictură sau în sculptură. În ce privește acestea din urmă, tendința dominantă a fost aceea a curentului abstracționist (să-l numim astfel cu un termen generic), unde mimetismul și imitația unor mari „maestri” (altfel înzestrați în unele cazuri cu calități excepționale), a căpătat proporții de nebănuit. Cei ce-au încercat să-și urmeze propria cale, cu teme și obsesii artistice proprii, au fost persiflați, considerați căzuți în desuetudine, minimalizați, marginalizați sau înlăturați uneori cu o anumită agresivitate. Așa-zisele „revoluții” în arte, într-un anumit fel asemenea celor sociale, produc întotdeauna și victime, alături de „învingători” ce înfulecă porții considerabile de „glorie”.

Ion Petru Pop pare să fi fost imun la mode, la un “trend” sau altul (ca să folosesc doar unul din numeroșii termeni ce compun bizarul și imbecilul idiom pe care l-aș numi “romgleză”, folosit la grămadă de snobi, dar și de mulți intelectuali cu oarece pretenții), la “modele” de valoare îndoielnică, chiar și atunci când “se bucură de o largă recunoaștere internațională”, cum sună o sintagmă mult bătătorită. În singurătatea sa, pe care, văzându-i lucrările, o simțim nu o dată atroce, graficianul a preferat să-și cultive propriile teme-obsesii, legate de condiția umană, de lucrarea timpului necrutător, de un crepuscul al civilizațiilor și al omenirii, de moarte.

Îmi amintesc că, prin anii nouăzeci, o echipă de televiziune poposise la Sihăstria, pentru o discuție (sau “interviu”?!) cu atât de regretatul părinte Cleopa, marele duhovnic. Părintele i-a întâmpinat în stilul lui hâtru dar tulburător de profund, tot minunându-se că niște tineri au bătut atâta cale pentru a-l vizita pe un moș, „pe un putregai ca mine”. Dintr-una în alta, la un moment dat, părintele Cleopa a fost întrebat ce consideră el că ar trebui să știe tinerii că e mai important în viață. Și fără să stea pe gânduri, marele duhovnic a răspuns: „moartea”. Și a rostit cuvântul de mai multe ori, într-un crescendo impresionant, aproape de strigăt.

Cel mai important lucru din viață e moartea... Nu cred că înțelesul evident, filosofic sau acela tainic, se cere explicat. Fiecare înțelege cât și ce poate. Moartea e prezentă mai în fiecare din lucrările lui Ion Petru Pop. Nu e o prezență înfricoșătoare, sumbră, ci o prezență discretă, uneori abia sugerată de întâlnirea tonurilor de negru și alb; din negru profund izbucnesc adesea lumini, surse puternice de energie ce o pot învinge. Moartea e un „memento” la care omul trebuie să mediteze, măcar din când în când, pare să ne spună Ion Petru Pop, pentru a alege o mai bună cale a vieții. A vieții mărșăluind spre moarte, când triumfător, când resemnat și umil, când șerpuind viclean ca și când scopul suprem este acela de a păcăli, de a înșela, de a te preface că nici măcar n-ai auzit de moarte.

Totul are trimitere spre moarte. Nici „eternitatea pietrei”, o temă dragă graficianului, nu e mai puțin vulnerabilă. Timpul lucrează impasibil, fragila vegetație și fragilele siluete umane produc fisuri și, într-un final, rămân doar ruine sau, cândva, nisipuri mișcătoare.

MIHAI SIN

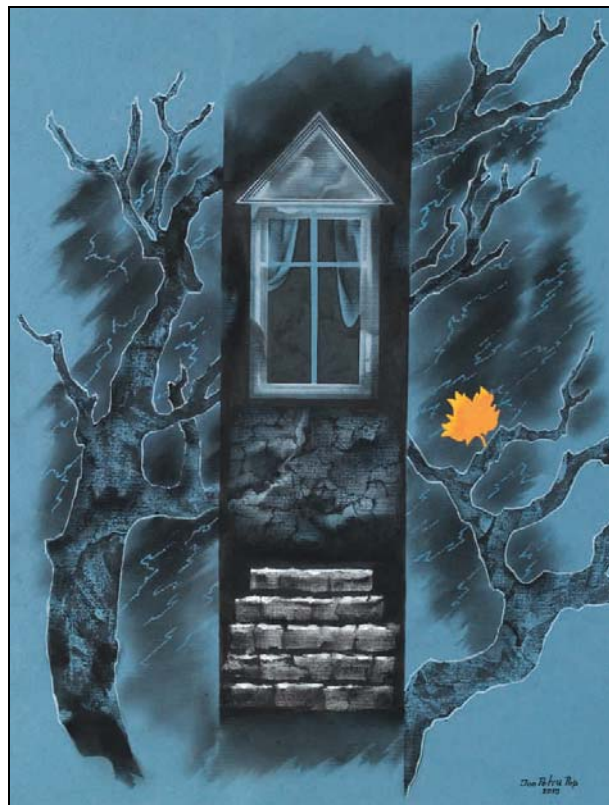
Născut la 18 martie 1942, la Cheia, jud. Cluj. Absolvent al Universității de Artă și Design „Ion Andreescu”, Cluj-Napoca, secția grafică, promoția 1966. Membru UAP din 1968.

Participă începând din 1967 la Saloane județene și republicane, expoziții de grup în țară și străinătate.

Lucrări de-ale sale se află în colecții particulare din Ungaria, Austria, Germania, Belgia, Olanda, SUA.

Ion Petru Pop, "Lumină din lumină"

Ion Petru Pop, "Frunză de toamnă"

OCHIUL CICLOPULUI

Ion Petru Pop, "Totul zboară" (tehnică mixtă)

PORTRETUL (Fragment)

Un timp mâncară în tăcere, aruncându-și la intervale regulate câte o privire afectuoasă, zâmbind

ușor. Erau împreună de aproape opt ani, dar timpul nu erodase acele sentimente ale începutului de relație, iar tăcerea nu însemna tensiune, ci apropiere și calm; calmul unei relații liniștite și sentimentale.

Ania întrerupse tăcerea, cu vocea-i afectuoasă și suavă :

– Mai lucrezi la acel tablou, Mișa ?

– A, portretul ! E gata, draga mea. Înghiți bucătura, mestecă doar pe jumătate : L-am definitivat azi-noapte... De fapt azi dimineață, pe la orele patru. Sunt foarte încântat de ceea ce a ieșit. Ți-l voi arăta imediat după micul dejun.

– Nu m-ai lăsat să te privesc lucrând și nici nu ai vrut să-mi arăți etapele picturii, se prefăcu ea supărată, încrețindu-și fruntea netedă, de incurabilă romantică și adumbrindu-și ușor ochii migdalați, de culoarea smaraldului.

El se aplecă peste masă luându-i mâna într-a lui, măturând cu mâneca halatului câteva firmituri de pâine de pe fața de masă din in, singura zestre a Aniei.

– Vroiam să fie o surpriză... Pentru mine e ceva deosebit. Sunt foarte curios să-ți aflui părerea.

Fruntea femeii se descreți, ochii i se înseninară și-l privi în față, cu nesfârșită afecțiune.

Continuă să mănânce în tăcere, simțindu-se unul pe celălalt în felul lor telepatic.

O săltă în brațe și începu să alerge cu ea prin iarba umedă de roua dimineții. Cele câteva raze de soare stinghere, de-abia răsărite, îl orbiră pentru o clipă pe Mișa și se prăbuși la pământ, în țipetele și chicotelile iubitei. Se rostogoliră pe solul ce mirosea a vechi începuturi, sărutându-se fericiți de senzațiile purei libertăți și a purei iubiri.

– În felul acesta nu voi vedea prea curând pictura, râse ea, alintându-se în brațele lui.

Buzele-i fură dezmiardate de un sărut umed.

– Nu mai avem atât de mult..

LUCIAN DUMBRAVĂ

Director de onoare
MIHAI SIN

Redactor-șef adjunct
VALENTIN MARICA

Redactori:

Cezarina Adamescu, Eugen Axinte, A.I.Brumaru, Mariana Chețan, Elena M. Cîmpan, Mariana Cristescu, Melania Cuc, Răzvan Ducan, Eugen Evu, Mioara Kozak, Lazăr Lădariu, Rodica Lăzărescu, Cleopatra

Lorințiu, Mihaela Malea Stroe, Liliana Moldovan, Marcel Naste, Gheorghe Șincan

Correspondenți: Bianca Osnaga, Geo Constantinescu, Iulian Dămăcuș, Darie Duncan, Ioan Matei, Menuț Maximilian, Victor Știr, Claudia Șatravca, Raia Rogac (Chișinău), Mirela Corina Chindea (Italia), Andrei Fischhof (Israel), Ovidiu Ivancu (India), Alexandru Jurcan, Ionela van Rees-Zota (Germania), Gabriela Mocănașu (Paris), Dwight Luchian-Patton (SUA)

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Cuza Vodă nr. 57, România. Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. Copyright© Nicolae Băciuț 2011 *Email : nbaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com *Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 * telefon: 0365407700, 0744474258. Materialele nepublicate nu se restituie. Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

2011-0952